

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

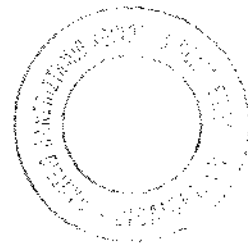
Ήπιες μορφές τουρισμού σε ορεινές περιοχές

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καλομοίρα Αγαπητού

Αθήνα, 1999

Τριμελής Επιτροπή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
II. ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	4
II.1. Επιπτώσεις του τουρισμού.....	4
II.2. Αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός.....	6
II.3. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	7
III. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΦΩΚΙΔΑΣ.....	10
III.1. Γενικά.....	10
III. 2. Φυσικό περιβάλλον.....	10
III.2.1. Κλίμα.....	10
III.2.2. Εδαφολογικά - Γεωλογικά Στοιχεία.....	11
III.2.3. Υδρογραφικό Δίκτυο.....	12
III.2.4. Πανίδα.....	15
III.2.5. Βλάστηση.....	18
.....	20
III.3. Ανθρωπογενές περιβάλλον.....	23
III.3.1. Διοικητική διαίρεση.....	23
III.3.2. Πληθυσμιακά μεγέθη.....	24
III.3.3. Οργάνωση του χώρου - Οικιστικό δίκτυο.....	29
III.3.4. Δίκτυα μεταφορών.....	32
III.3.4. Δίκτυα υποδομών.....	32
III.3.5. Κοινωνική υποδομή.....	34
III.3.6. Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία.....	35
III.4. Οικονομικά χαρακτηριστικά.....	51
III.4.1. Γενικά.....	51
III.4.2. Πρωτογενής τομέας.....	57
III.4.3. Δευτερογενής τομέας.....	64
III.4.4. Τριτογενής τομέας.....	67
III.5. Στρατηγική, Στόχοι και Προγραμματισμός Ανάπτυξης του Νομού.....	72
III.5.1. Επιπτώσεις των ΣΠΑ.....	72
III.5.2. Τα Κυριότερα Προγραμματισμένα Έργα.....	74
III.5.3. Στόχοι Πολιτικής.....	77
III.5.4. Εξειδίκευση Στόχων.....	79
III.5.5. Ανάπτυξη Τουρισμού.....	87
IV. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	92
IV.1. Φυσικό Περιβάλλον.....	92
IV.1.1. Κλίμα.....	92
IV.1.2. Εδαφολογικά Στοιχεία.....	93
IV.1.3. Υδρογραφικό Δίκτυο.....	94
IV.1.4. Πανίδα.....	96
IV.1.5. Βλάστηση.....	97
IV.1.6. Προστασία και διαχείριση δασών.....	99
IV.1.7. Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους.....	103
IV.2. Ανθρωπογενές Περιβάλλον.....	109
IV.2.1. Πληθυσμιακά Μεγέθη.....	109
IV.2.2. Οικιστικό δίκτυο - Χρήσεις γης.....	115
IV.2.3. Δίκτυα μεταφορών.....	117

IV.2.4. Δίκτυα υποδομών	118
IV.2.5. Κοινωνική υποδομή.....	119
IV.2.6. Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία	119
IV.3. Οικονομικά χαρακτηριστικά	121
IV.3.1. Πρωτογενής - Δευτερογενής τομέας.....	121
IV.3.2. Τριτογενής τομέας - τουρισμός	121
IV.4. Πολιτική παρεμβάσεων	131
V. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	135
V.1. Βασικές παραδοχές και υποθέσεις	135
V.2. Άξονες ανάπτυξης της περιοχής	137
V.3. Χωροταξική διάρθρωση	140
V.4. Προτεινόμενες Ενέργειες	143
V.4.1. Ηπιες δραστηριότητες Αναψυχής.....	143
V.4.1.1. Ποδήλατο Βουνού	143
V.4.1.2. Αγώνες Προσανατολισμού.....	144
V.4.1.3. Παραποτάμιες Δραστηριότητες.....	145
V.4.1.4. Σκι Δρόμων Αντοχής.....	146
V.4.1.5. Αναρριχητικό κέντρο Συκιάς Γκιώνας	147
V.4.1.6. Κέντρο Προετοιμασίας Αθλητών	148
V.4.1.7. Προώθηση οικολογικού τουρισμού.....	148
V.4.1.8. Ορειβασία - πεζοπορία	149
V.4.2. Οδικό δίκτυο	154
V.4.3. Πυρήνες τουριστικών δραστηριοτήτων	154
V.4.4. Κατάρτιση.....	154
V.4.5. Προστασία Περιβάλλοντος.....	156
V.4.6. Κέντρα Ενημέρωσης.....	156
V.4.7. Προβολή.....	157
V.5. Μηχανισμοί υποστήριξης και υλοποίησης.....	158
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	160
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	163
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ.....	163

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία αυτή πραγματεύεται το θέμα των ήπιων μορφών αναψυχής σε ορεινές περιοχές και συγκεκριμενοποιείται στο χώρο του νομού Φωκίδας.

Οι ήπιες μορφές αναψυχής ή τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός και άλλες εκφάνσεις του, έχει προκύψει τα τελευταία χρόνια ως ανάγκη για διέξοδο από τα προβλήματα που έχει δημιουργήσει ο κλασικός τουρισμός και η μορφή που έχει πάρει στη χώρα μας, αλλά και ως μια νέα αντιμετώπιση τόσο του επισκέπτη-περιηγητή όσο και της περιοχής-υποδοχέα.

Οι ορεινές περιοχές είναι οι κατά κύριο λόγο μειονεκτικές περιοχές. Παρατηρείται γήρανση του πληθυσμού, καθώς οι νέοι φεύγουν για να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή σε άλλες περιοχές, λόγω έλλειψης κινήτρων συγκράτησης του πληθυσμού. Θεωρούνται περιοχές οικονομικά αδύναμες, καθώς το παραγωγικό πρότυπο παραμένει προσκολλημένο στο πρωτογενή τομέα αλλά και οι καλλιέργειες ή οι κτηνοτροφικές μονάδες που υπάρχουν είναι μικρής κλίμακας και γενικά δεν υπάρχουν περιθώρια για παραγωγικές επενδύσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις δε, παρατηρείται και κοινωνική στασιμότητα καθώς λείπουν οι νέοι που θεωρητικά είναι και οι φορείς των καινοτόμων δραστηριοτήτων.

Ο νομός Φωκίδας είναι ένας νομός πλούσιος σε φυσικές ομορφιές και πολιτισμικά στοιχεία, αλλά με χαμηλούς αναπτυξιακούς δείκτες καθώς η επενδυτική δραστηριότητα είναι μικρή, ο πληθυσμός και η απασχόληση μειώνονται, και λείπει, λόγω θέσης, η βιομηχανική ανάπτυξη. Οι εκτιμώμενοι δείκτες ευημερίας φέρουν το νομό στις χαμηλότερες θέσεις στη κατάταξη σε σχέση με τους άλλους νομούς της χώρας.

Θεωρούμε λοιπόν πως ο τομέας των ήπιων μορφών αναψυχής και τουρισμού θα μπορούσε να αποτελέσει για το νομό αυτό μια διέξοδο τόσο στον οικονομικό όσο και στον κοινωνικό αποκλεισμό. Παράλληλα οι διάφορες επεμβάσεις θα είναι ήπιες και φιλικές ως προς το περιβάλλον, φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό.

Στο δεύτερο μέρος αυτής της εργασίας γίνεται μνεία στις ήπιες μορφές τουρισμού, αλλά και σε παραδείγματα που έχουν ήδη εφαρμοστεί.

Στο τρίτο μέρος γίνεται μια παρουσίαση των χαρακτηριστικών του νομού τόσο όσον αφορά στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον αλλά και στις οικονομικές δραστηριότητες και στη πολιτική παρεμβάσεων για την ανάπτυξη του νομού.

Στο τέταρτο μέρος οριοθετείται και περιγράφεται η περιοχή όπου και επικεντρώνεται το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού. Είναι μια περιοχή όπου επικρατεί το ορεινό τοπίο, αλλά στο μεγαλύτερό της μέρος παραμένει αναξιοποίητη και απομονωμένη.

Στο τελευταίο μέρος καθορίζονται οι άξονες ανάπτυξης της περιοχής, το πρόγραμμα δράσης και η στρατηγική των παρεμβάσεων.

Για να έλθει εις πέρας η συγκεκριμένη μελέτη χρειάστηκε να συλλεχθεί μια σειρά από στοιχεία και αυτό επιτεύχθηκε τόσο με επιτόπια έρευνα, αξιοποίηση μελετών και ερευνών που είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με το χώρο της μελέτης, όσο και με προσωπικές συνεντεύξεις εκπροσώπων τοπικών αρχών και παραγόντων. Η επεξεργασία, δε, των συλλεχθέντων στοιχείων έγινε με τη χρήση προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Η αναζήτηση του πρωτογενούς και βοηθητικού υλικού έγινε στην Αθήνα και στην Άμφισσα, έδρα του νομού Φωκίδας. Οι υπηρεσίες στις οποίες αναζητήθηκε το υλικό αυτό είναι οι: ΕΕΤΑΑ, ΕΤΒΑ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπ. Γεωργίας, Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, ΤΕΕ, ΕΣΥΕ, ΙΓΜΕ, Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, Δήμος Άμφισσας, Δήμος Γαλαξιδίου, Τοπική Φιλοδοσική Ένωση Γαλαξιδίου, Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών Γαλαξιδίου, Νομαρχία-Δ/ση προγραμματισμού, Δ/ση ΚΤΕΛ Ν. Φωκίδας, Δ/ση Δασών Ν. Φωκίδας, Δασαρχείο Άμφισσας, Δασαρχείο Λιδωρικίου, Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Άμφισσας, ΤΕΔΚ Ν. Φωκίδας, Επιμελητήριο Ν. Φωκίδας, Αργυρομεταλλευμάτων και Βαρυτίνης Α.Ε., Δελφοί Δίστομο Α.Μ.Ε., Αναπτυξιακή Φωκίδας, Αναπτυξιακή Καρδίτσας.

Τέλος είναι σκόπιμο να εκφραστούν θερμές ευχαριστίες στους επιβλέποντες καθηγητές αυτής της πτυχιακής διατριβής κ.κ. Π. Λουκάκη, Π. Γετίμη και Δ. Παπαϊωάννου για τις χρήσιμες συμβουλές και καθοδήγησή τους.

Επίσης ευχαριστίες εκφράζονται για όλους όσους βοήθησαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας αφιερώνοντας μέρος από τον πολύτιμο χρόνο τους για παροχή πληροφοριών και κάθε βοήθειας. Πιο συγκεκριμένα θα θελα να ευχαριστήσω: τον καθ. του Παντείου Πανεπιστημίου Αθ. Παπαδασκαλόπουλο, την καθ. του Παντείου Πανεπιστημίου Ντόρα Κόνσολα, τον υπεύθυνο Γ. Εφαρμογών και Αγρ. Ανάπτυξης της Αναπτυξιακής Καρδίτσας Αλ. Κουτσούρη, τον Δ/ντη της Αναπτυξιακής Φωκίδας Χρ. Γάτο, τον Δ/ντη Δασών Φωκίδας κο Καλύβα, τον Δασάρχη Λιδωρικίου, τον Δασάρχη Άμφισσας, τον Δ/ντη της εταιρείας Βωξίτες Παρνασσού κο Λάμπα, τον κο

Ανδρέου από την εταιρεία Δελφοί-Δίστομο, τον νομάρχη Απ. Καραχάλιο, τον υπεύθυνο της Δ/σης Προγραμματισμού της νομαρχίας κο Κ. Τσάρα, το πολιτικό γραφείο του βουλευτή Δ. Θάνου, τον πρόεδρο του ελληνικού Ορειβατικού Συλλόγου Αμφισσας κο Κ. Παπαγεωργίου, τους εκπροσώπους των νέων ΟΤΑ και όλους όσους τυπικά ή άτυπα προσέφεραν για την ολοκλήρωση αυτής της μελέτης.

II. ΗΠΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

II.1. Επιπτώσεις του τουρισμού

Ο τουρισμός είναι μια από τις οικονομικές δραστηριότητες που στηρίζουν δυναμικά την οικονομία πολλών χωρών όπως και της δικής μας. Η ύπαρξη πολυάριθμων τουριστικών πόρων στη χώρα μας, η αποδιάρθρωση άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων και η τουριστική ζήτηση από τις δυτικές χώρες είναι οι κύριοι παράγοντες που ευθύνονται για την αλματώδη αύξηση του τουρισμού στην Ελλάδα και την καταχώρηση της χώρας στο διεθνή καταμερισμό της εργασίας ως χώρας υποδοχής τουριστικού ρεύματος.

Γενικότερα άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης είναι η μείωση του χρόνου εργασίας στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, που είναι και οι χώρες προέλευσης τουριστών, η άνοδος των εισοδημάτων. Επίσης σημαντική επίδραση έχουν η παράλληλη βελτίωση των μέσων μεταφοράς, η οργάνωση της διακίνησης και διαμονής που σε αρκετές περιπτώσεις μειώνει και το κόστος.

Βέβαια καθοριστικής σημασίας παράγοντες είναι η κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας, οι μεταβολές στις επιθυμίες των τουριστών και τα χαρακτηριστικά των τόπων προορισμού. Ο τελευταίος έχει να κάνει τόσο με το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα αλλά και με την κατάσταση του περιβάλλοντος, καθώς υποβαθμισμένος περιβάλλοντας χώρος δρα ανασταλτικά στην προσέλκυση τουριστών.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού μπορούν να θεωρηθούν ευμενείς όσον αφορά στην επικοινωνία των λαών την ανταλλαγή και εμπλουτισμό εμπειριών, την αύξηση των εισοδημάτων στις τουριστικές περιοχές. Εντοπίζονται όμως και αρνητικές επιπτώσεις όπως η εγκατάλειψη άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων, απομύζηση του τουριστικού οφέλους από μη τοπικούς παράγοντες, η εποχικότητα του φαινομένου και αντίστοιχη εποχική πίεση και φόρτος, που ίσως σε κάποιες περιπτώσεις να μην αντισταθμίζονται επαρκώς από την αύξηση του εισοδήματος και την βελτίωση των υποδομών.

Με την υπερσυγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων σε ορισμένες περιοχές όπως παράλια θέρετρα, αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι, κ.λ.π., και την εγκατάλειψη άλλων, σε συνδυασμό με την απότομη και απρογραμμάτιστη τουριστική ανάπτυξη, έχουμε την εμφάνιση νέων περιφερειακών ανισοτήτων, την ανάδειξη του τουρισμού

ως την μόνη παραγωγική δραστηριότητα και την υπερεκμετάλλευση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχέα.

Πολύ συχνά οι επιπτώσεις στο περιβάλλον είναι μη αναστρέψιμες και αυτό γιατί κυριαρχεί η αντίληψη ότι οι τουριστικές μονάδες θα πρέπει, για λόγους ανταγωνισμού να βρίσκονται κοντά στους φυσικούς πόρους, ότι τα έργα υποδομής αρκεί να εξυπηρετούν την μεταφορά και κίνηση των τουριστών, χωρίς να δίνεται ηρέπouσα σημασία στις αλλοιώσεις που αυτά μπορεί να προκαλέσουν στο φυσικό περιβάλλον, και τέλος ότι τουριστική επιτυχία σημαίνει και διόγκωση του αριθμού των επισκεπτών. Η κατάσταση είναι χειρότερη αν αναλογιστούμε ότι τουλάχιστον για την χώρα μας, η τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται σε ευαίσθητες περιβαλλοντικά περιοχές.

Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού¹ στο φυσικό περιβάλλον, εντοπίζονται στην υποβάθμιση:

- της ποιότητας της θάλασσας από τις θαλάσσιες μεταφορές,
- της ποιότητας των υγρών αποδεκτών από τη διάθεση λυμάτων, ανεπεξέργαστων ή πλημμελώς επεξεργασμένων,
- της ποιότητας του εδάφους από τη διάχυτη και ανεξέλεγκτη, κύρια, διάθεση απορριμμάτων, του γεωμορφολογικού αναγλύφου, λόγω εκτεταμένης δόμησης και δημιουργίας μεταφορικού δικτύου,
- της χλωρίδας, πανίδας και γενικά των φυσικών οικοσυστημάτων από τον κατακερματισμό των χρήσεων γης, τη διάσπαση των φυσικών οικοσυστημάτων, την εξάντληση αλιείας, απομάκρυνση της πανίδας, λόγω θορύβου, κυκλοφορίας και οίκησης, αλλά και την εξάντληση της διαθέσιμης ποσότητας υδάτινου δυναμικού λόγω της αύξησης της κατανάλωσης και τη μείωση της υδατοδιαπερατότητας των εδαφών.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στους παραδοσιακούς οικισμούς και γενικότερα στο δομημένο περιβάλλον είναι:

- αλλοίωση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας από μη εναρμονισμένες νέες κατασκευές και κακότεχνες αναστηλώσεις,
- απότομη και απρογραμμάτιστη επέκταση και εξαφάνιση του παραδοσιακού πυρήνα μέσα στο πλήθος των νέων κατασκευών,

¹ Γκόλφη Π. και άλλοι, Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη, τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη, ΤΕΕ 11 Μαΐου 1994., σελ. 7-10.

- εισαγωγή πολλών νέων και ασυμβίβαστων χρήσεων,
- αισθητική ρύπανση από μόνιμες και κινητές κατασκευές,
- εξάντληση της αντοχής των δικτύων υποδομής,
- αλλοίωση του περιβάλλοντος χώρου.

II.2. Αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός

Η αειφορία² είναι μια έννοια που άρχισε να συζητείται ευρύτερα από τα τέλη τις δεκαετίας του '80 και αποτελεί αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνητών και διεθνών συναντήσεων.

Η ομάδα Bruntland έδωσε και τον πιο δόκιμο ορισμό της αειφορίας, ορίζοντας την ως η χρήση των φυσικών πόρων επ'ωφελεία του ανθρώπου, αλλά χωρίς την υποβάθμιση ή καταστροφή τους, ώστε να διατηρείται η δυνατότητα των επόμενων γενεών να καλύψουν στο μέλλον τις δικές τους ανάγκες.

Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι η αειφορία αφορά όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και ιδιαίτερα τις παραγωγικές.

Η έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Μάρτιο του 1992 του προγράμματος περιβάλλοντος της Κοινότητας, με τίτλο "Προς την αειφορία" και η Συνάντηση των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED) τον Ιούνιο του ίδιου έτους στο Rio de Janeiro, καθιέρωσαν επίσημα την αειφορία ως αρχή, που πρέπει να διέπει ευρύτερα τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Ιδιαίτερα στις ανεπτυγμένες περιοχές του πλανήτη, όπως στην Ευρώπη, πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τη συνθήκη του Maastricht.

Οι πόροι είναι τα υλικά και άυλα στοιχεία που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του. Οι φυσικοί πόροι είναι τα στοιχεία της φύσης που χρησιμοποιούνται από τον άνθρωπο, και αυτοί διακρίνονται σε ανανεώσιμους και μη αν και οι ανανεώσιμοι υπόκεινται σε υποβάθμιση και περιορισμό από αλόγιστες ενέργειες του ανθρώπου.

Οι ανθρώπινοι πόροι δηλαδή τα τεχνικά έργα, οικοδομικά κελύφη, επιστημονική και τεχνική γνώση, ο οικονομικός πλούτος, θεωρητικά είναι ανανεώσιμοι. Ιδιαίτερη

² Από την ομιλία του Θ.Παπαγιάννη, στην ημερίδα του ΤΕΕ με θέμα "Τουρισμός και περιβάλλον: επιλογές και βιώσιμη ανάπτυξη", στις 11 Μαΐου 1994 και από το άρθρο του ιδίου "Αειφορία και Διαχείριση του Χώρου", στην επιθεώρηση αστικών και περιφερειακών μελετών ΤΟΠΟΣ, 8/94, σσ 273-284

περίπτωση συνιστούν τα έργα προηγούμενων γενεών που αποτελούν μέρος της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, τα οποία θεωρούνται μη ανανεώσιμοι ανθρωπίνι πόροι.

Ο τουρισμός είναι μια παραγωγική δραστηριότητα που εκμεταλλεύεται πρωτίστως τους φυσικούς και εν συνεχεία τους πολιτιστικούς πόρους. Ο μαζικός τουρισμός υποβαθμίζει τους πόρους αυτούς με τις εγκαταστάσεις και τις αντίστοιχες δραστηριότητες.

Η αειφόρος προσέγγιση του τουρισμού έχει να κάνει με την καθιέρωση των εννοιών της χωρητικότητας και του κορεσμού των τουριστικών περιοχών. Παράλληλα θεωρείται απαραίτητο να καλλιεργηθούν νέα πρότυπα αναψυχής και να ενθαρρυνθούν νέες μορφές ηπιότερου τουρισμού και διαφοροποιημένες περιοχές υποδοχής των επισκεπτών. Σε αυτό θα συντελέσει και η δημιουργία πλέγματος προστατευόμενων περιοχών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που θα αφορούν το φυσικό περιβάλλον (Οδηγία 92/43), αλλά και το πολιτιστικό απόθεμα.

II.3. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός³ αναφέρεται σε εκείνες τις μορφές του τουρισμού που επιτρέπουν τόσο στους επισκέπτες όσο και στους κατοίκους των περιοχών-υποδοχών να απολαμβάνουν θετικά αποτελέσματα και εμπειρίες. Έχει να κάνει με μικρής κλίμακας παρεμβάσεις, την προστασία του περιβάλλοντος, την πολιτιστική αειφορία.

(Ο αγροτουρισμός αποτελεί μια από τις πλέον συζητημένες στρατηγικές ανάπτυξης των μειονεκτικών αγροτικών περιφερειών της ΕΕ. Στόχος του είναι να αντιστραφεί το κλίμα εγκατάλειψης της υπαίθρου με τη δημιουργία νέων οικονομικών δραστηριοτήτων και υποστηρίζεται ο μηχανισμός ενδογενούς ανάπτυξης με την κινητοποίηση των τοπικών πόρων.)

³ πηγές αποτελούν η εισήγηση του Α.Κουτσούρη με θέμα "Κίνητρα και Μέτρα για τον Αγροτουρισμό" στο συνέδριο AGROTICA '99, η Μελέτη Ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού στην περιφέρεια Στ.Ελλάδας, στο πλαίσιο του προγράμματος RIS, η εισήγηση των Ανθοπούλου Θ. και λοιπών με θέμα "Χωρικές και Αναπτυξιακές Διαστάσεις του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα", στο 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας με θέμα "Ανασυγκρότηση του Αγροτικού Χώρου", Αθήνα 11-13 Δεκαμβρίου, και η ομιλία του Δ.Νταλή με θέμα "Περιοχή λίμνης Πλαστήρα: μια πιλοτική αειφορική τουριστική παρέμβαση", στην ημερίδα του ΤΕΕ "Τουρισμός και Περιβάλλον: Επιλογές για Βιώσιμη Ανάπτυξη", Αθήνα 11 Μαΐου 1994.

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των τουριστικών υπηρεσιών (διαμονή, εστίαση, δραστηριότητες αναψυχής) που προσφέρονται από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, οικογενειακής συνήθως μορφής, οι οποίες διατηρούν την γεωργία ως κύριο επάγγελμα ή σε ορισμένες περιπτώσεις δευτερεύον. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον αγροτικό τουρισμό του οποίου αποτελεί μέρος μαζί με άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικολογικός, ο περιβαλλοντικός, ο ιαματικός, ο τουρισμός περιπέτειας κλπ (Bazin και Roux, 1998).

Στη χώρα μας υπάρχει κάποια σύγχυση όσον αφορά στην έννοια του αγροτουρισμού και στον προσδιορισμό του από τους αρμόδιους φορείς. Η πρώτη προσπάθεια εφαρμογής αγροτουριστικού προγράμματος στην Ελλάδα ήταν η δημιουργία των γυναικείων συνεταιρισμών το 1984 με πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ισότητας των Δύο Φύλων.

Μέσα από τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής υπαίθρου δημιουργήθηκε μια πλειάδα αγροτουριστικών καταλυμάτων συγκεντρωμένα στις παραθαλάσσιες ζώνες, ή διάσπαρτα στο χώρο, ασύνδετα με την γεωργική παραγωγή, ενώ αγνοήθηκε το θέμα της τουριστικής ζήτησης.

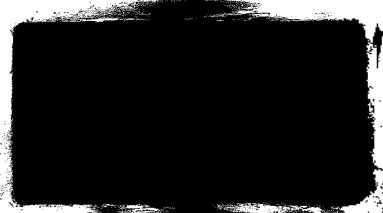
Η αγροτουριστική ανάπτυξη στη Ν. Ευρώπη διαφοροποιείται σε σχέση με το πρότυπο που επικρατεί στη ΒΔ Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα: στη Μεσόγειο δεν συναντάμε την "απομονωμένη φάρμα" όπου χώρος κατοίκησης είναι μαζί με το χώρο εργασίας, οι αγροτικές μεσογειακές ζώνες και ιδιαίτερα οι ορεινές χαρακτηρίζονται από τη δημογραφική συρρίκνωση, δεν υπάρχουν επαρκή δίκτυα υποδομών και υπηρεσιών που θα στήριζαν και θα ενθάρρυναν τέτοιες πρωτοβουλίες, υπάρχει χαμηλή ζήτηση αγροτουριστικών υπηρεσιών στις μεσογειακές ζώνες.

Η περίπτωση της λίμνης Πλαστήρα έχει να κάνει με μια περιοχή φθίνουσας ορεινής ζώνης με έντονη γήρανση του πληθυσμού, υποαπασχόληση, κυριαρχία του πρωτογενή τομέα. Η κατασκευή της λίμνης (1959-1962) είχε σαν αποτέλεσμα τη διάλυση των τοπικών συστημάτων παραγωγής και τη μετανάστευση των κατοίκων στις γειτονικές πόλεις. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον και με δεδομένη την φυσική ομορφιά και το πολιτιστικό απόθεμα ο οικο-αγρο-τουρισμός θεωρήθηκε ως μια σοβαρή εναλλακτική πρόταση.

Ήδη μετά τη λειτουργία των πρώτων κοινοτικών ξενώνων η περιοχή γνώρισε μια ανοδική τουριστική πορεία. Επρόκειτο για εσωτερικό τουρισμό κατά θερινή περίοδο, τις εορτές και τα Σαββατοκύριακα.

εκτικών μορφών τουρισμού είναι η
ου, όπου ένα πλέγμα διαφορετικών και
μια ευρεία περιοχή, αξιοποιούνται τα
λύττερο και ηπιότερο τρόπο, παρέχοντας
ί κοντά στη φύση, να απολαύσει ένα
ιδιαιτερότητες των φυσικών στοιχείων

φή εναλλακτικού τουρισμού, συνδέεται
ιάς και των πολιτιστικών πόρων και
ορεία, δομημένο περιβάλλον, τοπικές
παιδευτική του διάσταση, αφού στόχος
γνώση του πολιτισμού της περιοχής.
ό είναι ο μορφωτικός, ο συνεδριακός

III. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΦΩΚΙΔΑΣ

III.1. Γενικά

Ο νομός Φωκίδας βρίσκεται στο νοτιοδυτικό μέρος της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδος και πρωτεύουσά του είναι η Άμφισσα. Η συνολική έκταση του νομού είναι 2.122 Km², δηλαδή το 13.6% της περιφέρειας.

Είναι ένας κατεξοχήν ορεινός νομός με τους ορεινούς όγκους του Παρνασσού, της Οίτης αλλά κυρίως της Γκιώνας και των Βαρδουσίων να κυριαρχούν στο φυσικό τοπίο, χωρίς όμως να υστερούν σε κάλλος και οι ακτές καθώς το νότιο μέρος του νομού βρέχεται από τον Κορινθιακό κόλπο. Επίσης χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς για το νομό και κυρίως για την Άμφισσα είναι ο κάμπος με τα υπεραιώνobia ελαιόδενδρα που παράγουν τη γνωστή βρώσιμη <<Ελιά Αμφίσσης>>.

Σε μικρή σχετικά απόσταση από την Αθήνα, οι Δελφοί και το Γαλαξίδι αλλά και αρκετά παραλιακά μέρη συνθέτουν ένα δίκτυο χαρακτηριστικών τουριστικών περιοχών για την προσέλκυση επισκεπτών του κλασσικού τουρισμού όπως αυτό έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια για τις παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές.

Εκμεταλλεζόμενη τη συγκυρία αυτή και αναδεικνύοντας σημαντικά ιστορικά και άλλα τοπικά στοιχεία, η Άμφισσα φιλοδοξεί να ενταχθεί σε αυτό το δίκτυο αλλά και να εξειδικευτεί σε μορφές εναλλακτικού τουρισμού, συμπληρωματικής μορφής ως προς τον κλασσικό τουρισμό.

Το Λιδορίκι, η Αρτοτίνα, ο Αθανάσιος Διάκος είναι κάποιες από τις καθαρά ορεινές περιοχές, που διαθέτουν υποδομές και θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν ήπιες μορφές ορεινού τουρισμού.

III. 2. Φυσικό περιβάλλον

III.2.1. Κλίμα

Με βάση το χάρτη των βιοκλιματικών ζωνών της περιοχής του νομού βγάζουμε τα παρακάτω συμπεράσματα για το κλίμα που επικρατεί;

1. Μικρά τμήματα του χώρου που εντοπίζονται στις κορυφές των βουνών Γκιώνας, Βαρδουσίων και Οίτης, παρουσιάζουν κλίμα υπό-αξηρικό, ψυχρό, με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών περίπου ίσο με το μηδέν ($\chi=0$) και

- χειμώνα δριμύ ($M < 0$ C, όπου M =μέση ελάχιστη θερμοκρασία του ψυχρότερου μήνα).
2. Στη χαμηλότερη υψομετρικά ζώνη και σε μεγάλη έκταση το κλίμα είναι υπό-μεσογειακό, με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών $\chi < 40$ και χειμώνα επίσης δριμύ ($M < 0$ C).
 3. Περιμετρικά της προηγούμενης ζώνης και επίσης σε μεγάλη έκταση το κλίμα παρουσιάζεται να είναι ασθενές μέσο-μεσογειακό με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών μεταξύ 40 και 70 ($40 < \chi < 70$) και χειμώνα δριμύ ($M < 0$ C) έως ψυχρό ($0 < M < 3$ C).
 4. Το κεντρικό τμήμα του νομού, ένα μικρό μέρος στα βόρεια, και μια ζώνη πριν την παραλιακή περιοχή παρουσιάζει κλίμα έντονο μέσο-μεσογειακό, με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών μεταξύ 75 και 100 ($75 < \chi < 100$) και χειμώνα από ψυχρό ($0 < M < 3$ C), στα βορειότερα τμήματα, έως ήπιο ($3 < M < 7$ C), χαμηλότερα.
 5. Στην παραλιακή ζώνη έχουμε ασθενές θερμομεσογειακό κλίμα ($100 < \chi < 125$), με ψυχρό ($0 < M < 3$ C), έως ήπιο ($3 < M < 7$ C) χειμώνα.

Όλη η περιοχή του νομού ανήκει στον υγρό, βορειότερα, έως ύφυγρο, νοτιότερα, βιοκλιματικό όροφο.

Με την αύξηση του υψομέτρου μειώνονται οι μέρες βροχόπτωσης και αυξάνονται οι μέρες χιονιού. Οι χιονοπτώσεις στην υψηλότερη ζώνη όπου και κατοικείται παρατηρούνται από Δεκέμβριο έως Απρίλιο με κορύφωση τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο, ενώ στην αλπική ζώνη υπάρχει κάλυμμα χιονιού από τον Οκτώβριο έως το Μάιο.

III.2.2. Εδαφολογικά - Γεωλογικά Στοιχεία

Η μορφολογία του εδάφους είναι κυρίως ορεινή καθώς το 78,7% της έκτασης είναι ορεινό (1.670.000 στρ.), το 18,8% είναι ημιορεινό (398.000 στρ.) και μόνο το 2,5% είναι πεδινό (53.000 στρ.). Κυριότερες είναι οι οροσειρές του Παρνασσού, Γκιώνας, Βαρδουσίων και Οίτης.

Κυριαρχούν οι ορεινοί όγκοι του Παρνασσού, της Γκιώνας, των Βαρδουσίων και της Οίτης. Κατανομή των χρήσεων γης από την ΕΣΥΕ.(81-91).(βιοπα-δρυμός)

Το δυτικό τμήμα του νομού, το μεγαλύτερο τμήμα της επαρχίας Δωρίδας, και σημεία κατά τόπους είναι κυρίως εδάφη από φλύσχη, όξινα με πηλώδη και αργιλλοπηλώδη υφή.

Κατά τόπους και κυρίως στα υψηλότερα τμήματα, του δυτικού τμήματος του νομού και το μεγαλύτερο μέρος του ανατολικού μέρους του νομού τα εδάφη είναι από σκληρούς ασβεστόλιθους, ουδέτερα με αργιλλοπηλώδη και αργιλώδη υφή.

Επίσης κατά τόπους και κυρίως στο νοτιοανατολικό μέρος της τεχνητής λίμνης του Μόρνου, στις εκβολές του ποταμού, στην περιοχή της Ιτέας, στη βορειοανατολική πλευρά (δήμος Παρνασσού) και μέρος στα ανατολικά του δήμου Δεσφίνας τα εδάφη είναι αλλουβιακά γεωργικά.

Τα εδάφη μεταξύ Άμφισσας και Ιτέας είναι εδάφη από τριτογενείς αποθέσεις, συνήθως όξινα με αργιλλοπηλώδη υφή.

Μικρό τμήμα στην περιοχή του Πανουργιά είναι εδάφη από βασικά πυριγενή πετρώματα, ουδέτερα με πηλώδη υφή.

Γενικά το μεγαλύτερο τμήμα του νομού (53.84 %) είναι σκληροί ασβεστόλιθοι, το 29.23% είναι φλύσχη, το 5.79% είναι αλλούβια, το 8.30% είναι κολλούβια και το υπόλοιπο είναι τριτογενείς αποθέσεις, περιδοτίτες και άλλες κατηγορίες.

Τα κοιτάσματα βωξίτη καλύπτουν το 70% έως 80% του νομού. Η κύρια εξορυκτική δραστηριότητα παρατηρείται στις δυτικές πλαγιές του Παρνασσού και τις ανατολικές πλαγιές της Γκιώνας.

Το 22.28% της έκτασης του νομού είναι επικλινή εδάφη, χωρίς ή με αραιή βλάστηση του οποίου μεγάλο τμήμα επηρεάζεται από έντονη χαραδρωτική διάβρωση. Το υπόλοιπο 45.51% χαρακτηρίζεται από μέτρια, επιφανειακή κυρίως διάβρωση.

Το 47.93% της έκτασης του νομού χαρακτηρίζεται από μέτριες κλίσεις 40-70%, το 33.03% από ελαφριές κλίσεις <40% και το 19.04% των εδαφών έχουν απότομες κλίσεις >70%.

Όσον αφορά στην κατανομή της έκτασης σε κλάσεις γαιοϊκανότητας για δασοπονία και γεωργία, το 57.07% είναι κατάλληλο για δασοπονία και το 7.9% για την εξάσκηση της γεωργίας.

III.2.3. Υδρογραφικό Δίκτυο

Ως αποτέλεσμα της γεωλογικής δομής ο νομός χαρακτηρίζεται ως πλούσιος σε υδατικό δυναμικό. Η ευρεία επίπλευση των διαπερατών ασβεστόλιθων επί του αδιαπέραστου στο νερό φλύσχη, δίνει στα επίπεδα επαφής, πάρα πολλές πηγές και κατ'επέκταση πολλά ρεύματα συνεχούς ροής. Έτσι οι πολλές βροχοπτώσεις αντί να δίνουν επιφανειακές απορροές, σε περιόδους αιχμής, εμπλουτίζουν τον υδροφόρο

ορίζοντα και έχουμε απόδοση των πηγών σε ετήσια βάση. Μόνο οι περιοχές κοντά στις κορυφές των Βαρδουσίων και της Γκιώνας θεωρούνται ελλειμματικές σε υδάτινο δυναμικό.

Στο νομό Φωκίδας εμπίπτουν τμήμα του υδατικού διαμερίσματος Παρνασσού και τμήμα του υδατικού διαμερίσματος Αχελώου, όπως καθορίστηκε από την μελέτη του Υπουργείου Γεωργίας, της Δ/σης Αναδασώσεων και Ορεινής Υδρονομίας, "Οι Χειμαρρικές Λεκάνες στα Πλαίσια του Υδρογραφικού Δικτύου της Χώρας".

Πιο συγκεκριμένα στο τμήμα αυτό του Υδατικού Διαμερίσματος Παρνασσού έχουμε μέρος της υδρολογικής λεκάνης Βοιωτικού Κηφισού, με τις υπολεκάνες, μέσης χειμαρρικότητας, δηλαδή λεκάνες με ολισθήσεις, γεωκατακρημνίσεις, χειμαρρικές διαβρώσεις και στερεοπαροχή επίσης σοβαρή, μικρότερης όμως έντασης:

- Αποστολιά-Καστελλίου, 71.580 στρ.
- Γραβιάς, 34.470 στρ.
- Μαριολάτας, 20.920 στρ.
- Λιλαΐας, 8.200 στρ.
- Αγοριανίτη (Επταλόφου), 27.100 στρ.
- Πολυδρόσου, 18.740 στρ.

Επίσης έχουμε την υδρολογική λεκάνη Τριταΐας - Γαλαξιδίου έκτασης 124.000 στρ. και την υδρολογική λεκάνη χειμ. λεκανοπεδίου Αμφίσσης με τις υπολεκάνες:

- Γατοπνίχτη, 42.400 στρ.
- Σκίτσα Προσηλίου, 118.000 στρ.
- Κολοβατιανού, 74.800 στρ.

Στο ίδιο υδατικό διαμέρισμα ανήκουν και η υδρολογική λεκάνη Ξηροποτάμου Δελφών, έκτασης 185.300 στρ. και η υδρολογική λεκάνη χειμάρρων Δεσφίνας, έκτασης 155.000 στρ.

Στο τμήμα του υδατικού διαμερίσματος Αχελώου που εμπίπτει στα όρια του νομού, έχουμε μέρος της υδρολογικής λεκάνης Χειμαρροπόταμου Ευήνου, το μεγαλύτερο μέρος της υδρολογικής λεκάνης του Μόρνου και των συγκεντρωτικών λεκανών Παραλιακής Δωρίδας.

Η υδρολογική λεκάνη του Ευήνου αντιπροσωπεύεται από τις υπολεκάνες:

- Λιβαδόρεμα Δωρίδος, έκτασης 17.000 στρ., (τμήμα της)
- Βαρδουσόρεμα Αρτοτίνας, έκτασης 38.250 στρ.
- Κεραδόρεμμα, έκτασης 68.300 στρ., (τμήμα της)

Η υδρολογική λεκάνη του Μόρνου αντιπροσωπεύεται από τις εξής υπολεκάνες και τα ρέματα:

- Άνω Ρου Μόρνου (Μουσουνίτσας, Μαυρολιθαρίου, Στρώμης), έκτασης 158.000 στρ., και μέσης χειμαρρικότητας.
- Κοκκίνου Μόρνου, έκτασης 135.125 στρ., με τα ρέματα Πενταγιών-Τριστένου, και Κουφαλορέμματος Διακοπίου.
- Άνω Ρου Μόρνου (Καλλίου, Λευκαδιτίου, Κονιάκου, κ.λ.π.), έκτασης 102.700 στρ., μικρής χειμαρρικότητας
- Κουπακορέμματος, έκτασης 11.980 στρ., μικρής χειμαρρικότητας.
- Κροκυλιορέμματος, έκτασης 15.125 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Αγλαβιστιορέμματος Περιβολίου, έκτασης 4.375 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Λουτσοβορέμματος και Κερασορέμματος, έκτασης 5.275 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Βαθυρέμματος Βαρνακόβης, έκτασης 15.200 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Τειχίου, έκτασης 8.500 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Παλαιοξαρίου, έκτασης 6.800 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Ποτιδανίας, έκτασης 8.950 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Περιθιώτισσας, έκτασης 6.520 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Στυλιορέμματος, έκτασης 20.775 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Αβορορέμματος, έκτασης 13.925 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Σεβεδικορέμματος-Δωρικού, έκτασης 5.100 στρ., μέσης χειμαρρικότητας
- Μπελεσίτσας-Λιδορικού-Μαλανδρίνου κ.λ.π. έκτασης 160.250 στρ., μικρής χειμαρρικότητας
- Μανδήλω, έκτασης 32.000 και μικρής χειμαρρικότητας
- Λοιπά μικρορέματα, έκτασης 22.700 στρ.

Η συγκεντρωτική λεκανών χειμ. Παραλιακής Δωρίδας περιλαμβάνει τις εξής υπολεκάνες:

- Μικρορεμάτων-Μοναστηρακίου, έκτασης 9.500 στρ.
- Καρουτιανορέμματος, έκτασης 33.000 στρ., μέσης χειμαρρικότητας
- Τσερλή-Μαραθιά, έκτασης 3.000 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Σεργούλας, έκτασης 15.000 στρ., μέσης χειμαρρικότητας
- Δαφνοχωρίου, έκτασης 13.700 στρ., μέσης χειμαρρικότητας

- Καλλιθέας, έκτασης 29.000 στρ., μικρής χειμαρρικότητας
- Τολοφώνος, έκτασης 72.000 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Πανόρμου-Αγίων Πάντων-Πεντεορίων, έκτασης 56.700 στρ., και μικρής χειμαρρικότητας.

III.2.4. Πανίδα⁴

Τα στοιχεία για την πανίδα πάρθηκαν από τη μελέτη για το Ορεινό Οικοσύστημα Γκιώνας την οποία έκανε ο δασολόγος Βασίλης Χατζηρβασάνης το 1995 για λογαριασμό του Ορειβατικού Συλλόγου Άμφισσας. Στη μελέτη αυτή δόθηκε μια εποπτική παρουσίαση της ευρύτερης ορεινής περιοχής δηλ. Γκιώνα-Παρνασσός-Οίτη-Βαρδούσια, με τη χρήση μεθόδου που εντοπίζει τις πιο σημαντικές ζώνες για τα σπάνια και απειλούμενα είδη ζώων και φυτών.

Η περιοχή των προαναφερόμενων ορεινών συμπλεγμάτων είναι από τις σημαντικότερες περιοχές της Ελλάδας για γυπαετό, όρνιο, και αγριόγιδο. Αποτελούν όριο εξάπλωσης του λύκου, του ζαρκαδιού, και του αγριόγιδου και μεταναστευτικό πέρασμα λιβαδικών πουλιών και τύπος διαχείμασης, ιδιαίτερα ο ελαιώνας της Άμφισσας.

ΠΑΝΙΔΑ ΑΛΠΙΚΗΣ ΖΩΝΗΣ

Πουλιά

Γυπαετός *Gypaetus barbatus*, έχει επανειλημμένα παρατηρηθεί όλες τις εποχές του χρόνου.

Όρνιο *Gyps fulvus*, εμφανίζεται το καλοκαίρι, μοναχικά ή σε ομάδες μέχρι 4 ατόμων.

Χρυσαιτός *Aquila chrysaetus* και Βραχοκιρκίναζο *Falco tinnunculus*, έχουν σταθερή παρουσία το καλοκαίρι

Ψαραετός *Pandion haliaetus*, παρατηρήθηκε ένα ανήλικο άτομο στην κορυφογραμμή της Γκιώνας.

Οι μόνιμοι κάτοικοι της αλπικής ζώνης, που συνδέονται κυρίως με τις βραχώδεις πλαγιές και ξεχειμωνιάζουν χαμηλότερα, είναι:

Πετροπέρδικα *Alectoris graeca*

Αγριοπερίστερο *Colymba livia*

Χιονοψάλτης *Prumella collaris*

⁴ Βασίλης Χατζηρβασάνης, "Ορεινό Οικοσύστημα Γκιώνας, μελέτη αξιολόγησης με σκοπό την προστασία", Ελληνικός Ορειβατικός σύλλογος Άμφισσας, Αθήνα, 1995, σελ. 26-31.

Σβαρνίστρα *Tichodroma muraria*

Κιτρινοκαλιακούδα *Pyrrhocorax graculus*

Χιονόστρουθος *Montifringilla nivalis*

Οι καλοκαιρινοί επισκέπτες συνδέονται περισσότερο με τις ομαλές πλαγιές και ξεχειμωνιάζουν στην Αφρική. Πιο χαρακτηριστικά είναι:

Σκεπαρνάς *Apus melba*

Δενδροσταρήθρα *Lullula arborea*

Χιονάδα *Eremophila albestris*

Σταχτοπετρόκλης *Oenanthe oenanthe*

Πετροκότσυφας *Monticola saxatilis*

Βουτσινότσιγλο *Emberiza cia*, ξεχειμωνιάζει στους πρόποδες.

Είδη που παρατηρήθηκαν κατά τη μετανάστευση πουλιών:

Χαμοκελάδα *Anthus campestris*

Λιβαδοκελάδα *A. pratensis*

Δενδροκελάδα *A. trivialis*

Κιτρινοσουσουράδα *Motacilla flava*

Ασπροκόλα *Oenanthe hispanica*

Θηλαστικά

Αγριόγιδο *Rupicapra rupicapra balcanica*

Χιονοπόντικας *Microtus nivallis*

Κρικοποντικός *Apodemus flavicollis*

Τυφλασπάλακα *Talpa caeca*

Ερπετά - Αμφίβια

Σαλαμάνδρα *Salamandra salamandra*

Βουνοτρίτωνας *Triturus alpestris*

Βομβίνη *Bombina variegata*

Οχιά *Vipera ammodytes*

Ασινόφιδο *Coronela austriaca*

ΠΑΝΙΔΑ ΟΡΕΙΝΗΣ ΖΩΝΗΣ

Πουλιά

Εκτός από τα τυπικά είδη των κωνοφόρων δασών της νότιας Ελλάδας έχει παρατηρηθεί μια ασυνήθιστη ποικιλία αρπακτικών

Γυπαετός *Gypaetus barbatus*
Χρυσαετός *Aquila chrysaetos*
Βραχοκιρκίνεζο *Falco tinnunculus*
Δενδρογέρακας *Falco subbuteo*
Πετρίτης *Falco peregrinus*
Σταυραετός *Hieraaetus pennatus*
Ξεφτέρι *Accipiter nisus*
Γκιώνης *Otus scops*
Μαυροτσικλιτάρα *Dryocopus martius*
Λευκονώτη *Dendrocopos leucotos*
Βλάχος *Emberia hortulana*

Θηλαστικά

Αγριόγιδο *Rupicapra rupicapra balcanica*
Αγριογούρουνο *Sus scrofa*
Ζαρκάδι *Capreolus capreolus*
Λύκος *Canis lupus*
Δασοποντικός *Apodemus sylvaticus*

Ερπετά - Αμφίβια

Σαλαμάνδρα *Salamandra salamandra*
Γραικοβάτραχος *Rana graeca*
Αιγαιόσαυρα *Podarcis erhardii*
Ασινόφιδο *Coronella austriaca*

ΠΑΝΙΔΑ ΗΜΙΟΡΕΙΝΗΣ ΖΩΝΗΣ

Πουλιά

Όρνιο *Gyps fulvus*
Μαυρόγυπας *Aegypius monachus*
Ασπροπάρης *Neophron percnopterus*
Μαυροκιρκίνεζο *Falco vespertinus*
Ψαραετός *Pandion haliaetus*
Τέσσερα είδη τσίχλας *Turdus* sp.
Μαυροσκούφης *Sylvia atricapilla*
Κιτρινοκαλιακούδα *Pyrrhocorax graculus*

Συκοφάγος *Oriolus oriolus*
Μουστακοτσιροβάκος *Sylvia rueppelli*
Αετομάχος *Lanius collurio*
Πετρίτης *Falco peregrinus*
Νεροκότσιφας *Cinclus cinclus*
Γαλαζοκότσιφας *Monticola solitarius*
Κλειδωνάς *Parus lugubris*

Θηλαστικά

Αγριόγατος *Felis silvestris*
Ζαρκάδι *Capreolus capreolus*
Δενδρομυωξό *Dryomys nitedula*
Δασομυωξός *Glis glis*
Τσακάλι *Canis aureus*

Ερπετά - Αμφίβια

Χωματόφρυνος *Bufo bufo*

III.2.5. Βλάστηση

Στη Γκιώνα διακρίνονται τρεις ζώνες βλάστησης. Η αλπική, η ορεινή, και η ημιορεινή. Η αλπική ζώνη απλώνεται στις κορυφές, πάνω από το υψόμετρο των 1600 μέτρων και περιλαμβάνει αλπικά λιβάδια, πετροπλαγιές και σχηματισμούς βράχων, ορθοπλαγιές και σάρες. Η βλάστηση υπάγεται στην εξωδασική ζώνη των ψηλών ορέων και χαρακτηρίζεται από αλπικά λιβαδικά φυτά και σκόρπιους νανώδεις θάμνους. Πολύ χαρακτηριστικά είναι τα βραχύφιλα είδη.

Η ορεινή ζώνη απλώνεται στα μέσα υψόμετρα (600-1800 μ.), με ελατοδάση και δασωμένες ορθοπλαγιές. Η βλάστηση υπάγεται στη ζώνη ορεινών παραμεσσιγειακών κανοφόρων με κυρίαρχο είδος το Κεφαλλονίτικο έλατο που ενδημικό της Ελλάδας.

Στους πρόποδες του βουνού επικρατεί ένα μωσαϊκό από μεσιγειακούς θαμνότοπους και φρυγανότοπους, μικρές ορθοπλαγιές και καλλιέργειες. Στις Β. υπώρειες του εμφανίζεται σποραδικά το δρυοδάσος, που υπάγεται στην παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης και αποτελεί τυπικό βιότοπο στα μέσα και χαμηλά υψόμετρα. Στις χαμηλότερες Ν και ΝΑ υπώρειες επικρατούν οι μεσογειακοί φρυγανότοποι και θαμνότοποι που υπάγονται στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης.

Παλαιότερη αξιολόγηση της χλωρίδας της Γκιώνας (Αδαμακόπουλος και συν. 1985), συμπληρωμένη με στοιχεία νεότερων ερευνών (Strid & Tan 1991, Ομάδα μελέτης 1994) δίνει 2 ενδημικά φυτά της Γκιώνας, στην αλπική ζώνη (*Arenaria gionaea*, *Potentilla kionaea*), 1 ενδημικό Γκιώνας και Βαρδουσίων (*Verbascum reiseri*), 14 ενδημικά της Στ.Ελλάδας, 21 ενδημικά της νότιας Ελλάδας, συνολικά 60 είδη που υπάρχουν μόνο στην Ελλάδα, 10 σπάνια είδη, μοναδική παρουσία στην Ευρώπη, των ασιατικών ειδών *Arnebia densiflora* και *Solenanthus stamineus*. Πιο αξιόλογοι από χλωριδική άποψη βιότοποι είναι η αλπική ζώνη και οι ορθοπλαγιές όπου φυτρώνουν τα περισσότερα από τα σπάνια είδη.

Τις ίδιες ζώνες διακρίνουμε και στα Βαρδούσια. Χαρακτηριστικό των βαρδουσίων είναι τα αλπικά λιβάδια όπου την άνοιξη ανθίζουν πλήθος αγριολούλουδων. Η χλωρίδα του βουνού περιλαμβάνει και δύο ενδημικά των Βαρδουσίων την *Achillea barbeyana* και το *Verbascum reiseri*.

Στον Παρνασσό, στο πλαίσιο του Σχεδίου Διαχείρισης του Εθνικού δρυμού Παρνασσού, διακρίθηκαν οι παρακάτω τύποι βλάστησης:

Χαμηλή βλάστηση άνωθεν των δασοορίων, όπου είναι ο βιότοπος της ορομεσογειακής βλάστησης και συγκροτείται από θαμνώδη, φρυγανώδη και ποώση είδη. Η βλάστηση εδώ είναι γενικά υποβαθμισμένη, αποτελέσμα κυρίως της έντονης βόσκησης. Στη χαμηλότερη ζώνη και μέχρι ένα υψόμετρο 1.900 περίπου μέτρων υπάρχουν διάσπαρτα άτομα *Juniperus foetidissima*, σε κακή γενικά κατάσταση και μικρού ύψους.

Υψηλή δενδρώδης βλάστηση, από 600 έως 1.800 μέτρα υψόμετρο. Η ζώνη αυτή περιλαμβάνει τους βιοτόπους της *Abies cephalonica*, *Pinus nigra* και των φυλλοβόλων δρυών. Εδώ κάνει την παρουσία της και η *Paeonia parnassica* (Γ.Μπρόφας)

Θαμνώδης βλάστηση με τους βιότοπους της *Quercus ilex*, *Quercus coccifera*, *Pistacia lentiscus*.

Τέλος οι παρόχθιοι βιότοποι κατά μήκος των χειμάρρων με κυριότερο είδος τον *Platanus orientalis*.

Στα ξέφωτα των ελατοδασών φυτρώνουν μερικά εντυπωσιακά είδη όπως ο κόκκινος κρίνος *Lilium chalcidionum*, το ελλέβορο *Helleborus cyclophyllus*. Στις σχισμές των αλπικών βράχων φυτρώνουν τα ενδημικά της κεντρικής Ελλάδας *Viola poetica* και *Campanula rupicola*.

III.2.6. Προστασία και διαχείριση δασών

Ο νομός Φωκίδας εποπτεύεται από τα δασαρχεία Άμφισσας και Λιδωρικείου και από τα κατά τόπους δασονομεία.

Κύρια σημεία αναφοράς για τη δασική διαχείριση και προστασία αποτελούν ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού και η Ελεγχόμενη Κυνηγετική Περιοχή Παρνασσίδος.

Οι κυριότερες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο σύνολο του νομού είναι:

- Δασοτεχνικά έργα
- Έργα βοσκοτόπων
- Έργα προστασίας, συντηρήσεις αντιπυρικών λωρίδων και δρόμων, διανοίξεις δρόμων, κ.λ.π.
- Υλοτομίες από συνεταιρισμούς εκτός νομού
- Έργα υποβαθμισμένων δασών, καθαρισμοί, αραιώσεις, κλαδεύσεις.
- Έργα δασικής αναψυχής, μικροί χώροι αναψυχής, βρύσες, κ.λ.π.
- Αναδασώσεις .
- Συντήρηση και λειτουργία δασικού φυτωρίου στη Γραβιά.
- Δημιουργία και διαχείριση δασικού χωριού στο Προσήλιο
- Ορεινή οικονομία, προστασία ορεινών κοινοτήτων από τη διάβρωση εδαφών με μικρά τεχνικά έργα, έργα πρόσβασης.
- Έργα μη δημόσιας δασοπονίας, έργα εκτελούμενα δια αυτεπιστασίας.
- Προστασία, ιδιοκτησιακά προβλήματα, εκχερσώσεις
- Θήρα.
- Περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση σε σχολεία.

Περισσότερα στοιχεία δίνονται στο κεφάλαιο IV.1.6.

Θήρα

Στην Άμφισσα υπάρχουν 2 κυνηγετικοί σύλλογοι και οι άδειες εκδίδονταν από τα δασαρχεία Άμφισσας και Λιδωρικίου. Την περίοδο 1995 έως 1998 από το δασαρχείο Άμφισσας εκδόθηκαν συνολικά 1410 άδειες και από το δασαρχείο Λιδωρικίου 3709.

Δασική Περιφερειακή Μονάδα		
ΕΤΟΣ	Αμφισσας	Λιδορικού
1995	353	966
1996	353	904
1997	347	913
1998	357	926
Σύνολο	1410	3709

Πηγή : Δασικές Περιφερειακές Μονάδες Άμφισσας και Λιδορικού.

Στο νομό Φωκίδας από την περίοδο 1998-1999 άρχισε να λειτουργεί η Ελεγχόμενη Κυνηγετική Περιοχή Παρνασσίδας. Αναλυτικότερα στοιχεία δίδονται στα κεφάλαια IV.1.5. και IV.4.

Τα καταφύγια θηραμάτων που υπάρχουν στο νομό είναι⁵:

- "Ξηροβούνι" περιοχή κοινοτήτων Ελαίας, Καλλιθέας, Δαφνοχωρίου, Μακρινής, έκτασης 14.800 στρ.
- "Ξηροτύρι" περιοχή κοινοτήτων Γαλαξιδίου, Πεντεορίων, έκτασης 13.000 στρ.
- "Άγιοι Πάντες", περιοχή κοινοτήτων Δεσφίνας, Χρυσού, Κίρρας, Δήμου Δελφών, έκτασης 24.000 στρ.
- "Ι.Μονής Βαρνακόβης" περιοχή μοναστηριακού δάσους Ι.Μ.Βαρνακόβης, έκτασης 12.000 στρ.
- "Μακριά Ράχη Δρυοδάσος Πενταγιών" περιοχή κοινοτήτων Κοκκίνου, Πενταγιών, Τριστένου, Διχωρίου, Δάφνου, Διακοπίου, έκτασης 15.700 στρ.
- "Λευκαδιτίου - Συκέας" περιοχή κοινοτήτων Λευκαδιτίου, Συκέας, έκτασης 28.940 στρ.
- "Καστελλίου - Καλοσκοπής" περιοχή κοινοτήτων Καστελλίου, Καλοσκοπής, έκτασης 12.000 στρ.
- "Αρχαιολογικός Χώρος Δελφών β", περιοχή αρχαιολογικού χώρου Δελφών.
- "Τουμπαναράς - Κροκίου δ", περιοχή δήμου Δελφών, έκτασης 6.800 στρ.
- "Παρνασσός α", περιοχή Επταλόφου, Δελφών, Ελαιώνα, έκτασης 35.000 στρ.
- "Ρεκάς α", περιοχή κοινότητας Προσηλίου, έκτασης 33.000 στρ.

⁵ Κυνηγετικός Οδηγός Φωκίδας.

- "Βουνιχώρας - Αγ.Ευθυμίας", περιοχή κοινοτήτων Βουνιχώρας, Αγ.Ευθυμίας και δήμου Αμφίσσης, έκτασης 21.000 στρ.

Εθνικός Δρυμός Παρνασσού

Ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού βρίσκεται στα όρια των νομών Φωκίδας και Βοιωτίας. Ιδρύθηκε με το από 25-7-1938 Β.Δ., (ΦΕΚ Α' αριθ. 286) και σύμφωνα με αυτό ο πυρήνας του δρυμού καταλαμβάνει έκταση 3.513 Ha, η οποία υπάγεται διοικητικά στους νομούς Φωκίδας και Βοιωτίας. Η περιφερειακή ζώνη δεν ορίζεται σαφώς από το διάταγμα αυτό.

Είναι χαρακτηριστική η πλούσια και μεγάλης σπουδαιότητας και ενδιαφέροντος χλωρίδα του. Από τα χαρακτηριστικότερα είδη είναι η κεφαλληνιακή ελάτη, η μαύρη πεύκη και οι φυλλοβόλες δρύς, ενώ πλούσια είναι η ποώδης και η θαμνώδης βλάστηση. Κατά καιρούς αποτελούσε αντικείμενο μελέτης και έρευνας τόσο για ξένους όσο και για έλληνες επιστήμονες. Ο Παρνασσός είναι επίσης πολύ σημαντική περιοχή για μεγάλα αρπακτικά όπως ο γυπαετός, το όρνιο, ο χρυσαετός.

Από την κήρυξή του μέχρι πρότείνως διαχειρίζονταν σαν δάσος υπό προστασία με μόνα μέτρα τις απαγορεύσεις υλοτομιών, κυνηγιού και βοσκής χωρίς την εφαρμογή ειδικού Σχεδίου Διαχείρισης. Το 1995 το Τμήμα Δασικού Περιβάλλοντος, Εθνικών Δρυμών και Δασικής Αναψυχής του Υπουργείου Γεωργίας, στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE, ανέθεσε την εκπόνηση ολοκληρωμένου "Σχεδίου Διαχείρισης" για τον Εθνικό Δρυμό Παρνασσού, στο Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων και Τεχνολογίας Δασικών Προϊόντων.

Στα πλαίσια του Σχεδίου αυτού μελετήθηκε ολόκληρη η περιοχή του ορεινού συγκροτήματος Παρνασσού και έγιναν αλλαγές στα όρια τόσο του πυρήνα όσο και της περιφερειακής ζώνης του. Τέθηκαν στόχοι για την ορθολογική διαχείριση του δρυμού και της ευρύτερης περιοχής, όπως και ο τρόπος επίτευξής τους, και προτάθηκε ένας αριθμός πιο εξειδικευμένων μελετών.

Οι στόχοι δε είναι οι εξής : α. Η προστασία και διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών και αξιών της περιοχής, β. Η βελτίωση της οργάνωσης, διοίκησης και διαχείρισης του Δρυμού, γ. Η εξυπηρέτηση των επισκεπτών του Δρυμού, δ. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Προτάθηκε δε η ίδρυση ενός ειδικού φορέα για την επίβλεψη και προστασία του δρυμού. Η ισχύς του σχεδίου αυτού είναι 5ετής και λαμβάνεται υπόψην τόσο οι

προστατευτικές λειτουργίες του δρυμού όσο και αναψυχικές και αισθητικές λειτουργίες

Είναι σημαντικό να τονισθεί ότι από την ίδρυση του δρυμού κανένα έργο για την καλή λειτουργία του δεν έγινε όπως σήμανση των ορίων , περιφράξεις, αναγκαστικές απαλλοτριώσεις. Εκτός αυτού δε, με το Π.Δ. 87/31-1-1976 "Περί παραχωρήσεως κατά κυριότητα εις τον Ε.Ο.Τ. Δημοσίας εκτάσεως κειμένης επί του όρους Παρνασσός", παραχωρήθηκε κατά κυριότητα στον Ε.Ο.Τ. δημόσια έκταση του δρυμού της αλπικής ζώνης. Κατόπιν αυτού η κοινότητα Αράχοβας, που διατηρούσε δικαίωμα βοσκής στην παραχωρηθείσα έκταση προσέφυγε δικαστικά και ακυρώθηκε η παραχώρηση. Ακόμα και σήμερα το θέμα εκκρεμεί αν και δημιουργήθηκαν οι εγκαταστάσεις των χιονοδρομικών κέντρων.

III.3. Ανθρωπογενές περιβάλλον

III.3.1. Διοικητική διαίρεση

Ο Νομός Φωκίδας ανήκει στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο της, όπως καθορίστηκε σύμφωνα με τη διοικητική διαίρεση της χώρας (Ν.1622/86).

Είναι από τους μικρότερους νομούς της χώρας με έκταση 2.122 Km² και πληθυσμό 44.183 άτομα, σύμφωνα με την απογραφή του 1991.

Πριν την εφαρμογή του σχεδίου "Καποδίστριας" ο αριθμός των ΟΤΑ έφτανε τους 91. Μετά την συνένωση δήμων και κοινοτήτων ο νομός Φωκίδας απαρτίζεται από 12 δήμους με μεγαλύτερο το δήμο Αμφίσσης με 9.469 κατοίκους, που είναι και η πρωτεύουσα του νομού.

Η νέα διοικητική διαίρεση του νομού έχει ως εξής:

Ο δήμος Αμφίσσης, περιλαμβάνει το δήμο Αμφίσσης και τις κοινότητες Αγίας Ευθυμίας, Αγίου Γεωργίου, Αγίου Κων/νου, Δροσοχωρίου, Ελαιώνος, Προσηλίου, Σερνικακίου.

Ο δήμος Βαρδουσίων περιλαμβάνει τις κοινότητες Κροκυλείου, Αλεποχωρείου, Αρτοτίνας, Διχωρίου, Ζοριάνου, Κερασέων, Κοκκίνου, Κουπακίου, Κριατσίου, Πενταγίων, Περιβολίου, Τριστένου, Υψηλού Χωριού.

Ο δήμος Γαλαξιδίου, περιλαμβάνει το δήμο Γαλαξιδίου και τις κοινότητες Αγίων Πάντων, Βουνιχώρας, Πεντεορίων.

Ο δήμος Γραβιάς περιλαμβάνει τις κοινότητες Γραβιάς, Αποστολιά, Βαργιάνης, Καλοσκοπής, Καστελλίων, Μαριολάτας, Οινοχωρίου, Σκλήθρου.

Ο δήμος Δελφών, που περιλαμβάνει το δήμο Δελφών και την κοινότητα Χρυσσού.

Ο δήμος Δεσφίνας, που περιλαμβάνει την κοινότητα Δεσφίνας.

Ο δήμος Ευπαλίου, που περιλαμβάνει τις κοινότητες Ευπαλίου, Δροσάτου, Κάμπου, Καστρακίου, Κλήματος Ευπαλίου, Μαλαμάτων, Μαναγούλης, Μαραθιά, Μοναστηρακίου, Παλαιοξαρίου, Ποτιδάνιας, Πύργου, Σεργούλας, Τειχίου, Τρικόρφου, Φιλοθέης.

Ο δήμος Ιτέας περιλαμβάνει το δήμο Ιτέας και τις κοινότητες Κίρρας και Τριταίας.

Ο δήμος Καλλιέων περιλαμβάνει τις κοινότητες Μαυρολιθαρίου, Αθανάσιου Διάκου, Καστριώτισσας, Μουσούνισσας, Πανουργιά, Πυράς, και Στρόμης.

Ο δήμος Λιδορικού περιλαμβάνει το δήμο Λιδορικού και τις κοινότητες Αβόρου, Αμυγδαλιάς, Βραΐλας, Δάφνου, Διακοπίου, Δωρικού, Καλλίου, Καρουτών, Κονιάκου, Λευκαδιτίου, Μαλανδρίνου, Πενταπόλεως, Περιθιώτισσας, Στίλιας, Συκέας και Σώταινας.

Ο δήμος Παρνασσού περιλαμβάνει τις κοινότητες Πολυδρόσου, Επταλόφου, και Λιλαίας.

Τέλος, ο δήμος Τολοφώνος περιλαμβάνει τις κοινότητες Ερατεινής, Γλυφάδας, Ελαίας, Καλλιθέας, Μακρινής, Μηλέας, Πανόρμου, Τολοφώνος και Τριζονίων.

III.3.2. Πληθυσμιακά μεγέθη

Κατανομή πληθυσμού

Από το 1961 έως το 1991 παρατηρείται μια συνεχής μείωση του πληθυσμού με εξέρεση μια μικρή τάση αύξησης τη περίοδο 1971-1981, η οποία οφείλεται στη μετανάστευση μεγάλου αριθμού εργατών προς το νομό κατά την κατασκευή του φράγματος του Μόρνου. Οι ποσοστιαίες μεταβολές του πληθυσμού του νομού παρουσιάζονται δυσμενέστερες σε σχέση με αυτά της χώρας και της περιφέρειας, ιδιαίτερα από το 1981 έως το 1991 όπου ο πληθυσμός της χώρας αυξάνεται με ρυθμό 0,52% και της περιφέρειας με 0,81%, ενώ ο νομός παρουσιάζει στασιμότητα (0,01%).

Η εικόνα ωστόσο των δήμων του νομού δεν είναι η ίδια. Ο δήμος της Άμφισσας, των Δελφών και οι παραθαλάσσιοι δήμοι εκτός της Δεσφίνας παρουσιάζουν σαφή

μείωση του πληθυσμού, ενώ οι ορεινοί δήμοι όπως και της Δεσφίνας παρουσιάζουν αύξηση.

Η μεταβολή του πληθυσμού φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1					
Μεταβολή πληθυσμού					
1971-1991					
Περιοχή	Πληθ.'71	Πληθ.'81	Πληθ.'91	ΜΕΡΜ '71- '81	ΜΕΡΜ '81- '91
Ελλάδα	8768641	9740417	10259900	1,06%	0.52%
Περφέρεια	504073	537099	582280	0,64%	0.81%
Ν.Φωκίδας	41358	44222	44183	0,65%	0.01%
Δ.Αμφίσσης	9743	9589	9469	-0.16%	-0.13%
Δ.Βαρδουσίων	1543	1682	2043	0.87%	1.96%
Δ.Γαλαξιδίου	2583	2528	2494	-0.21%	-0.14%
Δ.Γραβιάς	2781	2903	3167	0.43%	0.87%
Δ.Δελφών	2231	3502	2467	4.61%	-3.44%
Δ.Δεσφίνας	2147	1963	2389	-0.89%	1.98%
Δ.Ευπαλίου	5762	5996	5694	0.40%	-0.52%
Δ.Ιτέας	4402	5605	5592	2.45%	0.02%
Δ.Καλλιέων	674	1010	1179	4.13%	1.56%
Δ.Λιδορικού	4536	4168	4403	-1.08%	0.79%
Δ.Παρνασσού	2123	2259	2447	0.62%	0.80%
Δ.Τολοφώνος	2833	3017	2839	0.63%	-0.61%
Πηγή:ΕΣΥΕ, απογραφές 1971-1991					

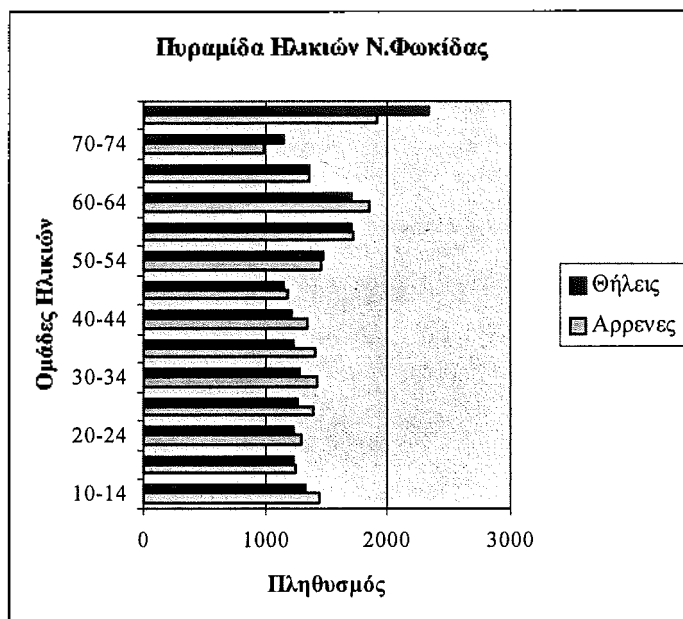
Χαρακτηριστικό της διάρθρωσης του πληθυσμού του νομού Φωκίδας είναι ότι κατανέμεται σε ημιαστικό και αγροτικό πληθυσμό καθώς πληθυσμιακές συγκεντρώσεις άνω των 10.000 κατοίκων δεν υπάρχουν στο νομό Φωκίδας.

Κατά την απογραφή του 1991ο πληθυσμός, όσον αφορά στο επίπεδο αστικότητας, ήταν κυρίως αγροτικός (30302 άτομα) και δευτερευόντος ημιαστικός (13881 άτομα). Μεταξύ των δύο απογραφών 1981 και 1991 παρατηρείται μείωση του ημιαστικού και αύξηση του αγροτικού πληθυσμού. Αυτό οφείλεται στην πληθυσμιακή συρρίκνωση της περιοχής.

Η κατανομή του πληθυσμού σε ημιαστικό και αγροτικό στις τέσσερις τελευταίες απογραφές απεικονίζεται στον πίνακα 2:

Πίνακας 2		Κατανομή πληθυσμού σε ημιαστικό & αγροτικό 1961-1991		
Αστικότητα	Ετη			
	1961	1971	1981	1991
Αστικός	-	-	-	-
Ημιαστικός	11396 (23.8%)	12166 (29.4%)	14020 (31.7%)	13881 (31.4%)
Αγροτικός	36446 (76.6%)	29195 (70.6%)	30202 (68.3%)	30302 (68.6%)
Πηγή : ΕΣΥΕ, απογραφές 1961-1991				

Πίνακας 3		Πυκνότητα πληθυσμιακή	
Περιοχή	Πληθυσμός	εκταση στρ.	πυκν.πληθ.
Δ.Αμφίσσης	9469	315174	30.0
Δ.Βαρδουσίων	2043	253725	8.1
Δ.Γαλαξιδίου	2494	126088	19.8
Δ.Γραβιάς	3167	161651	19.6
Δ.Δελφών	2467	73126	33.7
Δ.Δεσφίνας	2389	148992	16.0
Δ.Ευπαλίου	5694	204207	27.9
Δ.Ιτέας	5592	26351	212.2
Δ.Καλλιέων	1179	183256	6.4
Δ.Λιδορικού	4403	409577	10.8
Δ.Παρνασσού	2447	87033	28.1
Δ.Τολοφώνας	2839	131384	21.6
Σύνολο Νομού	44183	2120564	20.8
Πηγή: ΕΣΥΕ, 1991			

Η πυραμίδα των ηλικιών του νομού για το 1991 παρουσιάζει την ίδια περίπου εικόνα με την πυραμίδα σε επίπεδο περιφέρειας και χώρας. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται γήρανση του πληθυσμού, υπογεννητικότητα και στασιμότητα στη φυσική εξέλιξη. Ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το ότι παρατηρείται μικρότερος αριθμός γυναικών έναντι των αντρών στις παραγωγικές ηλικίες .

Απασχόληση

Από τις απογραφές της ΕΣΥΕ τα έτη 1981 και 1991 βλέπουμε πως το ποσοστό ανέργων αυξήθηκε από 3.30% του 1981 σε 9.20% το 1991, δηλαδή αυξήθηκε κατά 5.9 ποσοστιαίες μονάδες, και η κατάσταση χειροτερεύει αν σκεφτεί κάποιος πως το ποσοτό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο νομό Φωκίδας μειώθηκε από 37% που ήταν το 1981 σε 35% το 1991, μειώνεται ο πληθυσμός και μάλιστα ο νεότερος ηλικιακά.

Μάλιστα η κατάσταση δεν προβλέπεται να καλλυτερεύσει καθώς αναμένεται η ανεργία να παραμείνει σε υψηλά επίπεδα για το σύνολο της περιφέρειας στην οποία ο νομός δεν κατέχει και την υψηλότερη θέση από άποψη δυνατοτήτων ανάπτυξης.

Διατομεακά φαίνεται πως ο πρωτογενής τομέας γίνεται όλο και λιγότερο ελκυστικός καθώς από 53% που κατείχε ως ποσοτό της απασχόλησης το 1971 φτάνει το 22% το 1991. Αντιθέτως ο τριτογενής τομέας αναδεικνύεται σε χώρο προσέλκυσης του ενδιαφέροντος και από 23% που κατέχει το 1971 φτάνει το 52% το 1991. Σταθερός, σχετικά, φαίνεται να είναι ο δευτερογενής τομέας όπου κατέχει το 24% το 1971, το 26% το 1981 και το 1991.

Περισσότερα αναφέρονται στο κεφάλαιο για τα οικονομικά στοιχεία του νομού.

Πίνακας 4 Οικονομικά ενεργός πληθυσμός - Ανεργία συγκριτικά στην περιφέρεια						
Χώρας	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός			Ανεργία		
	1981	1991	Μεταβολή 81-91	1981	1991	Μεταβολή 81-91
Ελλάδα	3459254	3679524	6.4%	155279	314200	102%
Περιφέρεια	190718	199806	4.8%	6378	18463	189%
Βοιωτία	40671	48317	18.8%	1344	3814	184%
Ευβοία	62778	68813	9.6%	2074	7241	249%
Ευρυτανία	10807	8434	-22.0%	545	977	79%
Φθιώτιδα	59980	58778	-2.0%	1871	5013	168%
Φωκίδα	16482	15464	-6.2%	544	1418	161%
Απόσπασμα πίνακα Α.1.2-2 Χωροταξικό Σχέδιο Σ.Ελλάδας						

Πίνακας 5 Ποσοστό ανεργίας συγκριτικά στην περιφέρεια						
Χώρας	Ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού			Ποσοστό ανεργίας		
	1981	1991	Μεταβολή 81-91	1981	1991	Μεταβολή 81-91
Ε.Ε.	42%				8.70%	
Ελλάδα	36%	36%	0.30%	4.50%	8.50%	4.10%
Περιφέρεια	36%	34%	-1.20%	3.30%	9.20%	5.90%
Βοιωτία	35%	36%	1.30%	3.30%	7.90%	4.60%
Ευβοία	33%	33%	-0.30%	3.30%	10.50%	7.20%
Ευρυτανία	41%	35%	-6.60%	5%	11.60%	6.50%
Φθιώτιδα	37%	34%	-2.90%	3.10%	8.50%	5.40%
Φωκίδα	37%	35%	-2.40%	3.30%	9.20%	5.90%
Απόσπασμα πίνακα Α.1.2-2 Χωροταξικό Σχέδιο Σ.Ελλάδας						
Δεν περιλαμβάνεται η κατηγορία ΕΣΥΕ "δεν δήλωσαν"						

Σύμφωνα πάντως με το Χωροταξικό Σχέδιο Στ. Ελλάδος, οι ιδιαίτερες εξειδικεύσεις που χαρακτηρίζει το τοπικό εργατικό δυναμικό του νομού είναι οι συνδεδεμένες με την εξορυκτική δραστηριότητα. Επίσης εξειδίκευση του τοπικού εργατικού και επιχειρηματικού δυναμικού υπάρχει στις μεγάλες κατασκευές (χειριστές μηχανημάτων, ειδικευμένοι εργατοτεχνίτες και στελέχη κατασκευής),

λόγω των διαρκών μεγάλων έργων (Μόρνος). Σημειώνεται βέβαια ότι τα έργα αυτά γίνονται με προσέλευση ειδικευμένου προσωπικού από την Αθήνα, αλλά αναπτύσσονται και νέες ειδικεύσεις στο πλαίσιο του νομού.

III.3.3. Οργάνωση του χώρου - Οικιστικό δίκτυο

Η Άμφισσα με αρχαία και μεσαιωνικά τείχη, χτισμένη στα ριζά της Γκιώνας, μεγάλη και ονομαστή πόλη των Λοκρών γίνεται μεσαιωνικό κέντρο γνωστή ως Σάλωνα. Ακμαία πόλη και στα ρωμαϊκά και παλαιοχριστιανικά χρόνια. Η δυσπρόσιτη από τη ξηρά περιοχή πέρα της Άμφισσας, από την αρχαιότητα μέχρι τους νεότερους χρόνους, την κάνει κόμβο επικοινωνίας δια θαλάσσης με την Πελοπόννησο, τα Ιόνια Νησιά, και τηΔύση με επίνειο την Ιτέα και το Γαλαξίδι.

Αν και λόγω της διοικητικής της θέσης είναι κέντρο νομαρχιακού επιπέδου, δεν μπορεί να αποτελέσει πόλο ανάπτυξης της ενδοχώρας της, να συντηρήσει τα μικρότερα χωριά και να προστατεύσει από ερήμωση την ορεινή χώρα. Για να παίζει αυτό το ρόλο πρέπει να προσφέρει εξυπηρετήσεις που δεν αντέχει όμως το μέγεθός της. Για το λόγο αυτό κρίνεται πως η δικτύωσή της με το Γαλαξίδι και την Ιτέα μπορεί να της εξασφαλίσει το ρόλο ενός δυναμικού αστικού πόλου, τουλάχιστον για τις αδύναμες νότιες ακτές της.

Από την άλλη η πληθυσμιακή δυναμική της Λαμίας, ως κέντρο της περιφέρειας, είναι περιορισμένη και η μεγέθυνση της κρίσιμης μάζας της, για ένα πιο ουσιαστικό ρόλο σε διαπεριφερειακό και μάλιστα κοινοτικό επίπεδο, δεν μπορεί παρά να προκύψει από "συνεργασίες" ενδοπεριφερειακά στα πλαίσια δικτύων συνεργασίας κυρίως με Άμφισσα και Καρπενήσι.

Ως ένας από τους διαπεριφερειακούς πόλους της περιφέρειας προβάλλει η ευρύτερη περιοχή "Χιονοδρομικού Παρνασσού-Δελφών-Άμφισσας -Ιτέας - Γαλαξιδίου".

Το δίπολο Άμφισσα - Ιτέα αποτελεί δευτερεύον κέντρο ανάπτυξης για την περιφέρεια, σύμφωνα με το Χωροταξικό Σχέδιο της Στ. Ελλάδας, το οποίο μπορεί να αποτελέσει στο μέλλον πόλο ευρύτερης έλξης και δευτερεύουσα πύλη εισόδου στη περιφέρεια, που θα συνεπικουρεί την Χαλκίδα και Λαμία.

Άλλωστε η Άμφισσα βρίσκεται πάνω σε δύο από τους κυρίαρχους άξονες ανάπτυξης που προβάλλουν στην περιφέρεια και αυτοί είναι: Θήβα - Λιβαδειά - Άμφισσα -Ιτέα και Ιτέα - Άμφισσα - Λαμία, οι οποίοι συγκεντρώνουν γύρω τους τις

δραστηριότητες, που συνδέονται με τους κυριότερους πόρους της περιφέρειας και μπορούν να διεκπεραιώσουν σημαντικές μετακινήσεις και ροές αγαθών.

Από τις πλέον προβληματικές περιοχές της περιφέρειας είναι η περιοχή του Λιδορικού, λόγω της βίαιης αλλαγής των συνθηκών διαβίωσης από τα έργα της τεχνητής λίμνης του Μόρνου. Σε αυτό συνεπικουρεί και το άσχημο οδικό δίκτυο που δυσχεραίνει την επικοινωνία με το δυτικό μέρος του νομού.

Όσον αφορά στη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου, στα πλαίσια του Χωροταξικού Σχεδίου της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας αυτή αναλύθηκε με τα εξής κριτήρια:

1. Τη διοικητική θέση των οικισμών-εδρών, και την εξάρτηση και αστική εξυπηρέτηση που την συνοδεύει, όπως αυτή προκύπτει:

- από την αξιολόγηση μέσω των πρόσφατων διαδικασιών τόσο <<εκ των άνω προς τα κάτω>> <<εκ των κάτω προς τα άνω>> των οικισμών στα πλαίσια της ανακατάταξης και του καθορισμού των νέων πρωτοβάθμιων ΟΤΑ και των διοικητικών τους εδρών-κέντρων (Πρόγραμμα Ι. Καποδίστριας),
- τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και τις έδρες τους
- και την Περιφερειακή Διοίκηση και την έδρα της

2. Τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό και τα πρότυπα του ΥΠΕΧΩΔΕ για τη "Χωροταξική οργάνωση των οικισμών 1984" για τους οικισμούς ΟΤΑ97 που δεν είναι έδρες Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης.

3. Τον πληθυσμό των μεμονωμένων οικισμών σαν παράμετρο της <<ελκυστικότητας>> και της διαφοροποίησης των οικιστικών κέντρων εκτός της διοικητικής θέσης και του εξυπηρετούμενου πληθυσμού. Ως ελάχιστος πληθυσμός για την ιεράρχηση για οικισμούς μη έδρες ΟΤΑ97 ελήφθη ο πληθυσμός των 500 κατ.

Βάσει αυτού στο νομό Φωκίδας η Άμφισσα αναδεικνύεται σε δευτέρου επιπέδου οικισμός - έδρα του νομού. Από αυτή εξαρτώνται άμεσα τετάρτου επιπέδου οικισμοί και αυτοί είναι το Γαλαξίδι, η Γραβιά, οι Δελφοί, η Δεσφίνα, η Ερατεινή, το Ευάλιο, η Ιτέα, το Κροκύλειο, το Λιδορίκι και ο Πολύδροσος. Άμεση ιεραρχική εξάρτηση με πέμπτου επιπέδου οικισμούς προκύπτει με την Αγία Ευθυμία, το Μαυρολιθάρι και τον Ελαιώνα.

Πέμπτου επιπέδου οικισμοί, επίσης, είναι η Βουνιχώρα, τα Καστέλια και η Μαριολάτα, που εξαρτώνται ιεραρχικά από το Γαλαξίδι η πρώτη και από τη Γραβιά οι υπόλοιποι. Το Χρυσό, πέμπτου επιπέδου οικισμός εξαρτάται από τους

Δελφούς, ενώ το ίδιο ισχύει μεταξύ Καστρακίου και Ευπαλίου, Κίρρας και Ιτέας, Αμυγδαλιάς και Λιδωρικίου, Επταλόφου και Πολύδροσου, αντίστοιχα.

Από το σχέδιο Ι.Καποδίστριας, και όπως αυτό εφαρμόστηκε το 1998, το Κροκύλειο και ο Πολύδροσος αναβαθμίστηκαν σε δήμους από κοινότητες του 1991 και σε 4ου επιπέδου από 5ου το ίδιο έτος.

Ακολουθώντας το τυπικόν που θέλει της χαμηλότερες υψομετρικά περιοχές να προτείνονται για κατοίκηση και ανάπτυξη οικισμών, τα πεδινά παράλια του νομού ευνοούνται σε σχέση με τις ορεινές περιοχές. Μάλιστα ο δήμος Ιτέας ανήκει στις εδαφικές ενότητες με τα μεγαλύτερα ποσοστά οικιστικής χρήσης (9%).

Γενικά πολεοδομικά σχέδια και θεσμοθετημένη οικιστική χρήση μέσω Πολεοδομημένης γης υπάρχουν μόνο για την Άμφισσα, την Ιτέα και Κίρρα.

Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου είναι αυτή των Δελφών που περιλαμβάνει το Δ.Άμφισσας, Γαλαξιδίου, Δελφών, Δεσφίνας, Ιτέας, και Λιδωρικίου.

Σήμερα το 45% της έκτασης του νομού είναι παραχωρημένη γη για την εξάσκηση της εξορυκτικής δραστηριότητας. Οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο χώρο είναι η "Δελφοί-Δίστομο ΑΜΕ", θυγατρική της "Αλουμινίων της Ελλάδος ΑΕ" και η "ΑΕΕ Αργυρομεταλλευμάτων και Βαρυνίνης". Η διαδικασία καθορισμού Ζώνες Κύριας και Αποκλειστικής Μεταλλευτικής Δραστηριότητας δεν έχει ολοκληρωθεί και εκκρεμεί. Θεσμικά η χρήση και η χωροθέτηση της μεταλλευτικής δραστηριότητας υπόκειται σήμερα στη γενική διαδικασία μεμονωμένης προέγκρισης χωροθέτησης και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων.

Στα πλαίσια του Χωροταξικού Σχολίου Στ.Ελλάδος κρίνεται αναγκαία η επανεκτίμηση της κατάστασης με τα σημερινά δεδομένα, η επικαιροποίηση των μεταλλευτικών αιτημάτων για δραστηριότητα σε μεσοπρόθεσμη βάση. Στην πρώτη φάση της μελέτης και σε συνεργασία με το Υπουργείο Βιομηχανίας και το Σύνδεσμο Μεταλλευτικών Επιχειρήσεων επικαιροποιήθηκαν οι ζώνες για την δεκαετία 1998-2008, που εκτιμώνται ότι θα είναι αναγκαίες για τη διεξαγωγή ερευνών μεταλλευτικού ενδιαφέροντος και προτείνονται σαν Ζώνες Κύριας Δραστηριότητας. Αυτές εμπεριέχονται στις ζώνες των παραχωρήσεων και εμπεριέχουν σε συντριπτικό ποσοστό τις σημερινές χρήσεις ανοιχτών μεταλλείων. Αυτές καλύπτουν έκταση που φτάνει το 20.1% της έκτασης του νομού⁶.

⁶ Χωροταξικό Σχέδιο Σ.Ελλάδας

III.3.4. Δίκτυα μεταφορών

Κύριος οδικός άξονας που διαπερνά το νομό στο μαγαλύτερο μέρος του είναι αυτός που συνδέει τη Λαμία με την Άμφισσα και την Ιτέα και συνεχίζει κατά μήκος των παράλιων του νομού προς Ναύπακτο, και μετά προς Ρίο-Αντίριο και Πάτρα. Μέσω αυτού του άξονα γίνονται μετακινήσεις πληθυσμών και μεταφορές προϊόντων.

Ο άξονας Λαμία - Πάτρα έχει πολύ ελλειπή χαρακτηριστικά για να εκτιμηθεί η βαρύτητά του από τους εμφανιζόμενους φόρτους του. Αντίθετα συνδέεται με σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες και πόρους διαπεριφερειακής εμβέλειας.

Στο βασικό διαπεριφερειακό και ενδοπεριφερειακό δίκτυο ανήκει και το τμήμα Θήβα-Λιβαδειά-Αράχωβα-Ιτέα.

Το τμήμα του οδικού δικτύου που διασχίζει το υπόλοιπο του νομού και ειδικά το δυτικό, θεωρείται από τα δυσχερέστερα και η κατάσταση έγινε χειρότερη μετά τη δημιουργία της τεχνητής λίμνης του Μόρνου.

Τα δρομολόγια του ΚΤΕΛ συνδέουν όλη την περιοχή του νομού τόσο με την Άμφισσα όσο και με την Λαμία, τη Ναύπακτο και την Αθηνά, άμεσα ή έμμεσα. Βέβαια η συχνότητα ποικίλει και γίνεται μικρότερη για απομακρισμένες, ορεινές περιοχές.

Η ακτοπλοϊκή σύνδεση στον άξονα Φωκίδας-Πελοποννήσου με την γραμμή Αγ.Νικολάου - Αιγίου εμφανίζει την μικρότερη επιβατική κίνηση, περίπου 3% της συνολικής επιβατικής κίνησης της περιφέρειας. Το δε λιμάνι της Ιτέας χρησιμοποιείται μόνο για τη φόρτωση και μεταφορά μεταλλεύματος.

Αλιευτικά λιμάνια υπάρχουν στο Μαραθιά, Γλυφάδα, Ερατεινή και Κίρρα.

III.3.4. Δίκτυα υποδομών

Ηλεκτρισμός

Ηλεκτροδοτείται το σύνολο του νομού και η κατανάλωση ρεύματος, μετρούμενη σε MWh/κάτοικο το 1997, πίνακας 8, ανέρχεται στα 0,7 για τη Φωκίδα, αντιπροσωπεύοντας το 59,5% του μέσου όρου της χώρας. Κατέχει τη μικρότερη θέση ανάμεσα στους νομούς της περιφέρειας.

Αυτό κατά προσωπική εκτίμηση οφείλεται στην έλλειψη επαγγελματικών δραστηριοτήτων και των μικρών απαιτήσεων όσον αφορά στην ποιότητα ζωής από το μεγαλύτερο μέρος της ορεινής Φωκίδας.

Τηλεπικοινωνίες

Όλος ο νομός καλύπτεται από το δίκτυο του ΟΤΕ όπως και από δίκτυα ιδιωτών κινητής τηλεφωνίας. Οι τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους το 1997, πίνακας 7, ανέρχονται στις 51,7, κατέχοντας τη μεγαλύτερη θέση σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της περιφέρειας. Η τηλεπικοινωνιακή κάλυψη θεωρείται καλή και αναμένεται να γίνει ακόμη καλύτερη.

Αριθμός τηλεοράσεων ανά νοικοκυριό δεν ήταν εφικτό να βρεθεί αλλά από προσωπική εκτίμηση αλλά και μαρτυρίες ντόπιων κατοίκων μπορούμε να υπολογίζουμε μία τηλεόραση ανά νοικοκυριό ενώ για τις ορεινές περιοχές η αναλογία γίνεται μικρότερη. Στις όλες τις περιοχές είναι εφικτή η λήψη των κρατικών καναλιών και στις περισσότερες η λήψη και κάποιων από τα ιδιωτικά κανάλια.

Υδρευση

Η ύδρευση του νομού γίνεται είτε από πηγαία ύδατα είτε από γεωτρήσεις. Στοιχεία ποσοτικά δεν ήταν δυνατόν να βρεθούν αλλά κατά κοινή ομολογία το δίκτυο ύδρευσης θεωρείται ανεπαρκές και το ενδιαφέρον πολλών από τους νέους δήμους στρέφεται στη βελτίωσή του.

Αποχέτευση - Σκουπίδια

Σύμφωνα με την Οδηγία 91/271 του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κάθε οικισμός άνω των 2000 κατοίκων, θα πρέπει να έχει εγκατάσταση επεξεργασίας υγρών αποβλήτων.

Σύμφωνα με τη "Μελέτη αξιολόγησης ευαίσθητων και μη ευαίσθητων περιοχών σε σχέση με την επεξεργασία αστικών λυμάτων", ΥΠΕΧΩΔΕ 1995, υπάρχουν πέντε στο νομό Φωκίδας και είναι η Άμφισσα με εξυπηρετούμεο πληθυσμό 9000, το Γαλαξίδι με εξυπηρετούμεο πληθυσμό 4080 κατοίκους, οι Δελφοί με 5400 κατοίκους, η Δεσφίνα με 4200 κατοίκους και η Ιτέα με 6000 εξυπηρετούμεους κατοίκους.

Από τα στοιχεία αυτά φαίνεται πως ο εξυπηρετούμεος πληθυσμός των οικισμών που καλύπτεται από Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ), ανεξάρτητα αδειοδοτήσεων, στο νομό φτάνει το 67% του συνόλου.

Σύμφωνα με στοιχεία που δόθηκαν από την Νομαρχία, Δ/ση Προγραμματισμού, σήμερα βιολογικοί καθαρισμοί λειτουργούν στην Άμφισσα στην Ιτέα, στη Δεσφίνα και την Ερατεινή. Στο Λιδωρίκι υπάρχει βιολογικός καθαρισμός που δεν λειτουργεί όμως. Στον Επτάλοφο ένας βιολογικός καθαρισμός βρίσκεται υπό κατασκευή.

Σύμφωνα με την Έκθεση Κατάστασης Περιβάλλοντος στην Ελλάδα, ΥΠΕΧΩΔΕ, 1987, η κατάσταση των οικιακών απορριμμάτων στο νομό έχει ως εξής : στο νομό Φωκίδας η ποσότητα των οικιακών απορριμμάτων φτάνει τους 16.266 τόνους ανά έτος, ποσότητα που αντιστοιχεί σε όγκο 90.369 κυβικά μέτρα ανά έτος. Καθορισμένοι χώροι διάθεσης υπάρχουν 8, ενώ οι χώροι ανεξέλεκτης απόθεσης είναι 82.

Η κατάσταση αυτή ανατρέπεται σταδιακά με την κατασκευή και λειτουργία ΧΥΤΑ. Σύμφωνα πάντα με πληροφορίες της Δ/σης προγραμματισμού της Νομαρχίας Φωκίδας, προβλέπεται στην ευρύτερη περιοχή της Άμφισσας να κατασκευασθεί και να λειτουργήσει ΧΥΤΑ ο οποίος θα εξυπηρετεί το μεγαλύτερο τμήμα του νομού.

III.3.5. Κοινωνική υποδομή

Τράπεζες υπάρχουν πέντε στην Άμφισσα, τέσσερις στην Ιτέα, και δύο στο Λιδορίκι.

Η Άμφισσα διαθέτει Γενικό Νοσοκομείο 120 κλινών και μια κινητή ψυχιατρική μονάδα με οικοτροφείο. Κέντρα Υγείας υπάρχουν στο Λιδορίκι και στην Ιτέα τα οποία εξυπηρετούν μόνο επείγοντα περιστατικά.

Αγροτικά ιατρεία υπάρχουν στους Πενταγιούς, Αρτοτίνα, Κροκύλειο, Αθ.Διάκος, Αγ.Ευθυμία, Μαυρολιθάρι, Δεσφίνα, Χρισσό, Πολύδροσο, Καστέλλια, Αμυγδαλιά, Γαλαξίδι, Δελφοί, Ερατεινή, Ελαιώνας, Μοαναστηράκι, Ευπάλιο, Ποτιδάνια, και Γλυφάδα.

Γυμνάσια υπάρχουν δύο στην Άμφισσα και από ένα στην Ιτέα, Δεσφίνα, Γαλαξίδι, Ερατεινή, Ευπάλιο, Δελφοί, Λιδορίκι, Γραβιά και Πολύδροσο. Λύκεια, δύο είναι στην Άμφισσα, και από ένα στην Ιτέα, το Γαλαξίδι, στο Ευπάλιο, στο Λιδορίκι, στη Γραβιά και στην Ερατεινή όπου όμως λειτουργούν 3 τάξεις. Επίσης στην Άμφισσα υπάρχουν ένα τεχνικό λύκειο, μία τεχνική σχολή, ένα ΙΕΚ και κατά το εκπαιδευτικό έτος 1998-1999 άρχισε να λειτουργεί το παράρτημα του ΤΕΙ Λαμίας με τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων προβλεπομένης δυναμικότητας 150 σπουδαστών το χρόνο. Το ΤΕΙ στεγάζεται προσωρινά, στο κτήριο του χειροτεχνικού κέντρου του ΕΟΜΜΕΧ.

Δημοτικά σχολεία υπάρχουν τέσσερα στην Άμφισσα, ένα 6θέσιο, ένα 7θέσιο, ένα 8θέσιο και ένα 9θέσιο. Τρία δημοτικά 6θέσια υπάρχουν στην Ιτέα και επίσης 6θέσιο είναι τοδημοτικό σχολείο της Δεσφίνας. Στο Γαλαξίδι, στους Δελφούς και στην Κίρρα υπάρχει από ένα 5θέσιο δημοτικό σχολείο, ένα 4θέσιο στο Πολύδροσο,

και από ένα 3θέσιο στη Γραβιά, στην Ερατεινή, στο Ευάλιο, στο Λιδορίκι, στο Χρυσσό. Από ένα 2θέσιο δημοτικό σχολείο διαθέτουν η Βουνιχώρα, η Γλυφάδα, ο Ελαιώνας, ο Επτάλοφος, τα Καστέλλια, τα Μαλάματα. Μονοθέσιο δημοτικό σχολείο υπάρχει στην Αγία Ευθυμία, στους Αγίους Πάντες, στον Αγ.Σπυρίδωνα, στον Αθ.Διάκο, στην Αμυγδαλιά, στο Καστράκι, στο Κροκύλειο, στο Λευκαδίτι, στη Λιλαία, στη Μακρινή, στο Μαλανδρίνο, στη Μαναγούλη, στο Μαραθιά, στη Μαρριολάτα, στο Μοναστηράκι, στην Παραλία Σεργούλας, στην Πεντάπολη, στα Πεντεόρια, στο Σερνικάκι και στον Τολοφώνα. Έχει ανασταλεί η λειτουργία των δημοτικών σχολείων του Γρηγορίου, Διακοπίου, Ελαίας, Καστρακίου, Καστιώτισσας, και Πενταγιών.

Νηπιαγωγεία υπάρχουν, 2θέσια, τέσσερα στην Άμφισσα, και από ένα στο Γαλαξίδι, στην Δεσφίνα, δύο στην Ιτέα και ένα στην Κίρρα. Μονοθέσια νηπιαγωγεία υπάρχουν στην Αγία Ευθυμία, στους Αγίους Πάντες, στην Αμυγδαλιά, στην Άμφισσα, στη Βουνιχώρα, στη Γλυφάδα, στη Γραβιά, στους Δελφούς, στον Ελαιώνα, στον Επτάλοφο, στην Ερατεινή, στο Ευάλιο, στην Ιτέα, στο Καστράκι, στο Λιδορίκι, στα Μαλάματα, στο Μαραθιά, στο Πολύδροσο, στο Σερνικάκι και στο Χρυσσό.

Παιδικοί σταθμοί υπάρχουν ένας στην Άμφισσα με βρεφονηπιακό τμήμα, δύο στην Ιτέα εκ των οποίων ο ένας με βρεφονηπιακό τμήμα, και από ένας στους Δελφούς, το Λιδορίκι, τη Πεντάπολη, τη Δεσφίνα, στο Ευάλιο, στο Πολύδροσο και στα Καστέλια. Όλοι οι παιδικοί και βρεφονηπιακοί σταθμοί στεγάζονται σε κρατικά κτήρια εκτός των Δελφών και της Πεντάπολης.

III.3.6. Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία

Η Φωκίδα είναι τόπος με πλούσιο πολιτισμικό παρελθόν. Η πρωτεύουσα του νομού, η Άμφισσα, είναι από αρχαιοτάτων χρόνων γνωστή και τόπος όπου έλαβαν χώρα ιστορικά γεγονότα.

Η Άμφισσα, αρχαία πόλη των Εσπερίων ή Οζολών Λοκρών, ήταν χτισμένη στη θέση όπου βρίσκεται σήμερα, στους πρόποδες του όρους Έλατος, κάτω απ' τον όγκο του ιστορικού Κάστρου των Σαλώνων.

Ο Πανσανίας κατονομάζει την ύπαρξη δύο τάφων : της ηρωίδος Αμφίσσης και του Ανδραίμονος που ήταν γιος του βασιλιά των Αιτωλών και ήρωα του Τρωϊκού Πολέμου Θόαντος. Στην Ακρόπολη υπήρχε ναός της Αθηνάς και χάλκινο άγαλμά της, το αρχαιότερο των χάλκινων αγαλμάτων της Ελλάδος και όπως αναφέρει ο

Παυσανίας “κομισθέν εκεί υπό του Θόαντος εκ των λαφύρων της Τροίας”. Υπήρχαν ακόμη οι ναοί των Διοσκούρων και του Ασκληπιού, που ήταν και ο προστάτης της πόλης.

Ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος, το 338 π.Χ., καλεσμένος από τους Αμφικτίονες, κατά τον δ' Ιερό Πόλεμο, κατέστρεψε την αρχαία ακρόπολη και την πόλη για να τιμωρήσει τους Αμφισσείς επειδή καλλιέργησαν κτήματα του Κρυσσαίου Πεδίου που ανήκαν στη δικαιοδοσία του Αμφικτιονικού Συνεδρίου. Η Άμφισσα οικοδομήθηκε εκ νέου για να αποτελέσει, μαζί με τη Ναύπακτο, μέλος της πανίσχυρης Αιτωλικής Συμπολιτείας και μία από τις σπουδαιότερες πόλεις της.

Στις αρχές του 2ου π.Χ. αιώνα η Άμφισσα βρισκόταν στη μέγιστη ακμή της. Σύμφωνα με το δόγμα της Ρωμαϊκής Συγκλήτου αποτέλεσε πόλη - κράτος και πρωτεύουσα των Εσπερίων ή Οζολών Λοκρών. Είχε Βουλή, Εκκλησία του Δήμου και έκοψε δικά της νομίσματα. Κατά την περίοδο 174-160 π.Χ. η πόλη γνώρισε τις καταστροφικές συνέπειες του πολέμου μεταξύ φιλορωμαίων Αιτωλών και εθνικιστών, και πολλά κτίριά της πυρπολήθηκαν.

Για την περίοδο της βυζαντινής χιλιετίας το μόνο ιστορικό τεκμήριο που διαθέτουμε για την ιστορία της πόλης είναι το *Το Χρονικό του Γαλαξιδίου*, γραμμένο από τον Ιερομόναχο Ευθύμιο, που βρήκε, αποκατέστησε και δημοσίευσε ο Κωνσταντίνος Σάθας. Σύμφωνα με το Χρονικό η πόλη ερημώθηκε από τις ορδές των Βουλγάρων του Σαμουήλ στα τέλη του 10ου αιώνα. Αργότερα πιθανόν εποικίστηκε από Δαλματούς του Σάλωνα, που της έδωσαν το όνομα Σάλωνα, σε ανάμνηση της δικής τους πατρίδας. Τότε επέστρεψαν και εγκαταστάθηκαν όσοι κάτοικοι είχαν γλυτώσει από τη σφαγή των Βουλγάρων.

Στον Μεσαίωνα οι Φράγκοι ίδρυσαν τη Βαρωνία ή Αυθεντία των Σαλώνων με τη δυναστεία των Στρομονκούρ, που κράτησε σχεδόν 100 χρόνια. Ύστερα ήρθαν οι Καταλανοί. Αργότερα την κατέλαβαν οι Τούρκοι για να την κρατήσουν σκλαβωμένη 460 χρόνια.

Το σπουδαιότερο ιστορικό γεγονός της Άμφισσας κατά τους νεότερους χρόνους είναι η αποφασιστική συμβολή της στην Επανάσταση του '21. Στην Ιερά Μονή του Προφήτη Ηλία, η οποία βρίσκεται στην κοινότητα Χρυσού, δόθηκε στις 24 Μαρτίου⁷ το σύνθημα του ξασηκωμού στη Ρούμελη. Εδώ ο Αθ.Διάκος, ο Πανουργιάς,

⁷ Από την Ιστορία του Χαρ.Τρικούπη, σελ. 126-129. Επίσης από την Ιστορία του Κοκκίνου, σελ. 296-298.

ο Γιαγτζής, ο Δυοβουνιώτης, με τον Δεσπότη Σαλώνων Ησαΐα ορκίστηκαν και ύψωσαν την σημαία της επανάστασης.

Ο Γάλλος ζωγράφος Louis Doupre αποθανάτισε την απελευθέρωση του Καστρίου των Σαλώνων. Ο πίνακας, που έκανε το γύρω της Ευρώπης το καιρό της επανάστασης και αργότερα κόσμησε την πρώτη αίθουσα των ανακτόρων, απεικόνιζε τον Γιάννη Μητρόπουλο⁸, από το Γαλαξίδι, να υψώνει τη σημαία με το σταυρό στα Σάλωνα, το Πάσχα του '21. Σήμερα βρίσκεται στην ιδιωτική συλλογή του Δούκα του Montfort.

Ο δε χώρος των Δελφών, γνωστός σε όλο τον ελληνισμό της αρχαιότητας, έχει σφραγίσει την ιστορία της Φωκίδας καθώς η πεδιάδα της Κίρρας και της Κρίσσας κοντά στα παράλια του Κορινθιακού κόλπου ήταν η αιτία των ιερών πολέμων.

Το ιερό των Δελφών εξελίχθηκε στο σπουδαιότερο μαντείο της αρχαιότητας και επηρέασε επί χίλια χρόνια τη ζωή και τον πολιτισμό των Ελλήνων. Οι χρησμοί δίνονταν από την Πυθία μέσω του Θεού Απόλλωνα. Αυτοί που ζητούσαν χρησμό έπρεπε να θυσιάσουν, να προσφέρουν πλούσια δώρα και να κατασκευάσουν ιερά οικοδομήματα, τα οποία ονομάζονταν <<θησαυροί>>.

Πλήθη λαού συγκεντρώνονταν από όλη την Ελλάδα για να λάβουν μέρος σε πολλές γιορτές με μουσικούς, δραματικούς και αθλητικούς αγώνες όπως τα Πύθια, τα Δελφίνια, τα Θεοφάνεια. Το μαντείο των Δελφών αποτελούσε το Πανελλήνιο θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο και ήταν αυξημένη η επιρροή του στην εξέλιξη της ιστορίας της Ελλάδος. Περίφημος ήταν και ο Θεσμός των Αμφικτιονιών, δηλαδή του συνασπισμού των γειτονικών λαών της Κεντρικής Ελλάδας και Θεσσαλίας που σχηματίστηκε κατά τον 7ο π.Χ. αιώνα και στον οποίο συμμετείχαν και οι Δελφοί.

Ο πρώτος ιερός πόλεμος (600-590 π.Χ.) έγινε μεταξύ των συνασπισμένων πόλεων με το μαντείο των Δελφών, εναντίον της Κρίσσας με στόχο την απελευθέρωση του μαντείου. Στο τέλος αυτού του πολέμου το Κιρραίο πεδίο αναγνωρίστηκε ως ιερός τόπος και οι Φωκείς, με τη βοήθεια των Αθηναίων, εξασφάλισαν την κατοχή του ιερού. Με τη Νίκηιο Ειρήνη οι Λακεδαιμόνιοι απέδωσαν το ιερό στους Δελφούς. Ο τρίτος Ιερός Πόλεμος ξέσπασε όταν οι Θηβαίοι, μετά τη μάχη των Λεύκτρων, έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τη Φωκίδα, η άρνηση δε των Φωκέων να ακολουθήσουν των Επαμεινώνδα στην Πελοπόννησο επέφερε την

⁸ Καστανάς Νίκος, "Ο Πίνακας του Louis Doupre με τον Μητρόπουλο", *Σελίδες από τη Φωκίδα*, τεύχος 77, σελ.3/3055.

τελική εξουθένωσή τους. Ο τέταρτος Ιερός Πόλεμος (339-338 π.Χ.) έγινε όταν οι Αμφισσείς καλλιέργησαν την ιερή πεδιάδα και η Αμφικτιονία κάλεσε τον Φίλιππο ο οποίος με αυτή την αφορμή υπέταξε την υπόλοιπη Ελλάδα μετά την νίκη του στην Χαιρώνεια το 338 π.Χ.

Επί Ρωμαϊκής κυριαρχίας οι Δελφοί απέκτησαν την ανεξαρτησία τους και τόσο το ιερό όσο και η πόλη αναδομήθηκαν από τον Αδριανό και τον Ηρώδη τον Αττικό. Το 392 μ.Χ. διάταγμα του αυτοκράτορα Θεοδοσίου, το οποίο απαγόρευε την αρχαία θρησκεία, εσήμανε και το τέλος του μαντείου.

Πιο συγκεκριμένα η ιστορική και πολιτιστική υποδομή του νομού αναλύεται παρακάτω.

ΑΜΦΙΣΣΑ :

Το Κάστρο των Σαλώνων

Το Μεσαιωνικό αυτό κάστρο έχει κτισθεί πάνω σε ένα βραχώδη λόφο, στα βόρεια της πόλης. Ο Άγγλος ιστορικός W.Miller ισχυρίζεται ότι τα ερείπια αυτού του φρουρίου είναι ίσως η ωραιότερη φράγκικη ανάμνηση της Ελλάδας. Πράγματι πρόκειται για ένα σημαντικό αξιοθέατο της πόλης αλλά και της ευρύτερης περιοχής, που είναι γεμάτο πεύκα σήμερα και μπορεί κάποιος να απολαύσει την πανοραμική θέα της πόλης και του κάμπου. Η ιστορία αυτού του κάστρου έχει συνδεθεί με την ιστορία της Άμφισσας.

Ήταν ισχυρότατα οχυρωμένο και σήμερα ακόμη διασώζονται τα πιο σημαντικά ερείπια. Στο κάστρο πρέπει να ήταν και η κατοικία του κάθε αυθέντη, το Διοικητήριο, τα σπίτια των αξιωματικών και αξιωματούχων της Κομητείας, η Εκκλησία καθώς και αποθήκες και δεξαμενές νερού.

Ο χώρος του χωρίζεται σε δύο κομμάτια. Το κάτω κάστρο φτιάχθηκε για να δίνει άσυλο και καταφύγιο στους υπηκόους του άρχοντα στις μέρες των εχθρικών επιθέσεων και κυρίως προστάτευε τη φρουρά του κάστρου, που είχε και τα καταλύματά της και τους σταύλους της.

Το κάστρο της Άμφισσας χτίστηκε την εποχή των πρώτων της κατοίκων της, των Κυκλώπων. Την αρχαία ακρόπολη με τα Κυκλώπεια Τείχη κατέστρεψε ο Φίλιππος Ε', βασιλιάς της Μακεδονίας το 339-8 π.Χ., κατά τον δ' ιερό πόλεμο όπου καταστράφηκε ολόκληρη η πόλη.

Μετά τη ρωμαϊκή εποχή, οι Βυζαντινοί, την εποχή του Αυτοκράτορα Ιουστινιανού, οχύρωσαν την ακρόπολη της Άμφισσας μαζί με άλλες πόλεις της Στερεάς Ελλάδας. Αυτό έγινε πιθανότατα μεταξύ 537-567 μ.Χ. για την απόκρουση βαρβαρικών επιδρομών. Τον 10ο αιώνα η πόλη και το κάστρο καταστράφηκαν από τους Βουλγάρους. Το 1204 η Άμφισσα καταλαμβάνεται από τους Φράγκους και έγινε ριζική επισκευή και αξιοποίηση του υπάρχοντος βυζαντινού κάστρου. Έτσι πάνω στα αρχαία ελληνικά, ρωμαϊκά και βυζαντινά τμήματα προστέθηκαν και τα φράγκικα.

Το 1453 το Κάστρο καταλαμβάνεται από τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο και λίγο αργότερα πέφτει στα χέρια των Τούρκων μέχρι το 1687 και μετά από το 1715 έως το 1821 που απελευθερώθηκε από τον Πανουργιά.

Λυκότρυπα

Πρόκειται για τάφο μυκηναϊκής εποχής, που είναι λαξευμένος σε φυσικό κωνοειδή βράχο. Βρίσκεται στη βάση του βουνού Κόφινας.

Ψηφιδωτά Βαπτιστηρίου

Ρωμαϊκά και χριστιανικά ψηφιδωτά συνεχώς αποκαλύπτονται και αποκαθίστανται. Σημαντικό θεωρείται το Βαπτιστήριο του 3ου και 4ου αιώνα μ.Χ., παραπλεύρως του ναού της Μητροπόλεως. Επίσης έχει βρεθεί και ρωμαϊκό κτίσμα με ψηφιδωτό δάπεδο που σώζεται ακέραιο.

Ο βυζαντινός Ναός του Σωτήρος

Σημαντικότατο βυζαντινό μνημείο του 11ου ή 12ου αιώνα. Ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυροειδούς μετά τρούλλου.

Ο Ναός της Μητρόπολης στην Άμφισσα

Στο μέσον περίπου της πόλης βρίσκεται ο Μητροπολιτικός Ναός της Ευαγγελίστριας. Η αρχιτεκτονική, η διακόσμηση και το έργο του ονομαστού ζωγράφου Σπύρου Παπαλουκά (1926-1931), αποτελεί συνέχιση του αυστηρού ύφους της βυζαντινής παράδοσης και είναι το μοναδικό έργο θρησκευτικής τέχνης των τελευταίων χρόνων. Εξι χρόνια χρειάστηκε ο μεγάλος καλλιτέχνης για να ολοκληρώσει το αριστουργηματικό αυτό έργο.

Ο επισκέπτης διακρίνει στον θόλο του τρούλλου τον επιβλητικό "Παντοκράτορα" και στη βάση τους τέσσερις Ευαγγελιστές. Στο μέσο του ιερού δεσπόζει η

"Πλατυτέρα ". Σκηνές από το βίο του Χριστού καλύπτουν το υπόλοιπο μέρος του Ναού : "Γέννηση", "Βάπτισμα", "Ίαση του Παραλυτικού", "Ίαση του Τυφλού", "Έγερση του Λαζάρου" και άλλα. Η "Κοίμηση της Θεοτόκου" στην πρόσοψη του γυναικωνίτη συμπληρώνει το μεγαλειώδες αυτό έργο.

Η συνοικία της Χάρμαινας

Ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά στοιχεία της Άμφισσας είναι τα Ταμπάκια. Τα Ταμπάκια ήταν μικρές βιοτεχνίες επεξεργασίας δερμάτων. Γύρω από τα εργαστήρια αυτά αναπτύχθηκε και ο οικισμός των ταμπάκιδων ή αλλιώς η συνοικία της Χάρμαινας, που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της πόλης αριστερά του κάστρου. Η θέση ήταν η κατάλληλότερη λόγω του καθαρού νερού που κατεβαίνει από την Γκιώνα

Είναι άγνωστο πως έφτασε αυτή η τέχνη στην περιοχή, χρονολογείται όμως περίπου από την αρχή της τουρκοκρατίας. Γνώρισε μεγάλη άνθιση και στήριξε την τοπική οικονομία έως και πριν από τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο. Σήμερα έχει μειωθεί σημαντικά ο αριθμός αυτών των εργαστηρίων.

Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος κατεργασίας των δερμάτων που ήταν φυμισμένα και γνωστά για το χρώμα και την ποιότητά τους. Επίσης ενδιαφέρον είναι και ο τρόπος κτισήματος των οικημάτων - βιοτεχνιών.

Το ΥΠΠΟ έχει κηρύξει τα ταμπάκια ιστορικά διατηρητέα μνημεία της προβιομηχανικής μας κληρονομιάς, ενώ από το δήμο γίνονται προσπάθειες για την προστασία και την ανάδειξή τους μέσα από νέες χρήσεις. Το <<τουλασίδι>>, ο χώρος πλύσης των δερμάτων, μετά την συντήρησή του και αναδόμησή του φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις ζωγραφικής και καλλιτεχνικό εργαστήριο.

Το Μεγάλο Καφενείο ή Γυαλί Καφενέ

Το Μεγάλο Καφενείο ή Γυαλί Καφενέ, το οποίο έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο από το ΥΠΠΟ, κτίστηκε το 1862. Κατά μία εκδοχή ήταν το πρώτο καφενείο όπου χρησιμοποιήθηκαν γυάλινα ποτήρια, ενώ αλλού χρησιμοποιούσαν πύλινα. Άλλωστε εκεί σύχναζε η καλή κοινωνία της πόλης.

Ήταν από τα πρώτα μεγάλα και καλά καφενεία. Διαθέτει σκηνή θεάτρου όπου δίνονταν οι παραστάσεις δύο φορές το χρόνο για δεκαπέντε ημέρες. Διέθετε επίσης πάνο και καμαρίνι. Ονόματα θιάσων και μεγάλων ηθοποιών της Αθηναϊκής σκηνής

βρίσκονται χαραγμένα στους τοίχους των καμαρινιών. Παίζονταν πρόζες, οπερέτες και επιθεωρήσεις.

Ο Αρτέμης Μάτσας έχει γυρίσει ντοκυματέρ για αυτό το καφενείο με τίτλο “Γυαλί Καφενέ”.

Αρχαιολογικό Μουσείο Φωκίδας

Στο κτήριο του Αρείου Πάγου, ή αλλιώς της Εθνοσυνέλευσης, μετά την ανακαίνισή του και προετοιμασία του, θα στεγαστεί το σύνολο των ευρυμάτων της περιοχής, τα οποία αυτή τη στιγμή στεγάζονται στο μουσείο των Δελφών.

Δημοτική Βιβλιοθήκη

Στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο, διαθέτει 40.000 τόμους και σπάνιες δερματόδετες εκδόσεις. Θεωρείται ως μία από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες της χώρας.

Παιδική - Εφηβική Βιβλιοθήκη

Είναι του Οργανισμού Παιδικών και Εφηβικών Βιβλιοθηκών, με 5000 βιβλία στη διάθεσή της και με προγράμματα εκπαιδευτικά, παιχνίδια και κατασκευές.

Πνευματικό Κέντρο Φωκίδας - Γιάκντζιο Κληροδότημα

Κληροδότημα του Γιακτζή, το οποίο βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση, ικανό να φιλοξενήσει ποικιλία εκδηλώσεων όπως θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις, προβολές κηνηματογραφικών ταινιών. Στις εγκαταστάσεις του στεγάζεται η δημοτική βιβλιοθήκη και το δημοτικό ωδείο.

Εταιρεία Φωκικών Μελετών

Ιδρύθηκε το 1973 και κύριως σκοπός της είναι η διατήρηση και διαφύλαξη του λαϊκού πολιτισμού της περιοχής. Επιμελείται της τριμηνιαίας έκδοσης “Σελίδες από τη Φωκίδα” και βασική υποχρέωσή της είναι η διατήρηση και ο εμπλουτισμός του Λαογραφικού Μουσείου Φωκίδας.

Λαογραφικό Μουσείο Φωκίδας στην Άμφισσα

Ιδρύθηκε το 1978 από την Εταιρεία Φωκικών Μελετών. Στεγάζεται σε νεοκλασσικό οίκημα και περιλαμβάνει 1000 εκθέματα που αφορούν παλιά

παραδοσιακά επαγγέλματα και τη καθημερινή ζωή παλαιότερων χρόνων. Ειδικοί έχουν κατατάξει το Λαογραφικό Μουσείο Φωκίδας στα πρώτα της χώρας.

Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ)

Στις κύριες ασχολίες της, στο παρελθόν, ήταν η επαγγελματική κατάρτιση. Σήμερα ασχολείται με κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα, σεμινάρια όπως περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και θεατρικής παιδείας, και διαλέξεις με θέματα υγείας, προληπτικής ιατρικής, κ.α.

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Δήμου Άμφισσας

Προϋπόθεση της υλοποίησης της προγραμματικής σύμβασης, που αποσκοπούσε στην ίδρυση του Εργαστηρίου Εικαστικών Τεχνών και την ένταξή του στο Δίκτυο Δημοτικών Εργαστηρίων Εικαστικών Τεχνών, ήταν η σύσταση Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού και Ανάπτυξης.

Δημιουργήθηκε το 1996 και εδρεύει στο δημαρχειακό κατάστημα της πόλης. Κύριος σκοπός της είναι ο συντονισμός των πολιτιστικών δραστηριοτήτων της πόλης, η εξασφάλιση της υποδομής σε εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και διδακτικό προσωπικό υψηλού καλλιτεχνικού επιπέδου, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν οι πολιτιστικές δυνατότητες και να αναπτυχθεί πολιτιστική δράση σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της πόλης και να παραχθεί συλλογικό πολιτιστικό έργο που θα οδηγήσει στην ουσιαστική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη.

Οι προβλέπομενες δραστηριότητες των τμημάτων της επιχείρησης αυτής είναι: μουσική, χορός, εικαστικές τέχνες, θέατρο, κινηματογράφος, λαϊκό πανεπιστήμιο, παιδική απασχόληση-κυκλοφοριακή αγωγή, στέκι νεολαίας, σκάκι, πολιτιστικό μαγαζί, αθλητισμός, περιβαλλοντική εκπαίδευση, υφαντική, βιβλιοθήκες, πινακοθήκες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, τεχνικά-κατασκευαστικά, διαφημίσεις.

Εικαστικό Εργαστήρι

Το Εικαστικό Εργαστήρι της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού και Ανάπτυξης του Δήμου Άμφισσας άρχισε να λειτουργεί τον Νοέμβριο του 1996. Έχει ενταχθεί στο Δίκτυο Δημοτικών Εργαστηρίων Εικαστικών Τεχνών του ΥΠΠΟ. Στεγάζεται στο αναμορφωμένο κτίριο της πυροσβεστικής και στο χώρο του διδάσκονται ζωγραφική, γλυπτική και άλλες καλές τέχνες.

Είναι ο βασικότερος φορέας διοργάνωσης εκθέσεων και εικαστικών παρεμβάσεων στα δρώμενα της πόλης.

Θέατρο

Στην Άμφισσα δραστηριοποιείται η θεατρική ομάδα “Μαγικό Θέατρο” η οποία δίνει παραστάσεις στο Πνευματικό Κέντρο και στο Θέατρο του Κάστρου (ένας χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος στο κάστρο της πόλης), αλλά λαμβάνει μέρος και σε πανελλήνιους θεατρικούς διαγωνισμούς και μάλιστα με διακρίσεις.

Φωκικά

Τα “Φωκικά” γεννήθηκαν τη δεκαετία του '60. Είναι ένα καλοκαιρινό φεστιβάλ πολιτιστικών εκδηλώσεων όπου ντόπιοι καλλιτέχνες αλλά και καλλιτέχνες από άλλες περιοχές, τόσο της χώρας μας όσο και ξένων χωρών, παρουσιάζουν τη δουλειά τους στη μουσική, το χορό, το θέατρο, τη ζωγραφική, τη γλυπτική και σε άλλους τομείς της τέχνης.

Φορέας του θεσμού αυτού είναι η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Άμφισσας και από τους επιδιωκόμενους στόχους είναι η διασφάλιση του πλουραλισμού και της ολόπλευρης παρουσίας των διαφορετικών τεχνών, των διαφορετικών ρευμάτων από άλλες χώρες και η σύνδεση του κοινού μέσα από μουσικές συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις με την ιστορία της περιοχής.

Καρναβάλι

Κάθε χρόνο ο Δήμος Άμφισσας διοργανώνει καρναβάλι όπου πρωτοστατεί κάθε φορά το “Στοιχειό της Χάρμαινας”. Υπάρχει και βραδιά αφιερωμένη στα στοιχειά, με το όνομα “Η Νύχτα των Στοιχειών”, όπου από την επιβλητική σκάλα του Αγίου Νικολάου, μασκαράδες ντυμένοι στοιχειά, όπως κάθε φορά θέλουν να τα παραστήσουν, κατεβαίνουν μαζί με το Στοιχειό της Χάρμαινας κάνοντας θόρυβο και χορεύοντας.

Ακολουθεί χορός και γλέντι και την επόμενη μέρα γίνεται παρέλαση των σατιρικών αρμάτων και των μεταμφιεσμένων και κάψιμο του καρναβάλου.

Γιορτή της Ελιάς

Για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 1995, ο δήμος Άμφισσας σε συνεργασία με τον Οργανισμό Προώθησης Εξαγωγών, το Εμπορικό - Βιομηχανικό Επιμελητήριο

Φωκίδας, την Ένωση Γεωργικών Συν/μών, τους Δήμους και Κοινότητες και τους πολιτιστικούς φορείς, διοργάνωσαν τη "Γιορτή της Ελιάς".

Η ελιά προσδιόριζε ανέκαθεν το χαρακτήρα της πόλης και της γύρω περιοχής. Ο περίφημος ελαιώνας της Άμφισσας με τα 900.000 πανύψηλα, αιωνόβια δένδρα παράγει τις περίφημες και ονομαστές σ'όλο το κόσμο "ελιές Αμφίσσης" και έως σήμερα αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους.

Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων περιλαμβάνει ημερίδες, ομιλίες, έκθεση προϊόντων, γλέντι με παραδοσιακά μουσικά και χορευτικά συγκροτήματα, μουσικές συναυλίες, και το "Μάζεμα της Ελιάς" όπου γίνεται επίσκεψη στον ελαιώνα με κρασί, τσίπουρα και ελιές.

Άλλες δραστηριότητες

Στην Άμφισσα λειτουργούν μία κινηματογραφική λέσχη, το Πολιτιστικό Κέντρο Άμφισσας με τμήμα λαϊκών χορών, το Κέντρο Μουσικών Σπουδών στο οποίο ανήκουν η φιλαρμονική και η χορωδία της πόλης και μία μουσική σχολή.

Επίσης λειτουργούν τρεις ραδιοφωνικοί σταθμοί, εκδίδονται τέσσερα δεκαπενθήμερα περιοδικά, μία ετήσια περιοδική ενημέρωση του δήμου και τρεις εφημερίδες.

Από το 1996 έχει ξεκινήσει η διαδικασία αδελφοποίησης της Άμφισσας με την Ερμούπολη και στα άμεσα σχέδια είναι και η αδελφοποίηση με το Ίρπιν της Ουκρανίας.

Τέλος, η πόλη φημίζεται για τη κουλτούρα και το έργο πολλών ανθρώπων της τέχνης και των γραμμάτων. Μεγάλης σημασίας είναι δε και η ιδιωτική συλλογή νομισμάτων του Δρόσου Κραβαρτόγιαννου όπως και η ιδιωτική βιβλιοθήκη του ιδίου.

ΔΕΛΦΟΙ :

Ο αρχαιολογικός χώρος των Δελφών

Είναι ένας από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της χώρας αλλά και ο σημαντικότερος του νομού και της περιφέρειας, που δέχεται πλήθος αλλοδαπών και ημεδαπών επισκεπτών κάθε χρόνο.

Κατά την περίοδο των μυκηναϊκών χρόνων στον οικισμό των Δελφών λατρεύοταν η Θεά Γη. Από τον 11ο έως τον 9ο αιώνα π.Χ. εγκαθιδρύθηκε η λατρεία του Θεού Απόλλωνα. Η μεγάλη ακμή του ιερού χρονολογείται από τον 6ο έως τον 4ο

αιώνα π.Χ., οπότε και κτίστηκαν λαμπρά οικοδομήματα και προσφέρθηκαν αναθήματα από τους προσκυνητές που σύρρεαν από όλη την τότε Ελλάδα.

Από το 1891 το χώρο των Δελφών έκαναν συστηματικές ανασκαφές η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή και Έλληνες αρχαιολόγοι, για να φέρουν στο φώς σπουδαία αρχαιολογικά ευρήματα. Με την απαλλοτρίωση και την απομάκρυνση του μικρού χωριού Καστρί, αποκαλύφθηκαν τα δύο τεμένη, του Απόλλωνα και της Προναίας Αθηνάς.

Αξιοθαύμαστα σημεία είναι το *Ιερό της Προναίας Αθηνάς*, το *Γυμνάσιο*, η *Παλαίστρα* και οι *Θέρμες* για την προετοιμασία των αθλητών που έπερναν μέρος στα Πύθια, η *Κασταλία Πηγή*, που βρίσκεται πάνω από τον σημερινό δημόσιο δρόμο, είναι η ιερή πηγή των Δελφών τα νερά της οποίας τρέχουν ανάμεσα από τις Φαιδριάδες Πέτρες και στην οποία έπλεναν τα χέρια τους ιερείς και πιστοί πριν μπούν στο ναό του Απόλλωνα, το *Ιερό του Πυθείου Απόλλωνα*, που ήταν από τα σημαντικότερα πανελλήνια θρησκευτικά κέντρα της αρχαιότητας, ο *Θησαυρός των Αθηναίων*,

Λυκώρεια.

Στη θέση Ελαφόκαστρο κοντά στους Δελφούς σώζονται λείψανα του τείχους της αρχαίας πόλης Λυκώρειας όπου σύμφωνα με την παράδοση έγινε ο κατακλυσμός του Δευκαλίωνα

Αρχαία Κίρφη

Στο ομώνυμο βουνό, ανάμεσα στους Δελφούς και τη Δαύλεια ήταν η αρχαία Κίρφη και λείψανα αυτής σώζονται στη θέση Καστράκι.

Κωρύκειο Αντρο

Βόρεια των Δελφών σε ύψος 1360 μ. Βρίσκεται το ονομαζόμενο "Κωρύκειο Αντρον", σπήλαιο που είναι συνδεδεμένο με τη λατρεία του Πάνα και των Νυμφών. Ανασκαφές της Γαλλικής Σχολής έδειξαν ότι λειτουργούσε από τα νεολιθικά έως τα ελληνιστικά χρόνια.

Το Κωρύκειο Αντρο είναι ονομαστό όχι μόνο από τους μύθους, αλλά και από τα κείμενα συγγραφέων της αρχαιότητας. Από τον Πausανία έχουμε την πληροφορία της ύπαρξης τρεχούμενης πηγής μέσα στη σπηλιά. Μέσα στη σπηλιά επίσης

υπάρχουν σκαλισμένες επιγραφές του 4ου π.Χ. αιώνα ή των αρχών του 3ου αι. π.Χ. Στο χώρο αυτό πρέπει να υπήρχε προϊστορικά μαντείο.

Η "Σχιστή οδός"

Σύμφωνα με τον Παυσανία ήταν το μοναδικό φυσικό πέραςμα για τους Δελφούς ανάμεσα στα βουνά Παρνασσός και Ξεροβούνι. Στο Σοφοκλή αναφέρεται και ως "Τρείς κέλευθοι" ή "Τριπλαί οδοί" ή "Τριπλαί αμαξιτοί" και είναι το σταυροδρόμι, όπου ο Οιδίποδας συνάντησε τον Λαίιο.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο των Δελφών

Είναι από τα σημαντικότερα μουσεία της χώρας μας και δέχεται μεγάλο αριθμό επισκεπτών τόσο Ελλήνων όσο και ξένων κάθε χρόνο. Τα ευρήματα που βρίσκονται στο μουσείο προέρχονται κυρίως από τον αρχαιολογικό χώρο των Δελφών.

Τα κυριότερα εκθέματα είναι: το χάλκινο άγαλμα του Ηνίοχου, τα δύο αρχαϊκά αγάλματα Κούρων, Κλέοβις και Βίτων, η Ζωοφόρος του Θησαυρού των Σιφνίων που παριστάνει την Γιγαντομαχία, η εντυπωσιακή Σφίγγα των Ναξίων, οι μετόπες Θησαυρού των Αθηναίων που απεικονίζουν τους άθλους του Θησέα και του Ηρακλή, τα χρυσελεφάντινα κεφάλια του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος, κ.λ.π.

Η συλλογή του Κωνσταντίνου Ιωαννίδη

Στους Δελφούς υπάρχει η συλλογή του Κωνσταντίνου Ιωαννίδη η οποία έχει δωρηθεί και εκτίθεται στο Δημαρχείο της πόλης. Η συλλογή θα εμπλουτισθεί με στόχο τη δημιουργία της Δημοτικής Πινακοθήκης Δελφών.

Το Μουσείο Δελφικών Εορτών

Το Μουσείο Δελφικών Εορτών στεγάζεται στο σπίτι του Αγγέλου και της Εύας Σικελιανού το οποίο κτίστηκε το 1927. Το 1983 το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο των Δελφών αγόρασε τον συγκεκριμένο χώρο και από τότε εκεί στεγάζεται το Μουσείο Δελφικών Εορτών. Στα εκθέματά του περιλαμβάνεται φωτογραφικό και έντυπο υλικό που αφορά στις Δελφικές Εορτές που οργανώνονταν από τον Άγγελο και την Εύα Σικελιανού, όπως και κουστούμια από τις παραστάσεις αρχαίου δράματος και άλλα.

Βιβλιοθήκες

Δημόσια Βιβλιοθήκη Δελφών με 6000 τόμους, Δημοτική Βιβλιοθήκη Δελφών,
Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών

Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών

Ιδρύθηκε το 1960 με την οικονομική βοήθεια του Συμβουλίου της Ευρώπης και στόχο έχει την ανάδειξη των Δελφών σε παγκόσμιο πνευματικό κέντρο και την ανάπτυξη των κοινών πολιτιστικών στοιχείων των λαών της Ευρώπης.

Δραστηριοποιείται στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών και στους χώρους του διοργανώνονται διεθνή επιστημονικά συνέδρια, συναντήσεις και εκδηλώσεις.

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Δελφών περιλαμβάνει το Συνεδριακό Κέντρο, τον Ξενώνα "Ευρώπη" και το Μουσείο Δελφικών Εορτών.

Επίσης στους Δελφούς υπάρχουν Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Πολιτιστικός Σύλλογος με συγκρότημα παραδοσιακών χορών, Φιλαρμονική και λαμβάνει χώρα πολιτιστικό Φεστιβάλ.

ΓΑΛΑΞΙΔΙ :

Αρχαίο τείχος του Γαλαξιδίου

Τείχος των ελληνιστικών χρόνων τα λείψανα του οποίου σώζονται σε καλή κατάσταση, ενώ μνημειακός πύργος υπήρχε κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Επίσης έξω από τη πόλη ανακαλύφθηκε ο "τάφος του Λοκρού", στο νησάκι της Αψηφιάς έχουν εντοπιστεί ίχνη προϊστορικής εγκατάστασης και στον όρμο Ανεμοκάμπι βρέθηκαν θεμέλια ορθογώνιου οικοδομήματος και μέρος οχυρωματικού τείχους.

Αρχαιολογική συλλογή Ναυτικού Μουσείου Γαλαξιδίου

Η συλλογή περιλαμβάνει τα χερσαία και θαλάσσια ευρήματα από τη περιοχή του Γαλαξιδίου, και μεταφέρθηκαν από το μουσείο των Δελφών όταν δημιουργήθηκε το Ναυτικό Μουσείο του Γαλαξιδίου. Αποτελείται δε από κεραμικά της προϊστορικής και ρωμαϊκής εποχής, γλυπτά και νομίσματα.

Το Ναυτικό Μουσείο Γαλαξιδίου

Στα εκθέματά του συγκαταλέγονται πίνακες ιστιοφόρων, ναυτικά όργανα και αντικείμενα παλιών γαλαξιδιώτικων πλοίων. Εκεί μπορεί κανείς να δει και το "Χρονικό του Γαλαξιδίου" που εκδόθηκε από τον Κ.Ν.Σάθα το 1865.

Επίσης στο Γαλαξίδι υπάρχουν: Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δημοτική Βιβλιοθήκη, Πνευματικό Κέντρο, Ίδρυμα Δημοτικού Θεάτρου, Λαογραφικό Μουσείο, Κινηματογραφική Λέσχη, μία μουσική σχολή, συγκρότημα παραδοσιακών χορών του Πολιτιστικού Συλλόγου, συγκρότημα παραδοσιακών χορών Χορευτικού Συλλόγου, ενώ είναι γνωστά τα *Αλευρομοντζουρώματα* της Καθαράς Δευτέρας

ΙΤΕΑ :

Κίρρα

Στο ομώνυμο χωριό έχουν εντοπιστεί λείψανα της αρχαίας Κίρρας που ήταν το επίνειο των Δελφών. Τα ευρήματα περιλαμβάνουν τμήματα του οχυρού, ευρύχωρη στοά, θεμέλια ναού και μεσαιωνικό τείχος με αρχαίο οικοδομικό υλικό. Η Κίρρα καταστράφηκε τον 6ο αιώνα κατά τη διάρκεια του ιερού πολέμου και αναδομήθηκε στα μακεδονικά και ρωμαϊκά χρόνια.

Στην Ιτέα υπάρχει Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης , Δημοτική Βιβλιοθήκη, δύο μουσικές σχολές, Πνευματικό Κέντρο το οποίο διαθέτει ωδείο, φιλαρμονική, βιβλιοθήκη, κινηματογραφική λέσχη και στο οποίο δίνονται και θεατρικές παραστάσεις

Σημαντικοί είναι ο Πολιτιστικός Ομιλος "Δεσμός", η Παμφωκική Πολιτιστική Ομοσπονδία, ο Σκακιστικός Σύλλογος, ο Χορωδιακός Σύλλογος "Ορφέας, ο Εκδρομικός Μορφωτικός Σύλλογος και το Ενοριακό Πνευματικό Κέντρο.

ΧΡΥΣΟ :

Το μοναστήρι του Προφήτη Ηλία

Η ιστορία της Ιεράς Μονής⁹ ξεκινά από το 1019 μ.Χ. Κατά τους χρόνους της επανάστασης υπήρξε ορμητήριο και τροφοδότης των επαναστατικών δυνάμεων της

⁹ Ιερά Μονή Προφήτου Ηλία "Ο Πύρινος Προφήτης", 1994.

Αν.Στερεάς Ελλάδος. Έπαιξε τον ίδιο ρόλο στη Στερεά Ελλάδα που έπαιξε η Αγία Λαύρα στο Μωριά. Το 1825 πολιορκείται και καταστρέφεται από τους Τούρκους. Ανοικοδομήθηκε το 1827 και η νέα εκκλησία στολίσθηκε με ξυλόγλυπτο τέμπλο ανεκτίμητης αξίας, απaráμιλλης τέχνης, έργο ηπειρώτη ξυλογλύπτη, με αγορεύτικες εικόνες του 1834. Η κατασκευή του κράτησε είκοσι χρόνια. Το 1981 με υπουργική απόφαση χαρακτηρίστηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

Οικισμός της Κρίσας

Ο οικισμός της Κρίσας ανακαλύφθηκε νότια της κοινότητας του Χρυσού και είναι μεσοελλαδικής και υστεροελλαδικής εποχής. Στην πόλη αυτή ανήκαν ο ναός του Απόλλωνα με το μαντείο της Πυθείας. Πιθανολογείται ότι στη θέση της εκκλησίας των Αγίων Σαράντα βρισκόταν ιερό της θεάς Δήμητρας.

Το Μεταπόντιο στην Ιταλία ήταν αποικία της Κρίσας και δημιουργήθηκε υπό την ηγεμονία του Δαύλιου.

Επίσης στο Χρυσσό διοργανώνονται Καρναβάλι και ο “Πολιτιστικός Αύγουστος”

ΛΙΛΑΙΑ :

Οχύρωση της αρχαίας Λιλαίας

Η Λιλαία ήταν αρχαία Φωκική πόλη και αναφέρεται στον “Νεών Κατάλογο” της Ιλιάδας. Η ακρόπολη ορίζεται με τείχος και ορθογώνιους πύργους στα δυτικά και γκρεμό στο ανατολικά. Τα τείχη σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση και είναι εμφανείς πολλές φάσεις οχύρωσης, με το μεγαλύτερο μέρος τους να χρονολογείται γύρω στον 4ο αιώνα π.Χ.. Τα τείχη αυτά κατασκευάστηκαν μετά την καταστροφή του Φιλίππου.

Η εκκλησία της Αγίας Ελεούσας

Χτισμένη σε ίχνη αρχαίου ναού η εκκλησία της Αγίας Ελεούσας, αποτελεί βυζαντινό μνημείο. Βρίσκεται κοντά στα χωριά Πολύδροσο και Λιλαία. Για το χτίσιμό της είχε χρησιμοποιηθεί υλικό από τον αρχαίο ναό και μάλιστα στην κεντρική θύρα προς το νάρθηκα χρησιμοποιήθηκε ως υπέρυθρο μονολιθική αρχαία παραστάδα, ενώ μέρος τοίχου της εκκλησίας διατηρήθηκε όπως ήταν στον αρχαίο ναό.

ΑΓΙΑ ΕΥΘΥΜΙΑ

Λείψανα τειχών της λοκρικής πόλης Μυονίας. Στη κοινότητα Αγίας Ευθυμίας, ΝΔ της Άμφισσας έχουν βρεθεί λείψανα τειχών της λοκρικής πόλης Μυονία και ανήκουν στην ελληνιστική εποχή.

Διαθέτει και κοινοτική βιβλιοθήκη.

ΑΜΥΓΑΛΙΑ

Το μοναστήρι της Παναγίας Κουτσοουρούς το οποίο βρίσκεται κοντά στο χωριό και ιδρύθηκε τον 18ο αιώνα.

ΦΙΛΟΘΕΗ

Το μοναστήρι της Παναγίας της Βαρνακόβας

Το ιστορικό μοναστήρι της Παναγίας της Βαρνακόβας βρίσκεται κοντά στη κοινότητα Φιλοθέη. Κτίστηκε το 1077 και ανακαινίστηκε το 1448 και αργότερα όταν καταστράφηκε από τους Τούρκους. Πιθανολογείται ότι νεότερος κτήτορας του μοναστηριού ήταν ο Καποδίστριας.

ΓΡΑΒΙΑ

Η Γραβιά είναι γνωστή από τη δράση του Οδ. Ανδρούτσου, ο οποίος το 1821 ανέκοψε την προέλαση των Τούρκων του Ομέρ Βρυώνη προς την νότιο Ελλάδα.

ΚΑΣΤΕΛΛΙΑ

Υπάρχει Πνευματικό Κέντρο, Πολιτιστικός Σύλλογος με συγκρότημα παραδοσιακών χορών, το Πνευματικό Κέντρο του Ιερού Ναού "Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου" Καστελλίων, και το Κοινοτικό Μουσείο Καστελλίου.

ΕΥΠΑΛΙΟ

Το Ευπάλιο διαθέτει Πνευματικό Κέντρο με βιβλιοθήκη και Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο.

ΔΕΣΦΙΝΑ

Στη Δεσφίνα υπάρχουν: Πνευματικό Κέντρο, Πολιτιστικός Σύλλογος με συγκρότημα παραδοσιακών χορών και δημοτική βιβλιοθήκη

Πνευματικά Κέντρα διαθέτουν επίσης οι κονότητες Οινοχωριτών, Ποτιδανίας και η Ένωση Μοναστηρακίων Δωρίδος. Λαογραφικό Μουσείο έχουν και οι κοινότητες Καλοσκοπής, ενώ Κοινοτικές Βιβλιοθήκες βρίσκονται και στις κοινότητες Βουνιχώρας, Ελαίας, Πολυδρόσου.

Συγκρότημα παραδοσιακών χορών έχει ο Πολιτιστικός Συλλόγος Ελαιώνα και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Προσηλίου.

Επίσης αρχαιολογικός χώρος είναι και η ακρόπολη της αρχαίας πόλης Μεδεών στο λόφο των Αγίων Θεοδώρων το οποίο σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση και έξω από αυτό βρέθηκε σημαντικό νεκροταφείο των πρώιμων γεωμετρικών, κλασσικών και ελληνιστικών χρόνων.

Τα ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία συμπληρώνονται και με τα αντίστοιχα για την περιοχή μελέτης στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

III.4. Οικονομικά χαρακτηριστικά

III.4.1. Γενικά

Κατά τη περίοδο 1991-1994 στο νομό Φωκίδας¹⁰ (σε σταθερές τιμές 70) παρατηρείται μείωση του ΑΕΠ (-7%). Συγκριτικά αναφέρουμε πως στη περιφέρεια παρατηρείται επίσης μείωση του ΑΕΠ κατά 7%, ενώ το συνολικό της χώρας αυξάνεται κατά 1,8%. Στους υπόλοιπους νομούς της περιφέρειας, δε, η κατάσταση έχει ως εξής : Ευρυτανία -13,9%, Φθιώτιδα -8,9%, Βοιωτία -6,2% και Εύβοια -6,1%.

Συνολικά για τη περίοδο 1981-1994, το ΑΕΠ της περιφέρειας αυξάνεται κατά 4,2%, το ΑΕΠ της χώρας κατά 22,8%, και τη περίοδο αυτή το ΑΕΠ στη Φωκίδα μειώνεται κατά 1,4%.

¹⁰ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ Σ.ΕΛΛΑΔΑΣ σελ. Α.1-7

Πίνακας 6		ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ						
		ΑΕΠ κατά κεφαλή		Δηλωθέν εισόδημα			Καταθέσεις	
	εκατ.δρχ. 1998	% μέσου όρου Ελλάδος	ανά κάτοικο 1997 (εκατ.δρχ.)	ανά κάτοικο 1998 (εκατ.δρχ.)	% μέσου όρου Ελλάδος	Άμεσοι φόροι/κάτ 1996 (εκατ.δρχ)	Αποταμιευτι κές/κάτοικο 1996 (εκατ.δρχ)	
Ελλάς	3.39	100.0	1.19	1.38	100.0	0.218	1.46	1.59
Φωκίδα	2.33	68.7	0.51	0.58	42.4	0.049	0.75	0.82
Φθιώτιδα	2.95	87.0	0.79	0.91	66.2	0.067	1.07	1.18
Βοιωτία	4.29	126.6	0.78	0.88	63.7	0.084	0.83	0.91
Ευρυτανία	1.80	53.0	0.39	0.47	33.9	0.031	0.71	0.85
Εύβοια	2.94	86.6	0.88	1.03	74.4	0.074	1.06	1.21

Πηγή : Οι Νομοί της Ελλάδας - ειδική έκδοση (Απρίλιος 1999)

Πίνακας 7		ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ						
		Επιβατικά αυτοκίνητα		Τροχαία ατυχήματα				
	Αυτκ./ 100κατ. 1998	% μέσου όρου Ελλάδος	ανά 1000 κατ. 1997	ανά 1000 κατ. 1998	Νέες κατοικίες/ 100κατ19 97	Γιατροί /1000 κατ.1996	Τηλεφ.συν. /100 κατ.1997	Μαθητές δημοτικού ανά 1000 κατ., 1997
Ελλάς	25.1	100.0	2.3	2.4	0.9	4.0	51.7	61.6
Ν.Φωκίδας	7.0	27.9	1.4	1.8	1.4	1.3	40.1	33.7
Ν.Φθιώτιδας	12.8	50.8	2.2	2.2	0.7	1.7	40.8	47.6
Ν.Βοιωτίας	9.5	37.8	1.7	1.7	0.4	0.8	32.8	46.2
Ν.Ευρυτανίας	3.6	14.4	1.0	0.8	0.2	1.4	31.0	35.8
Ν.Ευβοίας	12.9	51.4	1.3	1.6	0.9	2.1	43.5	56.4

Πηγή : Οι Νομοί της Ελλάδας - ειδική έκδοση (Απρίλιος 1999)

Κατά την ίδια περίοδο στη Φωκίδα παρατηρείται μικρή αύξηση του μεριδίου διαμόρφωσης του ΑΕΠ στο πρωτεγενή τομέα, σημαντική μείωση του δευτερογενή κατά 10,7% ενώ ο τριτογενής έχει μικρή αύξηση κατά 10,1%.

Ενδοτομεακά, στη Φωκίδα, τα ορυχεία κυριαρχούν στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, στο τριτογενή τομέα παρατηρείται σημαντική αύξηση της δραστηριότητας στο κλάδο

"μεταφορές-επικοινωνίες" και στο κλάδο "τράπεζες, ασφάλειες, κτημ.επιχ." όπως και σε όλους τους νομούς της περιφέρειας. Η δραστηριότητα "δημόσιες υπηρεσίες" που περιλαμβάνει και τον τουρισμό παραμένει σταθερή .

Πίνακας 8	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ				
	Κατανάλ. ηλεκτρισμού		Φυσική Αύξηση Πληθυσμού		Τουρισμός
	MWh οικιακής κατανάλωση €/κατ. 1997	% μέσου όρου Ελλάδος	Φυσ. Αύξηση πλθ./1000 κατ. 1996	Φυσ. Αύξηση πλθ./1000 κατ. 1996	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών /κάτοικο 1997
Ελλάς	1.2	100.0	0.0	0.2	3.9
Ν.Φωκίδας	0.7	59.5	-4.6	-4.6	2.8
Ν.Φθιώτιδας	0.8	70.1	-2.4	-2.5	0.2
Ν.Βοιωτίας	0.8	65.0	-1.9	-1.1	0.2
Ν.Ευρυτανίας	0.7	61.3	-4.3	-4.0	-
Ν.Ευβοίας	1.0	87.1	-1.6	-0.7	1.6

Πηγή : Οι Νομοί της Ελλάδας - ειδική έκδοση (Απρίλιος 1999)

Στο νομό, τη περίοδο 1981-1991 παρατηρείται αύξηση του κατά κεφαλή ΑΕΠ κατά 6%, το μεγαλύτερο κατά κεφαλή ΑΕΠ για την ίδια περίοδο παρουσιάζει ο νομός Ευρυτανίας με 16,2%. Τη περίοδο 1991-1994 παρατηρείται μείωση κατά 24,6% για το νομό Φωκίδας ενώ τη μεγαλύτερη μείωση παρουσιάζει ο νομός Ευρυτανίας - 31,6%. Με βάση αυτές τις μεταβολές έγινε και η κατάταξη των νομών σε σχέση με την περιφέρεια (πίνακας 9)

Πίνακας 9			
	ΑΕΠ σε σχέση με τη Περιφέρεια		
	1981	1991	1994
Στ.Ελλάδα	100	100	100
Βοιωτία	152	144	142.6
Εύβοια	92.6	92.6	95.5
Ευρυτανία	55.8	61.5	52.1
Φθιώτιδα	82.6	85.5	87.2
Φωκίδα	83.5	78.7	70.2
Χώρα	77.5	88.3	101.9
Απόσπασμα Πίνακα Α.1.2-9 Χωροταξικό Σχέδιο Σ. Ελλάδας			

Για την διερεύνηση του επενδυτικού ενδιαφέροντος¹¹ εξετάζεται η πορεία και η κατανομή των επενδύσεων που εντάχθηκαν στον Αναπτυξιακό Νόμο 1262/82 και στη συνέχεια στον 1892/90.

Ο νομός Φωκίδας ανήκε αρχικά στη Γ' περιοχή κινήτρων με ποσοστό επιχορήγησης έως 40% του συνολικού ύψους της επένδυσης, μετά όμως την απόφαση να μην ιδρυθεί το εργοστάσιο της Αλουμίνας στο νομό αυτός εντάχθηκε στη Δ' ζώνη κινήτρων του Ν.1262/82. Η έλλειψη κατάλληλου χώρου υποδοχής των επενδύσεων όπως ένα ΒΙΟΠΑ αποτρέπει τους επενδυτές που εκδηλώνουν ενδιαφέρον.

Από ισχύος του νόμου μέχρι 31.12.91, σύμφωνα με το ΥΠΕΘΟ, στο Ν.Φωκίδας εγκρίθηκαν 57 επενδύσεις συνολικού ύψους 1,7 δις περίπου, που αντιπροσωπεύει μόνο το 0,2% των συνολικών επενδύσεων της χώρας. Το μέσο ύψος επένδυσης ανέρχεται σε 28,929 εκατ. Δρχ. και είναι κατά 50% χαμηλότερο από το μέσο ύψος επένδυσης στη χώρα.

Πίνακας 10 Τομεακή Απασχόληση στο νομό Φωκίδας				
	Απασχολούμενοι			
	Σύνολο	Π	Δ	Τ
Ν.Φωκίδας	14461	3036 (22%)	3660 (26%)	7350 (52%)
Δ.Αμφίσσης	3002	328 (11%)	910 (31%)	1681 (58%)
Δ.Βαρδουσίω	628	126 (21%)	136 (22%)	344 (57%)
Δ.Γαλαξιδίου	762	275 (37%)	146 (19%)	331 (44%)
Δ.Γραβιάς	889	117 (14%)	287 (34%)	452 (53%)
Δ.Δελφών	869	87 (11%)	106 (13%)	633 (77%)
Δ.Δεσφίνας	750	151 (21%)	300 (41%)	284 (39%)
Δ.Ευπαλίου	1775	628 (36%)	367 (21%)	747 (43%)
Δ.Ιτέας	1957	127 (7%)	609 (32%)	1149 (61%)
Δ.Καλλιέων	462	107 (24%)	95 (21%)	247 (55%)
Δ.Λιδορικού	1509	508 (34%)	293 (20%)	672 (46%)
Δ.Παρνασσού	799	193 (25%)	191 (25%)	373 (49%)
Δ.Τολοφώνος	1059	389 (37%)	220 (21%)	437 (42%)
Απόσπασμα Πίνακα Α.1.2-5 Χωροταξικό Σχέδιο Σ. Ελλάδας				

¹¹ Επιχειρηματικό Σχέδιο Φορέα Ανάπτυξης και Διαχείρισης ΒΙΟΠΑ Αμφίσσας, σελ. 27-34.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των επενδύσεων εμφανίζεται στο κλάδο της βιομηχανίας ειδών διατροφής (αφορούν κύρια μονάδες επεξεργασίας ελιάς) που με 28 επενδύσεις συγκεντρώνει το 49% του συνολικού αριθμού επενδύσεων. Ακολουθεί η βιομηχανία ειδών ένδυσης και υπόδησης με 12,8% , η βιομηχανία ξύλου και φελλού με 10,5% και η βιομηχανία προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά , η οποία όμως με 18,5% του συνολικού επενδεδυμένου κεφαλαίου κατέχει τη δεύτερη θέση.

Για τη διαμόρφωση ακριβέστερης εικόνας της ζήτησης για επενδύσεις στο νομό πρέπει να εξεταστούν και τα στοιχεία των ολοκληρωμένων επενδύσεων, αφού αυτά δηλώνουν ως ένα βαθμό και τα εμπόδια που εμφανίζονται στην επιχειρηματική δραστηριότητα . Με το όρο "ολοκληρωμένη" εννοείται η επένδυση που έχει κριθεί ως περατωθείσα από τις αρμόδιες επιτροπές ελέγχου της προόδου των επενδυτικών έργων. Βέβαια υπάρχει και μια τρίτη κατηγορία οι "χρηματοδοτούμενες", δηλαδή επενδύσεις που βρίσκονται στο στάδιο της χρηματοδότησης χωρίς όμως να έχουν ολοκληρωθεί.

Στον κλάδο 20 (τρόφιμα-ποτά) το ποσοστό υλοποίησης είναι πολύ ψηλό (78%) με προοπτική να φθάσει το 92%. Στο κλάδο 24 από 63,1% θα φθάσει το 78,35 ενώ στο κλάδο 25 οι βιομηχανίες ξύλου και φελλού προβλέπεται από 72% να ανέβουν στο 84,4%. Ο μέσος όρος υλοποίησης για το σύνολο των επενδυτικών σχεδίων του δευτερογενούς τομέα ανέρχεται σε 40,2% με την προοπτική να φθάσει το 60%.

Η μη υλοποίηση των επενδύσεων γενικά οφείλεται σε αδυναμίες τόσο των επενδυτών όσο και της διοίκησης. Ειδικότερα για το νομό Φωκίδας υπάρχει το μείζον θέμα της χωροθέτησης των νέων επιχειρήσεων λόγω των περιορισμών των ΖΟΕ και της έλλειψης ενός ΒΙΟΠΑ, το οποίο όμως βρίσκεται σε εξέλιξη.

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του νομού Φωκίδας για το 1991 ανέρχεται στους 58.778 περίπου το 35% του πληθυσμού, ενώ τα αντίστοιχα για την περιφέρεια είναι 199.806 άτομα σε σύνολο πληθυσμού 582.280 (34%) και για τη χώρα είναι 3.679.524 σε σύνολο πληθυσμού 10.259.900 (36%).

Οι απασχολούμενοι είναι 14461, περίπου το 93,5% του ενεργού πληθυσμού. Ο πρωτογενής τομέας απασχολεί το 22% των απασχολούμενων, ο δευτερογενής το 26%, ενώ ο τριτογενής το 52%. Από το 1971 μέχρι το 1991 ο πρωτογενής τομέας απασχολεί όλο και λιγότερα άτομα τα οποία φαίνεται να τα απορροφά ο τριτογενής, ενώ ο δευτερογενής τομέας παραμένει σταθερός.

Σε όλους τους δήμους ο τριτογενής τομέας υπερισχύει των υπολοίπων εκτός από το Δ.Δεσφίνας αλλά και εκεί με μικρή διαφορά.

Το 1991 το ποσοστό της ανεργίας στο Ν.Φωκίδας είναι ίσο με το ποσοστό σε επίπεδο περιφέρειας (9,2%).

Η αύξηση της ανεργίας οφείλεται κατά κύριο λόγο στη σημαντική μείωση της απασχόλησης στο κλάδο των ορυχείων και γενικότερα στη μείωση της βιομηχανικής παραγωγής στο σύνολό της, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90, που είχε ως αποτέλεσμα μειώσεις προσωπικού. Αλλά και στην περιφέρεια ισχύουν τα ίδια. Αν και κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 η περιφέρεια βρισκόταν σε φάση αναβιομηχάνισης η ανεργία αυξανόταν, κυρίως διαρθρωτικά, λόγω της καθυστέρησης με την οποία εμφανίζονται θετικά αποτελέσματα στο διάστημα μεταξύ υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων και τελικής λειτουργίας τους.

Γενικά στην περιφέρεια η βιομηχανική αναδιάρθρωση που παρατηρείται έντονα τα τελευταία χρόνια με την εξυγίανση ζημιογόνων μονάδων και την υλοποίηση πολλών επενδύσεων εκσυγχρονισμού, η δυσκολία του δημόσιου τομέα, λόγω χρεών, να προσλάβει υπολογίσιμο αριθμό νέων υπαλλήλων, η περιοριστική δημοσιονομική πολιτική αλλά και ο έντονος και ενισχυμένος ανταγωνισμός που υφίστανται οι μεγάλες μεταποιητικές μονάδες της περιφέρειας από ομοειδείς των άλλων χωρών της ΕΕ, αναμένεται είτε να διατηρήσουν σταθερό το ποσοστό της ανεργίας γύρω στο 10-11% είτε να αυξηθεί προσωρινά τουλάχιστον μέχρι το 2000.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Εργασίας (INE)¹² της ΓΣΕΕ σχετικά με την απασχόληση 1991-1995 στη περιφέρεια Σ.Ελλάδας παρατηρείται μεγάλη μείωση της απασχόλησης στο πρωτογενή η οποία οφείλεται ποσοτικά στη μείωση των αυτοαπασχολούμενων και λιγότερο στη μείωση των εργοδοτών.

Στο δευτερογενή τομέα παρατηρείται πολύ μεγάλη μείωση του κλάδου των ορυχείων, ενώ ο τριτογενής τομέας (εκτός του κλάδου μεταφορών-αποθήκευσης) παρουσιάζει αύξηση. Η αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα δεν αντισταθμίζει τελικά τη μεγάλη μείωση που παρατηρείται στους άλλους τομείς και έτσι συνολικά έχουμε μείωση της απασχόλησης στη περιφέρεια.

Στον τριτογενή τομέα οι κλάδοι που δημιουργούν τις περισσότερες θέσεις εργασίας είναι του εμπορίου και των ξενοδοχείων-εστιατορίων. Πολύ δυναμικός εμφανίζεται ο κλάδος των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων καθώς

¹² ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ Σ.ΕΛΛΑΔΑΣ σελ. Α.1-15

και ο κλάδος των διαφόρων υπηρεσιών (που περιλαμβάνει και τις τουριστικές δραστηριότητες). Στο σύνολό του ο τριτογενής τομέας είναι αυτός που έλκει την επιχειρηματική δραστηριότητα καθώς αυξάνονται γοργά τόσο οι εργοδότες όσο και οι αυτοαπασχολούμενοι.

Πίνακας 11			
	Απασχολούμενοι Νομού Φωκίδας		
	Π	Δ	Τ
1971	53%	24%	23%
1981	42%	26%	32%
1991	22%	26%	52%
Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές 1971-1991			

III.4.2. Πρωτογενής τομέας¹³

Φυτική Παραγωγή

Η γεωργική γη του Νομού φθάνει τα 187 .000 στρέμματα, ποσοστό 8,8% της συνολικής έκτασης του Νομού και 4,6% επί της γεωργικής γης. Αρδεύονται μόνο τα 43.000 στρ., δηλαδή ποσοστό 23%.

Κατά τη διάρκεια 1971 - 1991 εμφανίζεται μείωση της γεωργικής γης από 299.000 στρέμματα σε 187.000 στρέμματα, δηλαδή μείωση κατά 62,5%.

Όπως για την περιφέρεια¹⁴ έτσι και για το νομό, τα κυριότερα προβλήματα είναι η μικρή και πολυτεμαχισμένη ιδιοκτησία, η όχι ορθολογική αξιοποίηση των υδατικών πόρων, η πλημμελής εκμετάλλευση σημαντικού τμήματος των εκτάσεων λόγω κυρίως της ανυπαρξίας σύγχρονων εγγειοβελτιωτικών έργων και οι σοβαρές ελλείψεις στους τομείς οργάνωσης και διάθεσης των προϊόντων.

Τα παραγωγικότερα γεωργικά εδάφη του νομού είναι:

α) Ελαιώνας Αμφισσας:

Όπου υπάρχει μονοκαλλιέργεια της βρώσιμης ελιάς, της γνωστής "ελιάς Αμφίσσης". Τα 850.000 περίπου ελαιόδενδρα καλύπτουν έκταση 64.000 στρεμμάτων με 4.000 γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

¹³ Απόφαση Νομαρχιακού Συμβουλίου Κατάρτισης Σχεδίου Ανάπτυξης Νομού Φωκίδας 2000-2006, σελ. 4-14.

¹⁴ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ Σ.Ε.ΛΛΑΔΑΣ, σελ. Α.1-24.

Η μέση ετήσια παραγωγή ανέρχεται σε 7.000 τόνους επιτραπέζιας ελιάς και 2.000 τόνους ελαιόλαδο (συμπεριλαμβανομένης και της παραγωγής της παραλιακής Φωκίδας).

Τα εδάφη αυτά χαρακτηρίζονται από χαμηλή έως μέση παραγωγικότητα λόγω της μη άρδευσης του ελαιώνα και της έλλειψης μέτρων αντιπαγετικής προστασίας. Τέλος ένας άλλος σημαντικός λόγος για τη μικρή έως μέση παραγωγικότητα της ελιάς Άμφισσας είναι το γεγονός ότι μεγάλο μέρος του ελαιώνα ανήκει σε ιδιώτες που δεν εξασκούν το επάγγελμα του αγρότη, ούτε και κατοικούν στη περιοχή.

Στη περιοχή δραστηριοποιούνται δύο ΤΟΕΒ οι οποίοι φροντίζουν για την άρδευση 18.000 στρεμμάτων. Η περιοχή θεωρείται ως μη αρδευόμενη καθώς δεν διατίθεται επαρκής ποσότητα υδάτων κατά την αρδευτική περίοδο Απριλίου-Οκτωβρίου. Η επίλυση του προβλήματος της άρδευσης αποτελεί τον σημαντικότερο στόχο στον τομέα της καλλιέργειας ιδιαίτερα της βρώσιμης ελιάς γιατί θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας.

β) Περιοχή πεδιάδας Μόρνου:

Η συνολική έκταση της περιοχής ανέρχεται σε 17.000 στρέμματα καλλιεργούμενα κυρίως από μηδική, αραβόσιτο, εσπεριδοειδή, φράουλες, λαδοελιές κ.λ.π.

Υφίσταται ένας ΤΟΕΒ που διαχειρίζεται τα νερά του ποταμού, πηγαία και νερά από γεωτρήσεις. Σήμερα έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή της Α φάσης του αρδευτικού έργου του Μόρνου ύψους 1,7 δισεκ. δρχ. από το Α ' Κ.Π.Σ. που αφορά άρδευση έκτασης 5.000 στρεμμάτων με κλειστό δίκτυο και έχει δημοπρατηθεί η Β φάση του αρδευτικού έργου που αφορά την άρδευση της υπόλοιπης έκτασης προϋπολογισμού 2,7 δισεκ. δραχμών προχωρώντας παράλληλα και ο αναδασμός.

γ) Περιοχή άνω ρου Βοιωτικού Κηφισού:

Η περιοχή που αφορά το Νομό Φωκίδας έχει έκταση περίπου 25.000 στρέμματα και περιλαμβάνει τις τέως Κοινότητες Καστελλίων, Γραβιάς, Μαριολάτας, Λιλαίας και Πολυδρόσου, όπου καλλιεργούνται σιτάρι, κριθάρι, αραβόσιτος, καπνά και κηπευτικά, που προσδιορίζεται από μέση παραγωγικότητα λόγω μικροτεμαχισμένου κλήρου και μη ολοκλήρωσης της άρδευσης.

Στην περιοχή υφίσταται ένας ΤΟΕΒ που διαχειρίζεται τους υδάτινους πόρους από γεωτρήσεις για έκταση 3.300 στρεμμάτων. Από την υπόλοιπη έκταση των 21.700 στρεμμάτων αρδεύεται τμήμα της περίπου 3.000 στρέμματα, από πηγαία νερά και από ιδιωτικές γεωτρήσεις.

Στην περιοχή έχουν κατασκευασθεί από το Α'Κ.Π.Σ. τιμμενταύλακες μήκους 10.000 μέτρων με τα σχετικά τεχνικά και από το Β'Κ.Π.Σ. άλλα 15.000 μέτρα περίπου.

Η μελέτη που έχει εκπονηθεί από το έτος 1977 για όλη την έκταση του άνω ρου του Βοιωτικού Κηφισού συμπεριλαμβανομένης και αυτής του Ν.Φωκίδας αφορά άρδευση έκτασης 70.000 στρεμμάτων από νερά λιμνοδεξαμενών και γεωτρήσεων.

Σήμερα μελετάται η κατασκευή εγγ/κού έργου από νερά γεωτρήσεων για άρδευση έκτασης 8.000 στρεμμάτων στις περιοχές Λιλαίας και Πολυδρόσσου.

δ) Παραλιακή Φωκίδα:

Στην παραλιακή περιοχή από το Γαλαξίδι μέχρι και τη πεδιάδα του Μόρνου καλλιεργούνται σε έκταση 36.000 στρεμμάτων, 380.000 ελαιόδενδρα ποικιλίας «λαδοελιάς», για ελαιοποίηση, καθώς και εσπεριδοειδή σε έκταση 1.700 στρεμμάτων, 42.500 δένδρα, εκ των οποίων 560 στρέμματα πορτοκαλιές, 960 στρέμματα λεμονιές και 180 στρέμματα μανταρινιές.

Από το 1982 άρχισε να εφαρμόζεται πρόγραμμα αναδιάρθρωσης της καλλιέργειας εσπεριδοειδών με αποτέλεσμα την αλλαγή των καλλιεργούμενων ποικιλιών με νέες ανθεκτικές σε ασθένειες καλλιέργειες για την λεμονιά και πλέων εμπορικές (πρώιμες και όψιμες) για την πορτοκαλιά και μανταρινιά.

Στους Άγιους Πάντες και σε έκταση 2.000 στρεμμάτων εφαρμόζεται η ελαιοκαλλιέργεια και διατηρούνται θερμοκήπια τα οποία αρδεύονται από ιδιωτικές γεωτρήσεις.

Στον Πάνορμο και σε έκταση 2.000 στρεμμάτων καλλιεργείται η ελιά οι δε γεωτρήσεις ανέρχονται στις 7.

Στην Ερατεινή και στον Τολοφώνα η ελιά καλλιεργείται σε έκταση 4.000 στρεμμάτων και οι ιδιωτικές γεωτρήσεις είναι 45.

Στη Γλυφάδα - Τριζόνια - Σπηλιά η ελιά και τα εσπεροειδή καλλιεργούνται σε έκταση 2.000 στρεμμάτων, και οι ιδιωτικές γεωτρήσεις είναι 3 .

Στη Σεργούλα σε έκταση 2.000 στρεμμάτων εφαρμόζεται η ελαιοκαλλιέργεια και η άρδευση γίνεται από πηγαία νερά

Στο Μαραθιά, σε έκταση 1.000 στρεμμάτων καλλιεργούνται εσπεριδοειδή τα οποία αρδεύονται από πηγαία νερά.

ε) Ορεινές Περιοχές:

Η περιοχή της ορεινής Δωρίδας και Παρνασσίδας, συνολικής έκτασης περίπου 60.000 στρεμμάτων, αρδεύεται σποραδικά σε εκτάσεις μικρής σημασίας, πιθανών

αξιόλογες για καλλιέργειες οικολογικών προϊόντων, από πηγαία ύδατα. Σπουδαιότερη καλλιέργεια είναι αυτή του αμπελιού. Το 1980 καλλιεργούνταν 11.000 στρέμματα αμπελιού για οиноποιία στο Νομό.

Η προσβολή της φυλλοξήρας και το πρόγραμμα της εκρίζωσης στις αρχές της 10ετίας του 1990 οδήγησαν στη μείωση της καλλιεργούμενης έκτασης που ανέρχεται σήμερα στα 4.380 στρέμματα. Η ετήσια παραγωγή φθάνει τους 2.500 τόνους σταφυλιών.

Ζωική Παραγωγή

Οι βοσκότοποι του Νομού καλύπτουν έκταση 1.262.000 στρεμμάτων ποσοστό 59% της συνολικής έκτασής του και 19,2% επί των συνολικών βοσκοτόπων της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Η κτηνοτροφία και ειδικότερα η αιγοπροβατοτροφία αποτελούσε κατά τις προηγούμενες δεκαετίες την κυριότερη πηγή πλούτου του μεγαλύτερου μέρους του ορεινού πληθυσμού με παράλληλη ανάπτυξη βιοτεχνιών μεγάλης εμβέλειας όπως βυρσοδεψία, κωδωνοποιία κ.λ.π.

Για την γενετική βελτίωση και προληπτική υγιεινή του κτηνοτροφικού κεφαλαίου, σύμφωνα με τη Δ/ση Γεωργίας Ν. Φωκίδας, γίνονται οι εξής ενέργειες :

- Από το Κέντρο Γενετικής Βελτίωσης ζώων του Υπουργείου Γεωργίας μέσω της Δ/σης Γεωργίας του νομού διεξάγεται έρευνα απόδοσης γάλακτος αιγοπροβάτων και γι αυτό το λόγο παρακολουθούνται 12 μονάδες οι οποίες αριθμούν 1595 αιγοπρόβατα.
- Από τις κτηνιατρικές Υπηρεσίες του νομού υπάρχει πρόγραμμα διερεύνησης μελταιίου πυρετού, εχινόκοκκου, βρουκέλωσης, λεύκωσης και φυματίωσης αγελάδων. Μόνιμα γίνεται πρόληψη εντεροτοξιναιμίας, λοιμώδους αγαλαξίας και παραφυματίωσης.

α) Αιγοπρόβατα: Σήμερα στον κλάδο των αιγοπροβάτων παρατηρείται σχετική μείωση τόσο στον αριθμό των ζώων όσο και στον αριθμό των εκμεταλλεύσεων από το 1985 έως σήμερα.

Βασικός παράγοντας για την πορεία του κλάδου είναι σήμερα το καθεστώς που καθορίζει η Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΕ (Ποσοστάσεις).

Αλλά πρέπει να ομολογήσουμε ότι λείπει παντελώς σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο που θα καθορίζει την βελτίωση των βοσκοτόπων καθώς και την άριστη διαχείρισή τους δεδομένου ότι το μοντέλο παραγωγής είναι αυτό της εκτατικής εκτροφής.

Στην εφαρμογή των επιστημονικών ζωοτεχνικών δεδομένων οφείλουμε να παραδεχθούμε ότι τόσο στο νομό, όσο και στην υπόλοιπη χώρα υπήρξαν και υπάρχουν προβλήματα που δεν επέτρεψαν την ικανοποιητική της πορεία (π.χ. ηλικία και μορφωτικό επίπεδο παραγωγών, πολυνομία, ανυπαρξία έρευνας).

β) Βοοτροφία: Στο νομό η βοοτροφία εξασκείται κυρίως στους ορεινούς βοσκοτόπους με εκτατικό σύστημα και έχει κατεύθυνση κρεατοπαραγωγής. Στην πεδιάδα του Μόρνου (Μανάγουλη - Καστράκι - Μαλάματα - Ευπάλιο) υπάρχει ο κλάδος της γαλακτοπαραγωγικής βοοτροφίας. Τα ζώα είναι αρίστου ζωοτεχνικού δυναμικού με υψηλές αποδόσεις προϊόντων.

Αντιμετωπίζει τα ίδια προβλήματα που προαναφέραμε για την αιγοπροβατοτροφία, συν το ότι η όποια μελλοντική ποσοτική αύξηση είναι οριακή και καθορίζεται από τη σημερινή σχέση βοσκοφόρτισης και βοσκοϊκανότητας των βοσκοτόπων.

Συγκρίνοντας τα στοιχεία του 1996 με αυτά του 1986 παρατηρούμε ότι την δεκαετία 1986 - 1996 υπάρχει μείωση του αριθμού των αιγοπροβάτων με σχεδόν διατήρηση της ίδιας περίπου παραγωγής σε κρέας και γάλα και αύξηση του αριθμού των βοοειδών και με αντίστοιχη αυξομείωση της παραγωγής κρέατος και γάλατος.

γ) Λοιποί Κλάδοι: Η χοιροτροφία και η πτηνοτροφία είναι κλάδοι χωρίς προοπτική με στάσιμη παραγωγή και με λιγότερα προβλήματα σε σύγκριση με τους προηγούμενους κλάδους.

δ) Ιχθυοκαλλιέργειες:

Μέχρι το 1986 υπήρχε μία μόνο μυδοκαλλιέργεια στη περιοχή Γαλαξιδίου. Στη συνέχεια και μέχρι το 1992 κατασκευάστηκαν 10 ιχθυοκαλλιέργειες παραγωγής τσιπούρας, λαυρακίου, 2 Ιχθυογεννητικοί Σταθμοί παραγωγής γόνου. Επίσης κατασκευάστηκε και λειτουργεί μία μονάδα παραγωγής Χελιών.

Από εκτιμήσεις της Δ/σης Γεωργίας προκύπτει ότι οι Ιχθυογεννητικοί Σταθμοί έφθασαν στο 100% της δυναμικότητάς τους και προσανατολίζονται ήδη στην παραγωγή νέων ειδών, ενώ οι ιχθυοκαλλιέργειες έχουν φθάσει στο 70% της δυναμικότητάς τους.

Οι δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη όσον αφορά την επέκταση των μονάδων είναι περιορισμένες ενώ υπάρχει αναγκαιότητα για οργάνωση και εκσυγχρονισμό, έτσι ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα και να διαφυλαχθεί το θαλάσσιο περιβάλλον.

ε) Αλιεία:

Ευνοούνται οι τρεις βασικές αλιευτικές δραστηριότητες δηλ.:

- Αλιεία ανοιχτής θαλάσσης
- Θαλάσσιες ιχθυοκαλλιέργειες
- Ιχθυοκαλλιέργεια εσωτερικών υδάτων (Μόρνου)

Περισσότερο ευνοϊκή και με μεγαλύτερες προοπτικές παραπέρα ανάπτυξης παρουσιάζεται η θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια σε κλωβούς λόγω κυρίως των ευνοϊκών φυσικών συνθηκών (υπήνεμοι κόλποι) και των καλών τιμών διάθεσης των προϊόντων (τσιπούρες-λιθρίνια) τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αγορά.

Οι άλλες δύο δραστηριότητες δεν παρουσιάζουν ευνοϊκές προοπτικές η πρώτη λόγω στενότητας αλιευμάτων και απαρχαιωμένη σχετικά οργάνωση και η δεύτερη λόγω χαμηλών τιμών του προϊόντος (συνέπεια μη ορθολογικής εκμετάλλευσης).

Παρότι υπάρχει σχετική υποδομή στο νομό όπως αλιευτικά καταφύγια που ανέρχονται στα 7-8 ο κλάδος της αλιείας δεν παρουσιάζει σημαντική δραστηριότητα.

Το 1998 που έγινε η απογραφή και η χορήγηση ΑΜΑΣ (Αριθμός Μητρώου Αλιευτικού Σκάφους) στα αλιευτικά σκάφη του νομού, βρέθηκε ότι ο συνολικός αλιευτικός στόλος αριθμούσε 280 σκάφη. Μετά την απόσυρση του 1989-1992 ο τελικός αριθμός έφθασε τα 244.

Η επικρατούσα τάση είναι για περαιτέρω συρρίκνωση του αλιευτικού στόλου λόγω της δραστηκής μείωσης των αλιευμάτων που παρουσιάστηκε τα τελευταία χρόνια στον Κορινθιακό Κόλπο.

Δασοπονία

Κύριο χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας του νομού αποτελούν τα δάση τα οποία καλύπτουν 548.000 στρέμματα δηλαδή το 25,8% της συνολικής έκτασης και το 13,9% της συνολικής δασικής έκτασης της περιφέρειας.

Τα δάση εξασφαλίζουν απασχόληση και εισόδημα σε τμήμα του πληθυσμού των ορεινών περιοχών μέσω της παραγωγής τεχνιτής ξυλείας, ρητίνης, καυσοξύλων και των ελάτων διακόσμησης κ.λ.π. και προσφέρονται για τις δραστηριότητες της θήρας και του ορεινού τουρισμού (χειμερινού και θερινού)

Τα καθαρώς παραγωγικά δάση ελάτης, μαύρης πεύκης και δρυός μπορούν να παράγουν αρκετές ποσότητες τεχνικής ξυλείας, καυσοξύλων και ξυλανθράκων. Ασφαλώς υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες αξιοποίησης των δασών, με

εντατικοποίηση της ορθολογικής εκμετάλλευσής τους και με την παράλληλη εκτέλεση έργων υποδομής και βελτίωση των υποβαθμισμένων τμημάτων τους.

Η διάρθρωση των δασικών υπηρεσιών στο Ν. Φωκίδας έχει ως εξής:

α. Η Διεύθυνση Δασών ως προϊστάμενη αρχή

β. Τα Δασαρχεία Άμφισσας και Λιδωρικίου, με αρμοδιότητα στις αντίστοιχες Επαρχίες Παρνασσίδας και Δωρίδας.

γ. Τα Δασονομεία Ιτέας, Γραβιάς, Ευπαλίου και Ερατεινής

δ. Τα κατά τόπους Δασοφυλακεία με τις αντίστοιχες περιοχές

Με την ασκούμενη Δασική δραστηριότητα επιδιώκονται:

1. Η προστασία των δασών και δασικών εκτάσεων από κάθε κίνδυνο και ειδικότερα από τις πυρκαγιές και τις παράνομες εκχερσώσεις, καθώς και μεταλλευτικές εξορύξεις κυρίως στην παραλιακή ζώνη του νομού, που γίνονται με απώτερο σκοπό την οικοπεδοποίηση των δασικών εκτάσεων. Τα προβλήματα αυτά συνιστούν τους πιο σοβαρούς κινδύνους για την υπόσταση και τη δομή του δασικού περιβάλλοντος, λόγω δυσχερειών ελέγχου, τόσο στον τομέα της πρόληψης, όσο και στον τομέα της καταστολής.
2. Η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των παραγωγικών δασών, για την αύξηση της δασικής παραγωγής (τεχνική ξυλεία, καυσόξυλα κλπ), στο ύψος της δυναμικότητάς τους.
3. Η βελτίωση των υποβαθμισμένων δασών και γενικά των δασικών εκτάσεων, για την ποιοτική και ποσοτική αύξηση του ξυλαποθέματος, αφού ένα μεγάλο τμήμα των δασών του νομού, έχει κακοποιηθεί στο παρελθόν από τα πολεμικά γεγονότα, τις πυρκαγιές και την υπερβόσκηση.
4. Η επέκταση των παραγωγικών-οικονομικών δασών, με αναδασώσεις επί γυμνών δασικών εδαφών, σε συνδυασμό με τις ανάγκες της κτηνοτροφίας.
5. Η διευθέτηση των χειμάρρων, με τεχνικά και φυτοκομικά έργα, δραστηριότητα στην οποία έχει επιτελεσθεί, μέχρι σήμερα, πλούσιο έργο.
6. Η βελτίωση των βοσκοτόπων
7. Η συστηματικότερη λειτουργία του δασικού φυτωρίου Γραβιάς, για την καλύτερη ποιοτικά και οικονομικά, παραγωγή του φυτευτικού υλικού και περαιτέρω αύξηση του αριθμού φυτών που παράγονται σήμερα (κυρίως ψυχρόβια κωνοφόρα όπως ελάτη, μαύρη πεύκη κλπ), για την κάλυψη αναγκών της Δασικής Υπηρεσίας και τρίτων.

8. Η προστασία και διαχείριση, βάσει του εγκεκριμένου διαχειριστικού σχεδίου, του Εθνικού Δρυμού Παρνασσού, ο οποίος μπορεί σε συνδυασμό με τη λειτουργία των τριών χιονοδρομικών κέντρων να καταστεί πόλος έλξης του αστικού πληθυσμού, για την ικανοποίηση ψυχαγωγικών και περιβαλλοντικών κυρίως αναγκών του.
9. Η προστασία της χλωρίδας και άγριας πανίδας. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι λαμβάνονται ιδιαίτερα μέτρα βελτίωσης και φύλαξης των βιοτόπων των εννέα μονίμων καταφυγίων θηραμάτων, τα οποία έχουν θεσπισθεί για την προστασία του ενδημικού κυρίως θηράματος (λαγού, πέρδικας, αγριόχοιρου, ζαρκαδιού κλπ), σε συνολική έκταση 183.283 στρεμ. Προστασία και ορθολογική εκμετάλλευση των θηραμάτων στην ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή Παρνασσίδας, έκτασης 240.343 στρεμμάτων, που ιδρύθηκε πρόσφατα.

III.4.3. Δευτερογενής τομέας

Η Φωκίδα είναι ένας από τους λίγους Νομούς στη χώρα που παρουσιάζουν τους χαμηλότερους ρυθμούς βιοτεχνικής ανάπτυξης με ανύπαρκτη σχεδόν βιομηχανία. Σε επίπεδο περιφέρειας δε θα μπορούσε να αποτελέσει καν μέτρο σύγκρισης με την υπερκορεσμένη βιομηχανικά Βοιωτία ούτε με τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά Εύβοια και Φθιώτιδα.

Η μεγάλη συγκριτικά καθυστέρηση του Νομού στην ανάπτυξη της βιομηχανίας οφείλεται:

- στη θέση της Φωκίδας που είναι εγκλωβισμένη στην σύγκλιση των δύο κύριων εθνικών οδικών αξόνων Θεσσαλονίκης - Αθήνας, Αθήνας - Πάτρας
- στην αντιορθολογική εκμετάλλευση και αφαίμαξη των πλουτοπαραγωγικών πόρων (Βωξίτη, νερό Μόρνου, Τουρισμός Δελφών) χωρίς κανένα αντάλλαγμα δημιουργώντας έτσι δυσεπίλυτα και οξυμένα προβλήματα για το Νομό.
- στην ανυπαρξία Βιομηχανικής Περιοχής (ΒΙ.ΠΕ) ή Βιοτεχνικού Πάρκου (ΒΙΟΠΑ) που θα αποτελούσε σημαντικό κίνητρο για την προσέλωση νέων επενδυτών ιδιαίτερα την περίοδο Αύγουστο 1987 έως Απρίλιο 1998 που ο Νομός είχε ενταχθεί στην Δ' ζώνη κινήτρων των Νόμων 1262/82 και 1892/90.

- στα ίδια σχεδόν επενδυτικά κίνητρα που edίδοντο την περίοδο 1982-1987 και από Απρίλιο 1998 έως σήμερα στην Φωκίδα με τους Νομούς Φθιώτιδας και Εύβοιας από τους διάφορους νόμους επενδυτικών κινήτρων.
- στον καθορισμό των ΖΟΕ Δελφών , γνωστού ως « Δελφικό Τοπίο» με τον μη λειτουργικό καθορισμό χρήσεων γης, συνεχίζει ν'αποτελεί και σήμερα ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη της πιο ζωντανής περιοχής του Νομού.

Τέλος τα στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών που παρουσιάζουν την εικόνα ότι τόσο τα προηγούμενα χρόνια όσο 1981 και 1991 η Φωκίδα εμφανίζει κατά κεφαλή Α.Ε.Π. μεγαλύτερο από το μέσο όρο της χώρας, η μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της Αχαΐας, του Ηρακλείου, της Ηλείας, της Μεσσηνίας, των Ιωαννίνων και της Λάρισας, τότε πρέπει να παραδεχθούμε ότι είναι ένας αναπτυγμένος βιομηχανικά Νομός. Αυτό συμβαίνει γιατί στον υπολογισμό του ΑΕΠ στον δευτερογενή τομέα υπολογίζεται η εξορυκτική δραστηριότητα των δύο μεταλλευτικών επιχειρήσεων που ενώ εξορύχνουν τον Βωξίτη δεν τον μεταποιούν στο νομό ούτε επανεπενδύουν τα κέρδη του, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται τόσο υψηλό κατά κεφαλή Α.Ε.Π. στο νομό.

Κύριο προϊόν εξόρυξης είναι ο βωξίτης .Οι βωξίτες χρησιμοποιούνται κυρίως για την παραγωγή αλουμινίου αλλά και για την παρασκευή ειδικών τσιμέντων ταχείας πήξης, λειαντικών κόνεων, πυρίμαχων τούβλων, αντιτριβικών και αντιολισθητικών ταπήτων. Η ετήσια παραγωγή βωξίτη για την Ελλάδα υπολογίζεται περίπου στους 2,5-3 εκ.τόννους. Εκτός από την Ελλάδα εκτεταμένη εξόρυξη βωξιτικών κοιτασμάτων έχει γίνει στη Γαλλία, Ιταλία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Η.Π.Α.και Αυστραλία. Όσον αφορά στα ελληνικά κοιτάσματα εκτιμάται ότι αυτά φτάνουν τη τάξη του 1 δις τόνων και εντοπίζονται στον Παρνασσό, στη Γκιώνα, στην κεντρική και βόρεια Εύβοια, στο όρος Κατσίκια της Χαλκιδικής, στην Αμοργό, στη Χίο, στη Ναύπακτο, στην Πύλο, και στην περιοχή των Πρεσπών.

Η Φωκίδα είναι η σημαντικότερη περιοχή της Χώρας μας σε κοιτάσματα Βωξίτη έχοντας το 70%-80% της συνολικής παραγωγής της χώρας. Η κύρια εξορυκτική δραστηριότητα παρατηρείται στις δυτικές πλαγιές του Παρνασσού και στις ανατολικές πλαγιές της Γκιώνας, το 1/3 περίπου της παραγωγής μεταλλεύματος διοχετεύεται στην ΠΕΣΙΝΕ στην Βοιωτία και το υπόλοιπο εξάγεται από τις εγκαταστάσεις της Ιτέας σε χώρες της Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Οι μέθοδοι λήψης του μεταλλεύματος είναι με επιφανειακή λήψη που ενώ μειώνει το κόστος εξόρυξης καταστρέφει το φυσικό περιβάλλον (Δάση και Βοσκοτόπους) ή με υπόγεια εξόρυξη που δεν δημιουργεί περιβαλλοντικά προβλήματα.

Στο νομό Φωκίδας δραστηριοποιούνται εξορυκτικά οι δύο μεγάλες εταιρίες ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΒΕΕ και ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ ΑΕΕ.

Η εταιρεία ΑΛΟΥΜΙΝΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΒΕΕ, είναι θυγατρική της μεγάλης γαλλικής εταιρείας παραγωγής αλουμινίου ALUMINIUM PECHINEY, ιδρύθηκε το 1960 από το ελληνικό δημόσιο για να αξιοποιήσει τα ελληνικά κοιτάσματα βωξίτη. Η εταιρεία παράγει αλουμίνα πάνω από 650.000 τ/χρόνο, από τους οποίους ο 350.000 τ/χρ. (55% περίπου) εξάγεται. Εξάγονται επίσης μεγάλες ποσότητες αλουμινίου. Συνολικά το 50% της ετήσιας παραγωγής της εταιρείας συνήθως εξάγεται σε χώρες της ΕΕ (κυρίως Ιταλία) και κατά δεύτερο λόγο στη περιοχή της Μ.Ανατολής. μεγάλο μέρος της εξορυκτικής της δραστηριότητας λαβάνει χώρα στο νομό Φωκίδας.

Ο όμιλος εταιριών ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ ΑΕΕ με τις μεγάλες εταιρείες στο χώρο των ορυκτών που περιλαμβάνει (ΑΕΜ ΒΩΞΙΤΑΙ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΒΩΞΙΤΑΙ ΕΛΙΚΩΝΟΣ) κατέχει τη πρώτη θέση στην ΕΕ στη παραγωγή βωξίτη και οι εξαγωγές της εκτείνονται σε πολλές χώρες της Δ.και Α.Ευρώπης, στη Β Αμερική και στην Ιαπωνία. Οι πωλήσεις της εκτείνονται σε πολλές χώρες της δυτικής και ανατολικής Ευρώπης, στη Β.Αμερική και στην Ιαπωνία. Η παραγωγική της δυναμικότητα σε εξόρυξη βωξίτη ανέρχεται ετησίως σε περίπου 1,5εκατ.τόνους. το κέντρο μεταλλευτικής δραστηριότητας βρίσκεται στο 51ο χλμ. της εθνικής οδού Λαμίας - Άμφισσας.

Στο Νομό ακόμη υπάρχουν 10 μονάδες κονσερβοποίησης και εξαγωγής «βρώσιμης ελιάς», 23 Ελαιοτριβεία που λειτουργούν εποχιακά διασκορπισμένα σ' όλες τις περιοχές που καλλιεργείται ελιά.

Υπάρχουν ακόμη, μια χαρτοποιία, μια μονάδα παραγωγής αλλαντικών, δύο μονάδες πλαστικών, ένα τυποποιητήριο ελαιολάδου, δύο ιχθυογεννητικοί σταθμοί και μικρές μονάδες επεξεργασίας ξύλου, σιδήρου, γαλακτομικών προϊόντων καθώς και ασφαλικών, οικοδομών λατομικών υλικών κλπ.

Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στην δημιουργία του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, αν εξαιρέσουμε την εξορυκτική δραστηριότητα

των δύο μεταλλευτικών επιχειρήσεων, είναι πολύ χαμηλή λόγω έλλειψης βιοτεχνικής - βιομηχανικής ανάπτυξης στο νομό.

Μετά την αναβολή κατασκευής του εργοστασίου Αλουμίνας στη Φωκίδα οι θέσεις εργασίας στις μεταλλευτικές εταιρείες από 1300 περίπου στις αρχές του 80 φτάνουν σε 450 άτομα σήμερα δηλαδή μείωση θέσεων εργασίας κατά 850 άτομα.

Γι αυτό καθίσταται επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας άμεσα του Βιοτεχνικού Πάρκου 'Αμφισσας, η ένταξη του Νομού στις φθίνουσες Βιομηχανικά περιοχές και η ένταξη της Φωκίδας στην Δ' ζώνη κινήτρων του ν. 2601/98.

III.4.4. Τριτογενής τομέας

Το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης του τριτογενή τομέα αποτελεί το «κλειδί» για τη μελλοντική αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας, εν γένει. Σε όλες σχεδόν της αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες η ταχύτερη ανάπτυξη των υπηρεσιών εξαρτάται άμεσα από τη διαπλοκή τους, σε ένα αλληλοσυμπληρούμενο σύνολο, με τη παραδοσιακή μεταποίηση. Ισχυρή βιομηχανική βάση τροφοδοτεί αυτόνομη ανάπτυξη υπηρεσιών και ανεπτυγμένα αστικά κέντρα.

Εκσυγχρονισμένη και διευρυμένη βιομηχανική βάση συμβαδίζει με την ανάπτυξη των υπηρεσιών προς νέες κατευθύνσεις, προς τη παραγωγή δηλαδή διεθνών εμπορεύσιμων υπηρεσιών (τράπεζες, χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις, λογισμικό κλπ.)

Ανασταλτικός παράγοντας και κύρια αίτια του χαμηλού επιπέδου ανάπτυξης των υπηρεσιών στη περιφέρεια αποτελεί η γειτνίαση με το μητροπολιτικό κέντρο της πρωτεύουσας και η αρνητική επιρροή του στην ισόρροπη ανάπτυξη των αστικών κέντρων στη Στερεά Ελλάδα.

Ο τουρισμός αποτελεί δευτερεύουσα δυνατότητα για τη περιφέρεια για την ανάπτυξη του τριτογενή τομέα.

Η αναπτυξιακή πορεία της περιφέρειας πρέπει να δρομολογηθεί προς τη κατεύθυνση αύξησης της ελκυστικότητας των πόλεων της, ως τόπων εγκατάστασης μεταποιητικών δραστηριοτήτων από ντόπιους ή και ξένους επιχειρηματίες με όρους συμβατούς με τη προστασία του περιβάλλοντος και συγχρόνως ως τόπων ικανών να δημιουργήσουν κατάλληλες προϋποθέσεις υποδομών και ποιότητας ανθρώπινου δυναμικού που θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά της.

Παράλληλα λόγω της «εκρηκτικής μεγένθυσης» της Αθήνας και της αδηφάγου κατανάλωσης των φυσικών πόρων της άμεσης ενδοχώρας της, αλλά και των

αυξανόμενων αναγκών για βελτίωση της καθημερινής ζωής των κατοίκων της και της αύξησης των δυνατοτήτων τους για αναψυχή και «ευ ζείν», η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος αποτελεί το «χώρο» φυγής -χωροθέτησης, από την Αθηναϊκή περίμετρο κατοίκων, επιχειρήσεων και εγκαταστάσεων. Αποτελεί έτσι προνομιακό χώρο κατεύθυνσης επενδυτών και καταναλωτών των μεγάλων, με δυνατότητες εξαιρετικής αναψυχής και «ευ ζείν», φυσικών χώρων της.

Τουρισμός

Ο τουρισμός στη Περιφέρεια Στ.Ελλάδος αποτελεί δευτερεύουσα αλλά ανερχόμενη δραστηριότητα. Από τα κύρια χαρακτηριστικά που αφορούν και στο νομό είναι:

- Αρχαιολογικός τουρισμός, συνδεδεμένος σχεδόν αποκλειστικά με το Διεθνή Χώρο των Δελφών.
- Παραθαλάσσιος τουρισμός, στα νότια παράλια της Φωκίδας.
- Χιονοδρομικός τουρισμός, στο Κέντρο Παρνασσού.
- Αγροτουρισμός και οικολογικός τουρισμός συνδεδεμένους με τα αυθεντικά ορεινά τοπία και τη φύση

Η ευκολή προσπελασιμότητα των πόρων και η γειτνίαση με το μεγάλο αστικό κέντρο της Αθήνας αποτελούν τους βασικούς παράγοντες της ανάπτυξης ενός πραγματικά επικερδούς τουρισμού για τη περιφέρεια.

Τα προβλήματα που εμποδίζουν την πιο πέρα εξέλιξη του τουρισμού στην Περιφέρεια, από τα οποία τα περισσότερα εντοπίζονται και στο νομό, είναι:

- Η υποβάθμιση των περιορισμένων αξιοποιήσιμων τουριστικά παραλίων της τόσο από τις αυθαίρετες ή αδιάφορες παραθεριστικές κατοικίες στις παράλιες περιοχές όσο και τα μεγάλα οδικά έργα στον ευαίσθητο χώρο τους.
- Η εξέλιξη του αρχαιολογικού τουρισμού σε τουρισμό μιας μέρας λόγω της εύκολης προσπελασιμότητας και της μη αναδιογάνωσης του τουρισμού με διάχυση των ενδιαφερόντων σε νέους χώρους και ενδιαφέροντα
- Η σχετική στασιμότητα του χιονοδρομικού τουρισμού και η μονομέρεια της ανάπτυξης του μέσα σ ' ένα πολυδύναμο περιβάλλον.
- Οι δυνατότητες εντοπίζονται:

- Στην αναδιάρθρωση της κατανομής των υποδομών στο χώρο χωρίς σημαντική όμως αύξηση και έλεγχο του περισσότερο αναπτυγμένου χώρου (π.χ. Δελφοί) και στην ποιοτική τους αναβάθμιση.
- Στην αξιοποίηση των φυσικών μεγάλων ορεινών συμπλεγμάτων για εναλλακτικές μορφές ποιοτικού τουρισμού με περιφερειακό σχεδιασμό και αξιοποίηση των αποθεμάτων σε κατοικίες των ορεινών παραδοσιακών οικισμών.
- Στην ισόρροπη ανάπτυξη τουρισμού - γεωργίας (αντοχής των φυσικών υποδοχέων).

Οι Δελφοί αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα για τον τουρισμό του νομού και ως Παγκόσμιο Πολιτιστικό και Πνευματικό Κέντρο παρέχουν τεράστιες δυνατότητες Τουριστικής Ανάπτυξης και ανάδειξης τόσο της Φωκίδας όσο και της Περιφέρειας.

Ωστόσο αναξιοποίητες παραμένουν οι δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης της Άμφισσας, της Ιτέας του Γαλαξιδίου, όλης της παραλιακής ζώνης του νομού καθώς και των γραφικών χωριών της ορεινής Φωκίδας όπως Επτάλοφος, Πολύδροσο, Καλοσκοπή, Μαυρολιθάρι, Αθανάσιος Διάκος, Πενταγιοί, Αρτοτίνα, Κροκύλειο, Ποτιδάνεια και άλλα ορεινά χωριά όπου θα μπορούσε να αναπτυχθεί τουρισμός θερινός και χειμερινός, και άλλες μορφές τουρισμού όπως ο Αγροτουρισμός, ο Αθλητικός Τουρισμός, ο Θρησκευτικός Τουρισμός στα Μοναστήρια του Προφήτη Ηλία, της Βαρνάκοβας, ο Κυνηγετικός Τουρισμός, ο Συνεδριακός Τουρισμός και άλλα.

Ενώ στους Δελφούς σήμερα βρίσκεται το 60% - 65 % της τουριστικής υποδομής του νομού, στις υπόλοιπες περιοχές αυτή είναι υποτυπώδης.

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ενώ η Φωκίδα έχει το υψηλότερο ποσοστό αφίξεων σε σχέση με τους υπόλοιπους Νομούς στην περιφέρεια, έρχεται τρίτη σε ποσοστό διανυκτερεύσεων μετά την Εύβοια και την Φθιώτιδα.

Αυτό συμβαίνει γιατί δεν έχει καταφέρει να διαμορφώσει την σύγχρονη υποδομή και να διαχύσει το τουριστικό ρεύμα από τους Δελφούς στον υπόλοιπο νομό.

Τα χιονοδρομικά κέντρα¹⁵ που βρίσκονται στο νομό είναι:

1. Παρνασσός - Κελλάρια Φτερόλακα. Τα μεν Κελλάρια βρίσκονται σε υψόμετρο 1750 μ. και η Φτερόλακα σε υψόμετρο 1950 μ. υπάρχουν 16

¹⁵ ΕΟΤ, "Καταφύγια και Χιονοδρομικά Κέντρα στην Ελλάδα", ΑΘΗΝΑ 1991.

καταβάσεις με μήκος από 600μ. έως 4 χιλ. και με υψομετρικές διαφορές από 150 μ. έως 650 μ. Διαθέτει δρόμο αντοχής 1-5 χιλ., ένα αναβατήρα με τηλεκαμπίνα, τέσσερις τριθέσιους, ένα δυθέσιο, και επτά συρόμενους. Η πρόσβαση γίνεται από την Αμφίκλεια (17 χιλ.) και από Αράχωβα (24 χιλ.).

2. Παρνασσός - Γεροντόβραχος. Βρίσκεται σε υψόμετρο 1800 μ. και διαθέτει 4 καταβάσεις και 3 αναβατήρες. Λειτουργεί σχολή εκμάθησης σκι, παιδική χαρά, καταστήματα πώλησης και ενοικίασης εξοπλισμού και φαγητού. Η πρόσβαση γίνεται από Αθήνα (195 χιλ.), από Δελφούς (34 χιλ.), και από Αράχωβα (25 χιλ.).

Οι Δελφοί, ο Επτάλοφος, το Πολύδροσο αποτελούν δευτερεύοντες τόπους διαμονής, μετά την Αράχωβα, για τους τουρίστες που επισκέπτονται το χιονοδρομικό κέντρο Παρνασσού. Παρατηρείται άνιση χρονική κατανομή των επισκεπτών, με αυξημένη την κίνηση τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες.

Στοιχεία κίνησης Χιονοδρομικού Κέντρου Παρνασσού χιονοδρόμων και επισκεπτών του κατά την περίοδο 1986 -1994 δίνεται στον παρακάτω πίνακα:

ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΟΙ	ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1986-1987	74482	63413	137895
1987-1988	73505	76386	149891
1988-1989	91590	80504	172094
1989-1990	93568	58789	152357
1990-1991	61310	43763	105073
1991-1992	62158	43120	105278
1992-1993	54372	40126	94498
1993-1994	67738	57825	125563
ΣΥΝΟΛΟ	578723	463926	1042649
Μ.Ο.	72340	57991	130331

Πηγή : ΕΟΤ (Χιονοδρομικό Κέντρο)

Τα δε στοιχεία κίνησης των επισκεπτών του Μουσείου και του Αρχαιολογικού Χώρου Δελφών 1985-1994 έχουν ως εξής:

ΕΤΟΣ	ΜΟΥΣΕΙΟ	ΧΩΡΟΣ
1985	587269	673260
1986	482569	576313
1987	522327	611897

1988	509737	594151
1989	515800	596100
1990	505589	590736
1991	302584	343497
1992	284500	355900
1993	278700	338500
1994	321300	389800
ΣΥΝΟΛΟ	3.989.075	5.070.154

Πηγή : Γ' Εφορία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων Δελφών

Η μείωση των επισκεπτών μετά το 1991 οφείλεται στη μη διάθεση πλέον εισητηρίων ελευθέρας εισόδου.

Οι αφίξεις τουριστών στο Ν. Φωκίδας και στην επικράτεια κατά την περίοδο 1990 - 1991 δίνεται ως εξής:

ΕΤΟΣ	Ν. ΦΩΚΙΔΑΣ			ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		
	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο
1990	63083	166407	229490	4.447.099		6.362.702
				10.809.801		
1991	73125	110253	183378	4.392.404		5.026.862
				9.419.266		
Σύνολο	136208	276660	412868	8.839.503		11.389.564
				20.229.067		
Μ.Ε.Ο.	68104	138330	206434	4.419.752		5.694.782
				10.114.534		
%	33.0	67.0	100.0	43.7	56.3	100.0
*%	0.67	1.37	2.04			

Πηγή : ΕΟΤ

* Τα ποσοστά αναφέρονται στην επικράτεια

Εμπόριο

Το σημαντικότερο μέρος της εμπορικής δραστηριότητας επικεντρώνεται κυρίως στην Άμφισσα και κατ'επέκταση την Ιτέα οι οποίες όμως λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, της μορφολογίας του εδάφους του Νομού και των μεγάλων αποστάσεων δεν είναι σε θέση να καλύψουν τις εμπορικές ανάγκες ολόκληρου του Νομού.

Αποτέλεσμα η αγορά να εξαρτάται και από τα εμπορικά Κέντρα της Λαμίας της Πάτρας και των Αθηνών.

Η διακίνηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων γίνεται περισσότερο από τους εμπόρους και λιγότερο από τους ίδιους τους παραγωγούς.

Τα κυριότερα εξαγωγικά προϊόντα του νομού είναι ο Βωξίτης και οι Βρώσιμες Ελιές.

III.5. Στρατηγική, Στόχοι και Προγραμματισμός Ανάπτυξης του Νομού

Από την ίδρυση της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας (1987) και την τυπική γεωγραφική λειτουργία του περιφερειακού χώρου καταρτίστηκαν και εκτελέστηκαν ή είναι υπό εκτέλεση δυο διαδοχικά προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης στα πλαίσια της Κοινοτικής και Εθνικής Περιφερειακής Πολιτικής το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993 (Α' ΚΠΣ, ως εφαρμογή του Α' Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (Α'ΣΠΑ), και το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1994-1999 (Β' ΚΠΣ), ως εφαρμογή του Β' Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (Β'ΣΠΑ).

Γενικά στο επίπεδο του εθνικού ΣΠΑ δεν στοχεύεται ιδιαίτερος ρόλος για τη περιφέρεια. Η περιφέρεια θεωρείται κύρια σαν ένας "ενδιάμεσος χώρος" χωρίς ιδιαίτερη ταυτότητα με εξαίρεση το τομέα της αγροτικής πολιτικής που οι υποδομές και προϊόντα αναφέρονται σε γεωγραφικούς χώρους με πιο "ολοκληρωμένο τρόπο" και της δημιουργούν μια ταυτότητα.

Στα πλαίσια του ΠΕΠ, που έχει χωρική αναφορά τη περιφέρεια, η προσέγγιση είναι κυρίως ενδοπεριφερειακή και προωθείται η ενδοκατανομή έργων και παρεμβάσεων και προσπαθείται ο συντονισμός με το εθνικό επίπεδο.

III.5.1. Επιπτώσεις των ΣΠΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χωροταξικού Σχεδίου Στ.Ελλάδας, οι κυριότερες επιπτώσεις των έργων, δράσεων και πολιτικών που επιχειρήθηκαν στα πλαίσια των ΣΠΑ, όπως αυτές προέκυψαν από την μελέτη "Χωρικές Επιπτώσεις των Κοινοτικών Προγραμμάτων και Πολιτικών στη Στερεά Ελλάδα", που τελείωσε πρόσφατα (1997), και αφορούν άμεσα ή έμμεσα στο νομό Φωκίδας έχουν ως εξής:

Όσον αφορά στις επιπτώσεις ως προς την αναπτυξιακή θέση, αναμένεται αυξητική μεταβολή της παραγωγικότητας στο νομό. Οι αλλαγές αυτές στη παραγωγικότητα των νομών εκτιμάται ότι θα συντελέσουν ώστε και η συνολική

παραγωγικότητα της περιφέρειας να αυξηθεί και η ισόρροπη κατά νομό ανάπτυξη να ενισχυθεί με τελικό αποτέλεσμα την ικανοποιητική βελτίωση, ως προς τη σύγκλιση, της θέσης της Περιφέρειας στον κοινοτικό χώρο, στο τέλος του Β'ΚΠΣ.

Ως προς τις επιπτώσεις στη γεωπολιτική θέση οι σημαντικότερες άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις οφείλονται στη μετατροπή του ΠΑΘΕ, σε πλήρη αυτοκινητόδρομο και προοπτικά στη μετατροπή σε διπλή γραμμή της σιδηρογραμμικής γραμμής Αθηνών - Θεσ/νίκης. Στο σημερινό τους στάδιο προγραμματισμού, τα έργα ΠΑΘΕ - ΟΣΕ βελτιώνουν θετικά μεν την προσπελασιμότητα της Περιφέρειας αλλά πάντα ως προς τις ίδιες "ευρείες περιφερειακές αγορές", δηλαδή της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Λάρισας και του Βόλου, συνεχίζοντας την εξάρτηση της περιοχής από τον ανατολικό άξονα "Αθήνα - Θεσ/νικη". Αρνητική θεωρείται η οδική απομόνωση, από τα έργα αυτά, της συγχρηματοδοτούμενης από τα διαρθρωτικά ταμεία επένδυσης της Αλουμίνας Α.Ε. στη Θίσβη και των παραγωγικών κέντρων της μεταλλοβιομηχανίας (Λάρυμνα-Λάρκο, Αλουμίνιο της Ελλάδος Α.Ε.- Αντίκυρα - Δίστομο), εν δυνάμει πόλους ανάπτυξης στο περιφερειακό χώρο.

Από τις επιπτώσεις στην παραγωγική θέση της περιφέρειας φαίνεται πως τα δημόσια έργα στο παραγωγικό χώρο έχουν θετική επίπτωση και κρίσιμη μάζα μόνο στον αγροτικό παραγωγικό χώρο και τον μικρής κλίμακας τουρισμό και αγνοούν το συγκριτικό πλεονέκτημα του δευτερογενούς που σφραγίζει τη ταυτότητα της περιφέρειας. Στις δυναμικές παραγωγικές ζώνες του αγροτικού χώρου, όπως ο Μόρνος και ο Βοιωτικός Κηφισσός και τους τουριστικούς παραγωγικούς πόρους όπου δημιουργούν ζώνες νέων ευκαιριών εκτός των άλλων και στην παραλιακή Φωκίδα.

Μεταξύ άλλων οι επιπτώσεις των έργων στην αστική εξέλιξη και στη ποιότητα ζωής εμφανίζονται ως εξής:

1. Διαρθρωτικές ως προς τη λειτουργία των περισσότερων μικρών κέντρων, με εξαίρεση την αποδυνάμωση κάποιων κέντρων με δυνατότητα ρόλου στον ορεινό χώρο όπως το Λιδορίκι
2. Θετικές προϋποθέσεις για τοπική ανάπτυξη στην περιοχή Άμφισσα - Ιτέα - Δελφοί -Αράχοβα
3. Τέλος εξαιρετικά θετικές θα είναι οι επιπτώσεις στην ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των αστικών αποβλήτων (έργα αποχέτευσης, βιολογικών καθαρισμών - ΧΥΤ Α), ιδίως στις παραλιακές οικιστικές συγκεντρώσεις

4. Τα προγράμματα βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης LEADER, δημιουργούν θετικές προϋποθέσεις για ισόρροπη και βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη του εκτεταμένου και απομονωμένου ορεινού χώρου της περιφέρειας
5. Η έλλειψη ένταξης στο περιφερειακό χώρο των περιοχών του βωξίτη, της μεγάλης επένδυσης της Αλουμίνας Α.Ε. και των ειδικευμένων αστικών κέντρων στις περιοχές αυτές και ως εκ τούτου η έκθεσή τους σε συγκυρίες ύφεσης που δημιουργούν προβλήματα απασχόλησης
6. Κίνδυνος αποκοπής των κατοικημένων περιοχών της Φωκίδας λόγω μη ιδιαίτερης βελτίωσης της προσπέλασης και την μη περιφερειακή ένταξη των περιοχών του βωξίτη.

III.5.2. Τα Κυριότερα Προγραμματισμένα Έργα¹⁶

Τα κυριότερα προγραμματισμένα δημόσια έργα στη περιφέρεια, τα οποία επηρεάζουν και το νομό, είναι ενταγμένα σε προγράμματα αλλά δεν έχουν ακόμα μπει σε φάση εφαρμογής. Αφορούν έργα μεταφορών και έργα στο τομέα των παραγωγικών υποδομών.

Διαπεριφερειακό Δίκτυο, Οδικός Άξονας Αντιρριο - Λαμία. Αναφορικά με τον εν λόγω οδικό άξονα πρόκειται να γίνουν οι παρακάτω μελέτες που αφορούν βελτιώσεις στα αντίστοιχα τμήματα :

1. "Μελέτη βελτίωσης οδού Άμφισσας - Μπράλου" με προϋπολογισμό 168.000.000 Δρχ.
2. "Μελέτη βελτίωσης κατά τμήματα της Ε.Ο. Ιτέας - Ναυπάκτου" με προϋπολογισμό 84.000.000 Δρχ.

ΒΙΟΠΑ Άμφισσας. Έχουν εκπονηθεί οι γενικές μελέτες.

Τα σημαντικότερα έργα που κατασκευάστηκαν ή κατασκευάζονται την περίοδο 1994 - 1999 στο Νομό από το Β 'ΚΠΣ και εθνικούς πόρους είναι:

1. Διαπλάτυνση Ε.Ο. ' Άμφισσας-Λαμίας σε μήκος 4 ΚΜ και παράκαμψη Άμφισσας

¹⁶ Τα στοιχεία αυτά ευρέθησαν τόσο στο Χωροταξικό Σχέδιο της Στ.Ελλάδας όσο και σε Απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου για την Κατάρτιση Σχεδίου Ανάπτυξης Νομού Φωκίδας 2000-2006.

2. Φυλακές Μαλανδρινού
3. Επέκταση Μουσείου Δελφών
4. Ανασκαφές Αρχαιολογικού χώρου
5. Επέκταση ορειβατικού καταφυγίου Βαρδουσίων
6. Βελτίωση συνδετηρίου δρόμου Πολυδρόσου- Χιονοδρομικού Παρνασσού
7. Κατασκευή Αλιευτικού Καταφυγίου Μαραθιά
8. Κατασκευή Αλιευτικού Καταφυγίου Πανόρμου
9. Κατασκευή ΚΕΓΕ Άμφισσας
10. Διαμόρφωση παραλίας Καλαφάτη Γαλαξιδίου
11. Διαμόρφωση παραλίας Κίρρας στα Βραχάκια
12. Κατασκαυή Χανίου Γραβιάς
13. Μηχανολογικός Εξοπλισμός Νομαρχιακού Νοσοκομείου Άμφισσας
14. Εξοπλισμός εργαστηρίων ΤΕΛ - ΤΕΣ Άμφισσας
15. Προσθήκη αιθουσών στα Γυμνάσια - Λύκεια Γαλαξιδίου - Δεσφίνας - Ιτέας
16. Προσθήκη αιθουσών στο Γυμνάσιο - Λύκειο Ερατεινής
17. Προσθήκη αιθουσών στο Γυμνάσιο - Λύκειο Ευπαλίου
18. Κατασκαυή νέων αιθουσών στον Γυμνάσιο - λύκειο Ιτέας
19. Κατασκευή δικτύου αποχέτευσης στο Δήμο Άμφισσας
20. Κατασκευή δικτύου Αποχέτευσης στην Κοινότητα Καστελλίων
21. Κατασκαυή αποχέτευσης στην κοινότητα Επταλόφου
22. Ολοκλήρωση δικτύου αποχέτευσης στην Κοινότητα Ελαιώνα
23. Αποχέτευση Κοινότητας Χρισσού
24. Κατασκευή δικτύων ύδρευσης και δεξαμενών σε Αμυγδαλιά, Μαλανδρίνο, Γλυφάδα και Γραβιά
25. Κατασκαυή δικτύου ύδρευσης στην Κοινότητα Δεσφίνας
26. Κατασκευή ύδρευσης στην Κοινότητα Ερατεινής.
27. Κατασκευή περιφερειακού δρόμου Επταλόφου
28. Επαρχιακός δρόμος Ερατεινής διασταύρωσης Λιδορικίου
29. Κατασκευή συνδετηρίου δρόμου προς Κοινότητα Περιβολίου
30. Κατασκευή συνδετηρίου δρόμου προς Κοινότητα Δροσοχωρίου
31. Κατασκευή συνδετηρίου δρόμου προς Βίνιανη
32. Κατασκευή συνδετηρίου δρόμου προς Κοινότητα Αβόρου
33. Επαρχιακός δρόμος Κόκκινος - Θεοτόκου
34. Κατασκευή συνδετηρίου δρόμου προς Κοινότητα Κερασιάς

35. Βελτίωση επαρχιακού δρόμου Στρώμη- Γέφυρα Νταού - Συκιά
36. Βελτίωση επαρχιακού δρόμου Καλοσκοπή Οινοχώρι - Σκλήθρο.
37. Βελτίωση συνδετηρίου δρόμου Τείχιου - Παλαιοξάρι - Ποτιδάνεια - Περιθιώτισσα - Στίλια - Μηλιά
38. Βελτίωση επαρχιακής οδού από διασταύρωση Δίστομου έως τα όρια Νομού.
39. Βελτίωση συνδετηρίου δρόμου Καστελλίων - Καλοσκοπής μέσω Χάνι Ζαγκανά.
40. Ολοκλήρωση Επαρχιακού δρόμου Αποστολιάς - όρια Νομού
41. Διαμορφώσεις αναπλάσεις ελεύθερων χώρων συμβουλίου περιοχής Ερατεινής
42. Διαμορφώσεις Αναπλάσεις ελεύθερων χώρων Συμβουλίου περιοχής Ευπαλίου
43. Αγροτικός εξηλεκτρισμός
44. Αγροτική οδοποιία συμβουλίου περιοχής Άμφισσας
45. Αγροτική οδοποιία Συμβουλίου περιοχής Δελφών
46. Αγροτική οδοποιία συμβουλίου περιοχής Λιδορικού
47. Αρδευτικοί τιμενταύλακες συμβουλίου περιοχής Ερατεινής
48. Αγροτική οδοποιία Συμβουλίου περιοχής Ευπαλίου
49. Αγροτική οδοποιία Συμβουλίου Περιοχής Μαυρολιθαρίου
50. Αγροτική οδοποιία Συμβουλίου περιοχής Ιτέας
51. Αγροτική οδοποιία Συμβουλίου περιοχής Κροκυλείου
52. Εξοπλισμός Γεωτρήσεων και αρδευτικοί τιμενταύλακες ΤΟΕΒ Άμφισσας
53. Ολοκλήρωση ΚΤΕΟ Άμφισσας
54. Επέκταση Διοικητηρίου Άμφισσας.

Ακόμη δημοπρατήθηκαν:

1. Κατασκευή δικτύου αποχέτευσης Δελφών-Χρισσού, προϋπολογισμού 1.412 εκατ. Δρχ.
2. Αποχέτευση Άμφισσας, προϋπολογισμού 2.131 εκατ. Δραχμών
3. Βιοτεχνικό Πάρκο Άμφισσας, προϋπολογισμού 1793 εκατ. Δρχ. με απαλλοτριώσεις
4. Εθνικός δρόμος Άμφισσας - Αγ. Ευθυμία, προϋπολογισμού 2.000 εκατ. Δραχ. Καθυστερεί λόγω απαλλοτριώσεων
5. Άρδευση Πεδιάδας Μόρνου προϋπολογισμού 2. 700 εκατ. Δρχ.
6. Κατασκευή Αναρριχητικού Κέντρου Συκιάς, προϋπολογ. 120. Εκατ. Δρχ.

7. Βελτίωση συνδετηρίου δρόμου Αγ. Γεωργίου - Αγ. Κων/νου - Σερνικακίου προϋπολογισμού 337 εκατ. Δραχμών.

Οι γενικοί στόχοι πολιτικής προκύπτουν από τις κοινές αρχές εθνικών και κοινοτικών πολιτικών κοινά αποδεκτών στα πλαίσια της Περιφερειακής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των γενικών κατευθύνσεων του "Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου" και της αποτίμησης της χωρικής κατάστασης στη Στερεά Ελλάδα στο πέρας του Β'ΚΠΣ που έγινε στα πλαίσια της μελέτης "Χωρικών Επιπτώσεων των Κοινοτικών Προγραμμάτων και Πολιτικών".

III.5.3. Στόχοι Πολιτικής

Οι γενικοί στόχοι πολιτικής, όπως αναφέρονται αυτοί στο Χωροταξικό Σχέδιο Στ. Ελλάδας, περιλαμβάνουν:

- την ενδυνάμωση της ταυτότητας της Περιφέρειας στο εθνικό και κοινοτικό χώρο με την προώθηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων που αφορούν την κομβική της θέση στη Κεντρική Ελλάδα, τους κοινοτικού και εθνικού ενδιαφέροντος φυσικούς της πόρους, τις διασυνδέσεις των παραγωγικών και αυτοδιοικητικών φορέων της με το κοινοτικό χώρο.
- την ενδυνάμωση των αστικών της κέντρων και την ανάπτυξή σ'αυτά ικανοποιητικών υπηρεσιών κλίμακας με δικτυακή λειτουργία και διακριτούς ρόλους σε εθνικό, περιφερειακό και κοινοτικό επίπεδο.
- Την ενδυνάμωση της μεσαίου μεγέθους περιφερειακής κλίμακας, έναντι των κοινοτικών περιφερειών, με διαπεριφερειακές συνεργασίες.
- Βιώσιμη ανάπτυξη και συνετή διαχείριση των πόρων σε περιφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο.
- Ανάπτυξη της τεχνολογίας και της έρευνας σε συνδυασμό με τους παραγωγικούς πόρους και τις εξειδικεύσεις της.

Οι ειδικοί στόχοι, εξειδικευόμενοι, δίνουν το παρακάτω πλαίσιο προτεραιοτήτων για το Γ' ΚΠΣ:

- Προώθηση των διαπεριφερειακών ροών προς τη Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησο, Δυτική Θεσσαλία και Δυτική Μακεδονία, μέσω των μεταφορικών οδικών δικτύων και της λειτουργίας της πόλης της Λαμίας, σαν κομβικού σημείου συνδυασμένων μεταφορών.
- Προώθηση των πόλεων της Λαμίας και της Χαλκίδας, πόλεις άνω των 50.000 κατ. (μετά τη διοικητική αναδιάρθρωση των ΟΤΑ στα πλαίσια του

σχεδίου "Καποδίστριας"), στο δίκτυο μεσαίων ευρωπαϊκών πόλεων στα πλαίσια του "Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου".

- Καθορισμός του ρόλου των βιομηχανικών περιοχών και των βιομηχανικών μετακινήσεων και αναδιαρθρώσεων στις συνοριακές περιοχές με την Αττική δηλαδή "Οινόφυτα - Σχηματάρι - θήβα - Χαλκίδα" αλλά και "θήβα - Ελευσίνα -Σχηματάρι".
- Διαχείριση των χρήσεων στις μεταλλευτικές περιοχές και σχεδιασμός του ευρύτερου χώρου τους και των διασυνδέσεων τους με τις βιομηχανικές περιοχές που τροφοδοτούν.
- Ενίσχυση κατά προτεραιότητα, των οικιστικών κέντρων με πληθυσμό μεγαλύτερο από 5.000 κατοίκους ή με εξειδίκευση στη παραγωγική διαδικασία.
- Προώθηση τοπικών κοινών σχεδίων σε χωρικές υποενότητες ευαίσθητων περιοχών του χώρου με πλαίσιο την αειφορική διαχείριση των πόρων, τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και τις νέες μορφές φυσιολατρικού τουρισμού απευθυνόμενες κυρίως στους κατοίκους των πόλεων και ιδιαίτερα της Αθήνας.
- Ανάπτυξη νέων ευκαιριών εξωτερικού τουρισμού με προώθηση του άξονα των ιαματικών κέντρων "Πλατύστομο-Υπάτη-Θερμοπύλες-Καμένα Βούρλα-Αιδηψός" και της σύνδεσής τους με τους λοιπούς μεγάλους τουριστικούς πόρους "Χιονοδρομικά κέντρα-Εθνικοί Δρυμοί-Αρχαιολογικοί και Ιστορικοί Χώροι".
- Διαφύλαξη των υψηλής αξίας ορεινών τοπίων της Περιφέρειας.
- Επιθετική προστασία των ακτών με αυστηρό σχεδιασμό των χρήσεων γης, ιδίως της παραθεριστικής κατοικίας.

Για να καθοριστούν οι άξονες του νέου σχεδίου ανάπτυξης του νομού για την περίοδο 2000-2006, αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί ο προσδιορισμός ενός μοντέλου ανάπτυξης.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως και την ιφιστάμενη υποδομή, η στρατηγική ανάπτυξης της Φωκίδας μπορεί να στραφεί στο ποιοτικό τουρισμό με την βέλτιστη αξιοποίηση τόσο των Δελφών όσο και του ορεινού συγκροτήματος Γκιώνας, Βαρδουσίων και της παραλιακής ζώνης

Δευτερευόντως κρίνεται σκόπιμη η αναδιάρθρωση και ο εκσυγχρονισμός της γεωργικής παραγωγής καθώς επίσης και της υπόλοιπης πρωτογενούς παραγωγής (αλιεία - κτηνοτροφία - δάση) με παράλληλη μεταποίηση και εμπορεία

Επομένως οι άξονες που θα καθορίζουν ένα σχέδιο ανάπτυξης του νομού είναι:

1. Ανάπτυξη των μεταφορών για την καλύτερη σύνδεση της Φωκίδας με τους υπόλοιπους Νομούς και της Περιφέρειας με τα Ευρωπαϊκά δίκτυα όπως και για τη βελτίωση της διανομαρχιακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας.
2. Ενίσχυση του νομού προς άρση των ενδονομαρχιακών ανισοτήτων στους ρυθμούς ανάπτυξης με στόχο την αύξηση του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης, με μέτρα και πολιτικές ισχυρής χρηματοδότησης.
3. Βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού με την αναβάθμιση και διεύρυνση εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων στο νομό.
4. Ανάπτυξη των υποδομών ενίσχυσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων κύρια στο τριτογενή τομέα (Τουρισμό) και την πρωτογενή παραγωγή και δευτερευόντως στη μεταποίηση και εμπορία.
5. Άρση της απομόνωσης ζωτικών γεωγραφικών τμημάτων του Νομού με παράλληλη ενίσχυση της οικονομίας τους και ανάδειξη των ιδιοτελειών τους.
6. Βελτίωση της θέσης του Νομού και της Περιφέρειας στα διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας με την δημιουργία σχετικών υποδομών.
7. Βελτίωση της ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος στο Νομό και αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν από την παραγωγική δραστηριότητα.

III.5.4. Εξειδίκευση Στόχων ¹⁷

1. Ενίσχυση του νομού προς άρση των ενδονομαρχιακών ανισοτήτων στους ρυθμούς ανάπτυξης με στόχο την αύξηση του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης, με μέτρα και πολιτικές ισχυρής χρηματοδότησης.

¹⁷ Απόφαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου για την Κατάρτιση Σχεδίου Ανάπτυξης Νομού Φωκίδας 2000-2006.

- 1.1 Βιοτεχνικό Πάρκο 'Αμφισσας. Το έργο έχει πλήρεις μελέτες και έχει δημοπρατηθεί με χρηματοδότηση από το 20 Κ.Π.Σ., αλλά δεν έχει υπογραφεί συμφωνητικό. Δεν προβλέπεται το συγκεκριμένο πρόβλημα να ξεπεραστεί σε σύντομο χρονικό διάστημα καθώς υπάρχουν εμπόδια για την απόκτηση γης. Αν δεν υπογραφεί συμφωνητικό σύντομα, θα πρέπει αυτό ν'αποτελέσει έργο πρώτης επιλογής για το 3ο Κ.Π.Σ.
- 1.2. Κατασκευή των αναγκαίων έργων υποδομής για την ανάπτυξη της Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας σε περιοχές όπου υπάρχουν απαιτούμενες προϋποθέσεις και αντίστοιχες προοπτικές στο Νομό.
- 1.3. Κατασκευή εμπορικού Λιμένα της Ιτέας και της Περιφέρειας που θα λειτουργεί ως συμπληρωματικό της Πάτρας προς την Ιταλία και την Δυτική Ευρώπη εξυπηρετώντας παράλληλα και τις Περιφέρειες Θεσσαλίας και Μακεδονίας.
- 1.4. Ίδρυση και κατασκευή Εμπορευματικού - Διαμετακομιστικού Κέντρου στη Γραβιά στη περιοχή που βρίσκεται δίπλα ο Σιδηροδρομικός Σταθμός του Μπράλλου.

2. Βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού με την αναβάθμιση και διεύρυνση εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων στο νομό.

- 2.1 Κατασκευή Νέων αιθουσών στα Γυμνάσια - Λύκεια του Νομού Φωκίδας προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.
- 2.2. Αξιοποίηση των δύο ΚΕΓΕ στο Νομό και δημιουργία και άλλων επιμορφωτικών Κέντρων με κατάλληλη αξιοποίηση των πόρων του Ε.Κ.Τ, σε αντιστοιχία με τις πραγματικές παραγωγικές ανάγκες του Νομού.

3. Ανάπτυξη των υποδομών ενίσχυσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων κύρια στο τριτογενή τομέα (Τουρισμό) και την πρωτογενή παραγωγή και δευτερευόντως στη μεταποίηση και εμπορία.

3.α) Τουρισμός:

3.α.1. Ολοκλήρωση μαρίνας Ιτέας. Το έργο κατασκευάσθηκε από το 1ο Κ.Π.Σ. και αφορούσε τις καθαρά λιμενικές εργασίες. Χρειάζεται να κατασκευασθούν τα δίκτυα ύδρευσης, τηλεφωνοδότησης, ηλεκτροδότησης, πυρόσβεσης, δεξαμενή καυσίμων, αποχέτευσης κ.λ.π. καθώς και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με τις απαραίτητες κτιριακές εγκαταστάσεις. Υπάρχει σχετική μελέτη.

3.α.2. Ολοκλήρωση αγκυροβολίου Τριζονίων. Το έργο κατασκευάστηκε από το 1ο Κ.Π.Σ. και αφορούσε τις καθαρά λιμενικές εργασίες. Χρειάζεται και εδώ, να κατασκευασθούν τ'απαραίτητα δίκτυα, οι αναγκαίες κτιριακές εγκαταστάσεις και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.

3.α.3. Οδική σύνδεση ενδοχώρας Νομού με το Χιονοδρομικό Κέντρο Παρνασσού με σκοπό την διοχέτευση Εσωτερικού Τουρισμού στο Νομό και αύξηση των διανυκτερεύσεων.

3.α.4. Αξιοποίηση ορεινού όγκου Νομού. Η ορεινή Φωκίδα διαθέτει φυσική ομορφιά, αξιόλογα δάση, τις πηγές, τη Λίμνη του Μόρνου και σημαντικά πολιτιστικά στοιχεία.

Με το σκεπτικό ενίσχυσης του τουρισμού και κυρίως του ορεινού τουρισμού, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φωκίδας σε συνεργασία με την ΕΕΤΑΑ έχει καταρτίσει μελέτη για την Τουριστική αξιοποίηση του Ορεινού Όγκου του νομού.

Στους στόχους της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης είναι επίσης η ανάπτυξη του Αγροτουρισμού, του Κυνηγετικού, Αθλητικού, Θρησκευτικού και άλλων μορφών εναλλακτικού τουρισμού με άξονες:

- Την αξιοποίηση των πηγών και της Λίμνης του Μόρνου.
- Την δημιουργία σύγχρονου Αθλητικού - Προπονητικού Κέντρου με τις ανάλογες ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις
- Τη δημιουργία έργων υποδομής για την επέκταση της ορειβασίας
- Τη δημιουργία έργων υποδομής για την προώθηση της Αναρρίχησης (κατασκευάζεται ήδη ένα Αναρριχητικό Κέντρο).
- Τη δημιουργία έργων υποδομής για την πεζοπορία με την κατασκευή μονοπατιών, ποδήλατο βουνού κ.λ.π.
- Τις αναπλάσεις χώρων αναψυχής.
- Τις συντηρήσεις ιστορικών και βυζαντινών μνημείων.
- Τις ανασκαφές και αναδείξεις αρχαιολογικών χώρων.
- Τη δημιουργία κατασκηνωτικού Κέντρου
- Ακόμη τη βελτίωση των υποδομών (δρόμοι, υδρεύσεις, αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων κ.λ.π.) σε αξιόλογες περιοχές του ορεινού όγκου.

Τέλος να διερευνηθούν οι δυνατότητες βιωσιμότητας ενός Χιονοδρομικού Κέντρου στο Νομό.

3.α.5. Επέκταση Συνεδριακού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών ή κατασκευή νέου. Προτείνεται η χωρητικότητα του Συνεδριακού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών να αυξηθεί σε 500-600 συνέδρους.

3.α.6. Τουριστική αξιοποίηση παραλιακής ζώνης με την κατασκευή των απαραίτητων πλαζ, προκειμένου να βελτιωθεί ο παραθαλάσσιος τουρισμός και να αυξηθούν οι διανυκτερεύσεις όσων επισκέπτονται τους Δελφούς ή είναι διερχόμενοι προς ή από την Ολυμπία.

3.α.7. Βελτίωση λιμενικών έργων που έχουν υποστεί ζημιές από τους σεισμούς του 1995

3.α.8. Τουριστική Προβολή Νομού Φωκίδας.

3.β) Γεωργία.:

3.β.1. Άρδευση περιοχών γεωργικής παραγωγής στο Νομό όπου καταρτίζονται μελέτες ή υπάρχουν υδρολογικές και εδαφολογικές μελέτες

3.β.2. Κατασκευή αγροτικής οδοποιίας σε παραγωγικές γεωργικές περιοχές του Νομού.

3.β.3. Κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων προκειμένου να προστατευθούν περιοχές με γεωργικές καλλιέργειες.

3.γ) Κτηνοτροφία:

Συνέχιση δημιουργίας έργων υποδομής για την βελτίωση της κτηνοτροφίας μετά από καθορισμό χρήσεων γης και μελετη για τα απαραίτητα έργα υποδομής βοσκοτόπων στο Νομό.

3.δ) Δάση :

3.δ.1. Ολοκλήρωση βασικών έργων υποδομής της «Ελεγχόμενης Κυνηγετικής Περιοχής» στη ορεινή Παρνασσίδα, η οποία χρηματοδοτήθηκε από το 2ο Κ.Π.Σ.

3.δ.2. Αξιοποίηση και προστασία του δασικού πλούτου της Φωκίδας με τη δημιουργία έργων δασικής υποδομής.

3.δ.3. Πυροπροστασία Δασών του Νομού.

4.Αρση της απομόνωσης ζωτικών γεωγραφικών τμημάτων του Νομού με παράλληλη ενίσχυση της οικονομίας τους και ανάδειξη των ιδιοτεροτήτων τους.

4.1. Βελτίωση Ε.Ο. Αγία Ευθυμίας - Λιδορικού. Το έργο αυτό θα συνδέσει την Άμφισσα με την ορεινή Δωρίδα, μια ουσιαστικά απομονωμένη γεωγραφική περιοχή του Νομού

4.2. Βελτίωση του δευτερεύοντος Εθνικού Οδικού Δικτύου καθώς και του Επαρχιακού Οδικού Δικτύου του Νομού.

5.Βελτίωση της ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος στο Νομό και αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που απορρέουν από την παραγωγική δραστηριότητα.

5.1. Μηχανολογικός εξοπλισμός Γενικού Νοσοκομείου Άμφισσας και δημιουργία αναγκαίων Αγροτικών Ιατρείων και Παιδικών Σταθμών.

5.2. Κατασκευή ΧΥΤΑ Άμφισσας - Ιτέας - Γαλαξιδίου - Δεσφίνας - Δελφών - Γραβιάς Παρνασσού, ένα μεγάλο διαδημοτικό έργο που θα εξυπηρετήσει τα δύο τρίτα του Νομού.

5.3. Κατασκευή αναγκαίων Βιολογικών καθαρισμών και δικτύων αποχέτευσης και ύδρευσης στο Νομό.

5.4. Δημιουργία λοιπών αναγκαίων ΧΥΤ Α στο Νομό μετά από εμπεριστατωμένη μελέτη.

6. Βελτίωση της θέσης του Νομού και της Περιφέρειας στα διευρωπαϊκά συγκοινωνιακά δίκτυα με την βελτίωση των σχετικών υποδομών.

6.1.Βελτίωση της Εθνικής οδού Αντιρρίου - Ιτέας - Άμφισσας - Θερμοπυλών με διάνοιξη σήραγγας στο τμήμα Άμφισσας - Γραβιάς (με προδιαγραφές για μελλοντική σιδηροδρομική σύνδεση) και παρακάμψεις στην Ιτέα και Γραβιά. Με αυτόν τον τρόπο συνδέονται οι Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Θεσσαλίας και Μακεδονίας με την Πάτρα και την Πελοπόννησο μέσω του Αντιρίου - Ρίου.

6.2.Παράκαμψη Δελφών, είτε με τούνελ κάτω από τις αρχαιότητες που σε συνδυασμό με την παράκαμψη Αράχωβας και την διαπλάτυνση της Ε.Ο. Λιβαδειάς - Θήβας θα δώσει την δυνατότητα καλύτερης πρόσβασης στο Παρνασσό, Δελφούς, Ιτέας, της Άμφισσας και του Αντιρρίου με την Πρωτεύουσα της χώρας και τα μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας, δηλαδή Χαλκίδα, Θήβα και Λιβαδειά, είτε με νέα χάραξη του τμήματος Κακκανού - Ζεμενού με συνδετήριους δρόμους στους Δελφούς και την Αράχωβα.

- 6.3.Κατασκευή Υπαίθριου θεάτρου στις εγκαταστάσεις του Ευρωπαϊκού πολιτιστικού Κέντρου Δελφών. Το έργο κρίνεται αναγκαίο λόγω της μιας και απαγορεύεται η χρήση του αρχαίου Θεάτρου από το Υπουργείο.
- 6.4. Άρδευση Ελαιώνα Άμφισσας. Καταρτίζεται μελέτη από το Υπουργείο Γεωργίας που θα παραδοθεί τον ερχόμενο Μάιο. Το έργο θεωρείται ζωτικής σημασίας για την αύξηση του εισοδήματος των αγροτών σε μια περιοχή όπου ισχύουν δεσμεύσεις λόγω του Δελφικού Τοπίου (ΖΟΕ Δελφών) και απαγορεύεται η αναδιάρθρωση της καλλιέργειας
- 6.5.Ολοκλήρωση έργου άρδευσης πεδιάδας Μόρνου.
- 6.6.Δημιουργία Ινστιτούτου Βρώσιμης Ελιάς στην Άμφισσα.

7. Βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού με την αναβάθμιση και διεύρυνση της εκπαίδευσης και επιμόρφωσης στο Νομό.

- 7.1. Κατασκευή παραρτήματος ΤΕΙ Λαμίας στην Άμφισσα στο Τμήμα των Τουριστικών Επιχειρήσεων με προοπτική δημιουργίας και δεύτερου Τμήματος ΤΕΙ.
- 7.2. Ίδρυση και λειτουργία Ερευνητικού Πανεπιστημίου Στερεάς Ελλάδας με Σχολές σε όλους τους Νομούς της Περιφέρειας

8. Βελτίωση της θέσης της Περιφέρειας στα διευρωπαϊκά δίκτυα ενέργειας με τη δημιουργία σχετικών υποδομών.

- 8.1 Επέκταση του αγωγού φυσικού αερίου από το Μπράλλο στο εσωτερικό του Νομού, άξονας Γραβιάς - Άμφισσας - Ιτέας. Η κατασκευή του αγωγού θα καλύψει ανάγκες στο υπό κατασκευή βιοτεχνικό Πάρκο Άμφισσας και στις μεγαλύτερες πόλεις του Νομού Άμφισσα και Ιτέα.
- 8.2 Κατασκευή Υδροηλεκτρικού Σταθμού στην έξοδο της σήραγγας του Εύηνου στον Κόκκινο από τη ΔΕΗ. Η Υδροηλεκτρική αξιοποίηση του υδάτινου δυναμικού του φράγματος του Εύηνου προβλεπομένης ισχύος 5MW θα εκμεταλλευθεί τα υδροδυναμικά δεδομένα του φράγματος του Εύηνου στην έξοδο της σήραγγας παράγοντας ενέργεια.
- 8.3 Κατασκευή 2ου Υδροηλεκτρικού Σταθμού στην έξοδο της σήραγγας του Μόρνου στην Άμφισσα. Η Υδροηλεκτρική αξιοποίηση του υδάτινου δυναμικού του φράγματος Μόρνου προβλεπόμενης ισχύος 3,5 mw θα εκμεταλλευθεί τα υδροδυναμικά δεδομένα του φράγματος Μόρνου και παράλληλα θα

ελαχιστοποιηθούν οι φθορές στον υπάρχοντα καταστροφέα ενέργειας αξιοποιώντας ανανεώσιμη πηγή ενέργειας.

9. Βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος στο Νομό και αποτελεσματική αντιμετώπιση προβλημάτων που απορρέουν από την παραγωγική δραστηριότητα.

9.1 Κατασκευή Αποχέτευσης και Βιολογικού Καθαρισμού Δήμου Γαλαξιδίου

9.2 Κατασκευή Βιολογικού Καθαρισμού Δελφών και Χρισσού.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων θέτονται οι παρακάτω θεσμικές και οργανωτικές προϋποθέσεις εφαρμογής:

1. Επανακαθορισμός ΖΟΕ ευρύτερης περιοχής Δελφών με σκοπό τόσο την προστασία του Δελφικού Τοπίου όσο και την ελεγχόμενη ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Η σημερινή κατάσταση αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη της πολυπληθέστερης και ζωτικότερης περιοχής της Φωκίδας.

Επίσης, αναγκαία κρίνεται η θέσπιση πάγιας ενίσχυσης του εισοδήματος των αγροτών που θα αντικαθιστά την απώλεια εισοδήματός τους λόγω των δεσμεύσεων της χρήσης γης.

Η ΖΟΕ του Δελφικού τοπίου σήμερα δεν επιτρέπει την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και διατηρείται έτσι η μονοκαλλιέργεια της βρώσιμης ελιάς σε μια περιοχή που οι κλιματολογικές και εδαφολογικές συνθήκες επιτρέπουν και πιο δυναμικές καλλιέργειες.

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση έχει καταρτίσει τεκμηριωμένη πρόταση επαναπροσδιορισμού χρήσεων γης την οποία έχει υποβάλει στο Υπουργείο Πολιτισμού.

2. Ένταξη του Νομού στις φθίνουσες Βιομηχανικά περιοχές της χώρας μιας και έχουν δημιουργηθεί έντονοι θύλακες ανεργίας με τις απολύσεις από τις μεταλλευτικές εταιρείες και τις μονάδες συσκευασίας και τυποποίησης ελιάς.
3. Ένταξη του Νομού στην Δ ' Ζώνη του Ν. 2601/98 που αφορά κίνητρα επενδύσεων.
4. Χορήγηση αντισταθμιστικών οφελών υπέρ του Νομού για την απώλεια ενός μεγάλου πλουτοπαραγωγικού πόρου του νερού του Μόρνου καθώς και για την εκμετάλλευση του Βωξίτη.

5. Θεσμική κατοχύρωση στη χρήση μέρους τουλάχιστον των υδάτινων πόρων του Νομού Φωκίδας για ικανοποίηση αναγκών του εφ'όσον οι πόροι αυτοί διατίθενται εκτός Νομού.
6. Λήψη θεσμικών μέτρων κατόπιν έρευνας που θ' αποσκοπούν αφενός στην προστασία του θαλάσσιου οικοσυστήματος του Κορινθιακού Κόλπου και αφετέρου στον εμπλουτισμό του με αλιεύματα.
7. Προώθηση παραγωγής βιολογικών προϊόντων τόσο στον τομέα της φυτικής παραγωγής όσο και στον τομέα της ζωϊκής παραγωγής.

Υπάρχουν ευνοϊκές προϋποθέσεις στο νομό ιδιαίτερα στις ορεινές και προβληματικές περιοχές. Απαιτείται:

- α) αύξηση των παρεχομένων οικονομικών ενισχύσεων
 - β) πιστοποίηση των βιολογικών προϊόντων από Δημόσιο Φορέα χωρίς οικονομική συμμετοχή του αγρότη.
 - γ) χρηματοδότηση πειραμάτων και μελετών
 - δ) χρηματοδότηση σεμιναρίων ενημέρωσης τόσο του επιστημονικού προσωπικού όσο και των αγροτών.
8. Δημιουργία νέου θεσμικού πλαισίου αξιοποίησης των βοσκοτόπων από την εκτατική κτηνοτροφία μικρών και μεγάλων ζώων που εκτρέφονται παραδοσιακά στο νομό και ακολούθως εκτέλεση όλων των απαραίτητων έργων βελτίωσης των βοσκοτόπων ύστερα από κατάλληλη μελέτη.
 9. Προώθηση των αναδασμών με εξασφάλιση της αναγκαιάς χρηματοδότησης και του απαραίτητου προσωπικού.
 10. Προώθηση Χωροταξικού Σχεδιασμού στο Νομό
 11. Προώθηση κατάρτισης του Εθνικού Κτηματολογίου σε ολόκληρο το Νομό Φωκίδας.
 12. Στελέχωση και λειτουργία του Κέντρου Άμεσης Βοήθειας (Κ.Α.Β.) Νομού Φωκίδας με έδρα την Άμφισσα, που έχει ιδρυθεί από το 1992 αλλά δεν λειτουργεί.
 13. Προστασία Υδροβιοτόπων.
 14. Αλλαγή του Θεσμικού πλαισίου του Προγραμματισμού (με σαφή καθορισμό έργων Εθνικού, Περιφερειακού, Νομαρχιακού και Τοπικού Επιπέδου) με παράλληλη αποκέντρωση διαδικασιών εγκρίσεων ωρίμανσης των προς δημοπράτηση έργων.

III.5.5. Ανάπτυξη Τουρισμού

Την ανάπτυξη του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή της περιφέρειας αλλά και του νομού, πραγματεύεται η Μελέτη Ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού Στην Περιφέρεια Σ.Ελλάδας, που εκπονήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος RIS.

Σύμφωνα με τη μελέτη αυτή, ο τουριστικός σχεδιασμός έχει ως στόχο τη δημιουργία ενός τουριστικού προϊόντος, το οποίο θα ικανοποιεί τον αποδέκτη-τουρίστα. Το προϊόν περιλαμβάνει το "χώρο" ως το απαραίτητο φυσικό στοιχείο για την πραγματοποίηση του τουριστικού φαινομένου, και τον άνθρωπο ως το δυναμικό στοιχείο της τουριστικής πράξης. Η τουριστική υποδομή, το φυσικό περιβάλλον, η πολιτιστική κληρονομιά, το δομημένο περιβάλλον, αλλά και η ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρονται στις παραπάνω ενότητες, αποτελούν το αντικείμενο του τουριστικού σχεδιασμού. Αντικειμενικοί σκοποί του είναι η ικανοποίηση του επισκέπτη, η ανάκαμψη της τοπικής ή εθνικής οικονομίας, η προστασία και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και η συμμετοχή και αποδοχή της τοπικής κοινωνίας στο τουριστικό φαινόμενο.

Μετά από την εξέταση της ιδιαίτερης πολιτιστικής φυσιογνωμίας του νομού, προτείνονται εφαρμογές καινοτομικών μέτρων με σκοπό την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Οι προτάσεις αυτές δίνουν έμφαση στην τόνωση του εσωτερικού πολιτιστικού τουρισμού κυρίως, και κατά δεύτερο λόγο του εξωτερικού.

Οι γενικές κατηγορίες των καινοτομικών εφαρμογών που προτείνονται για τη δημιουργία ικανής πολιτιστικής υποδομής είναι οι ακόλουθες:

Θεματικά Πάρκα, Μουσεία καινοτομικού χαρακτήρα, Αξιοποίηση Βιομηχανικής Κληρονομιάς, Κέντρα/Γραφεία Πολιτιστικής Ενημέρωσης Επισκεπτών, Πολιτιστικές Διαδρομές, εφαρμογή Επικοινωνιακής Πολιτικής και άλλες προτάσεις ποικίλου χαρακτήρα.

Οι καινοτομικές αυτές προτάσεις έχουν σκοπό, είτε να προτείνουν τη δημιουργία καινούργιων τουριστικών πόρων πολιτιστικού περιεχομένου, είτε να συμβάλλουν στην καλύτερη οργάνωση των υπάρχόντων, είτε να λειτουργήσουν επικουρικά σε προγράμματα που έχουν ήδη εξαγγελθεί.

Επιδιωκόμενοι στόχοι τους είναι:

- Ο πολλαπλασιασμός των πολιτιστικών πόλων τουριστικού ενδιαφέροντος
- Η αύξηση του τουριστικού ενδιαφέροντος μέσα από την αναβάθμιση και την προβολή της πολιτιστικής φυσιογνωμίας των τουριστικών προορισμών

- Η άμεση και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των επισκεπτών
- Η διαμόρφωση και παροχή τουριστικού προϊόντος υψηλής αξίας
- Η αποσόβηση των αρνητικών συνεπειών του μαζικού τουριστικού ρεύματος στο περιβάλλον (φυσικό, δομημένο, κοινωνικό, πολιτιστικό κ.λ.π.), μέσα από ένα ελεγχόμενο και οργανωμένο πρόγραμμα εναλλακτικών οικοτουριστικών και πολιτιστικών δράσεων
- Η προστασία του περιβάλλοντος (φυσικού και δομημένου) μέσα από ένα ορθολογικό σχεδιασμό εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, όπως υπαγορεύεται από τη σύγχρονη αντίληψη για την «αειφόρο ανάπτυξη»

Η υλοποίηση των προτάσεων και η επίτευξη των παραπάνω στόχων θεωρείται απαραίτητο να ενσωματωθούν στον κρατικό σχεδιασμό πολιτιστικής πολιτικής με τη συνεργασία όλων των συμβαλλόμενων και ενδιαφερόμενων μερών: των φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των αρμοδίων υπηρεσιών του ΥΠΠΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ και ΕΟΤ και των εμπλεκόμενων φορέων της περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

Θεματικά Πάρκα

Στην πόλη της Άμφισσας ο οικισμός της Χάρμαινας αποτελεί ένα σημαντικό μνημείο της νεότερης κληρονομιάς της πόλης αλλά της νεότερης προβιομηχανικής κληρονομιάς. Ο δήμος ήδη έχει προχωρήσει στην προστασία και ανάδειξη του οικισμού με τη συντήρηση και αξιοποίηση του δημόσιου πλυντηρίου "Τουλασίδι" και του περιβάλλοντος χώρου (καλντερίμια, πλατεία, κ.ά.).

Η πρόταση για την αξιοποίηση της Χάρμαινας έχει ως στόχο:

α. να αναδείξει την τοπική ιστορία που συνδέεται με την ανάπτυξη του οικισμού γύρω από ένα κέντρο βιοτεχνικής δραστηριότητας με πανελλήνια εμβέλεια

β. να διατηρήσει τις παραδοσιακές μεθόδους κατεργασίας των δερμάτων, οι οποίες έκαναν ονομαστά τα δέρματα της Άμφισσας και διασώζονται ως σήμερα.

γ. να συνδέσει την παράδοση αυτή της προβιομηχανικής κληρονομιάς με άλλες αντίστοιχες δραστηριότητες σε άλλους τομείς της παραγωγικής διαδικασίας που υπάρχουν στην πόλη και τείνουν να εκλείψουν (κουδουνάδικα, σχοινάδικα, οινοποίηση).

δ. να δημιουργήσει ένα πλαίσιο δράσεων που θα συνδέει την παράδοση των ταμπάκικων με την κυριότερη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία της εκμετάλλευσης του ελαιώνα της Άμφισσας αλλά και τα πολιτιστικά δρώμενα που σχετίζονται με αυτές («Στοιχειό της Χάρμαινας», «Γιορτή της Ελιάς»).

Σύμφωνα με τους παραπάνω στόχους η ίδρυση ενός φορέα για τη διατήρηση και προβολή των τεχνικών της προβιομηχανικής κληρονομιάς θα συμβάλλει στην ορθολογική διαχείριση του παραδοσιακού οικισμού της Χάρμαινας και την αξιοποίηση των κηρυγμένων διατηρητέων μνημείων για την υποστήριξη του σκοπού αυτού.

Βασικοί τομείς δράσης είναι:

Η διατήρηση ενός εν ενεργεία βυρσοδεψείου ως "ζωντανού μουσείου" της παραδοσιακής τεχνικής.

Η ίδρυση ενός Μουσείου Τεχνικών, όπου θα παρουσιάζονται με σύγχρονο οι παραδοσιακές τεχνικές της σχοινοποιίας, της κωδωνοποιίας, οινοποιίας και της άλεσης της ελιάς, με έμφαση σε στοιχεία της ιστορίας της Άμφισσας. Ο ίδιος φορέας μπορεί να συντονίζει εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα κατάρτισης νέων στις παραδοσιακές και σύγχρονες παραγωγικές τεχνικές και να συμμετέχει σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς στη διοργάνωση των τοπικών εκδηλώσεων της πόλης.

Ο ιστορικός και παραδοσιακός οικισμός του Γαλαξιδίου οφείλει την ακμή και την πολιτισμική φυσιογνωμία του στη μακραίωνη ναυτική του παράδοση. Η καθιέρωσή του ως ισχυρού ναυτικού και εμπορικού κέντρου, στη νεότερη εποχή (19ος αιώνας) προσέδωσε στον οικισμό τον ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό του χαρακτήρα, καθώς και την Οικονομική δύναμη με την οποία στήριξε τον αγώνα του 1821.

Για την αξιοποίηση και την προβολή του σημαντικού αυτού οικισμού, προτείνεται η δημιουργία ενός «Πάρκου Ναυτικής Παράδοσης», το οποίο θα οριοθετείται από την έκταση του οικισμού και θα περιλαμβάνει μια προστατευόμενη θαλάσσια ζώνη κατά μήκος των ακτών του.

Το πάρκο αυτό θα περιλαμβάνει τα σημαντικότερα μνημεία και τους πολιτιστικούς φορείς που συνδέονται με τη ναυτική ιστορία του, όπως, το Ναυτικό Μουσείο Γαλαξιδίου, με τα πλούσια ναυτικά εκθέματα (μακέτες πλοίων, χάρτες, ακρόπρωρα, λαϊκές θαλασσογραφίες, κ.ά.), το ναό του Αγίου Νικολάου, με το περίφημο ξυλόγλυπτο τέμπλο του, καθώς και τους εναπομείναντες ταρσανάδες.

Στόχος του πάρκου αυτού θα είναι η τεκμηρίωση και διαφύλαξη της ναυτικής του κληρονομιάς μέσα από μια σειρά δραστηριοτήτων όπως:

- Την ίδρυση Κέντρου Καταγραφής και Τεκμηρίωσης της ναυτικής παράδοσης του Γαλαξιδίου, μέσα από τη συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού και άλλων

τεκμηρίων, και το οποίο μπορεί να στεγαστεί σε κάποιο από τα παραδοσιακά διατηρητέα κτίρια του οικισμού.

- Την ίδρυση Εργαστηρίου Ναυπηγικής, όπου θα μπορούν να διδάσκονται οι τεχνικές κατασκευής, και συντήρησης παραδοσιακών σκαριών.
- Η διοργάνωση εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων, συνεδρίων, εκθέσεων, ερευνητικών προγραμμάτων, κ.ά.
- Η θεσμοθέτηση ναυταθλητικών δραστηριοτήτων, που μπορούν να λαμβάνουν χώρα κατά τη θερινή περίοδο, στο πρότυπο της Ναυτικής Εβδομάδας, με τη διεξαγωγή κωπηλατικών, ιστιοπλοϊκών και άλλων αθλητικών αγώνων, παράλληλα με την έκθεση παραδοσιακών σκαφών.

Στην Άμφισσα θεωρείται σκόπιμο να ιδρυθεί ένα Γραφείο Πολιτιστικής Ενημέρωσης.

Μολονότι η Άμφισσα δεν αποτελεί καθεαυτή τουριστικό προορισμό, καθώς συγκεντρώνει τις διοικητικές και γραφειοκρατικές υπηρεσίες του νομού, θα μπορούσε να αποτελέσει την αφετηρία για τη άσκηση επικοινωνιακής πολιτικής που θα δώσει την απαραίτητη ώθηση για την προβολή και την πολιτιστική της αναβάθμιση, ενώ παράλληλα θα μπορεί να διοχετεύει το αναγκαίο πληροφοριακό υλικό και των υπόλοιπων δήμων και κοινοτήτων του νομού.

Πολιτιστικές Διαδρομές Νομού Φωκίδας

Στόχος της πολιτιστικής αυτής διαδρομής με κέντρο το σημαντικό αρχαιολογικό χώρο των Δελφών, είναι να συνδέσει τον ομώνυμο χώρο με τις μικρότερες πόλεις, με τις οποίες μέσα από τους ιερούς πολέμους συναρθρώθηκε η ιστορία της περιοχής.

Η πολιτιστική διαδρομή περιλαμβάνει επισκέψεις στα λείψανα τείχους στην αρχαία Λυκώρεια (θέση Ελαφόκαστρο, Κωρύκειον Άντρο), στον υστεροελλαδικό οικισμό της Κρίσσας (θέση Χρυσό), την Κίρρα, επίνειο των Δελφών, την αρχαία πόλη Ελάτεια και τις Αβές και καταλήγει στο Γαλαξίδι που στην αρχαιότητα αποτέλεσε ενεργό μέλος της Αμφικτυονίας.

Σύμφωνα πάντα με την ίδια μελέτη, προτείνεται η δημιουργία ενός Περιφερειακού Κέντρου Πολιτιστικής Ενημέρωσης, το οποίο θα είναι ένα μεγάλο κέντρο πρόσβασης σε πληροφορίες και θα στοχεύει στην υποδοχή και την εξυπηρέτηση των επισκεπτών της Στερεάς Ελλάδας, καθώς και στην προβολή των τουριστικών πόρων της Περιφέρειας. Η χωροθέτηση του κέντρου αυτού θα πρέπει να γίνει σε κομβικό σημείο, από το οποίο ο επισκέπτης πρέπει να περάσει στο δρόμο

προς τον τελικό του προορισμό. Η πόλη της Θήβας είναι μια πιθανή θέση λόγω της εγγύτητας της πόλης προς την Εθνική Οδό, χωρίς να αποκλείεται και ένα σημείο πάνω στην ίδια την Εθνική Οδό, ανεξάρτητο από τον αστικό ιστό.

Στο πλαίσιο των Διατοπικών Πολιτιστικών Διαδρομών, οι οποίες περιλαμβάνουν περισσότερους νομούς, η πολιτιστική διαδρομή "Δρόμοι του Νερού", που

προτείνεται, περιλαμβάνει και τους πέντε νομούς της περιφέρειας και επικεντρώνεται κυρίως σε μνημεία του τεχνικού πολιτισμού.

Ξεκινά από τη Χαλκίδα στην Εύβοια, περνάει από τη Βοιωτία, από την περιοχή της Κωπαιδας και τη Λιβαδειά, συνεχίζει στη Φωκίδα στους Δελφούς και την πόλη της Άμφισσας, και καταλήγει στην Ευρυτανία στη λίμνη των Κρεμαστών. Οι περιοχές αυτές έχουν αξιόλογες θέσεις και μνημεία που είναι ενδεικτικά των ποικίλων χρήσεων του νερού από τον άνθρωπο: ως φυσικού πόρου, ως πηγής ενέργειας, ως τελετουργικού στοιχείου.

Κατά τη διάρκεια αυτή της διαδρομής και μετά τη Λιβαδειά, γίνεται μια στάση στο ιερό του Απόλλωνος στους Δελφούς, στο περίφημο μαντείο και στη Κασταλία πηγή. Η πηγή αυτή αποκαλύφθηκε στις ανασκαφές και έχει αναστηλωθεί. Η επόμενη στάση είναι στην Άμφισσα, στη συνοικία της Χάρμαινας με τα παραδοσιακά βυρσοδευεία, γνωστά και ως ταμπάκικα, που εκμεταλλεύονταν τα νερά της ομώνυμης πηγής.

Μία άλλη περιήγηση περιλαμβάνει τόπους, όπου διεξήχθησαν οι σπουδαιότερες μάχες, που εκτυλίχθηκαν σε διάφορες εποχές της ελληνικής ιστορίας από την αρχαιότητα μέχρι και τον Αγώνα της Εθνικής Αντίστασης. Το Χάνι της Γραβιάς, όπου ο Οδυσσέας Ανδρούτσος αποδεκάτισε τον τουρκικό στρατό, περιλαμβάνεται σε μια σειρά από άλλους ιστορικούς τόπους όπως : Οι Θερμοπύλες, η Γέφυρα Αλαμάνας, η Γέφυρα Γοργοποτάμου, η Προυσσός, το Δίστομο, η περιοχή της Χαιρώνειας, τα Λεύκτρα, οι Πλαταιές, το Αρτεμίσιο.

Σε μια διαδρομή καθαρά αρχαιολογικού χαρακτήρα, η οποία περιλαμβάνει ιερά διαφόρων θεών του Ολύμπου, του Απόλλωνα, της Αρτέμιδας, της Αθηνάς, της Δήμητρας, της Ήρας και του Διός, εξέχουσα θέση κατέχουν οι Δελφοί.

IV. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η περιοχή μελέτης καλύπτει μέρος της ορεινής Φωκίδας και κυρίως των ορεινών όγκων των Βαρδουσίων, μέρος της Γκιώνας και μέρος της Οίτης. Οριοθετείται, δε, από τους τρεις νέους δήμους, όπως προέκυψαν αυτοί από την τελευταία συνένωση δήμων και κοινοτήτων, το δήμο Λιδωρικίου, το δήμο Βαρδουσίων και το δήμο Καλλιέων.

Λόγω των ιδιαίτερων και οξύτατων προβλημάτων ανάπτυξης που παρουσιάζει η περιοχή αυτή σε αντίθεση με το ανατολικό μέρος του νομού, το οποίο, παρ'όλες τις αδυναμίες, βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση από την άποψη των αναπτυξιακών ευκαιριών και του προγραμματισμού, θεωρήθηκε ότι ήταν καλύτερα να περιοριστούμε στη περιοχή αυτή.

Στη περιοχή μελέτης συμπεριλαμβάνεται και το μεγαλύτερο μέρος της Ελεγχόμενης Κυνηγετικής Περιοχής (ΕΚΠ), που είναι ο δήμος Καλλιέων. Αυτό αποφασίστηκε καθώς φυσιογεωγραφικά συνδέεται άμεσα με το υπόλοιπο της περιοχής, αποτελεί πύλη εισόδου, οι ενέργειες που ήδη έχουν προγραμματιστεί να λάβουν χώρα λόγω της κύρηξης της σε ΕΚΠ θα επιρεάσουν την οικονομία και στις γειτονικές κοινότητες.

Η περιοχή, που αποτελεί αντικείμενο της μελέτης αυτής, θεωρείται από τις πιο προβληματικές περιοχές, αλλά συνάμα και από τις πιο αξιόλογες από την άποψη του φυσικού χώρου και τοπίου.

Ως ευρύτερη περιοχή μελέτης θεωρείται ο νομός. Λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων της διατριβής δεν είναι εφικτό να συμπεριληφθεί μεγαλύτερη περιοχή, αν και τέτοια διαδικασία απαιτεί τη συνεργία τόσο φορέων όσο και χωρικών ενοτήτων τουλάχιστον μεγαλύτερο του νομού για ένα αποτελεσματικότερο και ολοκληρωμένο πλαίσιο ανάπτυξης.

IV.1. Φυσικό Περιβάλλον

IV.1.1. Κλίμα

Με βάση το χάρτη των βιοκλιματικών ζωνών της περιοχής του νομού βγάζουμε τα παρακάτω συμπεράσματα για το κλίμα που επικρατεί;

8. Μικρά τμήματα της περιοχής μελέτης που εντοπίζονται στις κορυφές των βουνών Γκιώνας, Βαρδουσίων και Οίτης, παρουσιάζουν κλίμα υπό-αξηρικό, ψυχρό, με

αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών περίπου ίσο με το μηδέν ($\chi=0$) και χειμώνα δριμύ ($M<0$ C, όπου M =μέση ελάχιστη θερμοκρασία του ψυχρότερου μήνα).

9. Στη χαμηλότερη υψομετρικά ζώνη και σε μεγάλη έκταση το κλίμα είναι υπό-μεσογειακό, με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών $\chi<40$ και χειμώνα επίσης δριμύ ($M<0$ C).
10. Περιμετρικά της προηγούμενης ζώνης και επίσης σε μεγάλη έκταση το κλίμα παρουσιάζεται να είναι ασθενές μέσο-μεσογειακό με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών μεταξύ 40 και 70 ($40<\chi<70$) και χειμώνα δριμύ ($M<0$ C) έως ψυχρό ($0<M<3$ C).
11. Ένα μικρό μέρος στα βόρεια παρουσιάζει κλίμα έντονο μέσο-μεσογειακό, με αριθμό βιολογικά ξηρών ημερών μεταξύ 75 και 100 ($75<\chi<100$) και χειμώνα ψυχρό ($0<M<3$ C).

Όλη η περιοχή εκτός ενός μικρού τμήματος παρά τον ποταμό Μόρνο, στα νοτιότερα της περιοχής μελέτης που ανήκει στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο, η υπόλοιπη ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο.

Στα μεγαλύτερα υψομετρικά τμήματα της περιοχής και μάλιστα στην αλπική ζώνη αλπική ζώνη υπάρχει κάλυμμα χιονιού από τον Οκτώβριο έως το Μάιο.

IV.1.2. Εδαφολογικά Στοιχεία

Η περιοχή μελέτης είναι μια ορεινή περιοχή όπου κυριαρχούν οι ορεινοί όγκοι των Βαρδουσίων, Γκιώνας και Οίτης και βρίσκεται καθ'ολοκληρία στην υδρολογική λεκάνη του Μόρνου. Επικρατούν οι έντονες κλίσεις. Οι ορθοπλαγιές της Γκιώνας είναι από τις μεγαλύτερες των Βαλκανίων.

Από εδαφολογική άποψη η περιοχή έχει τις εξής κατηγορίες:

- Φλύσχη, όξινα με πηλώδη, αργιλοπηλώδη υφή. Ένα μεγάλο ποσοστό της περιοχής (52%) ανήκει σε αυτή την κατηγορία.
- Σκληροί ασβεστόλιθοι, ουδέτερα εδάφη με αργιλλοπηλώδη αργιλώδη υφή. Επίσης σε ένα μεγάλο τμήμα της περιοχής, κυρίως τα μεγαλύτερα υψομετρικά τμήματα και οι κορυφές των ορεινών όγκων.
- Εδάφη από πυριγενή πετρώματα, ουδέτερα με πηλώδη υφή. Η κατηγορία αυτή εντοπίζεται σε μια μικρή περιοχή στα ΒΑ της περιοχής μελέτης, στον Πανουργιά.
- Αλλουβιακά γεωργικά εδάφη. Επίσης ένα μικρό ποσοστό στο νοτιοδυτικό μέρος της τεχνητής λίμνης του Μόρνου.

Τα δύο βασικά πετρώματα της περιοχής είναι οι ασβεστόλιθοι και ο φλύσχης, τα οποία καλύπτονται κατά θέσεις από νεότερους γεωλογικούς σχηματισμούς και τεταρτογενείς αποθέσεις.

Όσον αφορά τη τεκτονική δομή της υδρολογικής λεκάνης του Μόρνου, διακρίνονται οι εξής ζώνες:

- Ζώνη Ωλονού-Πίνδου. Οι ασβεστόλιθοι της ζώνης αυτής είναι πλανοειδούς κυρίως υφής και καταλαμβάνουν μικρή σχετικά έκταση της λεκάνης απορροής. Συναντώνται στο ΒΔ τμήμα αυτής κοντά στο χωριό Δάφνος όπως και μια στενή λωρίδα κοντά στο δυτικό όριο της λεκάνης. Πρόκειται για ιζηματογενή πετρώματα, που σχηματίστηκαν μέσα στη γνωστή με το όνομα "Μεσελληνική Αύλακα".
- Ζώνη Παρνασσού-Γκιώνας. Ο ασβεστόλιθος της ζώνης αυτής αποτελεί μια ευρεία λωρίδα, διασχίζοντας από βορρά προς νότο και τελειώνει στο ανατολικό τμήμα της λεκάνης απορροής. Τα πετρώματα που απαντώνται εδώ είναι κυρίως αυτόχθονα ανθρακικά ιζήματα (ασβεστόλιθοι και δολομίτες), αβαθών θαλασσών, με μεγάλα σχετικά πάχη
- Ζώνη Βαρδουσιών. Η ζώνη αυτή ξεκινά από βορρά προς νότο και καταλήγει στην κεντρική λωρίδα της υδρολογικής λεκάνης.
- Ο φλύσχης, ο οποίος και καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα, ανήκει σε τεκτονικές ζώνες Ωλονού-Πίνδου και Παρνασσού-Γκιώνας.

Πάνω στο φλύσχη έχουμε τριών ειδών εδάφη. Εδάφη με μεγάλη δασική αξία, όπου απαντώνται δάση ελάτης και φυλλοβόλων δρυών, εδάφη επίσης με μεγάλη δασική αξία, επί των οποίων απαντώνται δάση ελάτης, REGOSOLS, δηλαδή ανεξέλικτα, δια βρωμένα εδάφη με δασική αξία μηδενική.

Πάνω στους σκληρούς ασβεστόλιθους έχουμε: α) ερυθρογαίες, κακής αποστράγγισης και αργιλλώδους υφής, με δασική αξία γενικά μικρή, τα οποία μόνο σαν βοσκότοποι μπορούν να χρησιμοποιηθούν, β) ορφνά σιδηροπυριτιοαργιλλικά (δασικά), κεκορεσμένα εδάφη, αργιλλοπηλώδους υφής, με μεγάλη δασική αξία, γ) LITHOSOLS δηλαδή σκελετικά, ανεξέλικτα εδάφη με μηδενικά δασική αξία.

IV.1.3. Υδρογραφικό Δίκτυο

Οι πηγές εμφανίζονται στο επίπεδο επαφής του υδατοδιαπερατού ασβεστολίθου με τον υποκείμενο αδιαπέρατο φλύσχη. Στις ασβεστολιθικές κορυφές αθροούνται οι καρστικές λεκάνες.

Στην περιοχή μελέτης εμπίπτουν μέρος της υδρολογικής λεκάνης του Ευήνου και το μεγαλύτερο μέρος της υδρολογικής λεκάνης του Μόρνου.

Η υδρολογική λεκάνη του Ευήνου αντιπροσωπεύεται από τις υπολεκάνες:

- Λιβαδόρεμα Δωρίδος, έκτασης 17.000 στρ., (τμήμα της)
- Βαρδουσόρεμα Αρτοτίνας, έκτασης 38.250 στρ.
- Κεραδόρεμμα, έκτασης 68.300 στρ., (τμήμα της)

Η υδρολογική λεκάνη του Μόρνου αντιπροσωπεύεται από τις εξής υπολεκάνες και τα ρέματα:

- Άνω Ρου Μόρνου (Μουσουνίτσας, Μαυρολιθαρίου, Στρώμης), έκτασης 158.000 στρ., και μέσης χειμαρρικότητας.
- Κοκκίνου Μόρνου, έκτασης 135.125 στρ., με τα ρέματα Πενταγίων-Τριστένου, και Κουφαλορέμματος Διακοπίου.
- Άνω Ρου Μόρνου (Καλλίου, Λευκαδιτίου, Κονιάκου, κ.λ.π.), έκτασης 102.700 στρ., μικρής χειμαρρικότητας
- Κουπακορέμματος, έκτασης 11.980 στρ., μικρής χειμαρρικότητας.
- Κροκυλιορέμματος, έκτασης 15.125 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Αγλαβιστιορέμματος Περιβολίου, έκτασης 4.375 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Λουτσοβορέμματος και Κερασορέμματος, έκτασης 5.275 στρ., μέσης χειμαρρικότητας.
- Περιθιώτισσας, έκτασης 6.520 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Στιλιορέμματος, έκτασης 20.775 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Αβορορέμματος, έκτασης 13.925 στρ., μεγάλης χειμαρρικότητας
- Σεβεδικορέμματος-Δωρικού, έκτασης 5.100 στρ., μέσης χειμαρρικότητας
- Μπελεσίτσας-Λιδορικίου-Μαλανδρίνου κ.λ.π. έκτασης 160.250 στρ., μικρής χειμαρρικότητας
- Λοιπά μικρορέματα, έκτασης 22.700 στρ.

IV.1.4. Πανίδα¹⁸

Από τα πιο χαρακτηριστικά της περιοχής είναι:

Θηλαστικά

Αγριόχοιρος *Sus scrofa*
Ζαρκάδι *Capreolus capreolus*
Λαγός *Lepus europeus*
Αγριόγιδο *Rupicapra rupicapra*
Αλεπού *Vulpes vulpes*
Σκίουρος *Sciurus vulgaris*
Αγριόγατα *Felis silvestris*
Κουνάβι *Martes martes*
Νυφίτσα *Putorius vulgaris*
Ασβός *Meles taxus*
Λύκος *Canis lupus*

Πτηνά

Πετροπέρδικα *Alectoris graeca*
Αητομάχος *Lanius colurio*
Κόρακας *Corax corax*
Κουρούνα *Corvus pica*
Κάργια *Corvus monedula*
Καρακάξα *Corvus pica*
Κίσσα *Carrulus glandarius*
Συκοφάγος *Oriulus oriulus*
Κιργιαρίνα *Turdus viscivorus*
Τσίχλα *Turdus pilaris*
Κότσιφας *Turdus merula*
Χρυσαιτός *Aquila chrysaetos*
Γυπαετός *Gypaetus barbatus*

¹⁸ Β.Χατζηρβασάνης "Ορεινό Οικοσύστημα Γκιώνας, μελέτη αξιολόγησης με σκοπό την προστασία", Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Αμφισσας, Αθήνα, 1995 & Μελέτη Θηραματικής Ανάπτυξης Ν.Φωκίδας, Α'Ελεγχόμενη Κυνηγετική Περιοχή Παρνασσίδας, Αμφισσα 1994.

Όρνιο *Gyps fulvus*
Πετρίτης *Falco peregrinus*
Γεράκι *Falco subbuteo*
Φάσσα *Columbus palumbus*
Αγριοπερίστερο *Columba livia*

Ερπετά

Οχιά *Vipera ammodytes*
Στρατοοχιά *Elaphe sityla*
Δενδρογαλιά *Elaphe longissima*
Σάυρα *Podarcis erhardii*
Πράσινη σαύρα *Lacerta viridis*
Χελώνα *Testudo Hermannii* κ.α.

Ψάρια

Πέστροφα *Salmo trutta*
Στροσίδι *Barbus albanicus*
Χαμοσούρτης *B. peloponnesius*.

IV.1.5. Βλάστηση

Η διάκριση των ζωνών βλαστήσεως της περιοχής μελέτης, που γίνεται παρακάτω, στηρίζεται στο σύστημα των ανώτερων φυτοκοινωνιών του Braun-Blanquet (Ντάφης 1976).

Στην περιοχή μελέτης εμφανίζονται οι παρακάτω ζώνες βλαστήσεως:

Παραμεσογειακή ζώνη βλαστήσεως *Quercetalia Pubescentis*. Η ζώνη αυτή έχει κάποια ομοιότητα με τη ζώνη της αειφύλλου βλαστήσεως, αλλά διαφέρει ως προς τα οικολογικά και χλωριστικά χαρακτηριστικά. Τα χαμηλότερα υψόμετρα. Αλλά και θέσεις με ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες καταλαμβάνονται από την υποζώνη *Ostrya Carpinion* και μάλιστα τον αυξητικό χώρο *Coccifero Carpinetum*. Είναι εκτεταμένοι πρηνώνες, αποτέλεσμα κυρίως, ανθρωπογενών επιδράσεων.

Η μεγάλη αντοχή του πρίνου στη βόσκηση, τις πυρκαγιές και άλλες κακώσεις και η μεγάλη ριζοβλαστική και πρεμνοβλαστική ικανότητα, τον βοήθησαν να επικρατήσει των πλατυφύλλων ειδών μαζί με το σπάρτο που σε πολλές θέσεις συμμετέχει σε μεγάλο ποσοστό. Πρωταρχικά κυριαρχούσαν στη ζώνη αυτή δάση

πλατυφύλλου και χνοώδους δρυός, τα οποία επανεμφανίζονται σε θέσεις που παύουν να βόσκονται, μαζί με τη γάυρο *Carpinus orientalis*.

Ψηλότερα εμφανίζεται η υποζώνη των ξηροφύλλων φυλλοβόλων δασών *Quercion Confertae*. Εδώ έχουμε εκτεταμένη εμφάνιση του αυξητικού χώρου *Quercetum Confertae*, που καταλαμβάνει τους σχετικά ξηρότερους σταθμούς και περιλαμβάνει δάση πλατυφύλλου δρυός, λίγο ως πολύ υποβαθμισμένα. Εδώ ως σύμπυκνος υπόροφος εμφανίζεται το ρέικι *Erica arborea*, χαρακτηριστικό είδος του αυξητικού αυτού χώρου. Βορειότερα και κατά νησίδες στην ίδια ζώνη (περιοχή Αθ.Διάκου, Καστριώτισσας), απαντάται ο αυξητικός χώρος του *Tilio Castanetum*, με χαρακτηριστικό είδος την καστανιά *Castanea sativa*.

Δεύτερη ζώνη, είναι αυτή των ορεινών παραμεσογείων κωνοφόρων *Fagetalia*. Εδώ διακρίνουμε την υποζώνη *Abietion Cephalonicae* και τον αυξητικό χώρο του *Abietum Cephalonicae* με χαρακτηριστικό είδος την κεφαλληνιακή ελάτη *Abies cephalonica* που προσδίδει και το δασικό χαρακτήρα της περιοχής.

Τα δάση της κεφαλληνιακής ελάτης, χαρακτηρίζονται από έναν πολύ ασθενή υπόροφο. Ως προς την ποώδη χλωρίδα, ένας αριθμός ειδών ειδών είναι περίπου σταθερός, όπως: *Galium rotundifolium*, *Lathyrus inermis*, *Aremonia agrimonoides*, *Potentilla micrantha*, *Doronicum caucasicum*, *Anemone blanda*, *Pteridium aquilinum*, *Luzula forsteri*.

Τρίτη είναι η ζώνη των ψυχροβίων κωνοφόρων, ορεινή-υπαλπική, *Vaccinio-Picetalia*. Η ζώνη αυτή, στη χαρακτηριστική της μορφή, εμφανίζεται μόνο στη Βόρεια Ελλάδα. Στη Νότια Ελλάδα και στην περίπτωσή μας τη ζώνη αυτή αντιπροσωπεύουν άτομα της *Juniperus foetidissima*, που βρίσκονται στα δασοόρια της περιοχής.

Τέταρτη είναι η ζώνη των ψηλών ορέων *Astragalo Acantholimonetalia*. Η ζώνη αυτή χαρακτηρίζεται από μια θαμνώδη και ποώδη βλάστηση, υποβαθμισμένη συνήθως, λόγω υπερβόσκησης, αφού οι εκτάσεις της ζώνης αυτής χρησιμεύουν ως θερινές βοσκές των νομαδικών ποιμνίων. Χαρακτηριστικά είδη της ζώνης αυτής και κυρίως του αυξητικού χώρου *Astragalo Daphnion*, που είναι χαρακτηριστικός για τη Νότια Ελλάδα, είναι τα: *Astragalus tragacantha*, *Daphnae oleoides*, *Stippa penta*, *Festuca* sp., κ.λ.π., καθώς και οι ημίθαμνοι της *Juniperus communis* var. *nana* (καδρίτσα).

IV.1.6. Προστασία και διαχείριση δασών

Η περιοχή μελέτης κατά το μεγαλύτερο τμήμα της εποπτεύεται από το δασαρχείο Λιδορικίου. Η περιοχή του δήμου Καλλιέων, που αποτελεί και το μεγαλύτερο τμήμα της Ελεγχόμενης Κυνηγετικής Περιοχής (ΕΚΠ), εποπτεύεται από το δασαρχείο Αμφισσας.

Στον πίνακα 12 φαίνεται η κατανομή των εκτάσεων κατά εδαφοπονική μορφή για τις περιοχές εποπτείας των δύο δασαρχείων του νομού και στον πίνακα 13 φαίνεται η έκταση κατά δασοπονικό είδος για την περιοχή εποπτείας του δασαρχείου Λιδορικίου.

Πίνακας 12	Κατανομή Κατά Εδαφοπονική Μορφή	
Εδαφοπονική μορφή	Λιδορίκι	Αμφισσα
Δασοσκεπείς εκτ.	260260	191915
Μερικώς δασ/πείς	349100	405584
Αγροί	237280	228144
Γυμνά	158620	198796
Αγρονα-Οικισμοί	48020	16517
Πηγή: Δασικές Περιφερειακές Μονάδες Αμφισσας και Λιδορικίου		

Πίνακας 13	Έκταση Κατά Δασοπονικό Είδος σε Ha	
Δασοπονικό Είδος	Δάση	Μερικώς δασοσκεπή
Ελάτη	10492	5539
Δρύς	9930	495
Αείφυλλα πλατύφυλλα	5604	28876
Πηγή: Δασαρχείο Λιδορικίου		

Γίνεται αντιληπτό πως στην περιοχή μελέτης υπερέχουν σε έκταση τα δάση ελάτης. Τα δάση, δημόσια και μη, της περιοχής μελέτης δίνουν τόσο στρογγυλή ξυλεία ελάτης μεγάλου και μικρού μήκους όσο και καυσόξυλα ελάτης και δρυός. Ωστόσο διαχειριστικές μελέτες έχουν πολλά χρόνια να γίνουν και το κενό καλύπτεται με προσωρινές εκθέσεις και πινακες υλοτομίας. Η παραγωγή δεν είναι σταθερή από χρόνο σε χρόνο και η έλλειψη προσωπικού στο δασαρχείο Λιδορικίου αλλά και Αμφισσας δυσχεραίνει την κατάσταση.

Δασικοί συνεταιρισμοί δεν υπάρχουν στην περιοχή αλλά και σε όλο το νομό. Οι υλοτομικές εργασίες γίνονται από συνεταιρισμούς δασικούς άλλων περιοχών, με τους οποίους συνάπτεται σχετική σύμβαση για το σκοπό αυτό.

Οι κυριότερες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή μελέτης είναι:

- Δασοτεχνικά έργα
- Έργα βοσκοτόπων
- Έργα προστασίας, συντηρήσεις αντιπυρικών λωρίδων και δρόμων, διανοίξεις δρόμων, κ.λ.π.
- Υλοτομίες από συνεταιρισμούς εκτός νομού
- Έργα υποβαθμισμένων δασών, καθαρισμοί, αραιώσεις, κλαδεύσεις.
- Έργα δασικής αναψυχής, μικροί χώροι αναψυχής, βρύσες, κ.λ.π.
- Αναδασώσεις .
- Ορεινή οικονομία, προστασία ορεινών κοινοτήτων από τη διάβρωση εδαφών με μικρά τεχνικά έργα, έργα πρόσβασης.
- Έργα μη δημόσιας δασοπονίας, έργα εκτελούμενα δια αυτεπιστασίας.
- Προστασία, ιδιοκτησιακά προβλήματα, εκχερσώσεις
- Θήρα.
- Περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση σε σχολεία.

Θήρα

Στην περιοχή μελέτης υπάρχουν τα εξής καταφύγια θηραμάτων¹⁹:

- "Μακριά Ράχη Δρυοδάσος Πενταγιών", περιοχή κοινοτήτων Κοκκίνου, Πενταγιών, Τριστένου, Διχωρίου, Δάφνου, Διακοπίου, έκταση 15.700 στρ., ΦΕΚ 424 Β/85.
- "Λευκαδιτίου - Συκέας", περιοχή κοινοτήτων Λευκαδιτίου - Συκέας, έκταση 28.940 στρ., ΦΕΚ 540 Β/86.

Από την περίοδο 1998-1999 άρχισε και η λειτουργία της ΕΚΠ. Γενικά στοιχεία για αυτή την περιοχή δίδονται στο κεφάλαιο IV 4.

Για το κυνήγι στην ΕΚΠ²⁰ εκδίδεται ειδική άδεια η οποία ισχύει για πέντε συγκεκριμένες ημέρες εισόδου και ανάλογα με την κατηγορία των κηνυγών

¹⁹ Κυνηγετικός Οδηγός Φωκίδας.

²⁰ "Πρόγραμμα Κυνηγιού για την κυνηγετική περίοδο 1998-1999", Δασαρχείο Αμφισσας, Ελεγχόμενη Κυνηγετική Περιοχή Παρνασσίδος.

μεταβάλλεται και η τιμή της από 2500 δρχ. για κυνηγούς και κατοίκους των χωριών που η διοικητική περιφέρειά τους βρίσκεται ολικά ή μερικά στα όρια της ΕΚΠ, έως 30.000 δρχ. για υπηκόους ξένων χωρών, εκτός ΕΕ.

Η ΕΚΠ χωρίζεται σε τομείς οι οποίοι παρουσιάζουν διαφορετικό κτηνοτροφικό ενδιαφέρον ο καθένας και για την προστασία των χώρων αναπαραγωγής των θηραμάτων απαγορεύεται το κυνήγι σε κάποιους από αυτούς, οι οποίοι θα λειτουργούν ως καταφύγια θηραμάτων. Επίσης απαγορεύεται το κυνήγι στα όρια της ΕΚΠ και σε ζώνη πλάτους 200 μέτρων από αυτά.

Το κτηνολόγιο διεξάγεται από ομάδες κυνηγών και απαγορεύεται η απομάκρυνση μεμονωμένων κυνηγών. Η κάθε ομάδα επιποπτεύεται από όργανο της ΕΚΠ. Για το κυνήγι αγριόχοιρου και ζαρκαδιού ένας από την ομάδα αναλαμβάνει ως ομαδάρχης και συγκροτείται έντυπη κατάσταση με τα ονόματα των κυνηγών και παραδίδεται στον επόπτη της ΕΚΠ. Από τον επόπτη καθορίζεται ο αριθμός των κυνηγών για κάθε ημέρα κυνηγιού, ο τόπος κυνηγιού, ο αριθμός των ομάδων κατά τομέα.

Από τον κανονισμό της ΕΚΠ καθορίζεται το είδος των όπλων και τον αριθμό των σκυλιών, απαγορεύεται η χρήση βοηθητικών μέσων όπως ασύρματοι, κινητά τηλέφωνα, διόπτρες, μιμητές φωνών και κάθε είδους οχήματα, όπως και η χρήση σκυλιών δίωξης.

Μετά το τέλος του κυνηγιού, ο κυνηγός προσέρχεται στον καθορισμένο τόπο και δηλώνει τα φονευθέντα θηράματα. Ο δασοφύλακας ή το εντεταλμένο όργανο της ΕΚΠ σφραγίζει τα θηράματα και εισπράττει από τον κυνηγό το αντίστοιχο τίμημα και εκδίδει απόδειξη πληρωμής.

Κατά την κτηνοτροφική περίοδο 1998-1999, πρώτη χρονιά λειτουργίας της ΕΚΠ Παρνασσίδας, τα επιτρεπόμενα για κυνήγι θηράματα είναι: ο φασιανός, η ορεινή πέρδικα, η πέρδικα τσουκάρ, το ορτύκι, περιστεροειδή, η μπεκάτσα, η τσίχλα, ο λαγός, ο αγριόχοιρος, το ζαρκάδι. Η κτηνοτροφική περίοδος αρχίζει στις 30 Οκτωβρίου και τελειώνει στις 16 Δεκεμβρίου, εκτός της περίπτωσης της ορεινής πέρδικας που τελειώνει στις 30/11. Όλα τα επιτρεπόμενα θηράματα κτηνοτριούνται όλες τις μέρες λειτουργίας της ΕΚΠ, εκτός από το ζαρκάδι, του οποίου το κυνήγι επιτρέπεται μόνο Παρασκευή. Η ΕΚΠ δεν λειτουργεί Δευτέρα και Πέμπτη.

Για κάθε κτηνοτροφική περίοδο καθορίζεται ένας ανώτατος αριθμός θηραμάτων και το κυνήγι της αλεπούς και του κουναβιού επιτρέπεται ελεύθερα σε οποιοδήποτε αριθμό και η τυχόν αποκόμισή τους από την ΕΚΠ γίνεται χωρίς καμμία επιβάρυνση των κυνηγών.

Κίνδυνοι και Προστασία Δασών

Ο υπ'αριθμόν ένα κίνδυνος για τα δάση της χώρας είναι οι πυρκαγιές. Ο αριθμός των πυρκαγιών και το σύνολο των καμμένων εκτάσεων διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Αυτά φτάνουν στα υψηλότερα σημεία σε περιοχές όπου κυρίως υπάρχει ανταγωνισμός χρήσεων γης και κυρίως όπου το ενδιαφέρον για εξάπλωση οικισμών είναι μεγαλύτερο. Ο νομός Φωκίδας ανήκει στις χαμηλότερες βαθμίδες από αυτή την άποψη, αν και κάθε χρόνο υπάρχουν κρούσματα δασικών πυρκαγιών.

Στο πίνακα 14 δίνεται ο αριθμός των πυρκαγιών σε όλο το νομό, στις περιοχές εποπτείας τόσο του δασαρχείου Αμφισσας όσο και του Λιδορικίου.

Πίνακας 14 Πυρκαγιές						
	Λιδορίκι			Αμφισσα		
ετος	αρ. πυρκαγιών	στρέμματα	είδος βλάστησης	αρ.πυρκαγιών	στρέμματα	είδος βλάστησης
1989	5	259	θάμνοι	5	266	θάμνοι
1990	1	50	αναδασ.πεύκης	4	1018.15	θάμνοι
1991	0	0		2	634	θάμνοι
1992	5	569	θάμνοι	4	1046.775	θάμνοι
1993	8	405	μερ.δασοσκεπής	3	5240	θάμνοι
1994	2	35	μερ.δασοσκεπής	3	1115	θάμνοι
1995	6	119	μερ.δασοσκεπής	2	591	θάμνοι
1996	3	45	δάσος ελάτης- πεύκης	4	29.5	θάμνοι
1997	1	25	θάμνοι	3	1354	δάσος &θάμνοι
1998	3	137	δάσος δρυός	3	1291	θάμνοι
Πηγή: Δασικές Περιφερειακές Μονάδες Αμφισσας και Λιδορικίου						

Η μείωση της δασοκάλυψης, η διάνοιξη δασικών δρόμων σε πλαγιές μεγάλων κλίσεων, η εξόρυξη μεταλλευμάτων, οι γεωτρήσεις και υδρομαστεύσεις των πηγών, μεταβάλλουν την αναλογία των επιφανειακών και υπογείων νερών, όπως επίσης επιδρούν και στη διαίτα των επιφανειακών ρευμάτων και των καρστικών σχηματισμών μέσα στον ασβεστόλιθο.

Η επίδραση ωστόσο δεν είναι μόνο ποσοτική αλλά μπορεί να είναι και ποιοτική. Η ρύση απορριμμάτων στα ρέματα, η αλόγιστη χρήση εντομοκτόνων στη γεωργία, τα οικιακά λύματα, είναι οι κύριες πηγές μόλυνσης των επιφανειακών και των υπογείων υδάτων. Φαίνεται όμως ότι από την μικρή σε έκταση γεωργία στις ορεινές περιοχές,

αλλά και την σχεδόν ανύπαρκτη οικιστική ορεινή ανάπτυξη , προς το παρόν τέτοιος κίνδυνος δεν υπάρχει.

Όσotόσο οποιαδήποτε ενέργεια πρέπει να γίνεται με προγραμματισμό και εξέταση των επιώσεων στους υδατικούς πόρους.

Όσον αφορά στη βλάστηση, η μείωση ή η εξαφάνιση μερικών ειδών, αν και μπορεί να είναι μια φυσική εξελικτική διαδικασία μέσω του ανταγωνισμού και της επικράτησης των ανθεκτικότερων και καλύτερα προσαρμοσμένων ειδών, ενδέχεται τις περισσότερες φορές όπως στη περίπτωση του Εθνικού Δρυμού Παρνασσού, να είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας και της χωρίς πρόγραμμα και μέτρο χρήσης των φυσικών πόρων. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η κτηνοτροφία με την υπερβόσκηση των δασικών εκτάσεων και των βοσκοτόπων, οι πυρκαγιές, τα μεταλλεία, οι τουριστικές εγκαταστάσεις, η κατοικία , κ.λ.π. όπου με την αλλαγή χρήσης γης επιφέρουν σημαντικές αλλαγές στη χλωρίδα και τη βλάστηση.

Η συλλογή φυτικών ειδών τόσο για ερευνητικούς σκοπούς όσο και για σκοπούς βρώσης και εμπορικούς αποτελεί άμεσο κίνδυνο για είδη που βρίσκονται σε μινρές ποσότητες και απειλούνται από εξαφάνιση.

IV.1.7. Περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλους

Θεωρήθηκε σκόπιμο σε αυτό το κεφάλαιο να γίνει αναφορά στο σύνολο του νομού παρ'ότι γενικότερα παραγματεύεται μόνο η περιοχή μελέτης. Αυτό έγινε διότι ήταν αναγκαίο να παρουσιαστεί ως σύνολο η περιοχή του νομού καθώς η περιοχή μελέτης είναι αναπόσπαστο κομμάτι του νομού και επίσης έτσι γίνεται καλύτερα αντιληπτή η ποικιλομορφία και η αντιθέσεις του τοπίου.

Γκιώνα

Η Γκιώνα είναι το ψηλότερο βουνό της Στερεάς Ελλάδας και το πέμπτο σε ύψος από τα βουνά της Ελλάδας. Το επιβλητικό αυτό βουνό καταλαμβάνει το κέντρο του νομού με ψηλότερη κορυφή τη Πυραμίδα (2510 μ.).

Οι τρεις πλευρές του βουνού βρίσκονται στην περιοχή αρμοδιότητας του δασαρχείου Άμφισσας, ενώ η δυτική πλευρά του βουνού υπάγεται στο δασαρχείο Λιδορικίου.

Αποτελεί μέρος της ευρύτερης ορεινής ζώνης και στα βόρεια και βορειοανατολικά συνδέεται διαμέσου ψηλών διασέλων με την Οίτη και τον Παρνασσό και με τις οροσειρές των Αγράφων και Νότιας Πίνδου μέσω των βουνών

Οίτη-Βαρδούσια-Οξύα-Κοκκάλια. Νότια καταλήγει σε χαμηλούς λόφους, σκεπασμένους από φρύγανα, ενώ ανατολικά και δυτικά ορίζεται από τις βαθιές κοιλάδες της Άμφισσας και του Μόρνου αντίστοιχα

Το τοπίο της Γκιώνας χαρακτηρίζεται από δύο βαθιές χαράδρες, το Λαζόρεμα και το Φαράγγι της Ρεκάς, πολλές ορθοπλαγιές και καρστικά φαινόμενα. Τα επιφανειακά νερά απουσιάζουν από το ανώτερο μέρος του βουνού, ενώ αυτά απορρέουν προς τις κοιλάδες του Μόρνου και της Άμφισσας.

Η δυτική πλευρά του βουνού σχηματίζει τείχος πάνω από την κοιλάδα του Μόρνου που διακόπτεται μόνο από τις ρεματιές των Καρουτών και του Λάζου. Η ανατολική πλευρά χαρακτηρίζεται από τις βαθιές εσοχές της Ρεκάς και της Ταράτσας. Οι νοτιότερες από αυτές, δηλαδή οι ρεματιές των Καρουτών και η Ταράτσα, χαρακτηρίζονται από ομαλό ανάγλυφο και καρστικό πυθμένα. Ενώ οι βορειότερες, το Λαζόρεμα και το φαράγγι της Ρεκάς, είναι ρεματιές που ορίζονται από κάθετες ορθοπλαγιές με ύψος πολλών μέτρων και μήκος χιλιομέτρων. Στα βόρεια υπάρχουν δύο ψηλά δασωμένα διάσελα που συνδέουν τη Γκιώνα με τα γειτονικά βουνά, Παρνασσός και Οίτη.

Οι ψηλές κορυφές (άνω των 1600 μ.) σκεπάζονται από αλπικά λιβαδικά φυτά, ενώ στην ορεινή ζώνη (600-1800μ.) είναι κυρίαρχη η παρουσία των ελατοδασών. Στην ημιορεινή ζώνη επικρατούν οι μεσογειακοί θαμνότοποι και φρυγανότοποι, μικρές ορθοπλαγιές, καλλιέργειες και βοσκότοποι.

Η Γκιώνα είναι από τα λίγα βουνά της χώρας με μεγάλες ορθοπλαγιές και φαράγγια. Εδώ ζουν και αναπαράγονται σπάνια αρπακτικά πουλιά και είναι η σημαντικότερη περιοχή αναπαραγωγής του γυπαετού στην Ελλάδα. Επίσης αποτελεί το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης για το λύκο, το ζαρκάδι και το αγριόγιδο στα Βαλκάνια και βρίσκεται στο μεταναστευτικό δρόμο προστατευόμενων πουλιών. Οι δυσπρόσιτες ορθοπλαγιές και η καλή σύνδεση με τα γειτονικά βουνά είναι οι λόγοι διατήρησης αυτών των μεγάλων θηλαστικών που ήδη έχουν εξαφανιστεί από γειτονικά βουνά.

Από αισθητική άποψη σημαντικές περιοχές είναι η *χαράδρα Ρεκά* (Κάτω Σεγδίτσα ή Βίνιανη), το *Λαζόρεμα* (Συκιά) και η *Βαθειά Λάκκα* (Πανουργιάς).

Μεταξύ των δύο βασικών κορυφογραμμών του όρους, τη νότια και την ανατολική που συγκλίνουν στην κύρια κορυφή της τη Πυραμίδα, βρίσκεται το φαράγγι της Ρεκάς, μήκους 12 χλμ. περίπου, που καταλήγει στον οικισμό Βίνιανη (Κάτω Σεγδίτσα).

Η χαράδρα της Ρεκάς είναι ένα από τα μεγαλύτερα φαράγγια της χώρας και έχει αναγνωριστεί από το ΙΓΜΕ (Larson 1974) ως τοπίο εθνικής σημασίας και άξιο προστασίας. Καταλαμβάνει έκταση 4626 ha και χαρακτηρίζεται από μεγάλες ορθοπλαγιές, εποχιακά νερά και στους ασβεστολιθικούς σχηματισμούς της χαράδρας παρατηρείται αξιόλογη ποικιλομορφία βλάστησης και τοπίου κατά τη διάρκεια των εποχών.

Το πλήθος των μικροκλιματικών συνθηκών που δημιουργούνται έχουν ως αποτέλεσμα την παρουσία ποικιλόμορφης χλωρίδας και πανίδας. Στο άνω τμήμα της χαράδρας κυριαρχούν τα στεππόμορφα λιβάδια, με διάφορους τύπους φυτοκοινωνιών, μέσα από τα οποία ξεπροβάλλουν οι ορθοπλαγιές των υψηλών κορυφών που φιλοξενούν βραχύφιλες φυτοκοινωνίες με ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον. Τα βραχώδη αυτά οικοσυστήματα εκτός από αισθητική έχουν και οικολογική αξία καθώς φιλοξενούν μεγάλο αριθμό φυτών βιογεωγραφικού ενδιαφέροντος τόσο ενδημικά όσο και σπάνια και κυνδινεύοντα.

Μεταξύ των 800μ και 1800μ υψόμετρο η παρουσία της Κεφαλληνιακής Ελάτης είναι κυρίαρχη. Οι καλά αναπτυγμένες συστάδες ελάτης βρίσκονται σε μίξη με δενδρώδη και θαμνώδη φυλλοβόλα είδη. Το σύνολο του τοπίου συμπληρώνουν τύποι χασμοφυτικής βλάστησης με κυρίαρχα τα είδη της αρωματικής και φαρμακευτικής χλωρίδας. Τα αείφυλλα πλατύφυλλα εμφανίζονται στο χαμηλότερο τμήμα, ενώ στα πρηνή των κοιτών απαντώνται συστάδες και συδενδρίες από διάφορα υγρόφιλα είδη όπως το πλατάνι και είδη ιτιάς.

Στο φαράγγι της Ρεκάς συναντώνται οκτώ τύποι οικοτόπων που περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι της Οδηγίας 92/43 ΕΟΚ, επίσης αποτελεί καταφύγιο φυτικών και ζωικών ειδών ιδιαίτερης επιστημονικής και ερευνητικής αξίας και σύμφωνα με το ΦΕΚ 528 Β/89 έχει χαρακτηριστεί καταφύγιο θηραμάτων.

Το Λαζόρεμα βρίσκεται στη δυτική πλευρά της Γκιώνας κοντά στη κοινότητα Συκιά. Πρόκειται για ορθοπλαγιά 1200 μέτρων και είναι η ψηλότερη της χώρας και ίσως η μεγαλύτερη των Βαλκανίων.

Θεωρείται αξιόλογος βιότοπος όσον αφορά στη χλωρίδα και τη πανίδα, και βρίσκεται στο καταφύγιο θηραμάτων Λευκαδιτίου - Συκέας, σύμφωνα με το ΦΕΚ 540 Β/86.

Παρνασσός

Ο Παρνασσός είναι ένα από τα βουνά της Στερεάς Ελλάδας, με κυριότερες κορυφές τη Λιάκουρα (2457 μ.) και το Γερολέκα (1714 μ.). Το μεγαλύτερο μέρος του Δυτικού Παρνασσού, που διοικητικά ανήκει στο νομό Φωκίδας, ανήκει και στον Εθνικό Δρυμό Παρνασσού.

Στην αρχαιότητα ο Παρνασσός θεωρούνταν ιερό όρος του Απόλλωνα, του Διονύσου και των Μουσών. Στην κορυφή του Παρνασσού επίσης σώθηκαν από τον κατακλυσμό ο Δευκαλίωνας και η Πύρρα, οι μυθικοί πρόγονοι του Ελληνικού γένους.

Ο *Εθνικός Δρυμός Παρνασσού* βρίσκεται στα όρια των νομών Φωκίδας και Βοιωτίας. Ιδρύθηκε με το από 25-7-1938 Β.Δ., (ΦΕΚ Α' αριθ. 286) και σύμφωνα με αυτό ο πυρήνας του δρυμού καταλαμβάνει έκταση 3.513 Ha, η οποία υπάγεται διοικητικά στους νομούς Φωκίδας και Βοιωτίας. Η περιφερειακή ζώνη δεν ορίζεται σαφώς από το διάταγμα αυτό.

Είναι χαρακτηριστική η πλούσια και μεγάλης σπουδαιότητας και ενδιαφέροντος χλωρίδα του, που περιλαμβάνει περίπου 10 τοπικά ενδημικά είδη, 25 χαρακτηριστικά ενδημικά της Ελλάδας και πολλά άλλα σπάνια είδη. Τα περισσότερα από αυτά εξαπλώνονται στην περιοχή εκτός Δρυμού και στις κορυφές του βουνού. Μέσα στα όρια συναντά κανείς αρκετά χαρακτηριστικά είδη αγριολούλουδων, εξαιρετικής ομορφιάς και βιολογικής σημασίας, ανάμεσά τους είναι η Παιωνία του Παρνασσού που φυτρώνει μόνο στον Παρνασσό και τον Ελικώνα, το κόκκινο κρίνο, κ.λ.π.

Το κυρίαρχο στοιχείο του τοπίου στην περιοχή είναι τα ελατοδάση που διακόπτονται από ξέφωτα και λιβάδια με όμορφα και σπάνια αγριολούλουδα. Από τα χαρακτηριστικότερα είδη είναι η κεφαλληνιακή ελάτη, η μαύρη πεύκη και οι φυλλοβόλες δρύς, ενώ πλούσια είναι η ποώδης και η θαμνώδης βλάστηση. Κατά καιρούς αποτελούσε αντικείμενο μελέτης και έρευνας τόσο για ξένους όσο και για έλληνες επιστήμονες.

Ο Παρνασσός είναι πλούσιος σε σπάνια πουλιά, που φωλιάζουν στην ευρύτερη περιοχή ή περνούν ως μεταναστευτικά. Χαρακτηριστικά αρπακτικά είναι ο γυπαετός, ο ασπροπάρης, ο γύπας, ο φιδαιτός, ο σταυραετός, κ.λ.π.

Τα ασβεστολιθικά πετρώματα της περιοχής ευνοούν το σχηματισμό πολλών σπηλαίων, το κυριότερο από αυτά είναι το Κωρύκειο Αντρο. Βρίσκεται σε απόσταση 1,5 χλμ. από την κοινότητα Δροσοχωρίου και σε υψόμετρο 1360 μ. Στην αρχαιότητα ήταν αφιερωμένο στο θεό Απόλλωνα.

Το μήκος του σπηλαίου φτάνει τα 90 μέτρα, ενώ το πλάτος του κυμαίνεται ανάμεσα στα 60-65 μέτρα. Από την οροφή του κρέμονται ογκώδεις σταλακτίτες

σχηματίζοντας παράξενες μορφές. Το σπήλαιο περιτριγυρίζεται από θαυμαστά δάση πεύκου, ελάτης και βελανιδιάς, που οι αρχαίοι ονόμαζαν <<Παρνασσία νάπη >> και σύμφωνα με το μύθο ήταν κατοικία των παρνασσίδων νυμφών. Οι νύμφες αυτές ήταν συνοδοί του Διόνυσου και σύμβολα της βλάστησης και των ζώων της περιοχής που ήταν ιερά.

Στην ίδια περιοχή αναφέρονται και άλλα σπήλαια όπως αυτό του Θόδωρα, τα σπήλαια του βράχου Καμτσή και η Νεραϊδοσπηλιά

Στη περιοχή του Παρνασσού βρίσκεται και ο παραδοσιακός οικισμός των Δελφών, ο οποίος μαζί με τον αρχαιολογικό χώρο και το φυσικό περιβάλλον αποτελούν μνημεία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Βαρδούσια

Η οροσειρά των Βαρδουσίων μαζί με τη Γκιώνα είναι από τα πιο όμορφα βουνά της χώρας και από τα πιο ενδιαφέροντα για τους ορειβάτες και τους φυσιολάτρες. Όπως και η Γκιώνα, έτσι και τα Βαρδούσια χαρακτηρίζονται από το έντονο ανάγλυφο, τις έντονες κλίσεις και ορθοπλαγιές αλλά και από την επικράτηση του αλπικού και άγριου τοπίου.

Ενα από τα χαρακτηριστικά μέρη των Βαρδουσίων είναι η κοινότητα του Αθ.Διάκου, το οποίο λόγω της θέσης του έχει καθιερωθεί ως αφετηρία για αναβάσεις στο βουνό. Όμορφο, μικρό χωριό, μέσα στα έλατα και με κάποιες εξυπηρετήσεις διαμονής και φαγητού. Τόπος καταγωγής του ομώνυμου ήρωα της επανάστασης.

Η Αρτοτίνα, στα δυτικά των Βαρδουσίων, μέσα σε ένα πανέμορφο φυσικό τοπίο, ήταν αφετηρία ορειβατών για τις ορειβατικές εξορμήσεις τους. Εκεί βρίσκεται και το μοναστήρι του Ιωάννη του Προδρόμου, όπου μόνασε ο Αθ.Διάκος.

Στα Βαρδούσια διακρίνονται τρία συγκροτήματα κορυφών, το Νότιο, το Δυτικό και το Βόρειο. Το διάσελο Μετερίζια οριοθετεί τη Νότια κορυφογραμμή σε σχέση τη Δυτική και το διάσελο Σταυρός σε σχέση με τη Βόρεια. Το δε Καρυώτικο Ρέμα βρίσκεται ανάμεσα στο Δυτικό και το Βόρειο συγκρότημα.

Ανάμεσα στις κορυφές εκτείνονται τα ξακουστά αλπικά λειβάδια των Βαρδουσίων: τα Μουσουμισιώτικα, τα Βοστινισιώτικα, τα Αρτοτινά, της Κωστάριτσας, η Ραϊλή, και οι λάκες του Κονιάκου. Στα λειβάδια αυτά υπάρχει πλήθος πηγών όπως της Ραϊλής, ο βάρκος στα Αρτοτινά, στο Πιτιμάλικο δίπλα στα καταφύγια, και αλλού όπως και η πηγή στις Κοπρισιές που είναι η έξοδος υπ'όγειου

ποταμού. Αξιοθαύμαστη είναι και η μικρή λίμνη που δημιουργείται την άνοιξη στο Σταυρό, και ένας μικρός παραδικός καταράκτης στα ριζά του Πάνω Ψηλού.

Η ψηλότερη κορυφή, ο Κόρακας, φτάνει τα 2495 μ. υψόμετρο. Ανήκει στο Νότιο συγκρότημα κορυφών των Βαρδουσίων το οποίο είναι το μεγαλύτερο σε μήκος τμήμα τους, με απότομες πλαγιές και σε ένα μεγάλο ποσοστό αδιάβατο κυρίως το χειμώνα. Γνωστό σημείο αναφοράς για τους ορειβάτες και πεζοπόρους, σε αυτή την κορυφογραμμή είναι η κοινότητα του Κονιάκου, ένα μικρό χωριό στις ανατολικές πλαγιές των Βαρδουσίων, πάνω από τις ανώτερες κλιτύες του Μόρνου και απέναντι από τις δυτικές πλαγιές της Γκιώνας.

Η διάσχιση αυτής της κορυφογραμμής αποτελεί την πεμπτουσία της ορεινής πεζοπορίας, με φανταστική θέα στα Βαρδούσια και τη Γκιώνα.

Το Δυτικό συγκρότημα υπάρχουν μονοπάτια μέσα στο πανέμορφο φυσικό τοπίο, που οδηγούν στις διάφορες κορυφές, γνωστές στους ορειβάτες, όπως το Πιτιμάλικο, Μετερίζια, Πλάκα, Γιδοβούνι, Αλογόραχη, Πάνω και Κάτω Ψυλό.

Μια από τις πιο εντυπωσιακές ορεινές διασχίσεις είναι η "Κονιάκος-Γαρδίκι", που συνδέει το νομό με περιοχές εκτός αυτού, μέσω της Νότιας κορυφογραμμής, του βουνού της Χωμήριανης και της Οξιάς και που διαρκεί τρεις ημέρες.

Το φράγμα του Μόρνου κατασκευάστηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 για να καλύψει τις ανάγκες ύδρευσης της Αθήνας. Η τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε αποτελεί ένα γοητευτικό τοπίο.

Εξαίρετης ομορφιάς είναι και η παραλιακή Δωρίδα, όπου ένας αριθμός από μικρά χωριά βρίσκονται στο δρόμο προς την Ναύπακτο, με υπήνεμους κόλπους και όμορφες παραλίες. Ο οικισμός και ο κόλπος του Μοναστηρακίου θεωρούνται από τους πιο όμορφους.

Γνωστό σε όλη την Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό είναι και το Γαλαξίδι. Ο παραδοσιακός οικισμός και το φυσικό τοπίο έχουν κηρυχθεί μνημεία φυσικού κάλλους. Στο μικρό λιμάνι του οικισμού συχνά μπορεί κανείς να θαυμάσει παλιά και καινούργια ιστιοφόρα τουριστών, που δίπλα στα ανακαινισμένα παλιά αρχοντικά, σπίτια παλιών καπεταναίων, μας κάνουν να φανταζόμαστε πως θα μπορούσε να ήταν το Γαλαξίδι την εποχή της δόξας του.

IV.2. Ανθρωπογενές Περιβάλλον

IV.2.1. Πληθυσμιακά Μεγέθη

Από τα στοιχεία των απογραφών της ΕΣΥΕ που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1951, 1961, 1971, 1981 και 1991, (πίνακες 15,16,17), βλέπουμε πως τις δεκαετίες '51-'61 και '61-'71 επήλθε δραματική μείωση του πληθυσμού.

Αυτό ήταν αναμενόμενο δεδομένων των συνθηκών της εποχής και κυρίως του φαινομένου της αστυφιλίας όπου η τάση των αγροτικών πληθυσμών να μετοικούν στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Αθήνα ήταν κυρίαρχη στις δεκαετίες αυτές.

Κατά τη δεκαετία '71-'81 επέρχεται μια σταθεροποιητική τάση και τη δεκαετία '81-'91, σε ορισμένες κοινότητες έχουμε αύξηση του πληθυσμού. Αυτό είναι πιο έκδηλο για τους δήμους Βαρδουσίων και Καλλιέων περισσότερο και λιγότερο για το δήμο Λιδορικού.

Παρατηρείται το φαινόμενο τα μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα του νομού την ίδια περίοδο, '81-'91, να έχουν μείωση του πληθυσμού τους. Θα έλεγε κανείς πως η θέση τους στο χώρο, κοντά σε οδικές αρτηρίες, χαμηλότερο υψόμετρο και άλλα συγκριτικά πλεονεκτήματα, δεν λειτουργούν ελκτικά για τη συγκράτηση του πληθυσμού.

Αντίθετα στις πιο ορεινές και απομακρισμένες περιοχές έχουμε μια μικρή έως αισθητή αύξηση. Αν αυτό συνδιαστεί με το γεγονός της έντονης γήρανσης του πληθυσμού, μπορούμε να υποθέσουμε πως αυτή η αύξηση μπορεί να οφείλεται στην επιστροφή γεροντότερων και συνταξιούχων στα πάτρια εδάφη.

Η πυραμίδα ηλικιών για την περιοχή μελέτης αποτυπώνει μια απογοητευτικότερη κατάσταση όσον αφορά στην ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού σε σύγκριση με αυτή του νομού στο συνολό του. Ο πληθυσμός στις ηλικίες άνω των 45 ετών υπερέχει των υπολοίπων κλάσεων. Δεδομένου ότι ήδη έχουν περάσει οχτώ χρόνια από την τελευταία απογραφή, στοιχεία της οποίας χρησιμοποιούμε, και καθώς δεν έχει αλλάξει κάτι που θα μπορούσε να συμβάλλει στην προσέλκυση των νέων ή την συγκράτηση, μπορούμε να πούμε πως η κατάσταση είναι άκρως απογοητευτική.

Και οι τρεις δήμοι είναι από τους πιο αραιοκατοικημένους του νομού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μεγάλο μέρος της έκτασής τους είναι ορεινό και οι περιοχές είναι δύσβατες όπου δεν μπορούν να αναπτυχθούν και οικισμοί. Οι ορεινοί όγκοι των Βαρδουσίων και της Γκιώνας περιορίζουν την οικιστική ανάπτυξη.

Πραγματικός Πληθυσμός 1951-1991												
Δήμος	α/α	ΟΤΑ	1951	1961	1971	1981	1991	ΜΕΡΜ 51-61	ΜΕΡΜ 61-71	ΜΕΡΜ 71-81	ΜΕΡΜ 81-91	ΜΕΡΜ 51-91
Βαρδουσίων	1	Κροκυλείου	535	444	260	225	383	-1.85%	-5.21%	-1.44%	5.46%	-3.29%
	2	Αλεποχωρείου	196	110	93	126	133	-5.61%	-1.66%	3.08%	0.54%	-3.80%
	3	Αρτοτίνας	637	580	394	326	285	-0.93%	-3.79%	-1.88%	-1.34%	-7.73%
	4	Διχωρίου	113	67	14	109	103	-5.09%	-14.49%	22.78%	-0.56%	-0.92%
	5	Ζοριάνου	300	179	127	169	201	-5.03%	-3.37%	2.90%	1.75%	-3.93%
	6	Κερασέων	226	133	72	85	89	-5.16%	-5.95%	1.67%	0.46%	-8.90%
	7	Κοκκίνου	297	269	185	111	216	-0.99%	-3.67%	-4.98%	6.88%	-3.13%
	8	Κουπακίου	187	105	51	93	81	-5.61%	-6.97%	6.19%	-1.37%	-8.03%
	9	Κριατσίου	119	80	32	42	70	-3.89%	-8.76%	2.76%	5.24%	-5.17%
	10	Πενταγίων	337	251	169	182	134	-2.90%	-3.88%	0.74%	-3.02%	-8.81%
	11	Περιβολίου	165	139	48	69	117	-1.70%	-10.09%	3.70%	5.42%	-3.38%
	12	Τριστένου	162	90	82	72	86	-5.71%	-0.93%	-1.29%	1.79%	-6.14%
	13	Υψηλού Χωριού	109	54	16	73	145	-6.78%	-11.45%	16.39%	7.10%	2.89%
ΣΥΝΟΛΟ			3383	2501	1543	1682	2043	-2.98%	-4.71%	0.87%	1.96%	-4.92%

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

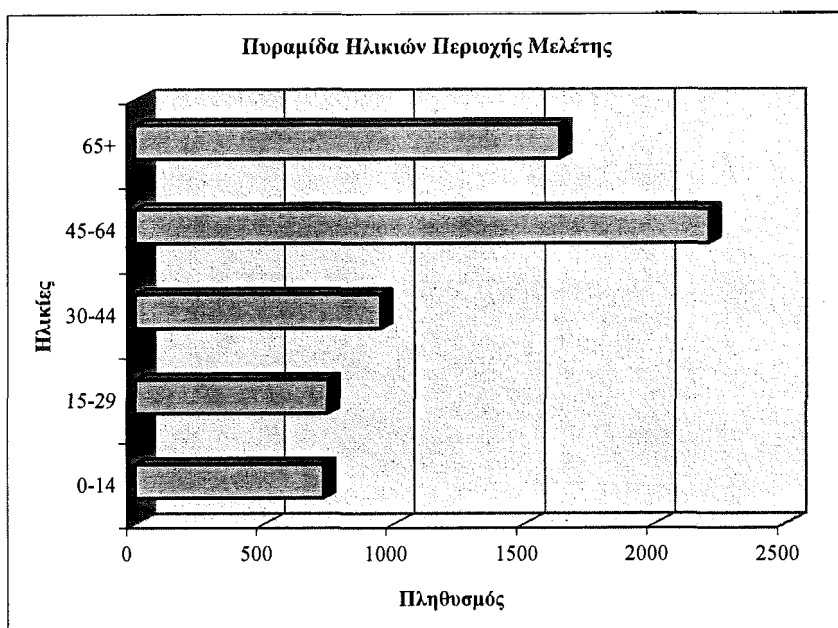
Πραγματικός Πληθυσμός 1951- 1991								ΜΕΡΜ 51- 61	ΜΕΡΜ 61- 71	ΜΕΡΜ 71- 81	ΜΕΡΜ 81- 91	ΜΕΡΜ 51- 91
Δήμος	α/ α	ΟΤΑ	1951	1961	1971	1981	1991	0%	0%	0%	0%	0.20%
Καλλιέων	1	Μαυρολιθαρίου	325	207	121	215	222	-4%	-5%	6%	0%	-3.74%
	2	Αθανασίου Διάκου	203	157	113	135	308	-3%	-3%	2%	9%	4.26%
	3	Καστριώτισσας	215	123	50	161	102	-5%	-9%	12%	-4%	-7.19%
	4	Μουσουνίτσας	252	219	117	110	118	-1%	-6%	-1%	1%	-7.31%
	5	Πανουργιά	309	164	96	158	164	-6%	-5%	5%	0%	-6.14%
	6	Πυράς	175	111	84	80	119	-4%	-3%	0%	4%	-3.78%
	7	Στρόμης	309	190	93	151	146	-5%	-7%	5%	0%	-7.22%
ΣΥΝΟΛΟ			1788	1171	674	1010	1179	-4%	-5%	4%	2%	-4.08%

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Πραγματικός Πληθυσμός 1951-1991												
Δήμος	α/α	ΟΤΑ	1951	1961	1971	1981	1991	ΜΕΡΜ 51-61	ΜΕΡΜ 61-71	ΜΕΡΜ 71-81	ΜΕΡΜ 81-91	ΜΕΡΜ 51-91
Λιδορική	1	Λιδορική	1220	1338	1187	790	985	1%	-1%	-4%	2%	-2.12%
	2	Αβόρου	193	154	76	143	129	-2%	-7%	7%	-1%	-3.95%
	3	Αμυγδαλιάς	907	798	704	692	569	-1%	-1%	0%	-2%	-4.56%
	4	Βραϊλας	217	201	97	120	133	-1%	-7%	2%	1%	-4.78%
	5	Δάφνου	133	96	39	141	114	-3%	-9%	14%	-2%	-1.53%
	6	Διακοπίου	459	328	198	282	200	-3%	-5%	4%	-3%	-7.97%
	7	Δωρικού	262	183	68	98	89	-4%	-9%	4%	-1%	-10.23%
	8	Καλλίου	239	279	210	104	117	2%	-3%	-7%	1%	-6.89%
	9	Καρουτών	159	125	89	111	111	-2%	-3%	2%	0%	-3.53%
	10	Κονιάκου	225	177	103	144	263	-2%	-5%	3%	6%	1.57%
	11	Λευκαδιτίου	271	246	199	192	231	-1%	-2%	0%	2%	-1.58%
	12	Μαλανδρινού	602	590	456	343	393	0%	-3%	-3%	1%	-4.17%
	13	Πενταπόλεως	702	947	733	575	563	3%	-3%	-2%	0%	-2.18%
	14	Περιθώτισσας	176	141	54	51	90	-2%	-9%	-1%	6%	-6.49%
	15	Στίλβας	232	197	122	149	132	-2%	-5%	2%	-1%	-5.48%
	16	Συκέας	255	204	103	178	226	-2%	-7%	6%	2%	-1.20%
	17	Σώτεινας	180	149	101	55	58	-2%	-4%	-6%	1%	-10.71%
ΣΥΝΟΛΟ			6432	6153	4539	4168	4403	0%	-3%	-1%	1%	-3.72%

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Πίνακας 18		Πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών									
		Αρρενες					Θήλειες				
ΟΤΑ		0-14	15-29	30-44	45-64	65+	0-14	15-29	30-44	45-64	65+
Δ. Βαρδουσίων		86	96	143	333	214	96	83	105	303	201
Κροκυλείου		18	27	26	57	51	21	26	34	72	51
Αλεποχωρείου		7	6	11	22	16	2	12	8	31	18
Αρτοτίνας		8	22	24	58	45	11	15	9	51	42
Διχωρίου		1	5	11	23	16	4	5	4	27	7
Ζοριάνου		6	13	10	47	20	12	13	10	43	27
Κερασέων		9	2	16	7	14	8	3	10	10	10
Κοκκίνου		11	10	20	45	24	17	10	18	38	23
Κουπακίου		5	3	9	15	10	7	2	7	12	11
Κριατσίου		2	3	7	13	13	8	4	4	12	4
Πενταγίων		9	8	4	29	16	12	8	7	20	21
Περιβολίου		12	4	8	23	16	6	3	12	21	12
Τριστένου		6	5	8	20	8	5	3	6	13	12
Υψηλού Χωριού		10	15	15	31	16	4	5	10	25	14
Δ. Λιδορική		249	220	296	583	459	188	197	224	556	446
Λιδορική		77	79	106	128	107	80	80	86	152	90
Αβόρου		10	8	15	24	14	7	7	5	23	16
Αμυγδαλιάς		42	55	42	94	61	36	41	38	86	74
Βραϊλας		10	5	11	24	21	4	2	10	23	23
Δάφνου		4	7	8	22	16	5	7	12	28	5
Διακοπίου		10	6	22	34	24	17	10	16	33	28
Δωρικού		8	1	6	22	15	3	2	6	11	15
Καλλίου		4	10	11	23	14	9	5	7	26	8
Καρουτών		5	13	10	20	12	6	9	7	21	8
Κονιάκου		20	14	27	39	33	19	15	25	37	34
Λευκαδπίου		25	17	20	38	30	12	15	15	30	29
Μαλανδρινού		19	15	34	63	74	11	18	19	76	64
Πενταπόλεως		47	38	38	94	84	27	36	30	82	87
Περιθιώτισσας		5	6	9	14	16	6	6	4	14	10
Στίλιας		8	11	13	28	13	5	11	6	21	16
Συκέας		27	10	24	37	23	18	10	19	38	20
Σώταινας		5	4	6	7	9	3	3	5	7	9
Δ. Καλλιέων		68	74	109	213	160	40	73	70	217	155
Μαυρολιθαρίου		17	16	24	44	29	7	9	15	41	20
Αθανασίου Διάκου		23	13	25	51	34	8	17	22	76	39
Καστριώτισσας		3	8	11	13	17	7	5	5	16	17
Μουσουνίτισσας		13	8	15	16	15	4	9	6	15	17
Πανουργιά		5	7	21	35	26	5	15	6	22	22
Πυράς		4	4	5	23	24	2	5	5	25	22
Στρόμης		3	18	8	31	15	7	13	11	22	18
Πηγή ΕΣΥΕ 1991											

Το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται στο 5% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο δήμο Βαρδουσίων, 6% στο δήμο Λιδορικού και 4% στο δήμο Καλλιέων. Εκτός από το δήμο Καλλιέων στους άλλους δύο το ποσοστό ανεργίας είναι μεγαλύτερο στους οικονομικά ενεργούς άντρες από ότι στις γυναίκες. Φαίνεται όμως πως στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι άνεργοι είναι νέοι κάτω των 25 ετών.

Πίνακας 19 Οικονομικά ενεργός πληθυσμός - Ανεργία									
ΟΤΑ	Οικ.Ενεργ.	Ανεργοί	%	Αντρες	%	Γυναίκες	%	Νέοι	%
Δ.Βαρδουσίων	568	29	5%	18	62%	11	38%	19	66%
Κροκυλείου	102	13	13%	9	69%	4	31%	6	46%
Αλεποχωρείου	36	4	11%	1	25%	3	75%	4	100%
Αρτατίνας	124	4	3%	4	100%	0	0%	2	50%
Διχωρίου	36	1	3%	0	0%	1	100%	0	0%
Ζοριάνου	63	2	3%	1	50%	1	50%	0	0%
Κερασέων	33	2	6%	2	100%	0	0%	0	0%
Κοκκίνου	60	4	7%	3	75%	1	25%	3	75%
Κουπακίου	21	1	5%	0	0%	1	100%	1	100%
Κριατσίου	24	1	4%	1	100%	0	0%	1	100%
Πενταγιάων	56	6	11%	3	50%	3	50%	6	100%
Περιβολίου	33	2	6%	2	100%	0	0%	2	100%
Τριστένου	29	0	0%	0		0		0	
Υψηλού Χωριού	53	2	4%	1	50%	1	50%	0	0%
Δ.Λιδορικού	1602	93	6%	56	60%	37	40%	63	68%
Λιδορικού	320	27	8%	21	78%	6	22%	19	70%
Αβόρου	53	2	4%	1	50%	1	50%	2	100%
Αμυγδαλιάς	251	22	9%	9	41%	13	59%	19	86%
Βραϊλας	33	0	0%	0		0		0	

Δάφνου	45	4	9%	3	75%	1	25%	4	100%
Διακοπίου	79	1	1%	0	0%	1	100%	1	100%
Δωρικού	23	2	9%	1	50%	1	50%	1	50%
Καλλίου	53	4	8%	3	75%	1	25%	3	75%
Καρουτών	45	4	9%	0	0%	4	100%	2	50%
Κονιάκου	118	0	0%	0		0		0	
Λευκαδπίου	87	1	1%	0	0%	1	100%	0	0%
Μαλανδρίνου	113	5	4%	3	60%	2	40%	1	20%
Πενταπόλεως	192	12	6%	9	75%	3	25%	9	75%
Περιθιώπισσας	24	2	8%	1	50%	1	50%	1	50%
Στίλίας	58	3	5%	2	67%	1	33%	0	0%
Συκέας	85	3	4%	2	67%	1	33%	0	0%
Σώταινας	23	1	4%	1	100%	0	0%	1	100%
Δ.Καλλιέων	479	17	4%	6	35%	11	65%	13	76%
Μαυρολιθάριου	94	3	3%	0	0%	3	100%	2	67%
Αθανασίου Διάκου	113	5	4%	0	0%	5	100%	5	100%
Καστριώπισσας	38	1	3%	1	100%	0	0%	1	100%
Μουσούνισσας	52	1	2%	1	100%	0	0%	1	100%
Πανουργιά	77	1	1%	0	0%	1	100%	1	100%
Πυράς	30	2	7%	1	50%	1	50%	2	100%
Στρόμης	75	4	5%	3	75%	1	25%	1	25%
Πηγή: ΕΣΥΕ 1991									

IV.2.2. Οικιστικό δίκτυο - Χρήσεις γης

Όπως έχει αναφερθεί, κύρια φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης είναι ο ορεινός όγκος των Βαρδουσίων και ο ποταμός Μόρνος με την ομώνυμη τεχνητή λίμνη. Είναι οι κυριότεροι παράγοντες που καθόρισαν ανά τους χρόνους τη χωρική κατανομή του πληθυσμού.

Το δύσβατο και δυσπρόσιτο τοπίο των Βαρδουσίων λειτούργησε ως καταφύγιο για τους πληθυσμούς που αναζητούσαν προστασία από τις επιδρομές βαρβάρων. Το δυτικό τμήμα της περιοχής, που σήμερα καταλαμβάνεται από το δήμο Βαρδουσίων, είναι ένας καθαρά ορεινός χώρος με ολιγοπληθείς κοινότητες.

Από την άλλη, η λεκάνη του Μόρνου λειτούργησε ως πόλος έλξης για το ανατολικό τμήμα της περιοχής, όπου και εδώ κύρια παραγωγική δραστηριότητα είναι η κτηνοτροφία. Κατά μήκος του Μόρνου βρίσκονται πολυπληθέστερες κοινότητες.

Η δημιουργία της τεχνητής λίμνης του Μόρνου, ένα μεγαλεπήβολο έργο για την ύδρευση της πρωτεύουσας της χώρας, έδρασε καταλυτικά στη περιοχή καθώς εξάρθρωσε το οδικό δίκτυο της κεντρικής Δωρίδας και απομόνωσε περισσότερο το ανατολικό μέρος της από το υπόλοιπο του νομού.

Στα νότια της περιοχής μελέτης, όπου υπάρχει σύνδεση με κύριο οδικό άξονα με το υπόλοιπο του νομού, βρίσκονται οι μεγαλύτερες, από άποψη πληθυσμού, κοινότητες (Λιδορίκι, Αμυγδαλιά, Πεντάπολη, Μαλανδρίνο), πλαισιωμένες από ένα αριθμό κοινοτήτων με μικρότερο πληθυσμό.

Σύμφωνα με την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου που προκύπτει από το Χωροταξικό Σχέδιο της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, που ξεκίνησε το 1998, προκύπτουν, για τη περιοχή μελέτης δύο οικισμοί 4ου επιπέδου, το Λιδορίκι και το Κροκύλειο και ένας οικισμός 5ου επιπέδου, το Μαυρολιθάρι, οι οποίοι εξαρτώνται από την Άμφισσα, οικισμό 2ου επιπέδου. Από το Λιδορίκι εξαρτάται ο οικισμός της Αμυγδαλιάς, που ιεραρχικά είναι οικισμός 5ου επιπέδου. Οι οικισμοί, δε, με πληθυσμό λιγότερο από 500 κατ. δεν κατατάχθηκαν σε κανένα επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με την απογραφή του 1991, στο δήμο Βαρδουσίων δεν υπάρχει ημιαστική ή αστική πληθυσμιακή συγκέντρωση καθώς τέσσερις ΟΤΑ αριθμούν πληθυσμό έως και λιγότερο των 99 ατόμων, πέντε έως και λιγότερο των 199 ατόμων και τέσσερις είναι της τάξεως των 200 έως 300 ατόμων. Έδρα του νέου δήμου είναι το Κροκύλειο με 383 άτομα.

Στο δήμο Λιδορικίου επίσης δεν υπάρχει αστική σύγκέντρωση. Άνω των 500 κατοίκων πληθυσμό έχουν το Λιδορίκι με 985 κατ., που είναι και η έδρα του δήμου, η Αμυγδαλιά με 569 κατ. και η Πεντάπολη με 563 κατ. Τρεις οικισμοί έχουν πληθυσμό κάτω των 99 κατοίκων, έξι λιγότερο των 199 κατ., πέντε είναι της τάξεως των 200 έως 400 κατοίκων.

Στο δήμο Καλλιέων, το Μαυρολιθάρι αριθμεί τους 222 κατοίκους και η έδρα του νέου αυτού δήμου, που περιλαμβάνει άλλες έξι κοινότητες που είναι όλες της τάξης των 100 με 300 κατοίκων.

Το σύνολο της ορεινής Φωκίδας χαρακτηρίζεται από παραδοσιακούς οικισμούς με εξέχοντες το Λιδορίκι, τον Αθ.Διάκο, την Αρτοτίνα, το Δάφνο και άλλους. Οι περισσότεροι από αυτούς παρουσιάζουν παραθεριστική κίνηση το καλοκαίρι, κυρίως από τους καταγόμενους από την περιοχή οι οποίοι διατηρούν στενούς δεσμούς με την ιδιαίτερη πατρίδα τους.

Όπως και σε ολόκληρο το νομό έστι και στην περιοχή μελέτης παρουσιάζεται μεγάλο απόθεμα κενών κανονικών κατοικιών, το οποίο οφείλεται στη συρρίκνωση του πληθυσμού και στα έργα του Μόρνου. Όσον αφορά στη ζήτηση γης για πολεοδόμηση από Οικοδομικούς Συνεταιρισμούς ή Εταιρείες Ιδιωτικής Πολεοδόμησης και τον προγραμματισμό του ΥΠΕΧΩΔΕ για εντάξεις σε σχέδιο γης

για δεύτερη κατοικία, από το 1990 έως σήμερα, όπως έχει υποθεί, στο ολόκληρο το νομό δεν παρατηρείται κανένα ενδιαφέρον.

Όσον αφορά στις θεσμοθετημένες χρήσεις, στη περιοχή μελέτης, ισχύει η ΖΟΕ Δελφών, η οποία καλύπτει 57 στρέμματα του Δήμου Λιδορικίου.

Για θεσμοθετημένες χρήσεις και περιορισμούς που έχουν σχέση με το περιβάλλον γίνεται λόγος στην ενότητα "Φυσικό Περιβάλλον".

IV.2.3. Δίκτυα μεταφορών

Στη περιοχή μελέτης που είναι μια καθ'όλα ορεινή περιοχή μόνο για το οδικό δίκτυο μπορούμε να μιλήσουμε και τις μεταφορές μέσω αυτού.

Αν και το μεγαλύτερο μέρος του οδικού δικτύου είναι ασφαλτοστρωμένο αυτό κρίνεται ανεπαρκές και δύσκολο για την εύκολη και ανεμπόδιστη προσέγγιση τόσο των πιο απομακρισμένων κοινοτήτων, κυρίως στα δυτικά της περιοχής, όσο και των παραλλιακών περιοχών και του υπολοίπου του νομού.

Ενα μικρό τμήμα του οδικού δικτύου εξυπηρετεί τις μετακινήσεις προς και από τον υπόλοιπο νομό, ενώ ο μεγαλύτερο τμήμα αυτού εξυπηρετεί τοπικές μετακινήσεις και μάλιστα με μεγάλο βαθμό δυσκολίας.

Καταλυτικό ρόλο στην υποβάθμιση στη σύνδεση της περιοχής τοπικά και ενδονομαρχιακά, μέσω του οδικού δικτύου, έπαιξε η τεχνητή λίμνη του Μόρνου. Η συγκέντρωση των νερών και η δημιουργία της λίμνης στον συγκεκριμένο χώρο, όπου ήταν κομβικό οδικό σημείο, απέκοψε ουσιαστικά τη δυτική Δωρίδα από την επικοινωνία με το υπόλοιπο του νομού.

Εκτός αυτού σοβαρό πρόβλημα δημιουργείται και από το δύσβατο των ορεινών όγκων Βαρδουσίων και Γκιώνας και το υψηλό κόστος κατασκευής που προκύπτει από την κατασκευή ομαλού και ικανοποιητικού οδικού δικτύου.

Οδοί πρωτεύοντος και δευτερεύοντος επαρχιακού δικτύου:

- Σπερνόρεμα (από Εθν. Οδό Άμφισσας - Μπράλλου) - Καλοσκοπή - Πυρά - Μαυρολιθάρι - Καστριώτισσα - Αθ. Διάκος - Κάτω Μουσούνιτσα - Λευκαδίτι - Λιδορίκι.
- Κόκκινος (από Εθν. Οδό Άμφισσας - Ναυπάκτου) - Πενταγιοί - Αρτοτίνα - προς Γραμμένη Οξυά.
- Λιδορίκι - Δάφνος - Υψηλό Χωριό προς Αρτοτίνα.

- Ανάθεμα (από Εθν.Οδό Άμφισσας - Λιδορκίου) - Αμυγδαλιά - Σώταινα - Μηλιά - Στύλια - Περιθιώτισσα - Ποτιδάνεια - Τείχιο (συν. Με Εθν. Οδό Άμφισσας - Ναυπάκτου)
- Κροκύλι (από Εθν.Οδό Λιδορκίου - Ναυπάκτου) - Κουπάκι - Ζωριάνοι - Αλεποχώρι

Δρομολόγια του ΚΤΕΛ Ν.Φωκίδας συνδέουν το Λιδορίκι με την Άμφισσα με τρία δρομολόγια καθημερινά, την Αμυγδαλιά αλλά και την Αθήνα. Μία φορά την εβδομάδα δρομολόγια του ΚΤΕΛ συνδέουν το Λιδορίκι με Ερατεινή και Τολοφώνα, που βρίσκονται στα παράλια του νομού. Επίσης μια φορά την εβδομάδα εκτελείται δρομολόγιο και προς Λεύκα - Πεντάπολη - Μαλανδρίνο - Αμυγδαλιά - Βραΐλα.

Τα δρομολόγια αγόνων γραμμών, τα οποία εκτελούνται μία ή δύο φορές εβδομαδιαίως, είναι:

- Αρτοτίνα - Τρίσταινο - Πενταγιοί - Αλεποχώρι - Ζωριάνο - Ναύπακτο
- Αρτοτίνα - Πενταγιοί - Κροκύλειο - Αλεποχώρι - Ζωριάνο - Φράγμα - Κόκκινο - Διακόπι - Λευκαδίτι - Λιδορίκι.
- Μηλιά - Μακρινή - Σώταινα - Αμυγδαλιά - Λιδορίκι.
- Στύλια - Αβορο - Δωρικό - Λιδορίκι.
- Λιδορίκι - Κονιάκο - Λευκαδίτι.
- Στύλια - Περιθιώτισσα - Ποτιδάνεια - Φιλοθέη - Ευπάλιο - Ναύπακτος
- Αθ. Διάκος - Στρώμη - Πανουργιάς - Καλοσκοπή - Οινοχώρι - Σκλήθρο - Λαμία.
- Καστριώτισσα - Μαυρολιθάρι - Πυρά - Καλοσκοπή - Οινοχώρι - Σκλήθρο - Λαμία.
- Στρώμη - Πανουργιά - Καλοσκοπή - Άμφισσα.

IV.2.4. Δίκτυα υποδομών

Ηλεκτρισμός

Ηλεκτροδοτούνται όλες οι κοινότητες της περιοχής μελέτης

Τηλεπικοινωνίες

Τα τελευταία χρόνια, μετά την εγκατάσταση από τον ΟΤΕ συστημάτων κατοπτρικής ραδιόξευξης, με τις περισσότερες κοινότητες, τα οποία αντικατέστησαν την ενσύρματη τηλεφωνική επικοινωνία, τα προβλήματα έχουν περιοριστεί.

Υδρευση

Σε όλες τις κοινότητες υπάρχει δίκτυο ύδρευσης ή πρόκειται να κατασκευασθεί. Γίνεται εκμετάλλευση πηγών υδάτων.

Αποχέτευση - Απόβλητα - Σκουπίδια

Σε όλες τις κοινότητες ή υπάρχει ή πρόκειται να κατασκευασθεί αποχετευτικό δίκτυο. Υπάρχει αλλά δεν λειτουργεί βιολογικός καθαρισμός στο Λιδορίκι. Πρόγραμμα διαχείρισης σκουπιδιών δεν υπάρχει, ενώ σήμερα η απόθεση των σκουπιδιών γίνεται σε ανεξέλεγκτους χώρους.

IV.2.5. Κοινωνική υποδομή

Το Λιδορίκι διαθέτει δύο καταστήματα τραπεζών, της Αγροτικής και της Εμπορικής Τράπεζας, ένα Κέντρο Υγείας, το οποίο είναι για έκτακτες περιπτώσεις, ένα γυμνάσιο και ένα λύκειο, όπως ένα νηπιαγωγείο και ένα τριθέσιο δημοτικό σχολείο.

Αγροτικά ιατρεία υπάρχουν επίσης στους Πενταγιούς, στην Αρτοτίνα, στο Κροκύλειο, στον Αθ. Διάκο, στο Μαυρολιθάρι, στην Αμυγδαλιά, στις Φυλακές στο Μαλαδρίνο.

Νηπιαγωγεία υπάρχουν επίσης ένα στην Πεντάπολη το οποίο στεγάζεται σε μη κρατικό κτήριο και ένα στην Αμυγδαλιά.

Δημοτικά σχολεία εν ενεργεία, υπάρχουν στον Αθ.Διάκο, στην Αμυγδαλιά, στο Κροκύλειο, στο Λευκαδίτι και στο Μαλανδρίνο και είναι όλα μονοθέσια.

IV.2.6. Ιστορικά και πολιτισμικά στοιχεία

Η περιοχή μελέτης είναι φτωχότερη σε πολιτιστική υποδομή σε σύγκριση με το υπόλοιπο του νομού και πολύ περισσότερο με την Άμφισσα. Τα ιστορικά στοιχεία είναι και αυτά περιορισμένης εμβέλειας, αν και όχι ανύπαρκτα.

Τα κυριότερα στοιχεία που διατέθηκαν έχουν ως εξής:

ΚΑΛΛΙΟ

Λίγο πριν η θέση αυτή καλυφθεί από τα νερά της τεχνητής λίμνης του Μόρνου, ανασκάφηκε η αρχαία πόλη Κάλλιον. Από τα αρχαία λείψανα σώζονται ο ναῖσκος της Δήμητρας και της Κόρης. Διαθέτει, δε, και Πνευματικό Κέντρο.

ΛΙΔΟΡΙΚΙ

Το Λιδορίκι ήταν το κέντρο και το ορμητήριο της κλεφτουριάς κατά την επανάσταση του '21 και είναι γνωστό από την αντιστασιακή δράση κατά την περίοδο της Κατοχής.

Διαθέτει δημοτική βιβλιοθήκη και *Αρχαιολογική Συλλογή* η οποία αποτελείται από τα ευρήματα από τις ανασκαφές της αρχαίας Καλλίπολης η οποία σήμερα έχει σκεπαστεί από τα νερά της τεχνητής λίμνης του Μόρνου

ΠΕΝΤΑΓΙΟΙ

Οι Πενταγιοί ήταν πατρίδα της θρυλικής Πενταγιώτισσας. Υπάρχουν σημαντικά μνημεία όπως το μοναστήρι του Αγ.Παντελεήμονα και η Πέτρινη Βρύση.

Εδώ επίσης υπάρχει το Πνευματικό Κέντρο Επιμορφωτικού - Εκπολιτιστικού και Εξωραϊστικού Συλλόγου "Μαρία Πενταγιώτισσα" Πενταγιών.

ΑΡΤΟΤΙΝΑ

Εδώ μπορεί κανείς να επισκευτεί τη μονή του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου όπου μόνασε ο Αθανάσιος Διάκος και το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Αρτοτίνας που από το 1979 εκθέτονται αντικείμενα που έχουν σχέση με την ιστορία της περιοχής και την επανάσταση του 1821.

Άλλος αρχαιολογικός χώρος είναι η Πυρά της Οίτης, όπου στο όρος Οίτη αποκαλύφθηκε ένα αρχιτεκτονικό σύνολο αποτελούμενο από ναό και βωμό, το οποίο ταυτίστηκε με την πυρά του Ηρακλέους, το τόπο όπου ο Ηρακλής κήκε και αναλήφθηκε στον Ολυμπο.

Η κοινότητα Ζριάνου διαθέτει Πνευματικό Κέντρο. Λαογραφικό Μουσείο έχουν οι κοινότητες Μαλανδρίνου, Καστριώτισσας και Κουπακίου, ενώ η Πεντάπολη διαθέτει κοινοτική βιβλιοθήκη.

IV.3. Οικονομικά χαρακτηριστικά

IV.3.1. Πρωτογενής - Δευτερογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας στην περιοχή μελέτης κατέχει το 20% της απασχόλησης στο δήμο Βαρδουσίων, το 34% στο δήμο Λιδορικού, και το 23% στο δήμο Καλλιέων (πίνακας 20). Κύρια δραστηριότητα του πρωτογενή τομέα είναι η κτηνοτροφία. Η γεωργική γή που υπάρχει, αρδεύεται σποραδικά σε εκτάσεις μικρής σημασίας που θεωρούνται πιθανόν αξιόλογες για την καλλιέργεια οικολογικών προϊόντων, λόγω των περιορισμών που ισχύουν από την ΕΥΔΑΠ.

Η έκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι σαφώς μικρότερη από αυτή των βοσκοτόπων (πίνακας 21). αυτές περιορίζονται στα νότια της περιοχής μελέτης γύρω από τον ποταμό Μόρνο. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις στο δήμο Λιδορικού ανέρχονται στα 8.9 χιλ.στρέμματα, ενώ στους άλλους δύο δήμους είναι σαφώς μικρότερης έκτασης, 2.2 χιλ.στρ. στο δήμο Βαρδουσίων και 1.1 χιλ.στρ. στο δήμο Καλλιέων. Οι περιοχές των βοσκοτόπων και των δασών είναι πολύ μεγαλύτερης έκτασης.

Το ζωικό κεφάλαιο και οι εκμεταλλεύσεις είναι πολύ περισσότερες στο δήμο Λιδορικού, με έμφαση στα προβατοειδή και αιγοειδή (πίνακας 22). Η κτηνοτροφία εξασκείται με το εκτατικό σύστημα. Τα βοοειδή εκτρέφονται σε μικρότερη κλίμακα ενώ η χοιροτροφία είναι σχεδόν ανύπαρκτη.

Ο δευτερογενής τομέας κατέχει το μικρότερο ποσοστό της απασχόλησης με μικρή διαφορά από τον πρωτογενή. Κρίνεται πως ο κλάδος των κατασκευών και των δημοσίων έργων δίνει το στίγμα αυτό εξ'αιτίας των έργων που έλαβαν χώρα στην περιοχή κατά την κατασκευή της τεχνητής λίμνης και του φράγματος του Μόρνου.

IV.3.2. Τριτογενής τομέας - τουρισμός

Ο τριτογενής τομέας αναδεικνύεται ο κυρίαρχος τομέας απασχόλησης για το σύνολο της περιοχής. Αυτό έχει να κάνει με τη στροφή των κατοίκων στην παροχή υπηρεσιών με έμφαση στην εξυπηρέτηση των ντόπιων και έμμεσα ή σε κάποιες περιπτώσεις άμεσα των τουριστών.

Πίνακας 20	Τομεακή Απασχόληση							
	Απασχολούμενοι					Ποσοστά %		
ΟΤΑ	σύνολο	1γενής	2γενής	3γενής	δε δήλ.	1γενής	2γενής	3γενής
Δ.Βαρδουσίων	537	108	118	292	21	20%	22%	54%
Κροκυλείου	87	18	18	52	1	21%	21%	60%
Αλεποχωρείου	32	5	14	13		16%	44%	41%
Αρτοτίνας	120	48	21	49	2	40%	18%	41%
Διχωρίου	35	3	12	18	2	9%	34%	51%
Ζοριάνου	61	4	10	39	8	7%	16%	64%
Κερασέων	31	6	5	15	5	19%	16%	48%
Κοκκίνου	56	5	8	43	0	9%	14%	77%
Κουπακίου	20	2	4	12	2	10%	20%	60%
Κριατίσιου	23	4	4	15	0	17%	17%	65%
Πενταγίων	50	26	6	18	0	52%	12%	36%
Περιβολίου	31	0	12	18	1	0%	39%	58%
Τριστένου	27	3	9	17	0	11%	33%	63%
Υψηλού Χωριού	51	2	13	35	1	4%	25%	69%
Δ. Λιδορική	1507	508	293	612	36	34%	19%	41%
Λιδορική	293	52	64	171	6	18%	22%	58%
Αβόρου	51	15	22	13	1	29%	43%	25%
Αμυγδαλιάς	227	111	33	31	4	49%	15%	14%
Βραϊλας	33	8	5	18	2	24%	15%	55%
Δάφνου	41	16	8	17	0	39%	20%	41%
Διακοπίου	78	37	13	28	0	47%	17%	36%
Δωρικού	21	4	3	13	1	19%	14%	62%
Καλλίου	49	19	9	20	1	39%	18%	41%
Καρουτών	41	15	10	14	2	37%	24%	34%
Κονιάκου	118	53	7	57	1	45%	6%	48%
Λευκαδγίου	86	38	16	32	0	44%	19%	37%
Μαλανδρίνου	108	35	15	53	5	32%	14%	49%
Πενταπόλεως	180	51	55	57	7	28%	31%	32%
Περιθιώτισσας	22	1	7	12	2	5%	32%	55%
Στίλβας	55	26	10	17	2	47%	18%	31%
Συκέας	82	17	11	52	2	21%	13%	63%
Σώταινας	22	10	5	7	0	45%	23%	32%
Δ. Καλλιέων	462	107	95	247	13	23%	21%	53%
Μαυρολιθαρίου	91	12	11	67	1	13%	12%	74%
Αθανασίου Διάκου	108	23	24	57	4	21%	22%	53%
Καστριώτισσας	37	7	4	25	1	19%	11%	68%
Μουσούνισσας	51	26	12	13	0	51%	24%	25%
Πανουργιά	76	16	15	40	5	21%	20%	53%
Πυράς	28	1	5	21	1	4%	18%	75%
Στρόμης	71	22	24	24	1	31%	34%	34%
Πηγή :ΕΣΥΕ 1991								

Πίνακας 21	Εκτάσεις καλλιεργούμενες, βοσκότοποι, δάση, οικισμοί (σε χιλ.στρέμματα)						
ΟΤΑ	Σύνολο	Καλλιεργούμενες	Βοσκότοποι	Δάση	Καλυπτ.με νερό	Οικισμοί	Άλλες
Δ.Βαρδουσίων	253.8	2.2	89.3	146.9	5.8	8.2	2.1
Κροκυλείου	23.5	0.2	11	10.9	0.2	1	0.2
Αλεποχωρείου	7	0.1	3.1	3.4	0.1	0.3	
Αρτοτίνας	75	0.7	31.9	39.7	0.2	1.3	1.2
Διχωρίου	17.5		6.3	9.9		1.3	
Ζοριάνου	12.3	0.1	4.7	6.8	0.1	0.7	
Κερασέων	14.6	0.1	3.9	10.2	0.1	0.3	
Κοκκίνου	13.6	0.1	3.4	5.6	4.2	0.3	
Κουπακίου	16.8	0.6	2.8	13.2	0.1	0.2	0.1
Κριατσίου	9.8		2.6	6.7	0.1	0.3	0.2
Πενταγίων	34.7	0.1	10.9	22.6	0.2	0.8	0.3
Περιβολίου	7.9	0.1	1.8	5.2	0.5	0.3	0.1
Τριστένου	10.5		3.6	6.2		0.7	
Υψηλού Χωριού	10.6	0.1	3.3	6.5		0.7	
Δ.Λιδορική	409.8	8.9	259.7	98.5	20.9	7.4	14.7
Λιδορική	47.6	0.4	21.6	16.8	6.3	1.6	0.8
Αβόρου	15.9		12.5	2	1.1	0.3	
Αμυγδαλιάς	45.2	3.4	40.1	1.1	0.1	0.4	0.1
Βραΐλας	6	0.7	4.3		0.8	0.2	
Δάφνου	34.8	0.1	22.6	8.6	0.1	0.3	3.3
Διακοπίου	28.8	0.2	5.1	18.8	1.2	0.5	3.1
Δωρικού	11.5		10.3		1	0.2	
Καλλίου	18.3		13.7		4.3	0.2	
Καρουτών	35.2		15.8	18.5		0.3	0.7
Κονιάκου	22.4	0.1	14.3	6	0.3	0.1	1.7
Λευκαδπίου	25.4		15.9	6.6	0.7	0.4	1.8
Μαλανδρινού	23.9	2.4	17.8	2.6	0.1	1	
Πενταπόλεως	32.4	0.7	25.3	1.6	3.3	1.4	0.1
Περιθιώτισσας	10.6	0.1	4.4	4.9	0.9	0.1	0.2
Στίλβας	16.6	0.3	10.6	5.2	0.4		
Συκέας	22.5	0.1	13.2	5.8	0.3	0.3	2.9
Σώταινας	12.7	0.4	12.2			0.1	
Δ.Καλλιέων	183.4	1.1	132.7	44.7	2.4	2.1	0.8
Μαυρολιθαρίου	18.8	0.2	12.4	5.5	0.3	0.3	0.2
Αθανασίου Διάκου	41.4	0.1	29.1	11	0.9	0.3	
Καστριώτισσας	40.1	0.1	28.5	10.7	0.3	0.6	
Μουσούνισσας	21.5	0.2	15.8	4.7	0.5	0.1	0.3
Πανουργιά	21.8	0.3	17.3	3.7	0.1	0.3	0.1
Πυράς	12.3	0.1	10.2	1.6	0.2	0.3	
Στρώμης	27.5	0.1	19.4	7.5	0.1	0.2	0.2
Πηγή: ΕΣΥΕ 1991							

Πίνακας 22		Ζωικό κεφάλαιο															
	Βοοειδή		Προβ/δή		Αιγοειδή		Χοιροειδή		Ιπποειδή		Κουνέλια		Πουλερικά		Μελίσσια		
ΟΤΑ	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κεφ.	εκμ.	κυψ.	
Δ.Βαρδουσίων	11	763	28	1386	73	3515	3	6	47	50	3	150	82	1529	17	1907	
Κροκυλείου	2	170	1	80	2	800							2	115			
Αλεποχωρείου	1	130	2	35	3	80			1	1			5	162			
Αρτοτίνας	1	3	12	596	37	425	1	2	32	34			50	695	9	495	
Διχωρίου	1	72			1	350											
Ζοριάνου			4	295	7	524	2	4	6	6			7	120	1	30	
Κερασέων					5	52							6	56			
Κοκκίνου					3	532			1	1			2	40			
Κουπακίου	1	60															
Κριαταίου					3	13			1	1			4	61	3	650	
Πενταγίων	3	200	2	280	5	450			1	1					3	730	
Περιβολίου			7	100	7	289			5	6	3	150	6	280	1	2	
Τριστένου	2	128															
Υψηλού Χωριού																	
Δ.Λιδορική	35	1865	280	23514	279	25438	0	0	187	253	24	610	169	24606	36	1775	
Λιδορική	13	883	63	4152	19	2809			8	10	3	195	13	505	8	342	
Αβόρου			1	32	1	170			1	1	1	13	3	49	4	87	
Αμυγδαλιάς	3	169	34	1844	73	6458			51	75	16	277	62	3567	2	150	
Βραϊλας			2	300	4	328							2	15			
Δάφνου	3	179	5	1164	7	806			5	5			9	299	3	106	
Διακοπίου	4	79	10	1435	17	2029			16	18	1	10	20	776	1	3	
Δωρικού					2	550			2	4			2	60			
Καλλίου	1	90	3	195	6	1155							1	20			
Καρουτών	5	355	7	1268	6	513							2	45			
Κονιάκου			20	2075	9	1033			2	2			6	48			
Λευκαδιτίου	2	20	19	3461	16	1986							1	20			
Μαλανδρίνου	1	5	53	2541	42	1347			44	57			7	17700	8	690	
Πενταπόλεως	1	40	48	4045	43	3316			30	35	1	60	3	880	7	349	
Περιθιώτισσας					3	27			1	1	1	30	4	50	1	6	
Στίλβας			9	449	18	1538			15	22	1	25	20	304	1	40	
Συκέας	1	20	3	415	5	930			6	13			7	160			
Σώταινας	1	25	3	138	8	443			6	10			7	108	1	2	
Δ.Καλλιέων	4	267	29	3449	49	1141	0	0	37	46	10	216	65	1743	29	1132	
Μαυρολιθαρίου	2	235	6	930	3	255			3	3	1	20	2	208	3	81	
Αθανασίου Διάκου			5	697	8	129			4	4	2	25	17	571	2	135	
Καστριώτισσας	2	32	3	135	5	77			5	5	1	50	3	30	1	5	
Μουσουνίτσας			3	445	14	440			9	10	3	78	19	486	9	667	
Πανουργιά			8	791	8	116			7	11	1	2	12	220	6	134	
Πυράς					2	7			1	1			4	83	1	25	
Στρώμης			4	451	9	117			8	12	2	41	8	145	7	85	
Πηγή: ΕΣΥΕ 1991																	

Η περιοχή μελέτης όπως έχει ήδη αναφερθεί χαρακτηρίζεται από ένα άγριο και ταυτόχρονα όμορφο φυσικό τοπίο. Οι ορεινοί όγκοι των Βαρδουσίων και της Γκιώνας, οι ορθοπλαγιές, τα λιβάδια και το πλήθος ορεινών μονοπατιών, η άγρια πανίδα και η χλωρίδα είναι πόλοι έλξης για όσους ασχολούνται με την ορειβασία, την ορεινή πεζοπορία, την παρατήρηση της φύσης και τα ελεύθερα χειμερινά σπόρ.

Ενα μεγάλο μέρος του ευρωπαϊκού μονοπατιού E4 διασχίζει την περιοχή μελέτης, το οποίο σε συνδυασμό με μικρότερα μονοπάτια οδηγούν είτε σε θέσεις-περιοχές φυσικού κάλλους ή και στα λίγα ορεινά καταφύγια που υπάρχουν στην περιοχή.

Θεωρώντας ότι το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες προσέλκυσης και ανάδειξης της περιοχής, παρατίθεται η περιγραφή της πορείας που αυτό ακολουθεί τόσο στην περιοχή μελέτης όσο και στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φωκίδας.

Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4²¹

Από Γραμμένη Οξυά προς Αρτοτίνη. (μέρος του τμήματος Σταυροπήγι - Αρτοτίνη)

Από τη κοινότητα Γραμμένη Οξυά, του Νομού Αιτωλοακαρνανίας, για να συνεχίσουμε προς την Αρτοτίνη περνάμε από την πλατεία του χωριού, όπου υπάρχει κατατοπιστική πινακίδα και μπαίνουμε στο μονοπάτι, που είναι καλά σηματοδοτημένο. Κατηφορίζουμε προς το Κάτω Χωριό, περνάμε έξω από την ανατολική του πλευρά και φθάνουμε σε ένα εξωκκλήσι απ'όπου περνάει και ο δρόμος προς Αρτοτίνη.

Περνάμε τώρα για μερικά μέτρα τον δρόμο με δυτική κατεύθυνση και ξαναμπαίνουμε στο μονοπάτι, που θα μας βγάλει πάλι στον δρόμο μπροστά στην *γέφυρα του Εύηνου ποταμού*, κοινώς Φίδαρης. Την περνάμε και ακολουθούμε τον δρόμο επί δύο περίπου χιλιόμετρα, ώσπου να φθάσουμε εκεί που αρχίζει πάλι το μονοπάτι. Η θέση υποδεικνύεται από ενδεικτική πινακίδα. Το μονοπάτι περνάει από το *μοναστήρι Αγ.Ιωάννης*, όπου μόνασε ο εθνικός ήρωας Αθανάσιος Διάκος. Το μονοπάτι καταλήγει πάλι στο δρόμο λίγο έξω από το χωριό.

²¹ Ελληνική Ομοσπονδία, Ορειβατικών Συλλόγων (Ε.Ο.Ο.Σ.), "Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι, Υπερσυνοριακών Διαδρομών E4, Διαδρομή : Καρπενήσι - Δελφοί".

Τμήμα Αρτοτίνα - Αθανάσιος Διάκος

Το μονοπάτι ξεκινά από την ανατολική πλευρά της πλατείας του χωριού. Ακολουθεί τα σηματοδοτημένα δρομάκια και κατηφορίζοντας βγαίνει από το χωριό για να φθάσει σε ένα ξύλινο γεφύρι, όπου περνάμε το πρώτο ρέμα, μετά από δεύτερο γεφύρι το άλλο ρέμα για να μπούμε στον δασικό δρόμο προς τον Αθ. Διάκο. Περπατάμε περίπου 100 μ. πάνω σε αυτόν και τον εγκαταλείπουμε πιάνοντας ένα σηματοδοτημένο ανηφορικό μονοπάτι. Θα μας βγάλει σε ένα οικισμό κτηνοτρόφων, αφού πρώτα μπει και πάλι σε ένα δασικό δρόμο.

Πριν από τον οικισμό αρχίζουμε να ανεβαίνουμε προς τα Βαρδούσια. Περνάμε ύστερα από αρκετή ώρα από ένα εικονοστάσι, όπου κάνουμε στροφή ανατολικά και κατευθυνόμαστε προς τους βράχους της κορφής *Κάτω Ψηλό*. Όταν φθάσουμε στα 1500 μ. το μονοπάτι στρίβει προς τα ΒΑ και στο ίδιο πάντα ύψος και με ΒΑ κατεύθυνση περνάει κοντά στα βράχια των κορυφών *Κάτω Ψηλό*, *Πάνω Ψηλό*, *Γιδοβούνι*. Κοντά στον *Καταρράκτη* και σε απόσταση δύο ωρών και 45' από την Αρτοτίνα υπάρχει δροσερή, καθαρή πηγή. Τα 2,5 χιλιόμετρα, που το μονοπάτι περνάει δίπλα στα βράχια πάνω από το δάσος, έχει κανείς μια θαυμάσια θέα προς την κοιλάδα του *Καρυώτικου Ρέματος* και τα απέναντι βουνά. Από μερικά σημεία το βλέμμα φθάνει ως την Αρτοτίνα. Σε 50' από την πηγή εγκαταλείπουμε το μονοπάτι και κατεβαίνουμε στο νέο δασικό δρόμο Αρτοτίνας - Αθ. Διάκου και αφού μπούμε στο δρόμο φθάνουμε σε 30' στη της *Σκασμένης*.

Συνεχίζουμε στο δασικό δρόμο έχοντας τώρα απέναντί μας τα *καταφύγια των Βαρδουσιών* και την *ψηλότερη κορυφή* και δεξιά μας την *Αλογόραχη* και τις *Σούφλες*. Περνάμε το *Καρυώτικο Ρέμα*, που είναι ένα από τα ρέματα που σχηματίζουν τον ποταμό Εύηνο και έχει πολύ νερό την άνοιξη, ακολουθούμε τον δρόμο ανατολικά, μπαίνουμε σε μονοπάτι και ανεβαίνουμε στο διάσελλο σε ύψος 1700 μ. όπου φθάνουμε σε 50'. Ξαναμπαίνουμε στο δρόμο και τον ακολουθούμε ως τη στροφή, περίπου 2 χλμ., όπου παίρνουμε καλά σηματοδοτημένο απότομο μονοπάτι, που μας βγάζει στον *Προφήτη Ηλία*. Από το διάσελλο ως εδώ η πορεία κρατάει μία ώρα. Εδώ υπάρχουν βρύσες και το υψόμετρο φτάνει τα 1460 μ.

Πριν από το εξωκλήσι μπαίνουμε πάλι στο μονοπάτι, που κόβεται χαμηλότερα από τον δρόμο, τον ακολουθούμε ώπου μπαίνουμε οριστικά στο κατηφορικό μονοπάτι του *Αθ.Διάκου*, που φθάνουμε σε μία ώρα.

Τμήμα Αθ.Διάκος - Καλοσκοπή

Ξεκινάμε από τον Αθ.Διάκο παίρνοντας τον αμαξητό δρόμο προς *Κάτω Μουσουνίτσα*. Ύστερα από 45' φθάνουμε σε σημείο, όπου ενδεικτική πινακίδα σε στύλο μας δείχνει ότι πρέπει να βγούμε από τον δρόμο και να ακολουθήσουμε το μονοπάτι, μέσα από το δάσος. Ακριβώς σε αυτό το σημείο, όταν η ορατότητα είναι καλή, το θέαμα είναι συναρπαστικό. Απέναντι μας και προς τα ΝΑ ορθώνονται μεγαλοπρεπείς οι ορθοπλαγιές της Γκιώνας ενώ στα δεξιά μας προς τα ΝΔ οι απότομες κορυφές των Βαρδουσίων. Ένα σπάνιο πραγματικά θέαμα.

Συνεχίζουμε κατεβαίνοντας το απότομο μονοπάτι και φθάνουμε στη γέφυρα του Μόρνου σε 1 ώρα και 40' από το ξεκίνημα. Περνάμε τη γέφυρα και προχωρούμε στον σηματοδοτημένο δασικό δρόμο φθάνοντας σε 5' σε πηγή.

Συνεχίζουμε μέσα από χωραφόδρομους και μονοπάτια δίπλα στην όχθη ενός ρέματος σε ένα σπάνιο τοπίο. Τελικά ανηφορίζουμε και σε 1 ώρα και 10' βγαίνουμε στο δημόσιο δρόμο προς τη κοινότητα Στρώμη, όπου φθάνουμε ύστερα από επί πλέον 30'.

Από εδώ μπορεί κανείς για να πάει στη Καλοσκοπή είτε να ακολουθήσει τον αμαξητό δρόμο 12 χιλιομέτρων, είτε να συνεχίσει στο Ε4. Από ένα σημείο του δρόμου μπορεί κανείς να φωτογραφίσει τις κορφές της Γκιώνας και των Βαρδουσίων.

Το Ε4 είναι πυκνά σηματοδοτημένο μέσα στο χωριό. Βγαίνοντας από το χωριό ακολουθούμε για ένα διάστημα ένα ποτιστικό αυλάκι, μετά αρχίζουμε και ανεβαίνουμε, μπαίνουμε σε πλατύ μονοπάτι, φθάνουμε σε ένα ξέφωτο σε 1 ώρα περίπου, όπου αρχίζει δασικός δρόμος. Τον ακολουθούμε, η σηματοδότηση είναι αραιή και κυρίως όπου υπάρχουν διακλαδώσεις και σε 1 ώρα φθάνουμε πάντα ανεβαίνοντας αργά σε σηματοδοτημένη πηγή. Σε 15' φθάνουμε στην διακλάδωση προς Πανουργιά και μετά 10' στη διακλάδωση του δρόμου προς Μνήματα. Μπαίνουμε τώρα στο πλατύ δρόμο που από την Καλοσκοπή οδηγεί στα διάφορα ορυχεία Βωξίτη. Εδώ είναι το ψηλότερο σημείο αυτού του τμήματος της διαδρομής (1350 μ.).

Ακολουθώντας πάντα τον αραιοσημαδεμένο αυτό πλατύ δρόμο κατεβαίνουμε ομαλά προς Καλοσκοπή. Ενδεικτικές πινακίδες σε στύλους κοντά στο χωριό μας δείχνουν από ποιά δρόμο θα μπούμε. Φθάνουμε στο χωριό σε 1 ώρα και 10' από την στιγμή που μπήκαμε στο πλατύ δρόμο.

Τμήμα Καλοσκοπή - Επτάλοφος (Αγόριανη)

Το τμήμα αυτό της διαδρομής είναι πολύ μεγάλο και μόνο ομάδα από εξασκημένα άτομα αντοχής θα μπορεί να το διανύσει ολόκληρο μέσα σε 9 με 10 ώρες πορείας. Επειδή το τμήμα Καλοσκοπή - 51ο χιλιόμετρο δρόμου Λαμίας-Άμφισσας είναι κυρίως επάνω σε επαρχιακό δρόμο, που περνάει από σεληνιακά τοπία, συνιστούμε η διαδρομή αυτή να γίνει με κάποιο όχημα, ταξί από Άμφισσα ή Γραβιά ή λεοφορείο.

Η διαδρομή από το 51ο χλμ. ως τον Επτάλοφο είναι ορεινή μέσα από δάση ελάτης και μια από τις ωραιότερες διαδρομές του Ε4. Ως τη πηγή Αργοστίλια, όπου θα φτάσει η ομάδα ύστερα από 4 ώρες και 40' πορείας, υπάρχουν ενδιάμεσα πηγές, που πρέπει όμως ο αρχηγός να τις ξέρει, γιατί δεν είναι επάνω στο μονοπάτι, ούτε σηματοδοτημένες.

Το μονοπάτι είναι πολύ καλά σηματοδοτημένο και πρέπει να παρακολουθεί κανείς με σχολαστικότητα τα σήματα, γιατί ακολουθεί διάφορους κακοτράχαλους δρόμους, που οδηγούν σε άλλες κατευθύνσεις, γι αυτό συχνά αλλάζει από τον ένα στον άλλο. Στην αρχή μπαίνει σε ένα καινούργιο δασικό δρόμο, που μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα θα τον εγκαταλείψει για να πάρει ένα βραχύδες μονοπάτι με καθαρά νότια κατεύθυνση. Ύστερα θα γυρίσει ανατολικά πάντα μέσα σε δάσος, μετά νότια, μετά πάλι ανατολικά από την θέση *Τρία Σύνορα*, όπου υπάρχει ένα μεγάλο ξέφωτο, μετά πάλι νότια για να φθάσουμε ύστερα από πορεία 3 ωρών και 30' στην αρχή της βραχύδους κορυφής *Γερολέκκας*. Στην αρχή απότομα, αφού ως τώρα το μονοπάτι ελίσσόταν σε ύψη μεταξύ 1200 και 1300 μ. ανεβαίνουμε στα 1600 μ., μετά τραβερσάρουμε την δυτική πλαγιά του Γερολέκκα χωρίς μεγάλα ανεβοκατεβάσματα για να βγούμε τελικά από την τραβέρσα αυτή και να πέσουμε σε πλατύ μονοπάτι, που θα μας φέρει στην πηγή *Αργοστίλια*, ύστερα από πορεία 1 ώρας και 5'.

Λίγο πριν από τη πηγή φθάνουμε σε δρόμο, όπου ενδεικτικές πινακίδες μας οδηγούν πως θα πάμε στην πηγή, γυρίζοντας προς τα πίσω, και πως κατόπιν στον Επτάλοφο.

Μετά την Αργοστίλια ακολουθούμε τον δασικό δρόμο προς τον Επτάλοφο, κόβουμε μια μεγάλη στροφή από μονοπάτι και φθάνουμε στο σημείο, όπου κατάλληλο σήμα μας δείχνει ότι πρέπει να ακολουθούμε το κατηφορικό μονοπάτι μέσα από το δάσος για τον Επτάλοφο. Το μονοπάτι μας βγάζει στον δρόμο Επταλόφου - Αράχωβας 15' πάνω από το χωριό.

Κατεβαίνοντας το μονοπάτι προς τον Επτάλοφο, έχουμε πάλι μια θαυμάσια θέα με τα σπίτια του χωριού μπροστά μας, τον όγκο του Γερολέκκα αριστερά μας και τον κάμπο του Κηφισού στο βάθος, που κλείνεται από το βουνό Καλλίδρομο.

Λίγο πριν βγούμε στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο και μόλις περάσουμε συγκρότημα από πολυτελείς θερινές κατοικίες, υπάρχει βρύση.

Τμήμα Επτάλοφος - Δελφοί

Το τμήμα αυτό της διαδρομής δεν είναι μόνο ωραίο, γιατί το μονοπάτι περνάει στο μεγαλύτερό του μέρος μέσα από δάση με πανύψηλα έλατα, δεν έχει προβλήματα νερού, γιατί υπάρχουν αρκετές πηγές σε όλη τη διαδρομή, αλλά είναι και εύκολο, γιατί ακολουθεί τον παλιό ημιονικό δρόμο Επταλόφου - Δελφών χωρίς μεγάλες κλίσεις και με πυκνή σήμανση. Το τμήμα αυτό που δεν υπερβαίνει τις συνολικά 6 ώρες και 30' πορείας για ομάδα με σακκίδια με 10 κιλά, είναι κατάλληλο και για ημερήσιες εκδρομές σχολείων και άλλων οργανώσεων νεολαίας καθώς και ορειβατικών και πεζοπορικών συλλόγων με μέλη μετρίων επιδόσεων.

Ξεκινούμε από τον Επτάλοφο παίρνοντας πάλι το δρόμο προς Αράχωβα, από όπου την προηγούμενη φθάσαμε στο χωριό. Περνούμε την πρώτη ενδεικτική πινακίδα προς Καλοσκοπή και συνεχίζουμε στον δρόμο ως τη δεύτερη, που γράφει Δελφοί (15'). Εγκαταλείπουμε τον ασφαλτόδρομο και μπαίνουμε για λίγες δεκάδες μέτρα σε ένα δασικό. Τα σήματα του Ε4 σε λίγο μας ειδοποιούν ότι πρέπει να αλλάξουμε πορεία και να μπούμε στο μονοπάτι. Ανηφορίζουμε σε ένα πλατύ μονοπάτι γεμάτο πέτρες. Σε 1 ώρα από την εκκίνηση φθάνουμε στην πρώτη πηγή. Προχωρούμε πάντα ανεβαίνοντας, περνάμε από δεύτερη πηγή, μετά από τρίτη για να φθάσουμε μετά από 1 ώρα και 25' στην τέταρτη πηγή. Εδώ πρέπει όσοι διψούν συχνά να γεμίσουν τα παγούρια τους γιατί η επόμενη πηγή είναι σε 1 ώρα.

Θα περάσουμε από ένα άνοιγμα στο δάσος. Θα μπούμε για λίγο σε δασικό δρόμο, θα ξαναβγούμε για να κόψουμε μια μεγάλη στροφή ανεβαίνοντας στην κορυφή ενός υψώματος και κατεβαίνοντας από την άλλη μεριά, σε ένα εικονοστάσι. Θα μπούμε πάλι στον δασικό ώσπου θα συναντήσουμε εκεί κοντά πινακίδα. Θα πάμε από μικρότερο δασικό ως ένα υδραγωγείο, όπου είναι η 4η βρύση.

Από εκεί συνεχίζουμε το μονοπάτι μέσα πάντα από θαυμάσιο δάσος ώσπου θα φτάσουμε στο υψηλότερο σημείο της διαδρομής 1350 μ. από όπου ανοίγεται μπροστά μας το υψίπεδο των Καλλιανών. Εδώ υπάρχει ένα μεγάλο ξέφωτο και 2 βρύσες με καθαρό νερό. Επίσης δεξιά σε ένα υψωματάκι 1 εξωκκλήσι και διάσπαρτες μερικές

θερινές κατοικίες. Βρισκόμαστε ακόμη μέσα στον Εθνικό Δρυμό του Παρνασσού. Διασχίζουμε το οροπέδιο αυτό ακολουθώντας τα σήματα και μπαίνουμε σε πλατύ δασικό δρόμο, που τον ακολουθούμε επί σχεδόν 30'. Τα σήματα του Ε4 μας ειδοποιούν πάλι ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε τον δρόμο και να μπούμε πάλι στο μονοπάτι. Το τμήμα αυτό του μονοπατιού συνεχίζει επί μεγάλο διάστημα στο ίδιο ύψος, γιατί ακολουθεί των αγωγό υδραγωγείου, που πηγαίνει στους Δελφούς. Περίπου σε 30' αρχίζουμε να κατηφορίζουμε και σε 20' αφού βγούμε από το δάσος φθάνουμε στην τελευταία πηγή πριν τους Δελφούς κοντά σε μια στάνη.

Συνεχίζουμε τώρα σε πλατύ μονοπάτι σε γυμνό έδαφος, που γίνεται πετρώδες και σε 20' αντικρίζουμε μπροστά μας ένα τοπίο, που μας συναρπάζει. Στα πόδια μας οι Δελφοί, πιο πέρα ο κάμπος της Άμφισσας με τις ελιές, η Ιτέα και η γαλάζια θάλασσα, που σμίγει με τον ουρανό στο βάθος του ορίζοντα.

Αφού απολαύσουμε το σπάνιο αυτό θέαμα αρχίζουμε να κατεβαίνουμε το πλατύ πανάρχαιο μονοπάτι, που ελίσσεται στην βραχώδη πλαγιά του Παρνασσού και σε 45' βρισκόμαστε μέσα στους Δελφούς.

Συστηματικότερη περιγραφή των υπαρχόντων ορεινών μονοπατιών της περιοχής γίνεται στο μέρος των προτάσεων για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού.

Τα καταφύγια²² που υπάρχουν στην περιοχή μελέτης είναι τα εξής:

1. Βαρδούσια, στη τοποθεσία Πιτιμάλικο (1750 μ.), χωρητικότητας 17 ατόμων. Παρέχει στοιχειώδεις ανέσεις, δηλαδή οργανωμένη κουζίνα, σόμπα πετρελαίου, ενώ η υδροδότηση γίνεται από κοντινό ρυάκι. Η προσέγγιση γίνεται από την κοινότητα Αθ.Διάκου, με χωματόδρομο 13 χιλ. και μετά 20' πεζοπορία. Επίσης υπάρχει η εναλλακτική λύση πεζοπορίας διάρκειας τρεισίμιση ωρών, από τον Αθ. Διάκο και διαμέσου του Ευρωπαϊκού Μονοπατιού Ε4.
2. Βαρδούσια, στη τοποθεσία και αυτό Πιτιμάλικο (1900μ.), χωρητικότητας 14 ατόμων. Παρέχει και αυτό στοιχειώδεις ανέσεις, δηλαδή μερικώς οργανωμένη κουζίνα, δύο σόμπες πετρελαίου, ενώ η υδροδότηση γίνεται από πηγή που βρίσκεται σε απόσταση δέκα λεπτών. Η προσέγγιση γίνεται ξεκινώντας από τον Αθ.Διάκο με χωματόδρομο 13 χιλ. και μετά μία ώρα πεζοπορία.

²² ΕΟΤ, "Καταφύγια και Χιονοδρομικά Κέντρα στην Ελλάδα", ΑΘΗΝΑ 1991.

3. Γκιώνα, στη τοποθεσία Λάκκα Καρβούνη (1850 μ.). Φέρει την ονομασία Γρηγόρης Περδίκης, είναι χωρητικότητας είκοσι ατόμων. Παρέχει μερικώς οργανωμένη κουζίνα, τζάκι και ξυλόσομπα, ενώ η υδροδότηση γίνεται από πηγή σε απόσταση δέκα λεπτών. Η προσέγγιση γίνεται από την Άμφισσα προς το Προσήλιο μέσω 12 χιλ. ασφάλτου και μετά μέσω της Χαράδρας Ρέκας με πορεία έξι ωρών. Άλλος τρόπος είναι και πάλι από Άμφισσα προς την κοινότητα Καλοσκοπής (40 χιλ.) και από εκεί, από τη θέση Μνήματα Κριθαρόλακας, με πορεία πέντε ωρών. Σημειωτέον ότι το καλοκαίρι οι δρόμοι των μεταλλείων φτάνουν μέχρι τη Λάκκα Καρβούνη σε απόσταση δέκα λεπτών από το καταφύγιο

Αναφορά σε οργανωμένη τουριστική, ξενοδοχειακή υποδομή στην περιοχή μελέτης, από επίσημα στοιχεία δεν υπάρχει. Τα παρακάτω στοιχεία²³ για την ύπαρξη ξενώνων στους ΟΤΑ της περιοχής, εστιατορίων, και λοιπών εξυπηρετήσεων, παρατήθονται με την επιφύλαξη αυτά να έχουν αλλάξει προς το καλύτερο, δεδομένης της δραστηριοποίησης που παρατηρείται στην περιοχή.

IV4. Πολιτική παρεμβάσεων

Η πολιτική παρεμβάσεων στην περιοχή μελέτης αφορά περισσότερο την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και εξασκείται από όργανα κρατικά και επιστημονικούς φορείς.

Τα όρη Βαρδούσια και Γκιώνα, ο ποταμός και η τεχνητή λίμνη του Μόρνου όπως και τα παράλια της Φωκίδας έχουν ενταχθεί στον εθνικό κατάλογο NATURA 2000.

Σε εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου "Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας", με σκοπό τη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων και της αυτοφυσής χλωρίδας και άγριας πανίδας στα λράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έγινε η καταγραφή, αναγνώριση, εκτίμηση και χαρτογράφηση των τύπων οικοτόπων, της χλωρίδας και της πανίδας στην Ελλάδα.

²³ Προέκυψαν από επιτόπια έρευνα, στοιχεία του Εμπορικού και Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Αμφισσας και του "Επιχειρησιακού Σχεδίου Ανάπτυξης Ορεινού Τουρισμού Ν.Φωκίδας"

Στο σύνολο της χώρας επιλέχθηκαν 296 περιοχές, σύμφωνα με τους τύπους οικοτόπων του Παραρτήματος Ι και τα είδη φυτών και ζώων του Παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, καθώς και τα κριτήρια που αφορούν την αξιολόγηση των περιοχών του Παραρτήματος ΙΙΙ της ίδιας Οδηγίας. Επίσης αξιολογήθηκαν τα σημαντικά είδη για την Ελλάδα, τα οποία δεν περιλαμβάνονται στο Παράρτημα ΙΙ. Αυτές οι περιοχές αποτελούν τον επιστημονικό κατάλογο των προτεινόμενων περιοχών προστασίας.

Η κατανομή των περιχών έγινε σε τρεις κατηγορίες Α,Β,Γ. Η κατηγορία Α περιλαμβάνει περιοχές στις οποίες εμφανίζεται μοναδικότητα των τύπων οικοτόπων ή και των ειδών των Παρ/των Ι και ΙΙ αντίστοιχα, περιοχές υψηλής αξίας σε ότι αφορά τη βιοποικιλ΄ότητα, την παρουσία τύπων οικοτόπων και ειδών προτεραιότητας, καθώς και περιοχές στις οποίες παρατηρείται υψηλός αριθμός άλλων σημαντικών ειδών για την Ελλάδα. Στην κατηγορία Β εντάσσονται περιοχές οι οποίες εμφανίζουν σημαντική βιολογική ποικιλότητα, ενώ δεν περιλαμβάνουν μοναδικότητα τύπων οικοτόπων ή και ειδών. Στην κατηγορία Γ εμπίπτουν οι περιοχές για τις οποίες δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία που να τεκμηριώνουν την προτεραιότητά τους ως προς την ένταξη στο δίκτυο NATURA 2000.

Εκτός από τις παραπάνω, ορισμένες περιοχές έχουν χαρακτηριστεί Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA), οι οποίες εντάσσονται σε ευρύτερες περιοχές του Πίνακα Ι της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Το ΥΠΕΧΩΔΕ με βάση τον εθνικό κατάλογο NATURA 2000 και τις SPA πρότεινε προς την Ευρωπαϊκή Ένωση 264 περιοχές, που αποτελούν σήμερα τον Εθνικό Κατάλογο NATURA 2000 που έχει διαβιβασθεί στην ΕΕ, ενόψει της καθιέρωσης του Ευρωπαϊκού Δικτύου NATURA 2000, που θα βασίσει περαιτέρω σχετικά προγράμματα και χρηματοδοτήσεις της Ε.Ε.

Στην περιοχή μελέτης, τα όρη Βαρδούσια και Γκιώνα είναι από αυτές τις περιοχές και μάλιστα της κατηγορίας Α, ενώ ο ποταμός Μόρνος και η τεχνητή λίμνη του Μόρνου εντάσσονται στην κατηγορία Γ. Στον υπόλοιπο νομό η παραλιακή ζώνη από Ναύπακτο έως Ιτέα εντάσσεται στην κατηγορία Γ και ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού έχει χαρακτηριστεί Ζώνη Ειδικής Προστασίας και βρίσκεται στον εθνικό κατάλογο.

Στο πρόγραμμα CORINE της ΕΕ που αφορά την καταγραφή των περιοχών μεγάλου ενδιαφέροντος για την προστασία της φύσης, έχουν ενταχθεί τα όρη Βαρδούσια και Γκιώνα.

Η θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Δικτύου NATURA 2000 είναι σε εξέλιξη και όταν ολοκληρωθεί, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι ελληνικές αρχές θα προσανατολίσουν πόρους για την εφαρμογή των διαχειριστικών προγραμμάτων που θα εκπονηθούν για κάθε προστατευόμενη περιοχή του Δικτύου.

Στην περιοχή μελέτης η τουριστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα είναι αυτές του ορεινού τουρισμού που περιλαμβάνει την ορεινή πεζοπορία, την ορειβασία, την αναρρίχηση, την παρατήρηση της φύσης, κ.λ.π. Μια άλλη μορφή τουρισμού που εξασκείται στην περιοχή θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι αυτή του κυνηγετικού τουρισμού.

Το μεγαλύτερο προγραμματιζόμενο έργο που γίνεται στην περιοχή και έχει την κατεύθυνση της εξυπηρέτησης της ζήτησης για κυνηγετικό τουρισμού, είναι ο καθορισμός και η έναρξη λειτουργίας της Ελεγχόμενης Κυνηγετικής Περιοχής Παρνασσίδας, ένα έργο προϋπολογισμού 485.000.000 δρχ

Η Ελεγχόμενη Κυνηγετική Περιοχή (ΕΚΠ), καταλαμβάνει όλη την υδρολογική λεκάνη του άνω ρου του ποταμού Βοιωτικού Κηφισού, καλύπτει έκταση 240.543 στρεμμάτων και περιλαμβάνει τους εξής ΟΤΑ : Μουσουνίτσα, Αθαν.Διάκο, Καστριώτισσα, Μαυρολιθάρι, Πυρά, Στρόμη, Πανουργιάς, Καλοσκοπή, Οινοχώρι, Σκλήθρο, Καστέλλια και Αποστολιάς. Στην περιοχή μελέτης περιλαμβάνεται το μεγαλύτερο μέρος της ΕΚΠ, και πιο συγκεκριμένα αυτό που διοικητικά ανήκει στο δήμο Καλλιέων.

Ο σχεδιασμός της ΕΚΠ έχει γίνει έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ενδεδειγμένη διαβίωση και φυσική αναπαραγωγή των θηραμάτων αφ'ενός και το ορθολογικό κυνήγι αφ'ετέρου. Στο πλαίσιο αυτό σχεδιάζεται και η δημιουργία εκτροφείου τριχωτών και πτερωτών θηραμάτων για την υποστήριξη της ΕΚΠ και την αυτοτέλεια της στον τομέα του εμπλοτισμού.

Μία από τις πέντε κύριες εισόδους της περιοχής αυτής είναι από Λιδορίκι - Συκιά, στη θέση Νταού τη Γέφυρα.

Στο χώρο της ΕΚΠ προβλέπονται περιοχές όπου το κυνήγι απογορεύεται συνεχώς. Μία από τις περιοχές αυτές βρίσκεται στον Αθ.Διάκο, στις θέσεις καταφυγίου ορειβατών, Κόρακας, Ραϊλή, Πλάκα, Γιδοβούνι, και μία άλλη βρίσκεται στο κοινοτικό δάσος Μαυρολιθαρίου. Αυτά αφορούν την προστασία της πέρδικας. Το εκτροφείο πτερωτών θηραμάτων πρόκειται να κατασκευασθεί στην περιοχή της κοινότητας Καστελλίων.

Τα έργα υποδομής, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν την κατασκευή δασικών δρόμων στον Αθ.Διάκο και στο Μαυρολιθάρι, όσον αφορά στην περιοχή μελέτης, κατασκευή παρατηρητηρίων στις εισόδους της ΕΚΠ για έλεγχο και παροχή πληροφοριών, χώρους ανάπαυσης των κυνηγών στο Μαυρολιθάρι, και στον Αθ.Διάκο.

Στα έργα βελτίωσης του βιοτόπου περιλαμβάνονται δασοκομικές επεμβάσεις, αναδασώσεις, σπορές και λιπάνσεις βοσκοτόπων.

V. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

V.1. Βασικές παραδοχές και υποθέσεις

Οι παρεμβάσεις²⁴ που προτείνονται για την οικοανάπτυξη της περιοχής μελέτης εντάσσονται σε ένα πλαίσιο βασικών παραδοχών και υποθέσεων, το οποίο έχει ως εξής:

- Διατήρηση του σημερινού πληθυσμού της περιοχής. Θα πρέπει να διατηρηθεί οπωσδήποτε ο πληθυσμός που κατοικεί σήμερα στην περιοχή. Βασική παραδοχή αποτελεί η μεσοπρόθεσμη σταθεροποίηση και μια μακροπρόθεσμη αύξηση του πληθυσμού. Αυτό θα επιτευχθεί με την προσωρινή μετακίνηση πληθυσμού (καθημερινή, εποχιακή, τακτική, κ.λ.π.) για λόγους εργασίας, αναψυχής, εξυπηρέτησης προς την περιοχή μελέτης.
- Κυρίαρχα στοιχεία του φυσικού χώρου είναι οι ορεινοί όγκοι των Βαρδουσίων και Γκιώνας και ο ποταμός Μόρνος. Η περιοχή του προγράμματος αποτελεί μια φυσική ενότητα με κυρίαρχα στοιχεία τους ορεινούς όγκους Βαρδουσίων, της Δυτικής Γκιώνας και τον ποταμό Μόρνο. Οι φυσικοί πόροι της περιοχής (δάση, πανίδα, ορυκτός και μεταλλευτικός πλούτος, εδάφη, υδάτινο δυναμικό, κ.λ.π.) συνθέτουν ένα ενιαίο αντικείμενο προγραμματισμού, σχεδιασμού και διαχείρισης. Οι φυσικοί πόροι αποτελούν τη βάση για την οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική ανέλιξη της περιοχής. Η αειφορική χρήση τους και η διατήρηση της οικολογικής αξίας τους είναι βασικές προϋποθέσεις για την οικοανάπτυξη της περιοχής. Τόσο η οικονομική όσο και η οικολογική αξία των πόρων αυτών πρέπει να προστατευθεί από πρότυπα αξιοποίησης που έχουν αμφίβολη οικονομική σκοπιμότητα, είτε ανεπανόρθωτες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.
- Θα πρέπει να διατηρηθούν και να αναδειχθούν τα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής. Η αξιοποίηση τους θα πρέπει να ενταχθεί αποφασιστικά στο πρόγραμμα οικοανάπτυξης της περιοχής.

²⁴ βασική πηγή πληροφόρησης και έμπνευσης αποτελεί το πρόγραμμα Οικοανάπτυξης Ροδόπης-Νέστου.

- Οι οικισμοί της περιοχής του προγράμματος θα πρέπει να διατηρηθούν και να αποτελέσουν τον καμβά πάνω στον οποίο θα αρθρωθεί το πρόγραμμα και οι προτάσεις οικοανάπτυξης. Οι όποιες παρεμβάσεις θα πρέπει να κατευθύνονται προς την ενίσχυση του δικτύου των οικισμών και τις ιεραρχημένες ενοποιήσεις αυτού.
- Το πρόγραμμα οικοανάπτυξης βασίζεται στην ενδογενή ανάπτυξη της περιοχής. Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων, του ιστορικού και του παραδοσιακού, πολιτιστικού, και του οικιστικού πλούτου αυτής και στην δημιουργία θέσεων εργασίας για το ανθρώπινο δυναμικό που κατοικεί ή είναι άμεσα συνδεδεμένο με αυτήν. Προς την κατεύθυνση αυτή έργα μείζονος περιφερειακής ή εθνικής σημασίας δεν θα πρέπει να είναι αντιθετικά ή αντιφατικά προς την τοπική και ενδογενή ανάπτυξη, αντίθετα θα πρέπει να συμβάλλουν σε αυτήν.
- Καθοριστικής σημασίας θεωρείται η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής. Η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής στο προγραμματισμό, τον σχεδιασμό, στη λήψη των αποφάσεων, καθώς και στη χρηματοδότηση και υλοποίηση των έργων και μέτρων αποτελεί καθοριστική παραδοχή. Η παραδοχή αυτή σημαίνει ότι η ανάπτυξη της περιοχής θα γίνει από τους κατοίκους και σε κατ'αρχήν όφελος αυτών.
- Το πρόγραμμα οικοανάπτυξης και η χωροταξική διάρθρωση των παρεμβάσεων θα πρέπει να συσχετισθεί οικονομικά, κοινωνικά, λειτουργικά, με τις έδρες των τριών νέων ΟΤΑ, Λιδορίκι, Μαυρολιθάρι και Κροκύλειο
- Πρέπει να διασφαλιστεί η κατά ενιαίο τρόπο εφαρμογή του προγράμματος ως προς τις διοικητικές ενέργειες και τους μηχανισμούς εφαρμογής του. Κρίνεται αναγκαία η υπέρβαση των σημερινών διοικητικών αδυναμιών (τρεις νεοσύστατοι δήμοι, νεοσύστατη αναπτυξιακή εταιρεία, κ.λ.π.). κρίνεται αναγκαίο να αντιμετωπισθεί κατά συντονισμένο τρόπο η ολοκλήρωση, η παρακολούθηση, η εφαρμογή και η διαχείριση του προγράμματος κατά κατηγορίες έργων και μέτρων, καθώς και κατά χωρικές ενότητες.

V.2. Αξονες ανάπτυξης της περιοχής

Αειφορική χρήση των πόρων

Η διαχείριση των φυσικών πόρων θα πρέπει να διέπεται από τις αρχές της αειφορίας και της οικονομικότητας.

Η αρχή της αειφορίας αναφέρεται στην ιδιότητα των ίδιων των πόρων να παράγουν αγαθά στο διηνεκές και στην δυνατότητα προγραμματισμού των χειρισμών και των απολήψεων ώστε τα αγαθά αυτά να αποδίδονται σε σταθερές ποσότητες από περίοδο σε περίοδο.

Η αρχή της οικονομικότητας αναφέρεται στην δυνατότητα εξισορρόπησης των μέσων (υλικών και χρηματικών) και του αποτελέσματος (συγκομιδή, λήμμα, αναψυχή).

Εδώ αναφερόμαστε στη διαδικασία αξιοποίησης των εδαφικών και υδατικών πόρων μέσα από ένα ολοκληρωμένο σχέδιο, με την αναζήτηση νέων μορφών αξιοποίησης αυτών και αναδιάρθρωσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, που σήμερα φθίνουν.

Βασικοί τομείς παραγωγής

Η περιοχή μελέτης είναι κατά κύριο λόγο ορεινή περιοχή. Βασικές δραστηριότητες είναι αυτές του πρωτογενή τομέα και κυρίως της κτηνοτροφίας.

Η κτηνοτροφία και η γεωργική παραγωγή, κυρίως των βιολογικών καλλιεργειών, θα αποτελούν τους βασικούς τομείς παραγωγής, ενώ παράλληλα θα πρέπει να υπάρξει μια αύξηση και των υπολοίπων τομέων, δηλαδή, κάποιες μεταποιητικές δραστηριότητες συναρτημένες με τους φυσικούς πόρους και μικρές οικιακές βιοτεχνίες επεξεργασίας προϊόντων της περιοχής, της αλιείας και του τουρισμού, καθώς και μια ένταση των τομέων υπηρεσιών και μεταφορών.

Οι δραστηριότητες αυτές θα ενισχύσουν τις τοπικές αγορές και θα κάνουν αναγκαία την ύπαρξη υπηρεσιών εξυπηρέτησης.

Η διατάραξη και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος θα έχει άμεσα δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις στους τομείς αυτούς. Γι'αυτό η όποια αναδιάρθρωση στους πιο πάνω τομείς παραγωγής ή η ανάπτυξη τυχόν νέων θα πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τις παραμέτρους του φυσικού περιβάλλοντος.

Η γεωγραφική θέση, οι φυσικοί πόροι, τα ιστορικά και παραδοσιακά δεδομένα, το οικιστικό δίκτυο της περιοχής, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο κυριότερος άξονας οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής μπορεί να είναι μια ήπια ανάπτυξη δραστηριοτήτων αναψυχής.

Οι δραστηριότητες που θα αναπτυχθούν μπορεί να είναι:

- Παραθερισμός κατοίκων που κατάγονται από την περιοχή ή των κατοίκων που διαμένουν στα αστικά κέντρα (Αμφισσα, Αθήνα, κ.λ.π.).
- Ημερήσιες ή ολιγοήμερες επισκέψεις ή περιηγήσεις κατοίκων από τα αστικά κέντρα (π.χ. Σαββατοκύριακα, Χριστούγεννα, Πάσχα κ.λ.π.).
- Ολιγοήμερες ή και μεγαλύτερης διάρκειας επισκέψεις τουριστών με ειδικά επιστημονικά ενδιαφέροντα.
- Ορεινός τουρισμός, μικρής ή και μεγαλύτερης διάρκειας, ημεδαπών και αλλοδαπών, και κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου αλλά κυρίως το χειμώνα.
- Διαμονή αθλητών για προετοιμασία σε ειδικά κέντρα.

Οι δραστηριότητες αυτές δεν πρέπει να διογκωθούν. Οι ανάγκες πρέπει να καλυφθούν από τον υφιστάμενο οικιστικό πλούτο και να αντιστοιχούν σε θέσεις εργασίας περιορισμένου μεγέθους.

Οικιστική αναδιάρθρωση και σχεδιασμός των οικισμών

Το σκεπτικό της οικοανάπτυξης και οι προτεινόμενες δραστηριότητες δεν αποσκοπούν στη διόγκωση των οικισμών και στην ανεξέλεγκτη διασπορά των οικιστικών δραστηριοτήτων. Αντιθέτως αποσκοπεί έμμεσα η ανασύνθεση των υπαρχόντων οικισμών.

Ο οικιστικός πλούτος στον οποίο υπάρχει ήδη επενδεδυμένο κεφάλαιο θα πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα. Επίσης, αναγκαία κρίνεται η αναβάθμιση και βελτίωση του οδικού δικτύου, έτσι ώστε να βελτιωθούν οι εσωτερικές επικοινωνίες μεταξύ τους καθώς και με το υπόλοιπο μέρος του νομού.

Φυσικός σχεδιασμός και εκτός αστικού δικτύου χωροθετήσεις

Έχοντας υπόψιν τα ειδικά φυσικά ενδιαφέροντα (περιοχές θέας, ή ιδιαίτερης ομορφιάς), επιλέγονται οι βασικές περιοχές επίσκεψης και πιθανόν διαμονής στην ορεινή περιοχή.

Οι δασικές περιοχές με την πανίδα και χλωρίδα αντιμετωπίζονται ως στοιχεία, που παράλληλα με τη διατήρηση του οικοσυστήματος, θα υποβοηθήσουν τις διαδικασίες ανάπτυξης της περιοχής.

Μεταφορές

Η κατασκευή της τεχνητής λίμνης του Μόρνου στο κομβικό σημείο όπου διασταυρώνονταν τουλάχιστον πέντε οδικοί άξονες, αλλά και το φυσικό εμπόδιο και το δύσβατο του ορεινού όγκου της Γκιώνας και των Βαρδουσίων, απομονώνει τους οικισμούς τόσο από τη μεταξύ τους επικοινωνία, όσο και από την ένταξή τους στον ενιαίο χώρο του νομού.

Η επιλογή του κατάλληλου οδικού δικτύου εξασφαλίζει :

- Την αποκατάσταση των διασυνδέσεων των κοινοτήτων μεταξύ τους και με τα οικιστικά κέντρα του νομού και κατ'επέκταση με τη περιφέρεια.
- Την οργανική ένταξη της περιοχής μελέτης στην ευρύτερη περιοχή.

Υποδομές

Η αντιμετώπιση των υποδομών είναι αναγκαία ώστε :

- Να καλυφθούν οι ανάγκες του μόνιμου πληθυσμού αλλά και των επισκεπτών (εκπαίδευση, περίθαλψη, διαμονή, παροχή υπηρεσιών κ.λ.π.).
- Να καλυφθεί η τεχνική υποστήριξη του συνόλου των δραστηριοτήτων στη περιοχή (ύδρευση, αποχέτευση, τηλεπικοινωνίες, ενέργεια, κ.λ.π.).
- Να αντιμετωπισθούν και να προληφθούν τα προβλήματα καταστροφής του περιβάλλοντος.

Διατήρηση της οικολογικής αξίας των οικοσυστημάτων

Η ποσότητα και η ποιότητα αλλά κυρίως η σταθερότητα μέσα στο χρόνο των αγαθών που δίνουν οι φυσικοί πόροι είναι έννοιες άρρηκτα δεμένες με την παρουσία υγείων και πλούσιων οικοσυστημάτων.

Συνεπώς η διατήρηση της οικολογικής αξίας των οικοσυστημάτων πρέπει να αποτελεί βασικό στόχο του προτύπου διαχείρισης των πόρων.

Συγκεκριμένα η διαχείριση των φυσικών πόρων και η όλη χρήση του χώρου πρέπει να είναι τέτοιες ώστε να συμβάλλουν στη σταθεροποίηση των μέγιστων

φόρτων που επιτρέπει η φέρουσα ικανότητα του συγκεκριμένου τύπου οικοσυστημάτων.

V.3. Χωροταξική διάρθρωση

Ενότητα Λεκάνης Μόρνου

- Λιδορίκι
- Συκιά
- Κονιάκος
- Αθανάσιος Διάκος
- Κάτω Μουσουνίτσα

Κέντρο το Λιδορίκι. Μπορεί να γίνει η προώθηση του περιηγητικού, του οικολογικού και του ορειβατικού τουρισμού, με έμφαση στην αναρρίχηση. Το Λιδορίκι είναι χώρος παραμονής και εστίασης. Παραλίμνιων δραστηριοτήτων συναντούν το πρόβλημα της δέσμευσης του υδάτινου όγκου από την ΕΥΔΑΠ, ενώ οι προοπτικές περιορίζονται στο ενδεχόμενο δημιουργίας σχολής καγιάκ και ράφτιγκ από κάποια ιδιωτική επιχείρηση τουρισμού, που θα θελήσει να ιδρύσει μόνιμη βάση στη περιοχή.

Στο Λευκαδίτι, μπορεί να λειτουργήσει ως αφετηρία πορειών προς τη Γκιώνα και ως ενδιάμεσος σταθμός σε περιηγήσεις.

Στη Συκιά είναι γνωστά παγκοσμίως τα αναρριχητικά πεδία της Πλάκας και του Λάζου. Μετά από οργάνωση των πεδίων αυτών, η Συκιά μπορεί να λειτουργήσει ως κέντρο ορειβασίας και αναρρίχησης, αλλά και σαν αφετηρία οικολογικού τουρισμού

Πρέπει να γίνει βελτίωση των μονοπατιών προσπέλασης και επιστροφής και να κατασκευαστούν μικρά καταφύγια ανάγκης.

Λόγω της γειτνίασης με τη Συκιά, ο Κονιάκος μπορεί να λειτουργήσει, μετά την εξασφάλιση αναγκαίας υποδομής διαμονής, ως μέρος παραμονής και εστίασης. Απαραίτητη θεωρείται και η βελτίωση του οδικού άξονα Λιδορίκι-Συκιά.

Ο Αθανάσιος Διάκος χαρακτηρίζεται από εκπληκτική φυσική ομορφιά και μπορεί να αποτελέσει κέντρο δραστηριοτήτων όπως μικρές και μεγάλες πορείες, δύσκολες χειμερινές εξορμήσεις, να δημιουργηθούν διαδρομές διασύνδεσης με τις αντίστοιχες ορειβατικού ποδηλάτου και να γίνει αφετηρία διαδρομών οικολογικού τουρισμού. Διαθέτει κάποια υποδομή παραμονής και εστίασης.

Η Μουσούνιτσα μπορεί να λειτουργήσει σαν ενδιάμεσος σταθμός σε περιηγήσεις, διαδρομές ορειβατικού ποδηλάτου και πεζοπορίας που κινούνται από τον Α.Διάκο προς το Κονιάκο.

Ενότητα Δυτικής Δωρίδας

- Αρτοτίνα
- Δάφνος
- Κροκύλειο

Αυτή η ενότητα θα έχει την Αρτοτίνα ως πυρήνα. Στην ενότητα αυτή θα μπορούσε να αναπτυχθεί κυρίως ο περιηγητικός τουρισμός, οι ημερήσιες πορείες, η ορειβασία, και ο οικολογικός τουρισμός. Η Αρτοτίνα, καθώς βρίσκεται σε πολύ καλό σημείο πρόσβασης και από το μονοπάτι Ε4, θα μπορούσε να εξελιχθεί σε κέντρο δραστηριοτήτων τουρισμού μιας ευρύτερης ζώνης, στην οποία περιλαμβάνονται και χωριά της ορεινής Ναυπακτίας. Θα μπορούσε κάλλιστα να αποτελέσει σημείο εστίασης και διαμονής και άλλων εξυπηρετήσεων. Τα παλιά και πετρόχτιστα κτίρια της πλατείας θα μπορούσαν να αναστηλωθούν και να λειτουργήσουν ως χώροι υποδοχής και ενημέρωσης. Ίσως θα μπορούσε να δημιουργηθεί και ένα δεύτερο ποδηλατικό κέντρο, εκτός από αυτό του Μαυρολιθαρίου.

Ο Δάφνος, είναι ίσως το μόνο χωριό που έχει συγκροτημένη τουριστική υποδομή και την εικόνα ενός θερέτρου. Κύριο μειονέκτημα είναι η δυσκολία προσπέλασής του και η θέση του στον οικιστικό ιστό της Δωρίδας.

Κοντά στο Δάφνο και την Αρτοτίνα βρίσκονται το Υψηλό Χωριό, το Διχώρι, το Κριάτσιο. Το Ψηλό Χωριό μπορεί να αποτελέσει ενδιάμεσο σταθμό σε διαδρομές προσανατολισμού, και ημερήσιων πορειών. Το Διχώρι μπορεί να αποτελέσει χώρο παραμονής και εστίασης, και να αναπτυχθούν ημερήσιες πορείες σε συνδυασμό με το Ψηλό Χωριό και το Δάφνο. Το Κριάτσιο με την κατασκευή κατάλληλης υποδομής μπορεί να εξελιχθεί σε χώρο εστίασης και παραμονής.

Στο Κροκύλειο υπάρχει υποδομή παραμονής και εξυπηρέτησης, παράλληλα θα μπορούσαν να αναστηλωθούν κτίρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Σε συνδυασμό με το Κόκκινο και το Περιβόλι μπορεί να σχηματιστεί ένα δίκτυο ημερήσιων πορειών και διαδρομών προσανατολισμού. Στο Περιβόλι μπορούν επί πλέον να αναπτυχθούν παραλίμνια σπόρ, και ο περιφερειακός του Μόρνου να λειτουργήσει και ως ποδηλατική διαδρομή, περιήγηση στα χωριά και τα αξιοθέατα της λίμνης. Το

Τρίστενο και το Κουπάκι μπορούν να εξελιχθούν σε τόπους εστίασης και παραμονής με την αξιοποίηση κάποιων εγκατελειμένων κτισμάτων. Το ίδιο ισχύει και για το Ζοριάνο και Διακόπι. Το απόθεμα παραδοσιακών κτιρίων στους Πενταγιούς, με την υφιστάμενη υποδομή, μπορεί να αναδείξει το χωριό σε χώρο παραμονής και εστίασης. Αλλά και το αξιόλογο φυσικό τοπίο προσφέρεται για δραστηριότητες όπως οι ημερήσιες πορείες και ο προσανατολισμός.

Ενότητα Δήμου Καλλιέων

- Μαυρολιθάρι
- Καστριώτισσα
- Πυρά
- Πανουργιάς
- Στρόμη

Το Μαυρολιθάρι, καθώς είναι και η έδρα του νέου δήμου Καλλιέων, διαθέτει θέα στην κοιλάδα του Μόρνου, οδική σύνδεση καλής βατότητας με όλα τα χωριά, μπορεί να αναδειχθεί σε κέντρο της ενότητας αυτής, με κύριες δραστηριότητες το ποδήλατο βουνού, τις ημερήσιες πεζοπορίες, τον οικολογικό τουρισμό και τον περιηγητικό τουρισμό. Η κυριότερη δραστηριότητα είναι του ποδηλάτου βουνού που θα αναπτυχθεί στο σύνολο της κοιλάδας.

Η Καστριώτισσα και η Πυρά αποτελούν κόμβους του δικτύου περιηγήσεων ποδηλάτου βουνού, περιηγητικού τουρισμού και ημερήσιων πορειών. Στους τρεις οικισμούς προτείνεται κατά τη χειμερινή περίοδο η ανάπτυξη του σκι δρόμων αντοχής.

Ο Πανουργιάς μπορεί να αποτελέσει ανατολική αφετηρία για ορειβατικές δραστηριότητες στη Γκιώνα. Λόγω της άμεσης θέας στη ψηλότερη κορυφή της Γκιώνας, ο Πανουργιάς προσφέρεται για ημερήσιες πορείες με προορισμό ιστορικές τοποθεσίες, ενδιαφέροντα κτίσματα και φυσικά αξιοθέατα. Αναγκαία κρίνεται η κατασκευή ξενώνων.

Η Στρόμη λόγω της παρόδιας θέσης της μπορεί να αποτελέσει χώρο παροχής υπηρεσιών.

Οι ενότητες θα πρέπει να οργανωθούν μέσα στην προοπτική ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης και προσφερομένων υπηρεσιών, συγχρόνως όμως να προσφέρουν συμπληρωματικές ως προς τους υπόλοιπους ευκαιρίες, δυνατότητες και επιλογές

αναψυχής, ώστε ανεξαρτήτως της βασικής επιλογής πυρήνα, να μεγιστοποιηθούν οι μεταξύ τους μετακινήσεις σε ημερήσια ή ολιγοήμερη βάση

V.4. Προτεινόμενες Ενέργειες²⁵

V.4.1. Ηπιες Δραστηριότητες Αναψυχής.

V.4.1.1. Ποδήλατο Βουνού

Ίδρυση ποδηλατικού κέντρου και σηματοδότηση ποδηλατικών διαδρομών για νέους και έμπειρους ποδηλάτες βουνού, έκδοση χαρτών και ποδηλατικού οδηγού και προβολή.

Προτείνεται το Μαυρολιθάρι για την ίδρυση ποδηλατικού κέντρου καθώς εκτός του ότι έχει καλή οδική σύνδεση με τα περισσότερα χωριά, διαθέτει και τον κατάλληλο χώρο για τη δημιουργία ενός τέτοιου κέντρου. Το ποδηλατικό κέντρο μπορεί να εγκατασταθεί στο χώρο που στεγάζονταν πριν το κοινοτικό γραφείο και να αξιοποιηθούν και οι αποθηκευτικοί του χώροι.

Με κέντρο το Μαυρολιθάρι θα μπορούσαν να οργανωθούν διαδρομές μονοήμερες, διήμερες, τριήμερες. Οι μονοήμερες διαδρομές γίνονται προς την περιοχή της Καστριώτισσας και της ευρύτερης περιοχής του Μαυρολιθαρίου.

Οι διήμερες οργανώνονται προς τη Πυρά, ή προς Σρόμη, Πανουργιά και Καλοσκοπή, η οποία ανήκει και στην ευρύτερη περιοχή αυτής της μελέτης.

Οι τριήμερες διαδρομές περιλαμβάνουν τη Καστριώτισσα σε συνδιασμό με τον Αθ.Διάκο, και σημεία των άλλων ενοτήτων όπως τα καταφύγια στο Πιτιμάλικο και την Αρτοτίνα ή το Δάφνο, και προς Λευκαδίτι, Κονιάκο, σε συνδιασμό με Μουσουνίτσα, Αθ.Διάκο.

Το ποδηλατικό κέντρο θα παρέχει εξοπλισμό, ποδήλατα, εργαλεία και ανταλλακτικά, όπως και ένα αυτοκίνητο 4Χ4.

Για τις προτεινόμενες διαδρομές θα χρησιμοποιηθούν ήδη υπάρχοντες δασικοί δρόμοι και μικρά τμήματα του επαρχιακού δικτύου. Η σήμανση θα γίνει με κατάλληλα σήματα τόσο για τη σημασία των διαδρομών (τοπικό, εθνικό δίκτυο,

²⁵ Είναι αποτέλεσμα της επεξεργασίας της μελετήτριας των στοιχείων που ελλείφθησαν με επιτόπια έρευνα, τη μελέτη σχετικής εργασίας που έχει γίνει από την ΕΕΤΑΑ και αναφέρεται στην βιβλιογραφία και το πρόγραμμα οικοανάπτυξη Ροδόπης - Νέστου.

διαδρομές σε εθνικά πάρκα), όσο και το βαθμό δυσκολίας (εύκολο, μέτρια δύσκολο, δύσκολο, πολύ δύσκολο).

Επίσης κρίνεται αναγκαία η κατασκευή πινακίδας όπου θα είναι σημειωμένες οι ποδηλατικές διαδρομές, τα μονοπάτια, τα τοπωνύμια, οι χώροι αναψυχής, οι δραστηριότητες που μπορούν να διεξαχθούν.

Στα πλαίσια των απαιτούμενων έργων εντάσσεται και η κατασκευή ξύλινου καταφυγίου χωρητικότητας έως δέκα ατόμων στη θέση Καταβόθρα και η κατασκευή ξύλινης γέφυρας στη διαδρομή Κοτρωνάκι-Νταού στη συμβολή του δασικού δρόμου με το Μόρνο.

Τα πληροφοριακά έντυπα θα είναι χάρτες κλίμακας 1:50.000 όπου θα αναφέρονται οι ποδηλατικές διαδρομές, θα αναφέρονται ιστορικά στοιχεία, αξιοθέατα, τα μήκη των διαδρομών, ο απαιτούμενος χρόνος, η τεχνική δυσκολία.

V.4.1.2. Αγώνες Προσανατολισμού

Στους αγώνες προσανατολισμού ο αθλητής διασχίζει ταχέως άγνωστη περιοχή χρησιμοποιώντας χάρτη και πυξίδα και υποχρεώνεται να περάσει από προκαθορισμένα σημεία ελέγχου με προκαθορισμένη σειρά. Η διαδρομή μεταξύ των προκαθορισμένων σημείων επιλέγεται από τον αθλητή, ο οποίος επιδιώκει να την καλύψει σε όσο το δυνατόν λιγότερο χρόνο.

Οι αγώνες αυτοί ταξινομούνται, ανάλογα με το χρόνο διεξαγωγής σε αγώνες ημέρας, νύχτας και ημέρας, και νύχτας, ανάλογα με την εποχή σε καλοκαιρινούς και χειμερινούς, ανάλογα με τη δυσκολία σε μικρής, μεσαίας, μεγάλης δυσκολίας, ανάλογα με τον τρόπο συμμετοχής σε ατομικούς, ομαδικούς αγώνες και σε αγώνες σκυταλοδρομίας, ανάλογα με την ηλικία σε αγώνες παιδιών, εφήβων, ανδρών - γυναικών, και υπερηλίκων.

Στους αγώνες προσανατολισμού πρέπει να τηρούνται οι εξής γενικές αρχές:

- Στο άθλημα του προσανατολισμού αναδεικνύονται οι ικανότητες των αθλητών τόσο στο τρέξιμο όσο και στον προσανατολισμό.
- Οι αγώνες σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε η ικανότητα του αθλητή στο να προσανατολίζεται να είναι καθοριστική.
- Όλα τα τμήματα της διαδρομής πρέπει να παρουσιάζουν προβλήματα προσανατολισμού.
- Η οργάνωση του αγώνα θα πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο που να εξασφαλίζει ίδιες και ίσες ευκαιρίες για όλους τους αγωνιζόμενους.

- Ο αγώνας πρέπει να διοργανωθεί με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε όλα τα προβλήματα προσανατολισμού να λύνονται χρησιμοποιώντας το χάρτη, την πυξίδα και τις περιγραφές των σημείων υποχρεωτικού ελέγχου.

Οι αγώνες αυτοί πρέπει να διεξάγονται σε περιοχές τις οποίες δεν γνωρίζουν οι αγωνιζόμενοι, το έδαφος να έχει πολλά και ποικίλα χαρακτηριστικά, να είναι καλυμμένο με δάσος που να μην εμποδίζει την προσπελασιμότητα αλλά ταυτόχρονα να μην επιτρέπει την ορατότητα σε μεγάλη απόσταση, να μην υπάρχουν κατοικημένες περιοχές, καλλιέργειες, επικίνδυνα σημεία.

Επίσης στο σημείο διοργάνωσης του αγώνα να υπάρχει εύκολη πρόσβαση, και στην περιοχή διεξαγωγής του αγώνα να υπάρχει η δυνατότητα ύπνου και φαγητού. Η ζώνη διεξαγωγής των αγώνων δεν πρέπει να έχει σημεία με υψόμετρο μεγαλύτερο των 1200μ.

Οι χάρτες που χρησιμοποιούνται είναι ειδικά σχεδιασμένοι για το συγκεκριμένο σκοπό, παρέχουν περισσότερες λεπτομέρειες από τους συνηθισμένους, μεγάλη ακρίβεια και ενημέρωση, είναι εύκολα αναγνώσιμοι, χρησιμοποιούνται ειδικά σύμβολα, είναι αποτυπωμένα τα σημεία αναφοράς που θα χρησιμοποιηθούν. Η κλίμακα αυτών είναι 1:10.000 έως και 1:40.000.

Η βασική υποδομή για τη διοργάνωση αγώνων προσανατολισμού είναι οι χώροι διανυκτέρευσης, οι χώροι εστίασης, η σύνθεση και παραγωγή κατάλληλου χάρτη της περιοχής, πρόχειρες, ελαφρίες και προσωρινές κατασκευές για τη διοργάνωση των αγώνων.

V.4.1.3. Παραποτάμιες Δραστηριότητες

Ένα από τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης είναι ο ποταμός Μόρνος. Σήμερα παραποτάμιες δραστηριότητες στη περιοχή δεν ασκούνται λόγω της μικρής και εποχιακής στάθμης του νερού. Εξαίρεση αποτελεί ένα τμήμα του ποταμού μεταξύ της γέφυρας του δρόμου προς Αθ. Διάκο και της εκβολής του Λαζορέματος, στο ύψος της Συκιάς, το οποίο είναι κατάλληλο για kayak. Τις περιόδους που υπάρχουν πολλά νερά, το ποτάμι κατεβαίνει με βάρκες kayak μέχρι τη γέφυρα του δρόμου Λευκαδίτη - Κονιάκος.

Οι φυσικές συνθήκες για την άσκηση των παραποτάμιων δραστηριοτήτων αναφέρονται στη ποσότητα νερού που να επιτρέπει την πλεύση του σκάφους, την ταχύτητα ροής ροής του νερού που να μην είναι πολύ μεγάλη, τη δυνατότητα

διακοπής της δραστηριότητας για λόγους ασφαλείας (μικρές λίμνες και καθαρές όχθες), καθαρές κοίτες.

Απαραίτητοι χώροι βάσης παραποτάμιων δραστηριοτήτων είναι τα αποδυτήρια ανδρών και γυναικών, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων (γραφείο υποδοχής, αίθουσα διδασκαλίας), δωμάτιο φύλακα και προσωπικού, αναψυκτήριο, αποθηκευτικοί χώροι. Η ύδρευση πρέπει να γίνεται από πηγές ή γεώτρηση, όσον αφορά στην αποχέτευση πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή για να πληρούνται οι κανόνες υγιεινής. Απαιτούνται η ηλεκτροδότηση, η περίφραξη του χώρου, και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου.

Οι τεχνικές εργασίες που απαιτούνται είναι ο καθαρισμός της κοίτης από την παραποτάμια βλάστηση, η διαμόρφωση της κοίτης του ποταμού, και μικρά παραποτάμια έργα όπως μικρά φράγματα, αγωγοί παροχέτευσης, σήμανση του ποταμού και δημιουργία μονοπατιών ή χωματόδρομων για την πρόσβαση στο ποτάμι.

Πρέπει, δε, να εκπονηθούν τοπογραφικές μελέτες, υδρομετρική μελέτη και μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

V.4.1.4. Σκί Δρόμων Αντοχής

Οι δρόμοι αντοχής στην χιονοδρομία είναι άθλημα το οποίο διεξάγεται σε ανώμαλο χιονισμένο έδαφος, και ο αθλητής χρησιμοποιεί το τρέξιμο για να προωθηθεί έχοντας στα πόδια του ειδικά πέδιλα. Είναι το πιο ασφαλές χιονοδρομικό άθλημα. Η χιονοδρομία δρόμων αντοχής διακρίνεται στην τουριστική και αγωνιστική.

Η τουριστική χιονοδρομία δρόμων αντοχής είναι μια αθλητική δραστηριότητα με την οποία μπορεί να ασχοληθεί ο οποιοσδήποτε. Λόγω της χαμηλής ταχύτητας το άθλημα αυτό δεν εγκυμονεί κινδύνους. Χαρακτηριστικό αυτής της δραστηριότητας είναι ότι δεν απαιτούνται ειδικές υποδομές, εκτός από μερικά σημεία ανάπαυσης, σήμανση των διαδρομών, και καλή πληροφόρηση. Επίσης μπορεί να οργανωθεί και κάποιος χώρος εκμάθησης από ειδικούς εκπαιδευτές.

Η αγωνιστική χιονοδρομία δρόμων αντοχής είναι ένα τεχνικό, θεαματικό και επίπονο αγώνισμα. Ο αθλητής καταβάλλει μεγάλη σωματική και ψυχική προσπάθεια. Το μήκος της διαδρομής είναι δύσκολο, η πίστα πρέπει να είναι οριοθετημένη σε όλο το μήκος της, η διαδρομή δεν πρέπει να περνά από επικίνδυνα σημεία, το πλάτος της πίστας είναι 4-5 μέτρα.

Για την προετοιμασία της διαδρομής θα πρέπει να γίνει καθαρισμός, περίφραξη, σήμανση, προκαθορισμός των χώρων για τους θεατές, για τους εργαζόμενους, τους κριτές, των θέσεων μέτρησης της θερμοκρασίας, και τοποθέτηση σταθμών Α'βοηθειών.

Η περιοχή που μπορεί να φέρει αυτή τη δραστηριότητα είναι η νοτιοδυτική πλευρά της Οίτης στα όρια των κοινοτήτων Πανουργιά, Στρόμης, Μαυρολιθαρίου, και Πυράς.

Η ακριβής θέση και τα έργα υποδομής για την διοργάνωση αυτών των αγώνων, απαιτούνται μελέτη σκοπιμότητας, χωροθέτησης των στίβων, οργάνωσης. Καθοριστικό ρόλο για την υλοποίηση αυτών παίζουν οι μακροχρόνιες παρατηρήσεις της ποσότητας και ποιότητας του χιονιού και των χιονοπτώσεων και των θερμοκρασιών της περιοχής μελέτης.

V.4.1.5. Αναρριχητικό κέντρο Συκιάς Γκιώνας

Αφορά στην ανάδειξη και οργάνωση αναρριχητικού πεδίου Συκιάς στη Γκιώνα. Οι ορθοπλαγιές αυτής της περιοχής είναι γνωστές παγκοσμίως. Ιδιαίτερα προβλήματα δημιουργούν η έλλειψη υποδομής εστίασης και διαμονής των αναρριχητών, οργάνωσης των διαδρομών κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, όπως και η έλλειψη πληροφοριακού υλικού, της στήριξης και της κάλυψης των σχοινοσυντροφιών σε περίπτωση ατυχήματος.

Στο πλαίσιο αυτής της ενέργειας προτείνεται η οργάνωση αναρριχητικής σχολής, που θα καλύπτει ανάγκες όπως η δημιουργία πεδίου για τους ντόπιους αναρριχητές, πεδίο μύησης και εξοικείωσης για τους επισκέπτες, πεδίο άσκησης για τα προγράμματα κατάρτισης.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η Ν.Α. Φωκίδας με την δημοπράτηση του Αναρριχητικού Κέντρου Συκιάς.

Να γίνει ολοκλήρωση της κατασκευής αναρριχητικών διαδρομών, των οποίων έχει γίνει σχετική μελέτη από την Ομοσπονδία Ορειβατικών Συλλόγων.

Η οργάνωση των αναρριχητικών πεδίων πρέπει να συνοδεύεται από την έκδοση ενός οδηγού, ο οποίος θα περιέχει πληροφορίες για όλα τα αναρριχητικά πεδία της Γκιώνας, φωτογραφίες και αναλυτικά σχεδιαγράμματα. Επίσης να περιέχει πληροφορίες πρόσβασης και επιστροφής, των μόνιμα τοποθετημένων ασφαλειών, κ.λ.π. Τα κείμενα, δε, είναι σκόπιμο να είναι γραμμένα και σε ξένες γλώσσες.

V.4.1.6. Κέντρο Προετοιμασίας Αθλητών

Ο συγκεκριμένος χώρος θα λειτουργεί και ως κέντρο προετοιμασίας αθλητών και ως ξενοδοχείο Β' κατηγορίας. Ένα τέτοιο κέντρο θα πρέπει να γίνει σε περιοχή όπου το υψόμετρο δεν ξεπερνά τα 800μ., οι κλιματικές συνθήκες θα είναι κατάλληλες και θα γειτνιάζει με κέντρα ανάπτυξης της περιοχής.

Μια τέτοια περιοχή θα μπορούσε να ήταν η κοινότητα των Πενταγίων, η οποία μετά τις επεμβάσεις στο οδικό δίκτυο παρέχει τα εχέγγεια για την κάλυψη των απαιτήσεων ενός τέτοιου κέντρου.

Η χωροθέτηση του θα πρέπει να διασφαλίζει τη συμβατότητα με τις συνθήκες προστασίας του περιβάλλοντος και να δένει αρμονικά με το τοπίο.

Το κέντρο αυτό θα περιλαμβάνει τις αθλητικές εγκαταστάσεις και την κύρια μονάδα, η οποία θα κατασκευασθεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΕΟΤ για ξενοδοχείο Β' κατηγορίας.

Οι αθλητικές εγκαταστάσεις θα περιλαμβάνουν γήπεδο ποδοσφαίρου με στίβο αθλημάτων κλασικού αθλητισμού, βοηθητικό γήπεδο ποδοσφαίρου, γήπεδο μπάσκετ, βόλλευ, τένις, κλειστό γυμναστήριο με μικρό εργομετρικό κέντρο και εργαστήριο αποθεραπείας, γήπεδο ιππασίας.

Η κύρια μονάδα θα περιλαμβάνει χώρο εισόδου και υποδοχής, τηλεφωνικό κέντρο, σαλόνι-μπαρ, αίθουσα πολλαπλών χρήσεων (κατάρτιση, εκπαίδευση, διαλέξεις, προβολές, κ.λ.π.), αίθουσες γευμάτων, υπνοδωμάτια 100 κλινών, ταβέρνα, πισίνα, σάουνα, πρόβλεψη κατασκευών για άτομα με ειδικές ανάγκες.

V.4.1.7. Προώθηση οικολογικού τουρισμού.

Με στόχο την ανάδειξη του φυσικού πλούτου της περιοχής, την ευαισθητοποίηση σε θέματα περιβάλλοντος, την εξασφάλιση απασχόλησης στη περιοχή μελέτης, η οποία μειονεκτεί στην ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού, κρίνεται ως βασική προϋπόθεση η εξασφάλιση της υποδομής σε έντυπα και πληροφορίες για την οργάνωση οικοτουριστικών διαδρομών με ξεναγό, όπως η δημιουργία ενός οικοτουριστικού χάρτη και ενός οικοτουριστικού οδηγού για την περιοχή.

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα θα ασκείται από τους επισκέπτες με τη βοήθεια του χάρτη και του οδηγού και θα κινούνται στις προτεινόμενες διαδρομές. Περισσότερες πληροφορίες θα παρέχονται από το Κέντρο Πληροφόρησης Λιδορικού.

Οι συνοδοί θα αναλαμβάνουν την ξενάγηση στις περιοχές που θα οριστούν για αυτό το σκοπό. Θα χρησιμοποιούνται τα υπάρχοντα μονοπάτια και θα γίνεται χρήση των ξενώνων και των εστιατορίων της περιοχής.

Ο χάρτης, που προτείνεται να δημιουργηθεί, θα είναι κλίμακας 1:75.000 και θα απεικονίζονται τα όρια θεσμοθετημένων περιοχών, όπως καταφύγια, ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές), οι κύριες διαπλάσεις της βλάστησης, τις περιοχές εξάπλωσης των κυριότερων ζώων, σημεία επιτυχούς παρατήρησης άγριας πανίδας, σημεία σπάνιων φυτών της περιοχής, επιλεγμένες διαδρομές, πεζοπορίας ή με αυτοκίνητο, για πρώτη γνωριμία με την περιοχή, τα κυριότερα αξιοθέατα.

Οι περιοχές άσκησης αυτής της δραστηριότητας θα μπορούσαν να είναι μία στη περιοχή της λεκάνης του Μόρνου με κέντρο βάρος την κοιλάδα του Λαζορέματος και αφετηρία τη Συκιά, και μια δεύτερη στη δυτική Δωρίδα που θα εστιάζονται στις κορυφές του δυτικού συγκροτήματος (Γιδοβούνι, Πάνω και Κάτω Ψηλό, Αρτοτινά λειβάδια) και θα οργανώνονται με βάση την Αρτοτινά.

Επίσης χρήσιμη είναι και η έκδοση φυλλαδίου με φωτογραφίες, σχέδια και ένα μικρό χάρτη της περιοχής, το οποίο θα πληροφορεί τον επισκέπτη για τις δυνατότητες προσέγγισης της φύσης της ορεινής περιοχής. Θα περιέχει μια συνοπτική περιγραφή της περιοχής, κύρια στοιχεία για τη βλάστηση και την πανίδα, θα γίνεται μια επιλογή των διαδρομών και των χώρων ξενέγησης με τα πόδια ή με αυτοκίνητο, χάρτη της περιοχής και πίνακες με καταλήματα, χρήσιμα τηλέφωνα, φορείς, κ.λ.π.

V.4.1.8. Ορειβασία - πεζοπορία

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα όμορφο φυσικό τοπίο και ένα μέρος της διασχίζεται από το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4. Στοχεύοντας στην προσέλκυση όσων ασχολούνται με την ορεινή πεζοπορία και στην επιμήκυνση του χρόνου διαμονής τους στη περιοχή, είναι αναγκαίο να βελτιωθούν τόσο τα υπάρχοντα μονοπάτια όσο και να συντηρηθούν και να κατασκευαστούν νέα καταφύγια.

Συντήρηση των ήδη υπαρχόντων μονοπατιών και βελτίωση τους αφορά στη σηματοδότηση τους και του μονοπατιού E4 και να τοποθετηθούν πληροφοριακές πινακίδες στις κοινότητες και σε σημεία διασταύρωσης των μονοπατιών με το οδικό δίκτυο.

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 είναι μια υπερσυνοριακή-πεζοπορική διαδρομή που ξεκινά από την Ισπανία, διασχίζει την Ευρώπη μέσα από τα βουνά των Αλπεων, και στην Ελλάδα, από την περιοχή της Φλώρινας, διασχίζει τη χώρα από Βορρά προς

Νότο έως το Γύθειο και στην Κρήτη από Δυτικά προς Ανατολικά. Στην περιοχή μελέτης περνάει από τα Βαρδούσια και τη Γκιώνα.

Τα μονοπάτια πρέπει να βελτιωθούν έτσι ώστε οι παρεμβάσεις να γίνουν με το ελάχιστο κόστος, να είναι ασφαλή, να εξυπηρετούν και μεμονωμένους περιηγητές αλλά και ομάδες. Επίσης η κατασκευή των τεχνικών έργων κατά μήκος των μονοπατιών πρέπει να προσαρμόζεται στο φυσικό περιβάλλον. Η σηματοδότηση να προσδιορίζει την κατηγορία και το βαθμό δυσκολίας του κάθε μονοπατιού.

Οι ενότητες όπου είναι δυνατόν να εξασκείται η συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι:

- Η περιοχή που ορίζεται από το Λιδορίκι, Λευκαδίτι, Συκιά, Στρόμη και Πανουργιά σε σύνδεση και με περιοχές πέραν της περιοχής μελέτης.
- Η περιοχή που ορίζεται από το Μαυρολιθάρι, Καστριώτισσα, Πυρά.
- Η περιοχή που περιλαμβάνει την Αρτοτίνα, Αθ.Διάκο, Μουσούνιτσα, Κονιάκο, Κάλλιο, Διακόπι, Δάφνο, Διχώρι.
- Η περιοχή των κοινοτήτων Κόκκινο, Περιβόλι, Κροκύλειο, Κουπάκι, Ζοριάνο, Αλεποχώρι, Πενταγιοί, Τρίστενο, Υψηλό Χωριό, Κερασιά, Κριάτσιο.

Μονοπάτια

Η περιοχή μελέτης διασχίζεται από το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 και εν συντομία περνάει από τις εξής περιοχές: Αρτοτίνα, Σκασμένη Στρούγκα, Σταυρό, Προφήτη Ηλία, Αθανάσιο Διάκο, Κοτρόνια, Γέφυρα Μόρνου, Στρόμη και συνεχίζει προς Καλοσκοπή. Η διαδρομή αυτή είναι σηματοδοτημένη.

Το υφιστάμενο δίκτυο μονοπατιών είναι ελλιπώς σηματοδοτημένο και αποτελείται από τμήματα που δεν συνδέονται μεταξύ τους.

Τα υφιστάμενα μονοπάτια της πρώτης ενότητας τα οποία έχουν υποτυπώδη σήμανση είναι: από Καλοσκοπή προς Βαθιά Λάκκα, και Συκιά προς Λαζόρεμα.

Τα μονοπάτια αυτής της ενότητας που ήδη υπάρχουν αλλά προτείνονται για σηματοδότηση είναι :

- από Καρούτες προς την ευρύτερη περιοχή και πιο συγκεκριμένα προς Καλοσκοπή,
- Λιδορίκι-Καρούτες,
- Λιδορίκι-Τσούκα,
- Λιδορίκι-Αρδίνη,

- Λιδορίκι-Προφ.Ηλίας,
- Συκιά-Λάζου-Πύργος-Ε4-Στρώμη,
- Συκιά-Λάζου
- Λάζου-Βαθιά Λάκκα
- Λαζόρεμα, κορυφογραμμή μέσω Κέδρου
- Συκιά-Ζωοδόχος Πηγή-Μακρύλακκος
- Λευκαδίτι-Μακρύλακκος
- Λευκαδίτι-Ρεματιά-Πέρδικα
- Λευκαδίτι-Κρυφονέρι
- Λευκαδίτι-Ρεματιά-Κρυφονέρι
- Πυργάκι-Ψηλή Τσούκα-Λιδορίκι
- Μακρύλακκος-Ρέμα Δρέματα-Λευκαδίτι

Για την τρίτη ενότητα μόνο το μονοπάτι Ε4 είναι σηματοδοτημένο. Τα μονοπάτια που προτείνονται για σηματοδότηση είναι:

- Αθανάσιος Διάκος-Προφ.Ηλίας-Σταυρός-Καταφύγια-Πόρτες-Κάμπος-Κοκκινιάς-Τραπεζάκι-Προφ.Ηλίας Ξεροβουνίου-Κάλλιο.

Αυτό είναι και το κύριο μονοπάτι.

Δευτερεύοντα μονοπάτια είναι:

- Αθανάσιος Διάκος-Κονιάκος
- Κονιάκος-Μόρνος
- Αθανάσιος Διάκος-Συκιά
- Κονιάκος-Τραπεζάκι-Διακόπι
- Αρτοτίνα-Διχώρι
- Διχώρι-Δάφνος
- Δάφνος-Διακόπι
- Δάφνος-Μετερίζια
- Διχώρι-διασταύρωση
- Αρτοτίνα-Νότια της Πλάκας-Μετερίζια
- Δάφνος-Πηγή Τρανόβαρης
- Δάφνος-Αγ.Δημήτριος
- Δάφνος-Προφ.Ηλίας
- Δάφνος-Κόκκινος ποταμός

Στην ενότητα αυτή ξεχωρίζουν δύο πεζοπορικές διαδρομές εξαιρετικά δύσκολες που απαιτούν ειδικό εξοπλισμό και είναι ιδιαίτερα όμορφες:

- Ασανσέρ(από κορυφή μέσω Κοκκινόρεματος στον Αθανάσιο Διάκο)
- Κορυφογραμμή-Μετερίζια-Πλάκα-Αλογόραχη-Γιδοβούνι

Για την δεύτερη ενότητα προτείνεται να σηματοδοτηθεί ως κύριο μονοπάτι η διαδρομή Καστριώτισσα-Τρία Αλώνια-Πύργος.

Ως δευτερεύοντα προτείνονται:

- Πυρά-Μαύρη τσούμα-τρία αλώνια-Πύργος
- Μαυρολιθάρι-Μαύρη Τσούμα-Τρία Αλώνια-Πύργος
- Αθανάσιος Διάκος-Μαυρολιθάρι
- Μαυρολιθάρι-Κοτρωνάκι-Γέφυρα Μόρνου
- Στρόμη-Μαυρολιθάρι
- Μαυρολιθάρι-Κόκας Ράχη Γέφυρα Μόρνου
- Μαυρολιθάρι-Προφ.Ηλίας-Τρία Αλώνια
- Μαυρολιθάρι-Προφ.Ηλίας-Καστριώτισσα
- Μαυρολιθάρι-Κόκας Ράχη-Μαυρολιθάρι
- Καστριώτισσα-Αρκουδόρεμα-Γέφυρα Μόρνου

Στην τέταρτη ενότητα προτείνεται να σηματοδοτηθεί ως κύρια μονοπάτια οι διαδρομές:

- Διχώρι-Κόκκινος Ποταμός
- Γέφυρα (λίμνη Μόρνου)-Περιβόλι-Φράγμα

Ως δευτερεύοντα τα μονοπάτια:

- Κερασιά-Τρίστεννο-Κόκκινος ποταμός
- Κριάτσιο-Υψηλό Χωριό-Κόκκινος ποταμός
- Πενταγιοί-Κόκκινος Ποταμός
- Αλεποχώρι-Κροκύλειο-Περιβόλι
- Κουπάκι-Κροκύλειο

Αποφεύγεται η χάραξη νέων μονοπατιών και όλες οι εργασίες αφορούν το ήδη υπάρχον δίκτυο μονοπατιών. Η κατασκευή των τεχνικών έργων κατά μήκος των μονοπατιών πρέπει να προσαρμόζεται στο φυσικό περιβάλλον.

Καταφύγια

Τα υφιστάμενα καταφύγια στην περιοχή μελέτης είναι τα δύο καταφύγια στο Πιτιμάλικο. Απαραίτητες κρίνονται οι προσθήκες και επιδιορθώσεις των ήδη υπαρχόντων καταφυγίων και κατασκευή νέων. Για την κατασκευή των νέων καταφυγίων θα πρέπει να προηγηθούν σχετικές μελέτες σκοπιμότητας, χωροθέτησης, περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αυτά θα πρέπει να εξυπηρετούν μόνο ανάγκες σε περιπτώσεις άσχημων καιρικών συνθηκών ή διανυκτερεύσεις σε επιχειρήσεις αναβάσεων που απαιτούν κάτι τέτοιο.

Δημιουργία κέντρων διάσωσης και πρώτων βοηθειών σε περιοχές που θα ασκούνται υπαίθριες αθλητικές δραστηριότητες, όπου και χρειάζεται η αποτελεσματική παρέμβαση σε περιπτώσεις ατυχημάτων. Αυτά θα αποτελούν βάση για της επιχειρήσεις διάσωσης, όπου εκτός από την παροχή πρώτων βοηθειών, θα γίνεται ο συντονισμός των επιχειρήσεων διάσωσης, θα αποτελούν κέντρα ενημέρωσης των ορειβατών για τους κινδύνους της περιοχής, θα φροντίζουν για τον εξοπλισμό και τη συντήρηση των ορειβατικών και ανρριχητικών διαδρομών, π.χ. σήμανση, αλλαγή στηριγμάτων, κ.λ.π.

Κέντρα διάσωσης και πρώτων βοηθειών θα πρέπει να υπάρχουν στη Συκιά, στον Αθ,Διάκο, και στο Δάφνο.

Δημιουργία καταφυγίων ανάγκης. Πρόκειται για κατασκευές μικρού μεγέθους με σκοπό να εξυπηρετούν μικρές ομάδες ορειβατών. Θα παρέχουν τη δυνατότητα διανυκτέρευσης με ελάχιστες ανέσεις και θα χρησιμοποιούνται μόνο σε περιπτώσεις άμεσης ανάγκης όπως σε περίπτωση κακοκαιρίας, ατυχήματος, κ.λ.π. Θα τοποθετηθούν, δε, σε σημεία που παρέχουν ασφάλεια και είναι πιθανή η ανάγκη χρησιμοποίησής τους.

Τέτοιο καταφύγιο μπορεί να δημιουργηθεί στην ορθοπλαγιά του Λάζου.

Εγκαταστάσεις Δασικής Αναψυχής

Εγκαταστάσεις δασικής αναψυχής σε θέσεις θέας και περιοχές εξαιρετικού ενδιαφέροντος, αλλά και σε θέσεις στάσεις που θα λειτουργούν ως αφετηρία εσωτερικών κυκλωμάτων πεζοπορίας και κατασκηνώσεων και στάσεις παροχής πρώτων βοηθειών ή πληροφοριών (είδη πρώτης ανάγκης, ασύρματοι, φωτοβολίδες, κ.α)

V.4.2. Οδικό δίκτυο

Αξιοποίηση και βελτίωση του υπάρχοντος δασικού και μη οδικού δικτύου, για την πρόσβαση σε περιοχές ενδιαφέροντος και σε οικισμούς. Οι προσβάσεις με πούλμαν και ΙΧ αυτοκίνητα, θα περιοριστούν σε ένα μέρος του οδικού δικτύου, με επιλεγμένες διαδρομές και στάσεις. Οι κινήσεις θα είναι ελεγχόμενες και θα περιορίζονται ως προς τα μέσα μετακίνησης (πεζή, ποδήλατο, μοτοποδήλατο, ειδικά αυτοκίνητα).

Απαραίτητη κρίνεται η βελτίωση της οδικής σύνδεσης Πενταγίων -Τριστένου με τον άξονα Καλλίου-Δάφνου. Οπως και βελτίωση της οδικής σύνδεσης Λιδορκίου-Ερατεινής και Κροκυλείου-Ευπαλίου.

V.4.3. Πυρήνες τουριστικών δραστηριοτήτων

Αξιοποιείται η υπάρχουσα οικιστική κατάσταση με επισκευές, ανακαινίσεις και εκσυγχρονισμό των οικοδομημάτων και των υποδομών, ενώ οι νέες οικοδομές θα περιορισμένες σε αριθμό και μέγεθος και θα εναρμονίζονται αισθητικά με τον περιβάλλοντα οικιστικό και φυσικό χώρο.

Αγροτουριστικά Καταλύματα, παραγωγή τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και είδη διατροφής και φαγητού.

- Κονιάκος-Αθ.Διάκος-Μουσουνίτσα
- Αρτοτίνα-Δάφνος-Διχώρι- Διακόπι
- Κροκύλειο-Τρίστενο-Πενταγιοί- Ζοριάνο
- Μαυρολιθάρι-Πανουργιάς-Στρόμη

Δημιουργία, σε επιλεγμένους οικισμούς, μικρών μουσείων με είδη λαϊκής και παραδοσιακής τέχνης. Αρτοτίνα, Αθανάσιος Διάκος, Κροκύλειο, Λιδορίκι.

V.4.4. Κατάρτιση

Κατάρτιση νέων σε επαγγέλματα ορεινού τουρισμού.

Η ενεργός συμμετοχή των κατοίκων θεωρείται ως η αναγκαία και βασική αρχή για την εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος οικοανάπτυξης της περιοχής και της αναβάθμισης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της κατάρτισης τους σε ειδικότητες σχετικές με τις προτεινόμενες δραστηριότητες ορεινού τουρισμού²⁶.

²⁶ Ήδη στην Άμφισσα υπάρχουν 11 συνοδοί μέσου βουνού.

Για τη λειτουργία όλων αυτών των δραστηριοτήτων ορεινού τουρισμού απαραίτητη είναι η επαγγελματική δραστηριοποίηση νέων, είτε ως ελεύθεροι επαγγελματίες είτε στο πλαίσιο κοινοτικών επιχειρήσεων ή άλλων φορέων που πιθανόν να δημιουργηθούν στην περιοχή, και οι οποίοι θα αναλάβουν το σχεδιασμό και την οργάνωση τουριστικών προϊόντων, αξιοποιώντας τις υποδομές που θα δημιουργηθούν.

Οι ειδικότητες που ανακύπτουν από τις προτάσεις αυτές είναι οι συνοδοί πεζοπορικών διαδρομών, οι εκπαιδευτές αναρρίχησης, οι συνοδοί ποδηλάτου βουνού, υπεύθυνοι των κέντρων ενημέρωσης.

Η κατάρτιση στις ειδικότητες αυτές μπορεί να ενταχθεί και να χρηματοδοτηθεί από το πρόγραμμα συνεχιζόμενης κατάρτισης που προκηρύσσεται από την Περιφέρεια Σ. Ελλάδας σε ετήσια βάση. Θεωρείται σκόπιμο, για λόγους ασφάλειας και αποτελεσματικότητας, να δοθεί βάρος στην πρακτική άσκηση και στις γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον, τα πολιτισμικά στοιχεία, κ.λ.π. της περιοχής. Αλλωστε, για παράδειγμα, οι οδηγοί πεζοπορικών διαδρομών θα πρέπει να είναι συγχρόνως και ξεναγοί τόσο σε θέματα φυσικού όσο και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, για την περιοχή στην οποία θα δραστηριοποιηθούν.

Η αθλητική φύση μέρους των συγκεκριμένων ειδικοτήτων και η αναγκαιότητα απόκτησης ειδικών δεξιοτήτων, επιβάλλει την επιλογή νέων με προηγούμενη σχετική εμπειρία, όχι κατά ανάγκη επαγγελματική. Θεωρείται σκόπιμο η σχετική με τα θέματα αυτά εμπειρία των Ορειβατικών Συλλόγων και της Ελληνικής Ομοσπονδίας Ορειβατικών Συλλόγων, να αξιοποιηθεί καταλλήλως.

Κατάρτιση επαγγελματιών του τουριστικού τομέα

Είτε στα όρια των νέων δήμων, είτε σε ευρύτερες διοικητικές ή γεωγραφικές ενότητες μπορούν να διοργανωθούν προγράμματα κατάρτισης και μεταφοράς γνώσεων, ειδικών και γενικότερων, για τον τουριστικό τομέα και τη φυσιογνωμία της περιοχής.

Επίσης συνεργασίες και ανταλλαγή απόψεων και γνώσεων μπορεί να γίνει σε ημερίδες που θα διοργανωθούν όπου θα λάβουν μέρος και θα παρουσιάσουν το έργο που επιτελέστηκε στην περιοχή τους και αντιπροσωπεύει από περιοχές ανά τη χώρα

και ίσως από το εξωτερικό, όπου έλαβαν μέρος τέτοιες οργανωμένες πρωτοβουλίες και δράσεις.²⁷

V.4.5. Προστασία Περιβάλλοντος

Σε μια μακροπρόθεσμη στρατηγική ανάπτυξης του τουρισμού, πρέπει να δοθεί η δέουσα βαρύτητα στην προστασία των φυσικών πόρων, οι οποίοι αποτελούν και το αντικείμενο εκμετάλλευσης - με την ευρύτερη έννοια - των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και στην περίπτωση μας, του οικολογικού, ορεινού τουρισμού.

Η προσοχή εστιάζεται στη περιοχή της Γκιώνας, που θεωρείται το πιο αξιόλογο και ταυτόχρονα το πλέον απειλούμενο τοπίο της περιοχής μελέτης.

Προτείνεται η προκήρυξη μελέτης για την αξιολόγηση και την ανακήρυξη της περιοχής του Λαζορέματος. Ο καταλληλότερος τρόπος είναι η προκήρυξη στο πλαίσιο μιας Εδικής Περιβαλλοντικής Μελέτης.

Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας θα είναι η δημοσίευση ΠΔ όπου θα καθορίζονται οι επιτρεπόμενες και απαγορευμένες χρήσεις και δραστηριότητες σε ζώνες. Οι ζώνες μπορούν να ακολουθούν την τυπολογία του Ν.1650/86 όπου θα αποτελούνται από μια ζώνη αυστηρής προστασίας, όπου οι χειρισμοί έχουν αποκλειστικό στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και των βιοτόπων, και μια περιφερειακή ζώνη, όπου οι δραστηριότητες ελέγχονται ως προς τη συμβατότητά τους με τους στόχους της προστασίας και αποσκοπεί στην ενίσχυση της πρώτης.

Μια σειρά από ρυθμίσεις μπορούν να αφορούν την ευρύτερη περιοχή, που μπορούν να συμπίπτουν με διοικητικά ή βιογεωγραφικά όρια, και όπου προβλέπονται σημειακές παρεμβάσεις με σκοπό τη μείωση αρνητικών επιπτώσεων στα οικοσυστήματα της πρώτης και δεύτερης ζώνης.

V.4.6. Κέντρα Ενημέρωσης

Είναι σκόπιμο να παρέχεται στους επισκέπτες ένα στάδιο ενημέρωσης και εκπαίδευσης, προκειμένου να εξασφαλιστεί κατά το δυνατόν ο έλεγχος των δραστηριοτήτων τους. Για την εξυπηρέτηση αυτού του σκοπού είναι αναγκαία η δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής ενημέρωσης.

Αυτά, δε, για θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε μαθητές και σπουδαστές όλων των βαθμίδων, θα λειτουργούν σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας.

²⁷ Βλέπε περιοχή Ροδόπης-Νέστου, Αναπτυξιακή Καρδίτσας, Abruzzo Ιταλίας.

Η ενημέρωση θα καλύπτει θέματα όπως η λειτουργία των οικοσυστημάτων, η χρήση και διαχείριση των πόρων, η προστασία της φύσης και των φυσικών πόρων, η τοπική ιστορία και λαογραφία. (Αρτοτίνα, Κροκύλειο, Λιδορίκι)

Πιο συγκεκριμένα η ενημέρωση για την άγρια πανίδα θα εστιάζεται σε είδη που χαρακτηρίζουν τη περιοχή, όπως το αγριόγιδο και όπου θα κατασκευασθεί αναπαράσταση του βιοτόπου του και θα παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τη βιολογία του και την οικολογία του. (Συκιά)

Θα υπάρχει υπό κλίμακα, αναπαράσταση των ορεινών όγκων της Γκιώνας και των Βαρδουσίων, με όλες τις πληροφορίες για την πανίδα και τη χλωρίδα και με τις υποδομές αναψυχής, το οδικό δίκτυο, τα μονοπάτια, το οικιστικό δίκτυο, κ.λ.π. (Λιδορίκι)

Με έμφαση στο τρόπο παραγωγής παραδοσιακών γαλακτομικών προϊόντων (γιαούρτι, τυρί, ψιμοτύρι, βούτυρο, ξυνόγαλο) και υφαντών (βελέντζες, φλοκάτες, κάπες, φουστανέλες, πουκαμίσες) με τη χρήση των παραδοσιακών σκευών και μηχανημάτων παραγωγής (καράμπα, βιδούρα, αργαλειός, ρόκα, κ.λ.π.) όπως και στον τρόπο της παραδοσιακής κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, μπορεί να δίνεται με τρόπο παραστατικό και προβολή ταινιών οι σχετικές πληροφορίες, από το λαογραφικό τμήμα αυτού του κέντρου. Μπορεί επίσης να λειτουργεί και εκθεσιακός χώρος όπως και πωλητήριο. (Αθανάσιος Διάκος, Αρτοτίνα)

Επίσης θα μπορούσαν να δίνονται και πληροφορίες για την αξιοποίηση των νερών του Μόρνου, και για όλο το σύστημα υδροδότησης της πρωτεύουσας. (Λιδορίκι)

V.4.7. Προβολή

Με σκοπό την προβολή των δυνατοτήτων της περιοχής μελέτης στον τομέα του ορεινού τουρισμού, είναι σκόπιμο να γίνουν και κάποιες ανάλογες ενέργειες.

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η οργάνωση της προβολής στα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ραδιόφωνο, τηλεόραση, ημερήσιος και περιοδικός τύπος). Αυτό θα επιτευχθεί με τη σύνταξη δελτίων τύπου, αφισσών, γυρίσματος ντοκυματέρ, αλλά και οργάνωσης διαφόρων εκδηλώσεων όπως ομιλίες όπου θα μπορούσαν να προσκληθούν δημοσιογράφοι που ασχολούνται με τέτοια θέματα, στελέχη υπουργείων, σημαντικοί παράγοντες καταγόμενοι από την περιοχή.

Στο Λιδορίκι είναι σκόπιμο να ιδρυθεί ένα κέντρο πληροφόρησης, που θα στεγάζεται σε υγιστάμενο δημόσιο κτίριο και η εξυπηρέτηση θα παρέχεται από υπάλληλο του δήμου και θα έχει αποδέκτες τους επισκέπτες και τους κατοίκους.

Η πληροφόρηση θα αφορά στο φυσικό πλούτο της περιοχής, την ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτισμικής φυσιογνωμίας της περιοχής, την προβολή των πρωτοβουλιών των τοπικών αυτοδιοικήσεων σε σχέση με τον τουρισμό, τις παρεχόμενες κοινωνικές εξυπηρετήσεις και τις παρεχόμενες υπηρεσίες σε περίπτωση ανάγκης.

Επίσης είναι δυνατό να δημιουργηθεί σελίδα (site) στο Internet που θα έχει στόχο την προβολή και παροχή πληροφοριών για την τουριστική υποδομή στην περιοχή, να δημιουργηθεί CD Rom, όπου θα παρουσιάζονται τα φυσικά και πολιτιστικά αξιοθέατα της περιοχής.

Το συγκεκριμένο κέντρο πληροφόρησης θα είναι ο φορέας και για την οργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης και επιμορφωτικών σεμιναρίων για το ανθρώπινο δυναμικό της περιοχής που εμπλέκεται στον τουρισμό και για τους ανέργους, όπως και για την οργάνωση συνεδρίων και ημερίδων με αντικείμενο την τουριστική αναβάθμιση και προβολή της περιοχής.

Στο χώρο του θα μπορούν να δημιουργηθούν και ένας χώρος εργασίας για ερευνητές που δραστηριοποιούνται στην περιοχή και ένας χώρος πώλησης εντύπων και χαρακτηριστικών προϊόντων της περιοχής.

V.5. Μηχανισμοί υποστήριξης και υλοποίησης

Το πρόγραμμα ανάπτυξης της περιοχής πρέπει να αντιμετωπισθεί κατά τρόπο ενιαίο και συντονισμένο και σε σχέση με την ανάπτυξη όλου του νομού. Κάτι τέτοιο μόνο από ένα ενιαίο φορέα προγραμματισμού μπορεί να αντιμετωπισθεί και αυτός ο φορέας πρέπει να διέπεται από τη λογική της ενδογενούς ανάπτυξης και να συνδέεται με τους κατοίκους της περιοχής και την Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ηδη υπάρχει και λειτουργεί η Αναπτυξιακή Φωκίδας που μπορεί να παίζει αυτό το ρόλο. Η διαχείριση προγραμμάτων αναπτυξιακών, η προώθηση και υποβοήθηση ιδιωτικών πρωτοβουλιών, μέσα από την καλύτερη επαφή και ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού, όπως και η επίτευξη διαδημοτικών συνεργασιών σε θέματα ανάπτυξης γενικότερα και υποστήριξης ήπιων μορφών τουρισμού ειδικότερα μπορούν να αποτελέσουν κάλλιστα αντικείμενα επεξεργασίας από το φορέα αυτό.

Άλλοι φορείς που μπορούν να παίξουν αποφασιστικό ρόλο είναι η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, ο ΕΟΣ Αμφισας, χορηγοί πρωτοβουλιών, και διάφορων

δραστηριοτήτων μπορεί να είναι οι δύο μεγάλες ελληνικές εταιρείες γαλακτομικών προϊόντων, ΦΑΓΕ και ΔΕΛΤΑ, των οποίων οι ιδιοκτήτες κατάγονται από την περιοχή.

Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι σημαντικό ρόλο παίζει η κατεύθυνση των δημοσίων επενδύσεων στον τομέα των υποδομών που απαιτούνται για την ανάπτυξη της περιοχής αλλά και των ιδιωτικών επενδύσεων που υποβοηθούνται από προγράμματα ανάπτυξης ορεινών περιοχών. Και εδώ είναι καθοριστικής σημασίας η άμεση και πλήρης πληροφόρηση και ενημέρωση των ενδιαφερομένων από τους τοπικούς φορείς και τη Νομαρχία.

Επίσης σπουδαίο ρόλο μπορούν να παίξουν τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα τα οποία και πάλι σε συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες και κρατικούς φορείς, θα μπορούσαν να προωθήσουν ερευνητικά προγράμματα τα οποία θα έχουν ως αντίκειμενο τις εναλλακτικές μορφές καλλιέργειών, και βελτίωσης διαδικασιών παραγωγής και ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. 1η ημερίδα για το Γαλαξίδι 16-17 Νοεμβρίου 1991, Ο απολογισμός (κείμενα εισηγήσεων, συζητήσεων, συμπερασμάτων), παράδοση και ανάπτυξη, σκέψεις & προτάσεις για το Γαλαξίδι.
2. L.D' Απογε "Κοινοτική πολιτική για το περιβάλλον και το βιώσιμο τουρισμό στην περιοχή της Μεσογείου", πρακτικά Διεθνούς συνάντησης "Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης", Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτωβρίου 1993.
3. Β. Χατζηρβασάνης, "Ορεινό Οικοσύστημα Γκιώνας, Μελέτη Αξιολόγησης με σκοπό την προστασία", Ελληνικός ορειβατικός Σύλλογος Αμφισσας, αθήνα 1995.
4. ΒΙΠΕΤΒΑ, "Επιχειρησιακό Σχέδιο Φορέα Ανάπτυξης και Διαχείρισης ΒΙΟ.ΠΑ. Αμφισσας", Αθήνα, Μάρτιος 1993.
5. ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - EUROPEAN COMMISSION - ΕΘΙΑΓΕ, "Σχέδιο Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Παρνασσού", Αθήνα, Νοέμβριος 1996.
6. Δ/ΝΣΗ ΔΑΣΩΝ, ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΦΩΚΙΔΑΣ, "Μελέτη Θηραματικής Ανάπτυξης Ν. Φωκίδας , Α' ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή Παρνασσίδας", Αμφισσα, Δεκ. 1994.
7. Δ/ΝΣΗ ΚΤΕΛ Ν.ΦΩΚΙΔΑΣ, Πίνακας Χειμερινών Δρομολογίων 1998-1999.
8. Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, <<Συνοπτική Ιστορία της Αμφίσσης>>, Φωκικά Χρονικά.
9. Ε.Ο.Ο.Σ. Ελληνική Ομοσπονδία, ορειβατικών Συλλόγων (Ομοσπονδία Ορειβασίας), "Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι, Υπερσυννοριακών Διαδρομών Ε4, Διαδρομή : Καρπενήσι - Δελφοί".
10. ΕΕΤΑΑ, "Επιχειρησιακό Σχέδιο Ανάπτυξης Ορεινού Τουρισμού Νομού Φωκίδας", β' φάση, Αθήνα, Ιούλιος 1997.
11. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, "Καταφύγια και Χιονοδρομικά Κέντρα στην Ελλάδα", Αθήνα 1991.
12. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, "Π.Ε.Π. Στερεάς Ελλάδας 1994-1999".
13. Η Τουριστική Προβολή σε Επίπεδο Νομού, ο θεσμός των Ν.Ε.Π.Τ., Ελισάβετ Χατζηνικολάου, Αθήνα 1995.

14. Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, RIS ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, Μελέτη Ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Αθήνα, 1998.
15. ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΧΩΡΟΥ - ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ - Ελληνικό Τμήμα (WWF), "Πρόγραμμα Οικοανάπτυξης Ροδόπης - Νέστου", Ξάνθη, 1994.
16. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1995) *Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Σύγχρονα Θέματα, Ν. 55, σ.σ. 21-27.
17. ΚΟΝΣΟΛΑΣ Ν. (1985), *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική : Γενική Θεώρηση*, Παπαζήσης, Αθήνα.
18. Κυνηγετικοί Χάρτες - Κυνηγετικός Οδηγός, Δ' κυνηγετική περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας & Κυκλάδων, copyright Παν. Τριανταφυλλάκος, κεντρική διάθεση : Εκδόσεις Βιβλίων Κων. Ν. Τριανταφυλλάκου. (Μοισιοδακος 30 ΤΚ 11524, τηλ. 6910528).
19. ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), *Σχεδιασμός Εθνικού Πάρκου στην Πίνδο*. Τεχνικά Χρονικά 5/95, Αθήνα, σ.σ. 90-93.
20. Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης, Αθ. Δ. Παπαδασκαλόπουλος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
21. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Φωκίδας, Δ/ση Προγραμματισμού & Διαχείρισης Προγραμμάτων Επενδύσεων, Απόφαση Νομαρχιακού Συμβουλίου Κατάρτισης Σχεδίου Ανάπτυξης Νομού Φωκίδας 2000-2006.
22. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ., ΓΕΤΙΜΗΣ Π. (1992), *Νέες Γεωγραφικές Ανισότητες και Χωρικές Πολιτικές στην Ελλάδα*, ΤΟΠΟΣ τ.4, σ.σ. 3-44.
23. ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΦΩΚΙΔΑΣ, "Πρόταση Ολοκληρωμένου Επιχειρησιακού Προγράμματος για την υπαγωγή στην Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II", Αμφισσα, 1996.
24. Ορεινό Οικοσύστημα Γκιώνας, Μελέτη Αξιολόγησης με σκοπό την Προστασία, Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος Αμφισσας, Β. Χατζηρβασάνης, Αθήνα 1995.
25. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Αποκέντρωση και Πολιτιστική Ανάπτυξη - Δήμος Αμφισσας, Αγαπητού Κ., Γιαλελής Κ., Αθήνα 1997.
26. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1994), *Αειφορία και Διαχείριση του Χώρου*, ΤΟΠΟΣ 8/94, Αθήνα, σ.σ. 273-283.

27. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1995), *Ο τουρισμός από το πρίσμα της αειφορίας*, ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ 5/95, Αθήνα, σ.σ. 27-30.
28. Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας, ειδική έκδοση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας, Αθήνα 1994.
29. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1994) *Βιώσιμη Ανάπτυξη και Προστασία του Περιβάλλοντος*, ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 43-50.
30. Τ.Αδαμακόπουλος, Β.Χατζηρβασάνης, Π.Ματσούκα, "Τα Βουνά της Ρούμελης, εκδόσεις Πιτσιλός, Αθήνα 1986.
31. ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (5/1995), *Τουρισμός και Περιβάλλον : επιλογές για βιώσιμη ανάπτυξη*, ημερίδα
32. Υ.Χ.Ο.Π. "Νομός Φωκίδας, Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης - Οικιστική Δομή, Σχεδιασμός Ανοικτών Πόλεων", Αθήνα, Μάρτης 1984.
33. Υ.Χ.Ο.Π. "Νομός Φωκίδας, Προτάσεις Χωροταξικής Οργάνωσης, (συνοπτικό σχέδιο δομικών παρεμβάσεων)", Αθήνα, Μάης 1984.
34. Υ.Χ.Ο.Π., "Πρόγραμμα Αναγνώρισης Φυσικού Περιβάλλοντος της Χώρας, Τελική Εκθεση Εργασιών Πεδίου πρώτης Φάσης, Νομού Φωκίδας", Αθήνα, 1984

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

1. Η περιοχή μελέτης
2. Περιοχές προγραμματισμού
3. Πληθυσμιακά μεγέθη - μεταβολή πληθυσμού 1981-1991- πυκνότητα πληθυσμού
4. Κοινωνική υποδομή νομού
5. Αρχαιολογικοί-ιστορικοί χώροι , πολιτιστική υποδομή νομού
6. Δασικός χάρτης
7. Α. Λεκανές απορροής
Β. Λεκανές απορροής
8. Διαρθρωση & ιεραρχηση του οικιστικού δικτύου του νομού
9. Περιβάλλον - υπάρχουσα κατάσταση (χάρτης 1α χωροταξικού)
10. Μονοπάτια , καταφυγία, ε4, περιοχής μελέτης
11. Προτάσεις

